

Scan

ประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคูระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

นางเลขา สุวรรณชาติ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2551

Tayaiyan Custom of Thakhura Villagers, Sathing Phra District, Songkhla Province

Mrs.Lakha Suwanchatree

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Thai Studies

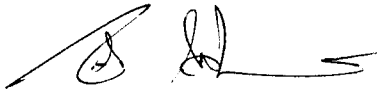
School of Liberal Arts

Sukhothai Thammathirat Open University

2008

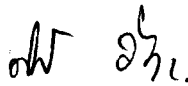
หัวข้อวิทยานิพนธ์ ประเพณีตายอย่างของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ชื่อและนามสกุล นางเลขา สุวรรณชาติ
แขนงวิชา ไทยคดีศึกษา
สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. อาจารย์ ดร.สมเกียรติ วัฒนาพงษากุล
2. รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ได้ให้ความเห็นชอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว

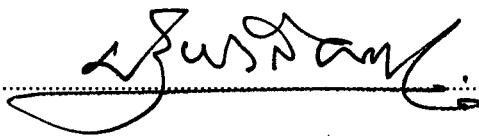
..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย)

..... กรรมการ

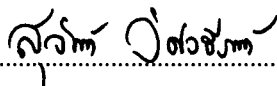
(อาจารย์ ดร.สมเกียรติ วัฒนาพงษากุล)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์)

คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชา
ไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ วิศวกรรมนท์)

วันที่...8.....เดือน.....ตุลาคม..... พ.ศ.....2552...

ชื่อวิทยานิพนธ์ ประเพณีตายย่นของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา
ผู้วิจัย นางเลขา สุวรรณชาติ **ปริญญา** ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา)
อาจารย์ที่ปรึกษา (1) อาจารย์ ดร.สมเกียรติ วัฒนาพงษากุล (2) รองศาสตราจารย์ประพนธ์
 เรืองณรงค์ **ปีการศึกษา** 2551

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษา (1) ภูมิหลังของบ้านท่าคุระ ตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา (2) ประเพณีตายย่นของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา (3) พิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีตายย่นของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า (1) บ้านท่าคุระเป็นหมู่บ้านหนึ่งของตำบลคลองรี อำเภอ สทิงพระ จังหวัดสงขลา เดิมชื่อบ้านท่าทอง สันนิษฐานจากหลักฐานและการค้นคว้าข้อมูล พบว่า บ้านท่าคุระ มีบุคคลสำคัญในชุมชนเริ่มแรก คือ ตาพรหม และยายจัน ชาวบ้านแพรจันทร์ อำเภอ สทิงพระ จังหวัดสงขลา (2) ประเพณีตายย่นของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัด สงขลา กำหนดจัดขึ้นในวันพุธ แรม 1 ค่ำ เดือน 6 หากปีใดวันแรม 1 ค่ำ ไม่ตรงกับวันพุธ ให้เลื่อน ออกไปเป็นวันพุธแรกข้างแรมของเดือน 6 ประเพณีดังกล่าวเป็นประเพณีของชุมชนที่สืบทอดกัน มาหลายร้อยปี เกิดจากความศรัทธาต่อพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งหมายถึงพระพุทธรูปทองคำ ปางมารวิชัย หน้าตักกว้างประมาณ 2 เซนติเมตร สูงประมาณ 2.5 เซนติเมตร ที่ประดิษฐานอยู่ ในมณฑปวัดท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา (3) พิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีตายย่นของ ชาวบ้านท่าคุระ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้ ได้แก่ พิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว พิธีสมโภช เจ้าแม่อยู่หัว พิธีแก้บน และพิธีการรำโนราโรงครู ซึ่งการปฏิบัติพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณี ตายย่นของชาวบ้านท่าคุระยังคงรูปแบบเดิม เพราะเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อของคน ในท้องถิ่นที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดบ้าง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน

คำสำคัญ พิธีกรรม ประเพณีตายย่น บ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

Thesis title: Tayaiyan Custom of Thakhura Villagers, Sathing Phra District, Songkhla Province

Researcher: Mrs. Lekha Suwanchatree; **Degree:** Master of Arts (Thai Studies);

Thesis advisors: (1) Dr.Somkiat Wattanaphongsakul ; (2) Praphon Ruangnarong, Associate Professor; **Academic year:** 2008

Abstract

The purposes of this research were to study (1) the background, (2) the custom , and (3) the rites of Tayaiyan custom of Thakura Villagers in the Sathingpra District of Songkhla Province.

Qualitative method, unstructured interviews and participant observation were used in this research.

The results of this research showed that (1) Thakhura Village, used to be called Thathong Village in the past, is one of Khlongree's villages in the Sathingpra District of Songkhla Province. The first two people who lived in the village were Ta (grandfather) Pram and Yai (grandmother) Chan, from Phraechan Village in the Sathingpra District of Songkhla Province. (2) Tayaiyan custom of the Thakhura Villagers was held on Wednesday, the first day of the waning moon in the 6th month. In years that the first day of the waning moon in the 6th month is not on Wednesday, the custom will be postponed to the first Wednesday, the fourteenth of the waning moon in the 6th month. This custom has been participated by the local community for over 100 years and it is originated by the faith in the Buddha statue of Chao Mae Yu Hua, which is the golden Buddha statue in Mara Vichai posture, approximately 2 cms. wide, and 2.5 cms. tall located in Mondop of Thakhura Temple. And (3) the rites of Tayaiyan custom of the Thakhura villagers which have been continued to the present were sprinkling water over and celebrating the Buddha statue of Chao Mae Yu Hua, making a votive offerings ceremony and the rites of Nora Rongkhru's dancing. Thakhura villagers still performed the rites about Tayaiyan custom in the same way as in the past because these rites brightened from the locals' faith to the sacred objects. However, some details of the rites were adapted to correspond with the present society.

Keywords: Tayaiyan custom of Thakhura's Villager, Sathingpra District, Songkhla Province

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วง ได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก อาจารย์ ดร.สมเกียรติ วัฒนางพษากุล และรองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ และติดตามการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ อย่างใกล้ชิดตลอดมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จ เรียบร้อยสมบูรณ์ และขอขอบคุณ อาจารย์ ดร. ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย ที่ได้กรุณาเป็นประธาน กรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ ในครั้งนี้ ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ในสาขา วิชาไทยคดีศึกษา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณคุณจรรยา นราคร วัฒนธรรมจังหวัดสงขลา และคุณศศิประภา จันทร์โชติชน นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ และขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูล ภาคสนาม

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา และคุณสมพงษ์ สุวรรณชาติรี ที่เป็นกำลังใจในการจัดทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำ วิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ได้กรุณาให้การสนับสนุนช่วยเหลือและให้กำลังใจตลอดมา

เลขา สุวรรณชาติรี

มิถุนายน 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
ขอบเขตการวิจัย.....	3
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	6
บทที่ 2 ภูมิหลังหมู่บ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา.....	20
จังหวัดสงขลา.....	20
ความหมายของสงขลา.....	20
ประวัติความเป็นมา.....	21
สภาพทางภูมิศาสตร์.....	21
ลักษณะภูมิอากาศ.....	22
เศรษฐกิจ.....	22
ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม.....	23
อำเภอสทิงพระ.....	23
ความหมายของสทิงพระ.....	23
ประวัติความเป็นมา.....	24
สภาพทั่วไป.....	27
สภาพสังคมศาสนาและวัฒนธรรม.....	27
สถานที่ท่องเที่ยว.....	27

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บ้านท่าคูระ.....	28
ความหมายของท่าคูระ.....	29
ประวัติความเป็นมา.....	29
สภาพทั่วไป.....	33
สภาพทางภูมิศาสตร์.....	33
ลักษณะภูมิอากาศ.....	33
สภาพเศรษฐกิจ.....	34
ศาสนาและวัฒนธรรม.....	34
การท่องเที่ยว.....	34
วัดท่าคูระ.....	35
บทที่ 3 ประเพณีตายเป็นย่น ของชาวบ้านท่าคูระ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา.....	39
ความเป็นมาของประเพณีตายเป็นย่น.....	39
ประวัติเจ้าแม่อยู่หัว.....	39
ที่มาของประเพณีตายเป็นย่น.....	46
ประเพณีตายเป็นย่น.....	48
ความหมายของคำว่าตายเป็นย่น.....	49
เวลา และสถานที่ในการจัดประเพณีตายเป็นย่น.....	50
จุดประสงค์ของประเพณีตายเป็นย่น.....	51
สาระสำคัญของประเพณีตายเป็นย่น.....	53
ขั้นตอนในการจัดประเพณีตายเป็นย่น.....	54
คุณค่าของประเพณี.....	62
ความเชื่อที่ปรากฏในประเพณีตายเป็นย่น.....	67
บทที่ 4 พิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีตายเป็นย่นของชาวบ้านท่าคูระ อำเภอสังขละบุรี	
จังหวัดสงขลา.....	72
พิธีกรรมที่ปรากฏในประเพณีตายเป็นย่น.....	72
พิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว.....	72
ความสำคัญของพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว.....	72

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว.....	72
ผู้เกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรม.....	74
ขั้นตอนในพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว.....	75
กิจกรรมที่เกิดขึ้นหลังพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว.....	83
พิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว.....	84
ความสำคัญของพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว.....	84
อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว.....	84
ผู้เกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรม.....	86
ขั้นตอนในพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว.....	87
พิธีแก้บน.....	94
ความสำคัญของพิธีแก้บนเจ้าแม่อยู่หัว.....	96
ประเภทการแก้บนในพิธีแก้บนเจ้าแม่อยู่หัว.....	96
พิธีกรรมการรำโนราโรงครู.....	100
ความสำคัญของพิธีกรรมการรำโนราโรงครู.....	100
จุดมุ่งหมายของการรำโนราโรงครูวัดท่าคูระ.....	101
ชนิดของโนราโรงครูวัดท่าคูระ.....	102
องค์ประกอบในการรำโนราโรงครูวัดท่าคูระ.....	103
ขั้นตอนของพิธีกรรมการรำโนราโรงครูวัดท่าคูระ.....	108
การเปลี่ยนแปลงของประเพณีตายาย่าน.....	112
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	116
สรุปผลการวิจัย.....	116
ข้อเสนอแนะ.....	120
บรรณานุกรม.....	121
ภาคผนวก.....	127
ก รูปภาพ.....	128
ข รายชื่อผู้ให้ข้อมูล.....	139

ญ

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ค แนวทางสัมภาษณ์.....	144
ประวัติผู้วิจัย.....	146

ฉ

สารบัญตาราง

ตารางที่ 3.1 ประวัติเจ้าแม่อยู่หัวทั้ง 2 กระแส.....	หน้า 45
---	------------

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 แผนที่อำเภอสทิงพระจังหวัดสงขลา.....	26
ภาพที่ 2.2 แผนที่ตำบลคลองรี.....	32
ภาพที่ 2.3 บริเวณภายนอกวัดท่าคูระ.....	38
ภาพที่ 2.4 บริเวณภายในวัดท่าคูระ.....	38
ภาพที่ 3.1 พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว.....	48
ภาพที่ 3.2 มณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว.....	51
ภาพที่ 3.3 แผนผังภายในมณฑปวัดท่าคูระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา.....	56
ภาพที่ 3.4 แผนผังการจัดสถานที่ประกอบพิธีกรรมประเพณีต้ายายย่าน ของวัดท่าคูระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา.....	59
ภาพที่ 4.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการบูชาเจ้าแม่อยู่หัวในพิธีสงฆ์.....	73
ภาพที่ 4.2 พราหมณ์ผู้ทำพิธี.....	75
ภาพที่ 4.3 พระสงฆ์และพราหมณ์ทำพิธีอัญเชิญเจ้าแม่อยู่หัว.....	77
ภาพที่ 4.4 พิธีขอมาต่อพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวก่อนเปิดผอบ.....	81
ภาพที่ 4.5 พิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัวเมื่ออัญเชิญออกจากผอบ.....	82
ภาพที่ 4.6 ชาวบ้านร่วมพิธีสงฆ์พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว.....	83
ภาพที่ 4.7 พิธีเจริญพระพุทธรูปในบริเวณมณฑปที่ประดิษฐาน พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว.....	84
ภาพที่ 4.8 การจัดหุมริบ.....	85
ภาพที่ 4.9 พราหมณ์ทำพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว.....	91
ภาพที่ 4.10 พราหมณ์นำเครื่องสังเวชนียวัตถุขึ้นวางบนโรงโนรา.....	92
ภาพที่ 4.11 เครื่องบูชาที่ชาวบ้านนำมาสักการะเจ้าแม่อยู่หัว.....	94
ภาพที่ 4.12 การแก้บนด้วยการรำโนรา.....	97
ภาพที่ 4.13 การแก้บนด้วยการรำพรานและรำทาสี.....	98
ภาพที่ 4.14 พิธีกรรมการรำโนราโรงครู.....	101
ภาพที่ 4.15 เครื่องบูชาบนโรงโนรา.....	106
ภาพที่ 4.16 เครื่องดนตรีโนราและลูกคู่.....	107

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเพณีเป็นสิ่งที่แสดงถึงการกระทำกิจกรรมทางสังคมที่ผู้คนส่วนใหญ่ในหมู่คณะยอมรับและปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบแผน เพื่อความเจริญแห่งตนและสังคม ประเพณีไม่ใช่สิ่งที่อยู่ในธรรมชาติโดยตรงแต่เป็นสิ่งที่สังคมและคนในสังคมนั้นร่วมสร้างให้มีขึ้นแล้วถ่ายทอดแก่กันได้ จึงถือได้ว่าประเพณีเป็นมรดกแห่งสังคมที่ผู้มาทีหลังจะต้องรับและสืบต่อไปเป็นรากฐานแห่งความเป็นอยู่แห่งสังคม จะต้องรู้จักปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมให้ประเพณีดำรงยั่งยืนตามมาตรฐานที่เห็นว่าควรจะเป็น และจะต้องรู้จักกระทำให้งอกงามและแพร่หลายแก่คนในสังคมอื่นด้วย

ประเพณีในวิถีชีวิตของชาวภาคใต้ อาจแบ่งได้เป็น 3 ประการ คือ 1. ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยตรง เช่น งานเทศกาลเข้าพรรษา ออกพรรษา งานวิสาขบูชา 2. ประเพณีที่มีผลสืบเนื่องจากศาสนา เช่น งานบุญเดือนสิบ แห่ผ้าขึ้นธาตุ สวดด้าน การลากพระ การเล่นเพลงเรือ 3. ประเพณีที่จัดให้มีขึ้นตามฤดูกาลหรือวาระ เช่น งานแรกนาขวัญ งานแข่งเรือ งานบวชนาค งานแต่งงาน งานทำศพ งานให้ทานไฟ งานสงกรานต์ งานทำบุญหมู่บ้าน จะเห็นได้ว่าประเพณีของภาคใต้โดยรวมเหมือนกับภาคอื่นแต่เนื่องจากสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่แตกต่างกัน ทำให้ชาวภาคใต้มีวัฒนธรรม ประเพณีบางอย่างแตกต่างจากภาคอื่น แม้กระทั่งชาวภาคใต้ด้วยกันเองบางจังหวัด บางอำเภอก็มีประเพณีท้องถิ่นเป็นรูปแบบเฉพาะที่แตกต่างกันไป (สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ 2548: 8) โดยมีพื้นฐานจากลัทธิความเชื่อในการนับถือ ผีสางเทวดา วิญญาณบรรพบุรุษ มีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อใช้ติดต่อกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งวัฒนธรรมที่ปรากฏมีการผสมผสานระหว่างศาสนาพราหมณ์ฮินดู และพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิม ส่งผลต่อรูปแบบของวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านเกือบทุกประเภทจนทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของชาวภาคใต้มีลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น เช่น ในจังหวัดสงขลาที่รู้จักกันแพร่หลายได้แก่ ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีลากพระ และมีประเพณีท้องถิ่นของชาวสงขลาที่สำคัญอีกประเพณีหนึ่ง ที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณ และยังปฏิบัติกันมาจนถึงทุกวันนี้ ประเพณีที่กล่าวถึงนี้คือ ประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคูระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ประเพณี

ตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ เป็นประเพณีที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนานจากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทิต่อ “เจ้าแม่อยู่หัว” ซึ่งหมายถึง พระพุทธรูปทองคำที่สร้างแทนตัวบุคคลที่ชาวบ้านท่าคุระและบุคคลทั่วไปให้ความเคารพนับถือ เชื่อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างไว้เมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว จึงเป็นมรดกตกทอดมาให้คนรุ่นหลังได้เคารพสักการะบูชา รวมทั้งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจรวมจิตใจเป็นหนึ่งทำให้ลูกหลานเกิดความรักความสามัคคีสืบต่อกันมา พระพุทธรูปที่ชาวบ้านเรียกว่า “เจ้าแม่อยู่หัว” ประดิษฐานอยู่ที่วัดท่าคุระ หมู่ที่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา ขนาดหน้าตักกว้างประมาณ 2 เซนติเมตรสูงประมาณ 2.5 เซนติเมตร สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นสมัยกรุงสุโขทัยตอนปลายหรืออยุธยาตอนต้น ประมาณ พ.ศ.1900 (วุฒิชัย เพ็ชรสุวรรณ 2550: 11)

ประเพณีตายาย่าน กำหนดจัดขึ้นในวันพุธแรม 1 ค่ำ เดือน 6 หากปีใดวันแรม 1 ค่ำ ไม่ตรงกับวันพุธ ก็จะถือเอาวันพุธแรกของเดือน 6 ที่เป็นข้างแรม เป็นวันเริ่มพิธี (ดูรายละเอียดใน บทที่ 3 หน้า 50) ในวันพุธตอนบ่าย ชาวบ้านท่าคุระทุกคนและชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นที่มีความศรัทธาต่อเจ้าแม่อยู่หัวก็จะมาร่วมพิธีในวัดท่าคุระ มีการอัญเชิญพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวออกมาให้ชาวบ้านสรงน้ำ นิมนต์พระสงฆ์สวดสมโภช มีการแก้บนต่างๆ ตามที่ได้บนบานไว้ การแก้บนที่นิยมกันก็คือ บวชพระ บวชสามเณร และบวชชี นอกจากนี้ก็มีการถวายข้าวดอก ดอกไม้ กล้วย ไข่ไทยทาน และรำโนราถวายมือ มีการแสดง “โนรา” ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านด้วย เนื่องจากชาวบ้านเชื่อกันว่า เจ้าแม่อยู่หัวโปรดปราน “โนรา” เป็นพิเศษ ในงานประเพณีตายาย่านทุกปีต้องมีการรำโนราโรงครู¹ การรำโนราโรงครูโดยทั่วไปเริ่มวันพุธ ไปสิ้นสุดวันศุกร์ แต่การแสดงโนราโรงครูในงานประเพณีตายาย่านจะเสร็จสิ้นในวันพฤหัสบดี ตอนบ่าย การแสดงโนราของประเพณีตายาย่านนี้ มีการรำแก้บนของชาวบ้านบนโรงโนราด้วย แต่รำเพียงเป็นพิธี เช่น บนว่าจะรำเป็นตัวใด ก็ให้รำตัวนั้น คนละท่าสองท่าและมีธรรมเนียมปฏิบัติว่า ลูกชายคนโตของครอบครัว และมีอายุ 14-15 ปี ต้องทำขนมโคมมาถวายวัดและเลี้ยงดูญาติมิตร

---

¹ เป็นการรำโนราตามตำนานดั้งเดิม มีการประกอบพิธีกรรมครบถ้วน เริ่มจากเลือกที่ตั้งโรงรำให้ถูกทิศทาง มีศาลและเครื่องเช่นบวงสรวงครบถ้วน การแสดงเริ่มตั้งแต่ตั้งเครื่องโหมโรง ประกาศเชิญราชครู รำเบิกโรง รำแม่บท ออกพราน รำคล้องหงส์ รำแทงเข้ (จระเข้) และแสดงเรื่อง คณะโนราที่มาแสดงในงานต้องมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถประกอบพิธีได้อย่างถูกต้อง

แต่ถ้าครอบครัวใดมีลูกสาวคนโตต้องทำขนมพอง หรือขนมลา เพราะชาวบ้านเชื่อว่าเจ้าแม่อยู่หัวสามารถคลนบันดาลให้เกิดพระคุณนานัปการ (วุฒิชัย เพ็ชรสุวรรณ 2550: 11)

ประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการค้นคว้าจากเอกสาร ซึ่งเป็นประเพณีท้องถิ่นที่ส่งเสริมให้เกิดความรักสามัคคี ระหว่างเครือญาติและคนในชุมชน และที่สำคัญคือ ประเพณีดังกล่าวมีพิธีกรรมที่ปรากฏเป็นวัฒนธรรมอันล้ำค่าของท้องถิ่น ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ แต่ประเพณีและพิธีกรรมดังกล่าว ยังไม่ได้มีการศึกษาค้นคว้า หรือจัดทำเป็นองค์ความรู้ เพื่อที่จะนำเข้าสู่ระบบการศึกษาไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาค้นคว้าและมีความเข้าใจในคุณค่าร่วมกัน อีกทั้งยังไม่ได้มีการเผยแพร่ให้คนในสังคมอื่นได้รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ในระดับลึกเพื่อให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น อันจะนำไปสู่รากเหง้าความเป็นมาของประเพณี โดยเข้าใจถึงภูมิหลังของสถานที่ประกอบพิธีกรรม ความเป็นมาของประเพณี และพิธีกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อจะได้มีการสืบทอดประเพณีที่ดั่งงามของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาภูมิหลังของบ้านท่าคุระ ตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา
- 2.2 เพื่อศึกษาประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา
- 2.3 เพื่อศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอ

สทิงพระ จังหวัดสงขลา

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตสถานที่ การวิจัยในครั้งนี้ทำการวิจัยในพื้นที่ ตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบพิธีกรรม และชาวบ้านทั่วไป

3.2 ขอบเขตบุคคลที่ให้ข้อมูล กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือผู้ที่ร่วมในพิธีประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยได้แบ่งกลุ่มผู้บอกข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ประกอบพิธีกรรม และกลุ่มประชาชนทั่วไป ประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

3.2.1 ผู้นำชุมชน

กำนัน	จำนวน 1 คน
ผู้ใหญ่บ้าน	จำนวน 8 คน
ผู้บริหารสถานศึกษา	จำนวน 2 คน
ผู้นำศาสนา (เจ้าอาวาส)	จำนวน 2 รูป

3.2.2 ผู้ประกอบพิธีกรรม

พระสงฆ์ที่ประกอบพิธี	จำนวน 9 รูป
ผู้จัดเตรียมเครื่องบูชา	จำนวน 1 คน
หัวหน้าคณะหรือนายโรงโนรา	จำนวน 1 คน
หัวหน้าพราหมณ์	จำนวน 1 คน

3.2.3 ชาวบ้านทั่วไป

อายุ 30-49 ปี	เพศชาย จำนวน 2 คน	เพศหญิง จำนวน 2 คน
อายุ 50-69 ปี	เพศชาย จำนวน 2 คน	เพศหญิง จำนวน 2 คน
อายุ 70-80 ปี	เพศชาย จำนวน 2 คน	เพศหญิง จำนวน 2 คน

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัย ประเพณีดาบย่น ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

4.1 การรวบรวมข้อมูล

4.1.1 แหล่งข้อมูลเอกสาร ที่รวบรวมจากแหล่งต่างๆ และนำข้อมูลที่ได้มา

วิเคราะห์

- 1) สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ
- 2) สถาบันทักษิณคดีศึกษา
- 3) สถาบันราชภัฏสงขลา
- 4) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา
- 5) องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

4.1.2 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกต

- 1) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (ดูรายละเอียดแบบสัมภาษณ์ภาคผนวก)
- 2) การสังเกต ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษา ประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ นำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4.3 นำเสนอรายงานผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริงต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ปรากฏในพิธีกรรมประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีอำนาจที่จะบันดาลผลดีหรือผลร้ายให้แก่มนุษย์ได้

5.2 ประเพณี หมายถึง การกระทำกิจกรรมทางสังคมที่ผู้คนส่วนใหญ่ยอมรับ และถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบแผน เพื่อความเจริญแห่งตนและสังคม จนเกิดเป็นประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นประเพณีส่วนชุมชนที่สำคัญ

5.3 พิธีกรรม หมายถึง การปฏิบัติที่เกิดขึ้นในประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยมีรากฐานมาจากความเชื่อและความศรัทธามีการใช้สัญลักษณ์สื่อความหมายเพื่อใช้เป็นที่ซึ่งนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป

5.4 ตายาย่าน หมายถึง ประเพณีที่แสดงถึงความสัมพันธ์เป็นเครือญาติของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ทุกคน จากอดีตถึงปัจจุบัน ล้วนสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 ได้ทราบถึงภูมิหลังของบ้านท่าคุระ
- 6.2 ได้ทราบถึงประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ

6.3 ได้ทราบถึงพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ

6.4 เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในเรื่องประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ และเผยแพร่องค์ความรู้ให้แพร่หลาย

6.5 สามารถนำผลการศึกษาวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาค้นคว้าทางด้านประเพณีอื่นๆ ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนาให้สามารถดำรงอยู่ในวิถีสังคม ไทย ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

7. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง ประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

7.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเพณีและความเชื่อ

7.1.1 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับประเพณี

- 1) ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประเพณี
- 2) งานวิจัยเกี่ยวกับประเพณี

7.1.2 เอกสารเกี่ยวกับความเชื่อ

- 1) ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความเชื่อ
- 2) งานวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อ

7.2 เอกสารเกี่ยวกับประเพณีตายาย่าน

7.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเพณีและความเชื่อ

7.1.1 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับประเพณี

- 1) ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประเพณี

อานนท์ อาภาภิรมย์ (2519) ได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาประเพณีไว้ ในเอกสาร สังคมวัฒนธรรม และประเพณีไทย ได้แบ่งประเภทของประเพณีตามความสำคัญของการยอมรับใน สังคมออกเป็น 3 ประเภท สรุปได้ว่า

1. จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมถือว่าถ้าใครในสังคมฝ่าฝืนหรือ งดเว้นไม่กระทำตามถือว่าเป็นความผิดความชั่ว เสมือนข้อบังคับทางจรรยาหรือศีลธรรมของสังคม มีระเบียบแบบแผนและข้อบังคับให้กระทำหรือไม่ให้กระทำและบางที่มีการลงโทษ เช่น วิธีการ

สมรสแบบผัวเดียว เมียเดียว ซึ่งถ้าฝ่ายชายไปมีอนุภรรยาถือว่าเป็นผิดศีลธรรม หรือ พ่อ แม่ ที่แก่เฒ่า ถ้าบุตรหลานไม่เลี้ยงดูก็ถือว่าเป็นผิดจารีตประเพณี หรือชาวไทยถ้าต้องการแต่งงานก็ต้องมีผู้ใหญ่ของฝ่ายชายไปขอฝ่ายหญิง

2. ขนบประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมกำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ ทั้งที่เป็นระเบียบโดยตรงหรือโดยปริยายมีการวางระเบียบพิธีการไว้ชัดเจนหรือโดยการรู้เองไว้ว่าควรจะทำปฏิบัติอย่างไร ซึ่งนับเป็นพิธีเกี่ยวกับชีวิต เช่น ประเพณีการเกิด การบวชนาค การแต่งงาน และการตาย

3. ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่มีผิดมีถูกเหมือนจารีต ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี ผู้ใดทำผิดหรือฝ่าฝืนก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอะไร นอกจากจะเห็นว่าขาดการศึกษาหรือไม่มีสมบัติผู้ดี ธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องเกี่ยวกับกิริยา มารยาท เกี่ยวกับอิริยาบถต่างๆ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน กิน พุดจา เป็นลักษณะการเอาแบบอย่างกันมา

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน และ นิพนธ์ อินสิน (2530) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีไว้ในหนังสือภาษาวัฒนธรรม สรุปได้ว่า ประเพณีเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมเดียวกันว่าถูกต้อง ดีงาม และบุคคลในสังคมนั้นก็ร่วมกระทำ และปฏิบัติ โดยมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง มีการสืบทอดโดยการเรียนรู้ไปเรื่อยๆ และมีการเปลี่ยนแปลงให้ทันตามวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของคนในสังคมนั้น

รัชนิกร เศรษฐ (2532) ได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาประเพณีไว้ในเอกสาร โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย ได้ให้ความหมายประเพณีสรุปได้ว่า ประเพณี คือ ความประพฤติที่สืบทอดกันมาจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในหมู่คณะ เป็นนิสัยสังคมซึ่งเกิดขึ้นจากการเอาอย่างผู้อื่นที่อยู่รอบ ๆ ตน หากจะกล่าวถึงประเพณีไทยก็หมายถึง นิสัยสังคมของคนไทยซึ่งได้รับมรดกตกทอดมาแต่ดั้งเดิมและมองเห็นได้ในทุกภาคของ สังคมไทย

นอกจากนี้ รัชนิกร เศรษฐ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีระหว่างสมาชิกในสังคม สรุปได้ว่า ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมีผลทำให้สังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ความเจริญก้าวหน้าและความมีเสถียรภาพของประเพณีขึ้นอยู่กับบุคคล 3 กลุ่ม คือ

1. คนชรา บุคคลกลุ่มนี้มีจิตใจและความรู้สึกเป็นแบบเก่าไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงถือว่าประเพณีเดิมคืออยู่แล้วจึงยึดของเดิมไว้เหนียวแน่น ไม่สนใจประเพณีใหม่ ๆ

2. คนกลางคน บุคคลกลุ่มนี้เป็นคนที่มีความตั้งใจและความคิดริเริ่มปรับปรุงแก้ไขประเพณีเดิมที่เห็นว่าล้าสมัยให้มีความเจริญก้าวหน้า เหมาะสมกับสมัยในโลกปัจจุบันแต่ไม่ทิ้งประเพณีเดิมอันเป็นสัญลักษณ์ทำให้ประเพณีและวิถีชีวิตเข้ากันได้ อย่างเหมาะสม

3. คนวัยรุ่น บุคคลกลุ่มนี้มีความคิดว่าประเพณีเดิมที่มีอยู่ไร้เหตุผลเก๋าคำคร่ำถ้ำรักษาไว้จะถ่วงความเจริญควรเลิกเสียให้เด็ดขาด

วิจิตรา ขอนยาง (2532) ได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาประเพณีไว้ในเอกสารการศึกษาประเพณีพื้นบ้านจากรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีภาคอีสานในด้านต่างๆ สรุปได้ว่า

1. ด้านศาสนา ประเพณีบางประการทำให้ผู้ปฏิบัติได้แสดงกตเวทิตาต่อผู้มีพระคุณทั้งที่เสียชีวิตไปแล้วและยังมีชีวิตอยู่ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสงบทางใจ มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจเป็นผลให้เกิดการปฏิบัติที่ดีตามมา ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติสนับสนุนคำสอนทางพุทธศาสนาที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วช่วยอมได้ชั่ว และทำให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจเอื้อเฟื้อมีเมตตาต่อมนุษย์

2. ด้านวัฒนธรรม ประเพณีมีส่วนควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นผู้มีความประพฤติอยู่ในทำนองคลองธรรม ประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของประเทศเพราะประเพณีเป็นเรื่องของบุคคลและชุมชน ที่เกิดขึ้นจากการสั่งสมมาเป็นเวลาช้านาน และประเพณีบางประการสามารถสรุปเรื่องราวของคนในสังคมบางอย่างให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น

3. ด้านเศรษฐกิจและการปกครอง คุณค่าทางด้านนี้ไม่แสดงออกตรง ๆ แต่จะแฝงไว้้อยู่ในการปฏิบัติ เพราะประเพณีเป็นเครื่องหมายแสดงความผูกพันทางเศรษฐกิจ การปฏิบัติ ประเพณีจะมีความเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเสมอให้มองที่การแลกเปลี่ยนทางวัตถุที่จะนำมาประกอบพิธีกรรมนั้นๆ เช่น คำสินสอด ของฝากค่ายกครู

สายทิพย์ นุกุลกิจ (2533) ได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาประเพณีไว้ในเอกสารวรรณคดีเกี่ยวกับขนบประเพณี ได้รวบรวมการจัดประเภทของประเพณีไว้ซึ่ง สรุปได้ว่า

1. แบ่งตามฐานะของบุคคลผู้ประกอบพิธีแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1 ประเพณีของพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะ เช่น พระราชพิธี

บรมราชาภิเษก พระราชพิธีฉัตรมงคล ตลอดจนรัฐพิธีต่างๆ ที่รัฐบาลจัดถวายพระมหากษัตริย์เนื่องในวโรกาสต่างๆ

1.2 ประเพณีของราษฎรซึ่งเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตส่วนตัว ชีวิตครอบครัวและที่เกี่ยวกับส่วนรวมอันเนื่องด้วยเทศกาลต่างๆ เช่น การบวช การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ และเทศกาลเข้าพรรษา

2. แบ่งตามลักษณะของบุคคลผู้ประกอบพิธี แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1 ประเพณีส่วนบุคคล หมายถึงประเพณีที่ถือปฏิบัติกันเฉพาะภายในครอบครัว เช่น ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการทำศพ และประเพณีการขึ้นบ้านใหม่

2.2 ประเพณีส่วนชุมชน หมายถึงประเพณีที่ถือปฏิบัติกันของคนทั่วไปในชุมชน เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีทอดกฐิน และประเพณีทอดผ้าป่า

2.3 ประเพณีส่วนของรัฐบาล หมายถึงประเพณีที่ทางราชการจัดขึ้นเกี่ยวกับราชพิธีและรัฐพิธีต่างๆ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา และพระราชพิธีฉัตรมงคล

คณัฏ ไชยโยธา (2546) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีของแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างไว้ในหนังสือ สังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทย สรุปได้ว่า สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น มีความแตกต่างกัน ทำให้คนในสังคมนั้นๆ มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันและส่งผลให้วัฒนธรรมแตกต่างกันด้วยเพราะวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของคน คนในส่วนรวมของสังคมคิดเห็นอย่างไร รู้สึกอย่างไร และมีความเชื่ออย่างไร ก็แสดงออกให้เห็นในประเพณีที่คนในส่วนรวมสร้างขึ้น แล้วถ่ายทอดไว้ให้แก่นักมีการเพิ่มเติมสร้างสิ่งใหม่ และปรับปรุงสิ่งเก่าให้เข้ากันได้ เช่น เรื่อง ภาษา ประเพณี กิจกรรม การงาน การเล่น ศาสนา ดังนั้น ความเป็นมาของประเพณีจึงเกิดจากสภาพสังคม ธรรมชาติ ทัศนคติ ค่านิยม เอกลักษณะ และความเชื่อของคนในสังคมต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุต่างๆ

2) งานวิจัยเกี่ยวกับประเพณี

งานวิจัยทางด้านประเพณีมีการศึกษาวิจัยไว้มาก แต่ขอเสนอเฉพาะงานวิจัยด้านประเพณีที่มีอยู่ในภาคใต้ และมีความสัมพันธ์กับการศึกษาวิจัยเรื่องประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่ากระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

พัชรีย์ นังคมณี (2537) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่องประเพณีทำบุญเดือนสิบของชาวอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปได้ว่า ประเพณีทำบุญเดือนสิบเป็นประเพณีที่เก่าแก่ ซึ่งบรรพบุรุษได้สืบทอดปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ จัดขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย กระทำกัน 2 ครั้ง คือ วันแรม 1 ค่ำ เดือนสิบ กับวันแรม 14 ค่ำ และ 15 ค่ำ

เดือนสิบ ในวันประกอบพิธี มีขั้นตอนการปฏิบัติ คือ มีการยกห่มรับ¹ – แห่ห่มรับ และถวายภัตตาหาร การตั้งเปรต – ชิงเปรต การฉลองห่มรับและการบังสุกุล อาหารประกอบในประเพณีมีทั้งอาหารหวาน อาหารคาว และผลไม้ อาหารหลักซึ่งเป็นอาหารสำคัญประกอบด้วย ขนมลา ขนมพอง ขนมบ้า ขนมกง ขนมจีบ และในประเพณีทำบุญเดือนสิบจะมีการแสดงพื้นบ้าน ได้แก่ หนังตะลุง โนรา

ของ อิล ฮัน (Seong Il – Han) (2547) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่องประเพณีสงกรานต์ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต และถ่ายภาพประกอบ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยมาเนิ่นนาน โดยคนไทยยึดมั่นว่าวันสงกรานต์เป็นวันปีใหม่ของไทย และถือเอาวันที่ 13 เมษายน ของทุกปีเป็นวันสงกรานต์ วันที่ 14 เมษายน เป็นวันเนา วันที่ 15 เมษายน เป็นวันเถลิงศก ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชาวไทย เพราะถือว่าเป็นมงคล เป็นวันเริ่มต้นปี จึงมีการทำบุญตักบาตรเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว ทั้งเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ บุพการี และผู้มีพระคุณ การสงฆ์น้ำพระพุทธรูปเพื่อความเป็นสิริมงคล สงฆ์น้ำพระสงฆ์เพื่อรับศีลรับพร จากนั้นจึงเป็นการรดน้ำขอพรจากผู้ใหญ่ และผู้ที่เคารพนับถือ เมื่อเสร็จแล้วจึงมีการเล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนานนำไปสู่การได้แสดงความรัก ความกตัญญู ความเอื้ออาทร ความเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นแก่นแท้ของประเพณีสงกรานต์ที่งดงามและทรงคุณค่า

สุธานี เพ็ชรทอง (2547) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่องประเพณีทำบุญเดือนสิบของชาวมลายูเชื้อสายไทยในอำเภอดูมปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย โดยศึกษาจากเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม ด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกต ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ชาวมลายูเชื้อสายไทยในอำเภอดูมปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย มีการร่วมแรงร่วมใจที่จะปฏิบัติตามประเพณีอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันสังคมของตนไว้ มีขั้นตอนและการปฏิบัติแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 การสระเปรต จะมีขึ้นในตอนเช้าตรู่เปรียบเสมือนการอาบน้ำให้วิญญาณ ชาวบ้านจะนำดอกไม้ ธูปเทียน พร้อมด้วยน้ำสระเปรต 4 ชนิด คือ น้ำอาบ น้ำสระ²

¹ สำหรับ การจัดห่มรับ แต่เดิมนิยมใช้กระบุงตรงเตี้ย สานด้วยไม้ไผ่ขนาดเล็ก ใหญ่ตามความต้องการของผู้จัด แต่มาระยะหลังใช้ภาชนะจัดตามความสะดวก เช่น กระจาด ถาด กะละมัง ถัง กระเชอ เป็นต้น

² น้ำสำหรับสระผม ทำความสะอาดผม

น้ำแป้ง และน้ำหอม เป็นขั้นตอนที่แสดงให้เห็นถึงการเอาใจใส่บุพการีสอนให้รู้จักความกตัญญู กตเวทิต์ ขั้นตอนนี้จะทำที่บัวบรรจุอุฐิของบรรพบุรุษ

ขั้นตอนที่ 2 เป็นพิธีสงฆ์ เริ่มตั้งแต่ชาวบ้านไหว้พระ พระสงฆ์สวดมนต์ ทำวัตรจบแล้วชาวบ้านผู้นำอาราธนาศีล พระสงฆ์ให้ศีล ชาวบ้านผู้นำอาราธนาธรรมพระสงฆ์ ก็แสดงพระธรรมเทศนา เป็นการเทศน์ให้อานิสงส์เปรต จากนั้นก็จะสวดหุ้รับ ชาวบ้านดับบาตร และถวายสังฆทาน ถวายภัตตาหารพระสงฆ์ สุดท้ายเป็นการกรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว

ขั้นตอนที่ 3 คือ การตั้งเปรต-ชิงเปรต การตั้งเปรตจะเริ่มตั้งแต่พระสงฆ์ ฉน์ภัตตาหาร หลังจากประเคนภัตตาหารเสร็จ พระสงฆ์ทุกรูปถือสายสิญจน์สวดมาติกาบังสุกุล เป็นการแผ่ส่วนบุญส่วนกุศลไปให้แก่วิญญาณบรรพบุรุษ จากนั้นผู้นำชาวบ้านก็ดึงสายสิญจน์เก็บ การชิงเปรตก็เริ่มขึ้น โดยคนที่แต่งตัวเป็นเปรตจะหยิบของบนร้านเปรตก่อน 2-3 อย่าง ตามแต่ความต้องการ แล้วเด็ก ๆ ก็แย่งชิงกัน เสร็จจากการชิงเปรตก็ร่วมรับประทานอาหาร เก็บสัมภาระกลับบ้านเป็นอันเสร็จพิธี

ศศิประภา จันทโรจตะ (2547) ได้เขียนรายงานผลการศึกษาประเพณี สมโภชเจ้าแม่อยู่หัว วัดท่าคูระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา โดยการศึกษาเอกสารและการเก็บ ข้อมูลภาคสนาม ด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกต ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ประเพณีสมโภชเจ้าแม่ อยู่หัววัดท่าคูระ เป็นประเพณีของชุมชนที่ชาวบ้านสืบทอดกันมาหลายร้อยปี ในอดีตเป็นประเพณี ที่พระเจ้าอยู่หัวและพระราชินีในสมัยนั้นจัดขึ้น เพื่อเป็นการรับขวัญ พระราชโอรส และหลังจาก พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับเมืองแล้ว ชาวบ้านจึงจัดต่อกันมาเพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีและระลึกถึง ผู้มีพระคุณ เป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตาต่อผู้มีพระคุณ และเป็นการประกอบพิธีกรรมตาม ความเชื่อ เพื่อความเป็นสิริมงคลต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ณ วัดท่าคูระ หมู่ที่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ในวันพุธแรม 1 ค่ำ เดือน 6 (หากปีใดวันแรม 1 ค่ำ ไม่ตรงกับวันพุธ ก็จะถือเอาวันพุธแรกของเดือน 6 ที่เป็นข้างแรม เป็นวัน ประกอบพิธี) องค์ประกอบของประเพณีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัววัดท่าคูระ จะประกอบด้วย รูปจำลอง เจ้าแม่อยู่หัวที่ทำจากทองคำ พิธีกรรม ได้แก่ พิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว พิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว และพิธี แก้วบน บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ โนรา พร้อมเครื่องโนรา เพลงบอก สิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธี ขั้นตอนและพิธีการที่ปรากฏในประเพณีก็จะมี การสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว พิธีการแก้วบนด้วยการบวช นาค บวชชี บวชชีพราหมณ์ รำโนรา ออกพราณ และออกทาสี คุณค่าอันเกิดจากการปฏิบัติตาม ประเพณี ได้แก่คุณค่าในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเครือญาติ คุณค่าด้าน

ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ความสามัคคีในหมู่คณะ ความเสียสละ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความกตัญญู ความมีขันติอดทน คุณค่าด้านศาสนา และคุณค่าด้านความเชื่อ

7.1.2 เอกสารเกี่ยวกับความเชื่อ

1) ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความเชื่อ

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2522) ได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาความเชื่อไว้ในเอกสาร ความเชื่อคติชาวบ้านอันดับ 5 ได้ให้ความหมายของความเชื่อ สรุปได้ว่า ความเชื่อเกิดขึ้นเพราะ ความกลัว และความไม่รู้ เมื่อมนุษย์ค่อยๆ เรียนรู้ และทำความเข้าใจกับสิ่งต่างๆ ในโลกมาหลายพัน ปี และเชื่อว่ามิอำนาจลึกลับ บันดาลให้เกิดผลดี ผลร้าย จึงกลัวอำนาจลึกลับนั้นก็กระทำการต่างๆ เพื่อมิให้ถูกลงโทษ

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2529) ได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาความเชื่อไว้ใน เอกสารสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ได้จำแนกความเชื่อของชาวภาคใต้ตามมูลฐานที่เกิดได้ 4 ประเภท ดังนี้คือ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิศาสนา ความเชื่อของคนกลุ่มนี้ แตกต่างกันไป ตามชนกลุ่มน้อยและศาสนา ชนกลุ่มน้อยในภาคใต้มี 2 กลุ่ม คือ ชาวเลหรือชาวน้ำ และพวกชาไก ความเชื่อของคนทั้ง 2 กลุ่ม เด่นในเรื่องผี วิญญาณ และอำนาจเหนือธรรมชาติ ส่วนความเชื่อที่สืบเนื่องจากศาสนาจำแนกเป็นกลุ่มไทยพุทธ ไทยมุสลิม และชาวจีน ความเชื่อส่วนหนึ่งถือตาม ศาสนบัญญัติ ส่วนหนึ่งเกิดจากประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา และการแปลตามบุคลาธิษฐานเป็นรูป ของคติความเชื่อ ซึ่งมักนำไปประสมประสานกับลัทธินิยมดั้งเดิม
2. ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อของกลุ่มนี้เกิดจากความเชื่อมั่น ต่อความเชื่อของกลุ่มแรก ถือว่าชีวิตอยู่ใต้อำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถา เครื่องรางของขลัง โขคลาง และมักดึงเอาศาสนาเข้ามาประสมประสาน โดยมี อิทธิพลของลัทธิศาสนาพราหมณ์ และลัทธินิยมดั้งเดิมประสมอยู่เป็นอันมาก
3. ความเชื่อเกี่ยวกับจริยวัตร ความเชื่อกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เกิดแต่อุบายที่จะ อบรมสั่งสอนให้ผู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบ มีความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติ สอดคล้องกับ ค่านิยมของสังคมนั้นๆ มีการปลุกฝังให้เชื่อตาม ให้ปฏิบัติตาม มักนำเอาคุณและโทษที่อยู่เหนือวิสัย ธรรมชาติมาอ้างเพื่อไม่ให้ฝ่าฝืนหรือละเลย
4. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน และการปิดเป่ารักษาไข้ ความเชื่อกลุ่ม นี้เกิดจากความจำเป็นในการดิ้นรนต่อสู้ เพื่อความอยู่รอด และปลอดภัยของชีวิต เพื่อบำบัดปิดเป่า โรคร้ายไข้เจ็บ ความเชื่อส่วนหนึ่งได้จากประสบการณ์ที่สะสมสืบต่อกันมา ซึ่งมีลักษณะของการ คลาดเคลื่อน ไขว้เขวเป็นธรรมชาติในตัวของมันเอง ยากลางบ้านส่วนหนึ่งจึงเป็นประเภทสมุนไพร

และอีกส่วนหนึ่งเป็นการรักษาปิดเป่าด้วยเวทมนต์ คาถาที่ผู้สืบทอดปรุงแต่งขึ้นเพื่อเสริมสร้างความศรัทธา เชื่อถือในการใช้ยากลางบ้านหรือใช้เฉพาะเวทมนต์คาถา

2) งานวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อ

พิทยา บุขรรัตน์ (2537) ได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาโนราโรงครุ ไว้ในเอกสารโนราโรงครุวัดท่าคุระ : พิธีกรรมเพื่อเช่นไหว้และแก้บนเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งโนราโรงครุเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในประเพณีตายย่าน โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกต โนราโรงครุ หมายถึง โนราที่แสดงเพื่อประกอบพิธีเชิญครุหรือบรรพบุรุษของโนรามายังโรงพิธี เพื่อรับการเช่นไหว้ รับของแก้บนครอบครัว หรือ ผูกผ้าใหญ่ แก่ผู้แสดงโนรารุ่นใหม่ และประกอบพิธีกรรมอื่น ตามความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับโนรา เช่น ตัดจุก เขยิบเสน ผูกผ้าปล่อยร่าสอ เครื่องสอกำไล เป็นต้น โดยเฉพาะผู้ที่ เป็นโนราและผู้ที่มีเชื้อสายโนรา เชื่อว่า ครุหมอโนราซึ่งหมายถึงครูดั้งของโนราและบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว แม้จะไร้ตัวตนอยู่ในโลกของนามธรรม แต่ก็ยังตัดไม่ขาดจากมนุษย์ ยังห่วงใยผูกพันกับลูกหลานและงานศิลปะ ลูกหลานก็ยังเคารพ เช่น ไหว้วิญญาณเหล่านี้ บางครั้งก็บนบานขอความช่วยเหลือ เช่น ขอให้หายจากอาการป่วยไข้ ขอให้พ้นจากการถูกเกณฑ์ทหาร ขอให้มั่งงานทำ เป็นต้น

พิธีกรรมในการรำโนราโรงครุวัดท่าคุระของชาวบ้านท่าคุระ ตำบลคลองรี อำเภอสังขละ จังหวัดสงขลา กำหนดจัดขึ้นในวันพุธแรกของข้างแรม เดือน 6 มีชาวบ้านลูกหลานตายย่านโนรา ทั้งที่เป็นชาวบ้านท่าคุระ ตำบลใกล้เคียง และจากจังหวัดอื่น มาร่วมเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านที่มานอกจากจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อมาแก้บนเจ้าแม่อยู่หัว ครุหมอโนราหรือตายย่านโนราแล้วยังมาเพื่อกราบไหว้บูชาเจ้าแม่อยู่หัว พบปะญาติมิตร กลับมาเยี่ยมบ้านเกิดเพราะชาวบ้านท่าคุระบางคนอาจแยกย้ายไปทำมาหากินอยู่ในถิ่นอื่น และยังมีโอกาสร่วมทำบุญทำกุศลกับญาติพี่น้องในวัดท่าคุระด้วย บางคนที่บนเจ้าแม่อยู่หัวไว้ให้แก่ลูกหลานก็พาลูกหลานมาบวชพระ บวชชี บวชชีพราหมณ์ หรือมาแก้บนต่างๆ

โนราโรงครุวัดท่าคุระ จึงมีความสัมพันธ์ มีบทบาท และหน้าที่ต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านท่าคุระและตำบลใกล้เคียง ทั้งด้านความเชื่อในเรื่องโนราโรงครุ ความเชื่อเรื่อง เจ้าแม่อยู่หัว การบนบานขอความช่วยเหลือและการรักษาอาการป่วยไข้ การควบคุมพฤติกรรมของบุคคลและสังคม การสร้างอาชีพและการสืบทอดการรำโนรา ซึ่งพิธีกรรมของความเชื่อทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนคือ พิธีกรรมโนราโรงครุหรือการเช่นไหว้ และแก้บนเจ้าแม่อยู่หัวของชาวบ้านท่าคุระและตำบลใกล้เคียง มีบทบาทสำคัญในการที่ทำให้ชาวบ้านต่างมีความรู้สึกร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นโอกาสที่ชาวบ้านจะได้ร่วมกันทำบุญทำทานให้แก่ตาย ยานเลี้ยง รื่นเรียง สนุกสนานด้วยกัน มีการรวมญาติมิตรที่อยู่ห่างไกลได้มาร่วมสังสรรค์กันอีกครั้งหนึ่ง เช่นเดียวกับ

ประเพณีชิงเปรตหรือวันสารทเดือนสิบของชาวภาคใต้ การได้มาพบกันทำกิจกรรมร่วมกันมีเป้าหมายอันเดียวกัน ย่อมจะสร้างความเข้าใจ มีความรักสามัคคี ความผูกพันในฐานะที่เป็นหมู่พวกเดียวกัน อันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และสัมพันธภาพในสังคม

สากล สุขสวัสดิ์ (2537) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่องประเพณีลากพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปได้ว่าประเพณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชาวไทยเกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านความเชื่อและศาสนา เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางจิตใจ เมื่อมนุษย์เกิดความกลัว ไม่เข้าใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ก็เกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีอำนาจคอยบังคับสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามความต้องการ มนุษย์เชื่อว่าอำนาจเหนือธรรมชาติดังกล่าวสามารถให้คุณให้โทษได้ มนุษย์จึงใช้พิธีกรรมเป็นสื่อกับอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นๆ ซึ่งในระยะแรกๆ มนุษย์ก็อาจสร้างผี วิญญาณ เทพเจ้า ขึ้นตามจินตนาการของตน และมีพิธีกรรมต่างๆ เพื่อบูชา สักการะ เช่น สรง เพื่อให้สิ่งที่คิดว่ามีอยู่ได้ผ่อนคลายความรุนแรง และมีเมตตากรุณา ไม่ทำร้าย พร้อมทั้งบันดาลความสุขมาให้ เมื่อมนุษย์เข้าใจธรรมชาติมากขึ้น ความคิดเรื่องผี วิญญาณ หรือเทพเจ้าก็ลดน้อยลง แต่มนุษย์ก็ยังมีความต้องการทางจิตใจ จึงได้สร้างแนวปฏิบัติที่จะส่งผลให้เกิดความสุขทางจิตใจ จึงเกิดเป็นความเชื่อ ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ระบบความเชื่อทางศาสนาก่อให้เกิดปรัชญา และหลักธรรมคำสั่งสอนซึ่งเป็นรูปธรรม พุทธศาสนิกชน ตอบสนองความเชื่อดังกล่าวด้วยพิธีกรรม เช่น คติความเชื่อทางพุทธศาสนา มีความเชื่อเรื่องบุญกรรม ซึ่งเชื่อกันว่าบุญกรรมสามารถกำหนดวิถีชีวิตของพวกเราได้ผลบุญส่งผลให้คนมีความสุขทั้งชาตินี้และชาติหน้า ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงคิดสะสมบุญด้วยการทำบุญ คือการประกอบความดี เช่นการใส่บาตร การทอดผ้าป่า และการแห่พระ เป็นต้น

2. ความเชื่อเกี่ยวกับเวทย์มนต์คาถาและเครื่องรางของขลัง เช่น ด้านผูกข้อมือ ตะกรุด ผ้ายันต์ เหริยภูมิพรูปหลวงพ่อต่างๆ และการประพรมน้ำพระพุทธรูป เป็นต้น ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อที่มีผลต่อสภาพจิตใจ ช่วยให้คนมีกำลังใจประกอบสัมมาชีพ เกิดความรักใคร่กลมเกลียวในหมู่คณะ ส่งผลต่อสภาพเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง อีกต่อหนึ่ง

3. ความเชื่อเกี่ยวกับการคลั่งบ้าของสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่ว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติสามารถบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ได้ทั้งทางดีและทางร้าย เช่น ให้ฝนตก ให้เกิดวาตภัย เป็นต้น ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติมีผลต่อจิตใจของมนุษย์ มุ่งสั่งสอนหรืออบรมบุคคลโดยทางอ้อม ก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการประกอบอาชีพการงาน ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน

เอมอร์ บุญช่วย (2544) ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่องตำนานและความเชื่อที่เกี่ยวกับทวดในคาบสมุทรสทิงพระจังหวัดสงขลา โดยศึกษาจากเอกสาร และรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์และสังเกต ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับทวดเป็นความเชื่อที่เป็นลักษณะของเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้จิตใจเข้มแข็ง เมื่อเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ หรือเมื่อเผชิญกับสิ่งที่ไม่สามารถคาดเดาได้ ซึ่งก่อให้เกิดความกล้า เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ก่อให้เกิดกำลังใจในการต่อสู้กับโรคร้าย ความเชื่อเกี่ยวกับการคุ้มครองอันตรายก่อให้เกิดความมั่นใจในการเดินทาง เป็นกำลังใจในการเดินทางไปทำกิจธุระ แต่ในความเชื่อเกี่ยวกับด้านโชคลาภ ก่อให้เกิดผลดีและผลเสีย ผลดีคือ เป็นกำลังใจอย่างหนึ่งที่ว่าหากตนประพฤติดีจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยช่วยเหลือ แม้จะขัดสนเรื่องเงินทองหรือโชคชะตาแต่ผลเสียคือ ทำให้เกิดความงมงาย ไม่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ เพราะชาวบ้านไม่ประกอบอาชีพ ผกความหวังไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะคลั่งคลั่ง และจากความเชื่อที่เกี่ยวกับทวด ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นคือคนในท้องถิ่นเชื่อว่า ตนเป็นลูกหลานทวดเดียวกัน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นหมู่พวก ความเชื่อในเรื่องที่อยู่อาศัยของทวดเป็นบริเวณศักดิ์สิทธิ์ ก่อให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

7.2 เอกสารเกี่ยวกับประเพณีตายาย่าน

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณีตายาย่าน ผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วเห็นว่าเป็นเอกสารที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่ผลการวิจัยวิทยานิพนธ์ได้ ผู้ศึกษาจึงนำเสนอ ดังนี้

7.2.1 ประเพณีงานตายาย่าน

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2542) ได้กล่าวถึงงานตายาย่าน ซึ่งเป็นประเพณีประจำปีและประจำท้องถิ่นของชาวบ้านท่าคูระ ตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ตรงกับวันพุธแรกของข้างแรม เดือน 6 ประเพณีงานตายาย่าน มีจุดประสงค์สำคัญจำแนกได้ 3 ประการคือ

1. เพื่อแสดงความกตัญญูต่อดีที่ต่อ “เจ้าแม่อยู่หัว” (ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทองคำปางสมาธิ¹ หน้าตักกว้างประมาณ 2 เซนติเมตร สูงประมาณ 2.5 เซนติเมตร ซึ่งตามตำนานว่าหล่อขึ้นที่วัดท่าคูระ ตรงกับวันพุธแรกของเดือน 6 ข้างแรมเมื่อประมาณ 300 ปีมาแล้ว และประดิษฐานอยู่ ณ วัดนี้ トラบจนทุกวันนี้) ที่ว่าเป็นการแสดงความกตัญญูต่อดีที่แทนคำว่าสมโภชก็เพราะชาวบ้านเชื่ออย่างแรงกล้าว่า “เจ้าแม่อยู่หัว” ให้คุณแก่คนนานาประการ จึงมักขนบานและวันนั้นจะเป็นวันทำพิธีแก้บนเป็นสำคัญ

¹ ผู้วิจัยจะอธิบายเกี่ยวกับปางของพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวในบทที่ 3 ในหัวข้อที่มาของประเพณีตายาย่าน

2. เพื่อให้บรรดาลูกหลานของชาวบ้านท่าคุระที่ไปตั้งรกราก ณ ที่อื่นได้กลับมาชุมนุมพร้อมกัน และร่วมทำบุญกุศลอุทิศให้แก่บรรพบุรุษของตน ซึ่งเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่าเป็นการ “ชุมนุมชาติ” หรือ “ชุมนุมญาติ”

3. เพื่อให้ผู้เคยใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านท่าคุระทั้งหมด ตลอดจนญาติมิตรได้ร่วมกันจรจรโลงศาสนา และวัฒนธรรมพื้นบ้านของท้องถิ่นนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ประเพณีการรำโนราโรงครู

องค์ประกอบสำคัญของประเพณีและความเชื่อ

1. เมื่อวันพุธแรกของเดือน 6 ข้างแรมเวียนมาถึงชาวบ้านท่าคุระไม่ว่าจะไปประกอบอาชีพหรือย้ายไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใดจะพยายามกลับมาให้ทันร่วมประเพณีนี้

2. ผู้ที่เกิดในหมู่บ้านนี้ ถ้าเป็นลูกชายคนหัวปีของครอบครัวและมีอายุ 14-15 ปีแล้ว จะต้องทำขนมโค (คล้ายขนมต้มขาว แต่สอดไส้และคลุกมะพร้าว) มาถวายเจ้าแม่อยู่หัว และเพื่อเลี้ยงคุณาญาติ ถ้าเป็นหญิงคนหัวปี และมีอายุ 14-15 ปีแล้วให้ทำขนมพองหรือลา (ขนมพื้นเมืองที่นิยมทำในประเพณีวันสารท) มาถวายวัดและเลี้ยงคุณาญาติ มิฉะนั้นเชื่อกันว่าเจ้าแม่อยู่หัวจะให้โทษถึงเป็นบ้า ง่อยเปลี้ย พิกลพิการ หรือประสบเคราะห์กรรมอื่น ๆ

3. เมื่อถึงวันพุธแรกของเดือน 6 ตอนบ่ายทุกคนจะมาร่วมพิธีในวัดท่าคุระ โดยการนำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวออกทรงน้ำ จากนั้นก็นิมนต์พระสงฆ์สวดสมโภชแล้วมีการแก้บนด้วยวิธีต่างๆ ตามที่บนไว้ ที่นิยมกันมากคือ บวชพระ บวชสามเณร บวชชี ถวายข้าวตอก ดอกไม้ ปล่อยไทยทาน หรือรำโนราถวายมือ

4. เนื่องมาแต่โบราณเชื่อกันว่าเจ้าแม่อยู่หัวโปรด “โนรา” ซึ่งเป็นการแสดงพื้นเมืองของภาคใต้เป็นพิเศษ ประเพณีตายาย่านจึงขาดการรำโนราเสียไม่ได้

วุฒิชัย เพ็ชรสุวรรณ (2550) ได้กล่าวถึงงานตายาย่านไว้ในเอกสาร ตำนานเจ้าแม่อยู่หัว และประเพณีตายาย่าน สรุปได้ว่า งานตายาย่านเป็นงานที่แสดงความเคารพนบหรือการแสดงความกตัญญูกตเวที ต่อองค์เจ้าแม่อยู่หัวซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา เมื่อเอ่ยนาม “เจ้าแม่อยู่หัว” วัดท่าคุระ ก็จะรู้จักกันทั่วไปในหมู่ชาวอำเภอระโนด อำเภอสติงพระ และอำเภออื่น ๆ ซึ่งเป็นลูกหลานของชาวบ้านท่าคุระ และได้กระจัดกระจายอยู่กันทั่วไป

เจ้าแม่อยู่หัว เป็นพระพุทธรูปทองคำปางสมาธิหน้าตักกว้างประมาณ 2 เซนติเมตร ส่วนสูงประมาณ 2.5 เซนติเมตร เป็นสมบัติล้ำค่าบรรพบุรุษเก็บรักษาไว้ที่วัดท่าคุระเป็นเวลานานหลายชั่วอายุคน ในรอบปีหนึ่ง ๆ เมื่อเวียนมาถึงเดือน 6 ข้างแรมวัดนี้จะมีงานเทศกาลประจำปี ชาวบ้านเรียกกันว่า “งานตายาย่าน” เริ่มงานวันพุธตอนบ่าย ด้วยการนำพระพุทธรูป

เจ้าแม่อยู่หัวออกทรงน้ำ จากนั้นก็นิมนต์พระสงฆ์สวดสมโภชและแค้นด้วยวิธีต่าง ๆ ตามที่เคย
 บนบานไว้ เช่น บวชพระสามเณร บวชชี ถวายข้าวตอก ดอกไม้ และปัจจัยไทยทานอื่น ๆ อีกมาก
 การแค้นที่สำคัญซึ่งเจ้าแม่อยู่หัว โปรดมากก็คือ การรำโนราถวาย เรียกกัน
 ว่ารำโรงครู การรำโรงครูก็คือ การรำโนรา ตามแบบฉบับดั้งเดิม เริ่มต้นด้วยตั้งเครื่องโหมโรง
 ประกาศราชครูรำเบิกโรง รำแม่บท ออกพราณ รำคล้องหงส์ เทงจรเข้ เขียนพราย และแสดงเรื่อง
 เหล่านี้ คณะโนราที่แสดงต้องมีความชัดเจนเป็นพิเศษ ในระหว่างการแสดงนั้นมีชาวบ้านซึ่งถือกัน
 ว่าเป็นลูกหลานของเจ้าแม่อยู่หัว ต่างก็ผลัดเปลี่ยนกันรำแค้นในโรงด้วย เหล่านี้เป็นกิจกรรมของ
 งาน “ตายาย่าน” ซึ่งชาวบ้านทำคุระและชาวบ้านอื่น ๆ ต่างยึดถือปฏิบัติต่อเนื่องกันทุก ๆ ปี จน
 กลายเป็นประเพณีสืบเนื่องกันมาช้านาน

งานตายาย่าน หรืออีกอย่างหนึ่งคือพิธีการแสดงความเคารพนอบต่อ
 เจ้าแม่อยู่หัว เริ่มงานตอนบ่ายวันพุธแรก เดือน 6 ข้างแรม จะเสร็จพิธีตอนบ่ายวันรุ่งขึ้น โดยเฉพาะ
 วันพฤหัสบดีนั้น จะมีประชาชนจากอำเภอต่างๆ และจังหวัดต่างๆ ไปร่วมงานกว่าหมื่นคน ผู้คน
 เหล่านั้นต่างมีความสำนึกติดแน่นในสายเลือกว่าเป็นลูกหลานของเจ้าแม่อยู่หัวต้องมากันให้ได้
 เพื่อแสดงความกตัญญูทดเวท ได้พบปะแสดงความรัก สามัคคีระหว่างเครือญาติมิตร และที่สำคัญ
 ยิ่งก็คือ การรักษาเทิดทูนศิลปะ นาฏกรรม การรำโนรามรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติไทยเรา
 มีธรรมเนียมปฏิบัติว่า ลูกชายคนหัวปีของครอบครัวและมีอายุ 14 – 15 ปี
 ต้อง ทำขนม โคมถวายวัด และเลี้ยงดูญาติมิตร แต่ถ้าเป็นลูกสาวคนหัวปีต้องทำขนมpong หรือ
 ขนมลา หากไม่ปฏิบัติตาม เจ้าแม่อยู่หัวจะให้โทษถึงเป็นบ้า ง่อยเปลี้ย พิกลพิการ หรือประสบ
 ทุกขเวทนาได้

7.2.2 ประวัติเจ้าแม่อยู่หัว วัดท่าคุระ (วัดท่าทอง)

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2529) ได้กล่าวถึงประวัติเจ้าแม่อยู่หัววัดท่าคุระ
 ตำบลคลองรี อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา พบว่าตำนานดังกล่าวมี 2 กระแส กระแสที่ 1 กล่าวว่า
 เจ้าแม่อยู่หัวนั้นเป็นผู้หญิงหรือเกี่ยวข้องกับผู้หญิง กระแสที่ 2 กล่าวว่าเจ้าแม่อยู่หัวเป็นผู้ชายหรือ
 เกี่ยวข้องกับผู้ชาย ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ประวัติเจ้าแม่อยู่หัวตามตำนานในกระแสที่ 1 ว่าเจ้าแม่อยู่หัวเป็นมเหสี
 กษัตริย์พระองค์หนึ่ง ภายใตราชสำนักกษัตริย์องค์นั้นมีการฝึกฝนรำรำโนรา องค์พระมเหสีโปรด
 มากถึงกับให้รำร่าตลอดวันตลอดคืนจนพระสวามีไม่พอพระทัยทรงตักเตือนให้เลิก พระนางก็ไม่
 เชื่อฟัง ในที่สุดรับสั่งให้มหาอำมาตย์จับพระนางและสาวสนมกำนัลที่รวมสนุกถอยแพไปจากเมือง

ทั้งๆ ที่พระนางกำลังทรงพระครรภ์อยู่ แพของพระนางถูกพัดพาไปเกยหาดที่เกาะสี่ช้าง¹ พระนางและสาวใช้ได้ขึ้นบกอาศัยอยู่บนเกาะนั้นและได้ประสูติโอรส เมื่อเจริญวัยพระมารดาและนางกำนัลก็ส่งสอนวิชาการร้ายรำแก่กุมารนั้น ต่อมาพระนางได้เดินทางออกจากเกาะไปพบดาพราหมณ์จันทร์ ดาและยายพราหมณ์จันทร์รู้ว่านางเป็นขัตติยนารีก็คอยอุปการะตลอดมา ต่อมาพระสวามีคลายพระพิโรธทรงอาลัย จึงรับสั่งให้อำมาตย์ออกติดตามพระนาง จนไปพบที่บ้านดาพราหมณ์จันทร์พร้อมกับพระกุมารน้อยจึงกราบบังคมทูลให้เสด็จกลับตามรับสั่ง พระนางไม่ยอมกลับแต่อนุญาตให้พระกุมารไปเฝ้าพระบิดา เมื่อพระสวามีทรงทราบความทุกข์ยากของพระนางก็ให้จัดกองทัพเกียรติยศแล้วพระองค์ก็เสด็จไปรับพระมเหสี ณ บ้านพราหมณ์จันทร์ พราหมณ์จันทร์จึงจัดพิธี ส่งเสด็จขึ้นในวันพุธแรกของข้างแรมเดือน 6 ด้วยการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระพุทธมนต์ประสาทร สรงน้ำพระพุทธมนต์แก่พระมเหสี และจัดการเล่น โนราถวายในโอกาสนั้น พระมเหสีทรงมอบพระพุทธรูปทองคำแก่พราหมณ์จันทร์ไว้เป็นอนุสรณ์ พราหมณ์จันทร์บูชาของขวัญอันประเสริฐนั้นเรื่อยมาและเมื่อครบรอบปีที่พระนางเสด็จกลับในวันพุธแรกของเดือนหกข้างแรมทุกปี พราหมณ์จันทร์ก็ชักชวนชาวบ้านกระทำพิธีระลึกถึงเป็นประจำจนกลายเป็นประเพณีสืบมา

2. ประวัติเจ้าแม่อยู่หัวตามตำนานในกระแสที่ 2 ว่า พระพุทธรูป “เจ้าแม่อยู่หัว” มีประวัติที่ชาวบ้านเล่าสืบต่อๆ กันมาว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาขณะนั้นสทิงพระเป็นเมืองพัทลุงได้มีพวกพี้เลี้ยงนำเอาโอรส (หมายถึงพระหน่อตามที่ชาวบ้านออกชื่อ) ของเจ้าแม่อยู่หัวมาสรองชลโดยลอยในอู่แล้วดบแปะเล่นที่ชายหาด น้ำเกิดเป็นระลอกพาลอยไกลฝั่งออกไป พี้เลี้ยงติดตามไปแล้วพากันจมน้ำตาย โอรสนั้นลอยมาในอู่มาติดที่อ่าวท่าคูระ (บ้านท่าคูระ ตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา) ซึ่งตอนนั้นเรียกว่าท่าทอง มีชายคนหนึ่งออกไปหากุ้งหาลาพบเข้าจึงเก็บไปเลี้ยงไว้ที่บ้านแพรจันทร์ (ปัจจุบันเรียนบ้านแพรจันทร์ อยู่ทางทิศใต้เขาพะโคะ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ประมาณ 2 กิโลเมตร) ส่วนสมเด็จพระเจ้าแม่เห็นทั้งโอรสและพี้เลี้ยงหายไ้ก็ให้คนออกติดตามแต่ไม่พบ หาโหรมาทำนายโหรบอกว่าโอรสไม่เสียชีวิตแต่จะตกไปอยู่ทางทิศใต้ ต่อมาผู้ที่ออกติดตามได้มาพบที่บ้านแพรจันทร์จึงร้องขอให้กลับแต่ยายไม่ยอมให้ สมเด็จพระเจ้าแม่อยู่หัวจึงประทานถาดทองเป็นรางวัลให้กับยาย พร้อมกับตั้งวัดขึ้นเรียกว่าวัดท่าทอง ก่อนยายตาจะถวายเป็นถาดทองให้แก่วัด บางคนนำเอาถาดไปทำเป็นแหวน เกิดให้โทษ มีอาการฟกบวมและเท้าเปื่อย คนเหล่านั้นพากันบนบานและนำมาคืนแก่วัด อาการต่างๆ ก็หายไป ต่อมาสมภารแก้วเจ้าอาวาสได้ไปปรึกษา กับเจ้าแม่ที่เมืองสทิงพระว่าจะเอาถาดทองหล่อเป็นพระพุทธรูปเจ้าแม่ก็โปรดอนุญาต ท่านสมภาร

¹ คำดังกล่าวเขียนตามต้นฉบับ แต่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นเกาะกะซัง ซึ่งอยู่ในจังหวัดพัทลุง

จึงปรึกษากับเจ้าแม่กำหนดวันหล่อ เจ้าแม่กำหนดเอาวันพุธ เดือน 6 ข้างแรม พอถึงกำหนดเจ้าแม่ก็เสด็จมาและหล่อพระพุทธรูปนี้ขึ้น ชาวบ้านจึงพากันเรียกว่า “เจ้าแม่อยู่หัว” มาตราบเท่าทุกวันนี้ และเมื่อถึงวันพุธแรกของข้างแรมเดือน 6 มีประชาชนเป็นอันมากมาแก้บน จนเกิดประเพณีงานตายาย่านขึ้นเป็นประจำทุกปี

บทที่ 2

ภูมิหลังหมู่บ้านท่าคุระ อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา

ท่าคุระ เป็นชื่อหมู่บ้านหมู่ที่ 9 ในเขตการปกครองของตำบลคลองรี อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลของจังหวัดสงขลา และอำเภอสตึงพระ โดยสังเขป ก่อนที่จะกล่าวถึงภูมิหลังของหมู่บ้านท่าคุระ และเชื่อมโยงไปยังข้อมูลวัดท่าคุระ ซึ่งเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีประเพณี ตายายย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา

1. จังหวัดสงขลา

จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัดหนึ่งของภาคใต้ ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย มีขนาดใหญ่เป็นอันดับสามของภาคใต้ รองจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดนครศรีธรรมราช

1.1 ความหมายของสงขลา

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารหลายเล่ม มีข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า จังหวัดสงขลา เดิมเป็นชุมชนเมืองที่เก่าแก่มีประวัติความเป็นมานับพันๆ ปี ในนามของเมืองสตึงพระและพัทลุง แต่ชื่อเมืองสงขลาเพิ่งปรากฏเป็นครั้งแรกในบันทึกของพ่อค้า และนักเดินเรือชาว อาหรับ – เปอร์เซีย ระหว่างปี พ.ศ. 1993 -2093 ในนามของเมืองซิงกูร์ หรือ ซิงกอร่า แต่ในหนังสือประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม ของ นายกิโยลาส แซแวงส เรียกชื่อเมืองสงขลาว่า “เมืองสิงขร” จึงมีการสันนิษฐาน คำว่าสงขลา เพี้ยนมาจากชื่อ “สิงหลา” (อ่าน สิง – หะ – ลา) หรือสิงขร อีกเหตุผลหนึ่งอ้างว่า สงขลาเพี้ยนมาจาก สิงขรา แปลว่าภูเขา โดยอ้างว่าเมืองสงขลาตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาแดง ต่อมาได้มีการพระราชทานนามเจ้าเมืองสงขลาว่า วิเชียรคีรี ซึ่งความหมายสอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชวินิจฉัยไว้ว่า สงขลา เดิมชื่อ สิงหนคร (อ่านว่า สิง – หะ – นะ – คะ – ระ) เสียงสระอะอยู่ท้าย มลาญไม่ชอบ จึงเปลี่ยนเป็นอา และชวามลาญพูดลิ้นรัวเร็ว ตัดหะ และนะออก คงเหลือ สิง – คะ – รา แต่ออกเสียงเป็น ซิงคะรา หรือสิงโครา จนมีการเรียกเป็น ซิงกอร่า และเพี้ยนเป็น สงขลา (ศรีสมร ศรีเบญจพลาตกุล 2544: 1)

1.2 ประวัติความเป็นมา

เมืองสงขลาเดิมตั้งอยู่ที่อำเภอสทิงพระ เป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นเมืองท่าที่สำคัญ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11 หลังจากนั้น เมืองนี้ ค่อยๆ เสื่อมโทรม ต่อมาได้เกิดชุมชนแห่งใหม่ใกล้เคียงขึ้นแทน เรียกว่า “เมืองพัทลุงที่พะโคะ” ได้เจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนา ลัทธิลังกาวงศ์ ต่อมาระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20 – 22 พวกรโจรสลัดมลายูได้เข้ามาคุกคาม ทำให้เมืองพัทลุงที่พะโคะค่อยๆ เสื่อม หลังจากนั้นเกิดชุมชนขนาดใหญ่ขึ้น 2 แห่ง บริเวณรอบทะเลสาบสงขลา คือบริเวณเขาแดงปากทะเลสาบสงขลา และได้กลายเป็นเมืองสงขลาริมเขาแดง และอีกแห่งหนึ่งที่บางแก้ว อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง และกลายเป็นเมืองพัทลุง ระหว่าง พ.ศ. 2162 – 2223 เมืองสงขลาริมเขาแดงมีความเจริญค้าขายกับต่างประเทศ โดยมีเจ้าเมืองสงขลาเชื้อสายมลายูอพยพมาจากอิน โดนีเซีย คนมลายูเหล่านั้นได้หลบหนีการค้าแบบผูกขาดของพวกคัทซ์ ทำการค้าแบบเสรีที่สงขลา โดยมีอังกฤษเป็นผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลังในระยะแรก หลังจากนั้นในช่วง พ.ศ. 2185 – 2223 เจ้าเมืองสงขลาเป็นกบฏ ไม่ยอมขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา ในที่สุดจึงถูกสมเด็จพระนารายณ์มหาราชปราบปรามจนราบคาบ และบ้านเมืองถูกปล่อยให้ทรุดโทรม ต่อมาได้ตกเป็นเมืองขึ้นของเมืองพัทลุง จนถึงช่วงปี พ.ศ.2242 – 2319 เมืองสงขลาได้ตั้งขึ้นใหม่ที่บริเวณบ้านแหลมสน เรียกว่าเมืองสงขลาฝั่งแหลมสน ได้พัฒนาเป็นหัวเมืองขนาดใหญ่ สมัยกรุงธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น เมื่อ พ.ศ. 2310 ประเทศสยามเสียดังกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า เจ้าพระยามนทร ซึ่งตั้งตัวเป็นใหญ่ ได้ตั้งนายวิเชียร ผู้เป็นญาติมาเป็นเจ้าเมือง เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีปราบเจ้านครได้ จึงแต่งตั้งให้จินเหียง แซ่เฮา นายอากรรังนก ขึ้นเป็นเจ้าเมืองสงขลา ใน พ.ศ. 2318 นับเป็นต้นตระกูล ณ สงขลา ได้รับพระราชทานนามเป็นหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ ได้ปกครองเมืองสงขลา ติดต่อกันถึง 8 คน สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) ขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา และย้ายเมืองสงขลามาตั้งทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลาที่เรียกว่า ตำบลบ่อยาง ซึ่งเป็นที่ตั้งตัวเมืองสงขลาในปัจจุบัน (ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร 2544: 2-9)

1.3 สภาพทางภูมิศาสตร์

จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ทั้งหมด 7,393,889 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถไฟ 947 กิโลเมตร และทางหลวงแผ่นดิน 950 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดพัทลุง
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอ่าวไทย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดพัทลุง และจังหวัดสตูล

จังหวัดสงขลามีลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปแตกต่างกันไปตามพื้นที่ แบ่งได้ 3 ลักษณะคือ พื้นที่ราบชายฝั่งทะเลทางตอนเหนือและฝั่งตะวันออก บริเวณคาบสมุทรสทิงพระในอำเภอระโนด อำเภอสทิงพระ ตามชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยจนถึงอำเภอเมืองสงขลา อำเภอจะนะ และอำเภอเทพา พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ได้แก่ที่ราบลุ่มน้ำคลองรัตภูมิ คลองอู่ตะเภา คลองนาทวี คลองเทพา พื้นที่ภูเขาและที่ราบสูง เป็นแนวเขาทางทิศตะวันตกในแนวเทือกเขาบรรทัดต่อมาทางทิศใต้ในแนวเทือกเขาสันกาลาศีรี กั้นพรมแดนระหว่างไทยกับมาเลเซีย เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารที่สำคัญ พื้นที่นี้จะค่อยๆ ลาดลงสู่พื้นที่ด้านตะวันออกไปจดทะเลสาบสงขลา โดยมีภูเขาเตี้ยๆ ตามแนวเหนือใต้ เช่น เขาคอหงส์ เขารูปช้าง เขาน้อย เป็นต้น

จังหวัดสงขลา แบ่งการปกครองออกเป็น 16 อำเภอ ประกอบด้วย 1. อำเภอเมืองสงขลา 2. อำเภอหาดใหญ่ 3. อำเภอจะนะ 4. อำเภอเทพา 5. อำเภอนาทวี 6. อำเภอสะเดา 7. อำเภอสะบ้าย้อย 8. อำเภอระโนด 9. อำเภอสทิงพระ 10. อำเภอกระแสสินธุ์ 11. อำเภอรัตภูมิ 12. อำเภอกวนเนียง 13. อำเภอบางกล่ำ 14. อำเภอนาหม่อม 15. อำเภอสิงหนคร และ 16. อำเภอคลองหอยโข่ง

1.4 ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดสงขลามีพื้นที่อยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุมเมืองร้อน มีลมมรสุมพัดผ่านประจำทุกปีคือลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคม ถึงกลางเดือนมกราคม และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม จากอิทธิพลของลมมรสุมดังกล่าว ส่งผลให้เกิดฤดูกาลเพียง 2 ฤดู คือ

ฤดูร้อน - เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกรกฎาคม

ฤดูฝน - เริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงเดือนมกราคม

1.5 เศรษฐกิจ

จังหวัดสงขลา มีการขยายหน่วยงานราชการจากส่วนกลางมาตั้งในพื้นที่ ซึ่งมีส่วนช่วยให้จังหวัดสงขลา มีการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ด้านยางพารา การประมง การแปรรูปสินค้า การขยายตัวของอุตสาหกรรมต่างๆ และกิจการการค้าเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในอำเภอหาดใหญ่และอำเภอชายแดน ทำให้จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางทางการค้าของภาคใต้ สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดสงขลาส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับเกษตรกรรม รองลงมาได้แก่การพาณิชย์ อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว

1.6 ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ พบว่า จังหวัดสงขลาเป็นเมืองเปิดมาตั้งแต่อดีต มีผู้คนหลากหลายชาติ ภาษา อพยพมาตั้งถิ่นฐาน รวมถึงการเข้ามาติดต่อ และบ้างก็ตั้งถิ่นฐานกลายเป็นชาวสงขลาในปัจจุบัน จึงทำให้สงขลามีศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นความเชื่อดั้งเดิม และความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์ฮินดู และศาสนาคริสต์ จึงทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนในจังหวัดสงขลา ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา บางประเพณีก็ปฏิบัติร่วมกัน โดยไม่ขัดกับหลักความเชื่อทางศาสนาที่ตนนับถือ ขณะเดียวกันก็ได้สงวนรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณี เฉพาะหมู่ เหาไว้ ทำให้สงขลามีมรดกทางวัฒนธรรม ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ มากมาย ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวจังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับพิธีทางศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี เช่นการแห่ทวดเขาแดง โต๊ะครีมี โนราโรงครู วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน เช่น การเล่นหนังตะลุง โนรา กาหลอ เป็นต้น ประเพณีที่สำคัญของจังหวัดสงขลาที่สืบทอดมาแต่อดีต ได้แก่ สงกรานต์ การทำบุญ วันสารทเดือนสิบ ชักพระ และคายาย่าน ชาวสงขลายังคงยึดถือประเพณีดั้งเดิมและสืบทอดกันมา ผู้วิจัยสังเกตว่า ปัจจุบันสงขลาเป็นจังหวัดที่มีสภาพทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมสองรูปแบบ คือ สภาพสังคมแบบเก่าที่ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม มีการสืบทอดกันมา ตั้งแต่โบราณจะปรากฏให้เห็นในสังคมของคนชนบท ส่วนสภาพสังคมสมัยใหม่ที่รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้จะปรากฏให้เห็นในสังคมเมือง

2. อำเภอสทิงพระ

อำเภอสทิงพระเป็นอำเภอหนึ่งในการปกครองของจังหวัดสงขลา อยู่ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศเหนือประมาณ 35 กิโลเมตร

2.1 ความหมายของสทิงพระ

จากการสืบค้นข้อมูลของคำว่าสทิงพระ มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้
จะทิงพระ มาจากคำมลายูคือ จะทิงพระ มาจากคำว่า “จันทิงพระ” (จันทิง = เจดีย์ บาระ = ทิศตะวันตก) หมายถึงเจดีย์ทิศตะวันตก ส่วนเจดีย์ทางทิศตะวันออกคือ จันทิมอ ซึ่งเป็นชื่อหมู่บ้านที่จะทิงหม้อ (ประพนธ์ เรื่องณรงค์ 2551: 167)

จทิงพระ หรือสทิงพระ มาจากคำว่า สทิง ภาษาเขมร แปลว่า แม่น้ำ หรือลำคลอง สทิงพระ จึงแปลว่า คลองพระ (กาญจนนา นาคสกุล 2542: 1003)

2.2 ประวัติความเป็นมา

อำเภอสทิงพระ เคยเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณมาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ มีการเข้ามาอยู่อาศัยประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 เมื่อชุมชนสทิงพระขยายตัว เจริญเป็นเมืองสทิงพระ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 - 18 นั้น เนื่องจากเป็นเมืองที่สามารถติดต่อค้าขายกับเมืองที่อยู่ไกลได้สะดวก จึงเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วกลายเป็นเมืองท่าสำคัญแห่งหนึ่งของแหลมมลายูตอนเหนือ เจริญทั้งศาสนาจักรและอาณาจักร ฝ่ายอาณาจักรคลุมบริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลาจนเจ้าเมืองมีฐานะเป็น “เจ้าพญา” เมืองสทิงพระซึ่งเป็นศูนย์กลางมีฐานะเป็น “กรุง” คือ กรุงสทิง ดังปรากฏในพงศาวดารเมืองสทิงพระว่า “เมืองพัทลุง เมื่อแรกแต่เดิมนั้น สทิงพระเป็นเมืองกรุงพาราณสี และเจ้าพระยา ณ สทิงพระนั้น ชื่อ เจ้าพระยากรุงสทิง” (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ 2542: 7749)

จากการขุดค้นบริเวณชุมชนโบราณสทิงพระ พบว่าชุมชนมีการเคลื่อนย้ายมาก่อนตั้งชุมชนและขยายชุมชนออกไปอย่างต่อเนื่อง เป็นเมืองที่ได้รับความเจริญ ต่อเนื่องกันมาหลายยุค หลายสมัย เป็นเมืองเก่าด้านศาสนา ระยะเวลาชาวเมืองสทิงพระนับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน เพราะพบพระนารายณ์สวมหมวกแขก ศิวลึงค์ เทวรูปพิฆเนศวรและพระพิฆเนศวร ภายหลังได้เปลี่ยนไปนับถือ พุทธศาสนา มหายาน มีการสร้างสถูปทรงกลมตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม และมีเจดีย์ทิศ สทิงพระมีอำนาจเป็นศูนย์กลางทางการปกครองของท้องถิ่น ประมาณพุทธศตวรรษที่ 15-18 (ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร 2544: 33)

เมืองสทิงพระเคยถูกข้าศึกทำลายเผาบ้านเมืองพินาศมาแล้วถึง 2 ครั้งด้วยกัน คือ ในสมัยอยุธยา ครั้งแรกระหว่าง พ.ศ. 2096 สมัยออกหลวงเขวราชเป็นเจ้าเมือง ข้าศึกยกกองทัพมาตีเมืองจนย่อยยับภายใต้การนำของอาแจละรุ ครั้งที่ 2 สมัยออกเมืองคำเป็นเจ้าเมือง ตรงกับสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2111 เชื้อชาติมลายู อยู่เมืองยะโฮร์ เคยเป็นเมืองขึ้นของไทย อยู่ปลายแหลมมลายู ซึ่งเรียกว่า อูยงตะมะ ยกกองทัพมาตั้งค่ายอยู่ที่บ้านบางค่าย หรือบางค่าย และได้ยกกองทัพมาตีจนเมืองแตก ข้าศึกเผาบ้านเมืองเสียหาย คงเหลือแต่ซากเมืองและสิ่งปรักหักพัง (ปรีชา นิลบล 2546: 19-20)

เมืองสทิงพระ จะตั้งอยู่นานเท่าไร ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอน แต่จากข้อมูลที่ค้นพบพบว่า มีเจ้าเมืองปกครองเมืองนี้ (เมืองพัทลุงเก่า) ถึง 8 คน ดังนี้

1. พระยากรุงทอง	ตรงกับสมัยสุโขทัย
2. พระยาธรรมรังคัล	ตรงกับสมัยอยุธยา
3. ออกเมืองราชเสน	ตรงกับสมัยอยุธยา

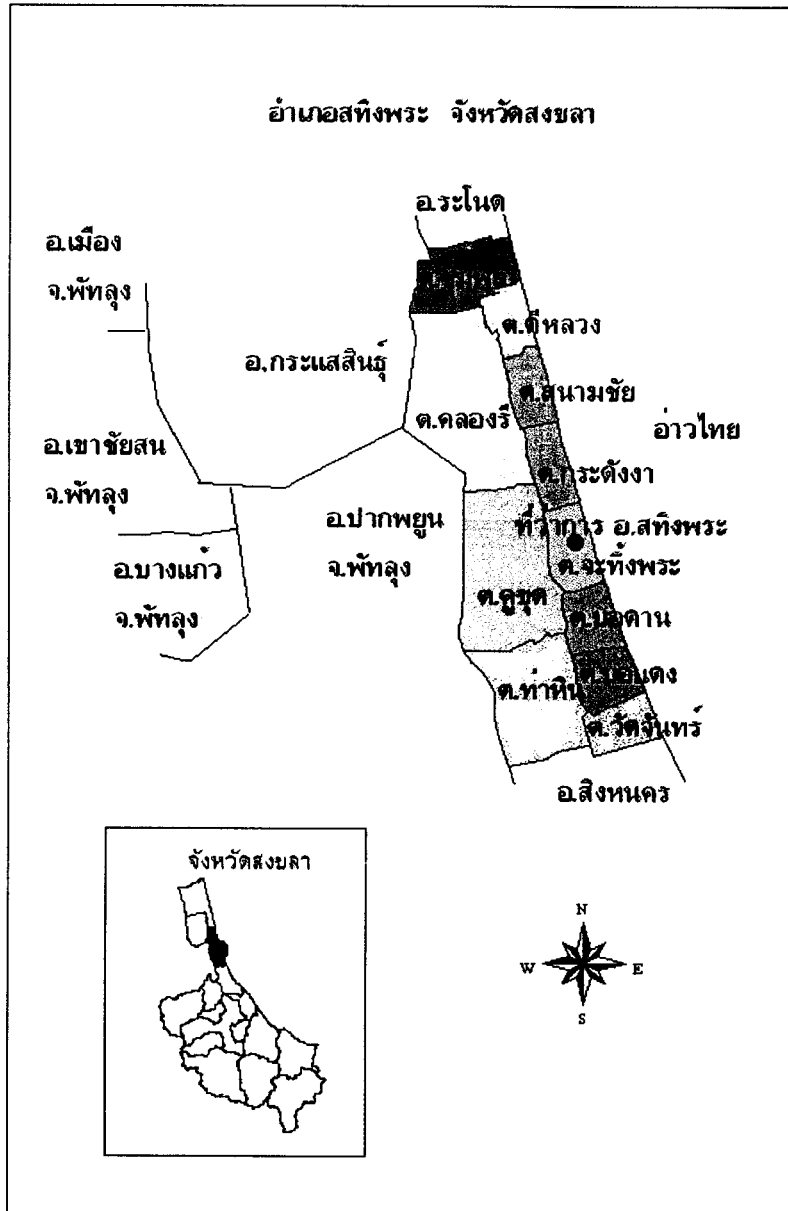
¹ หนังสือที่ทำด้วยกระดาษชนิดเหนียวคล้ายกระดาษข่อยแต่บางกว่า

4. พระยาสุรชราคา	ตรงกับสมัยอยุธยา
5. ออกหลวงเขาวราช	ตรงกับสมัยอยุธยา
6. ออกภักดีกรเทพ	ตรงกับสมัยอยุธยา
7. ออกเมืองคำ	ตรงกับสมัยอยุธยา
8. ออกขุนเทพตำรวจ	ตรงกับสมัยอยุธยา

และจากเอกสารกรมศิลปากรที่ ศธ.0206/3884 ลงวันที่ 28 กรกฎาคม 2518 ของ นาวาเอกสมภพภิรมย์ ร.น. อธิบดีกรมศิลปากร ได้บอกชื่อเจ้าเมืองสมัยหลังที่ย้ายจากสทิงพระไปแล้ว คือ พระยาธรรมรังสรรค์ เข้าใจว่าเป็นเจ้าเมืองสทิงพระ สมัย พ.ศ. 1980 และพระยาธรรมรงค์กษัตริย์ เป็นเจ้าเมืองสทิงพระ สมัยอยุธยา

หลังจากนั้นได้ปล่อยให้เมืองสทิงพระร้างอยู่เป็นเวลานาน คงเหลือแต่บ้านจะทิ้งพระ บ้านหน้าเมือง บ้านชายคู จนกระทั่ง พ.ศ. 2437 จึงยกฐานะเป็นอำเภอปละท่า มีกิ่งอำเภอขึ้นอยู่กับกิ่งอำเภอปละท่า 1 กิ่ง คือ กิ่งอำเภอระโนค ต่อมากิ่งอำเภอระโนคยกฐานะเป็นอำเภอราว พ.ศ. 2460 ได้มีผู้ลอบวางเพลิงที่ว่ากำการอำเภอปละท่า เอกสารต่างๆ เสียหายหมด ข้าราชการปลัดกรมหลวงลพบุรีราเมศร์ อุปราชมณฑลปักษ์ใต้ ได้เสด็จตรวจสถานที่ถูกวางเพลิงและได้ตรวจภูมิประเทศเห็นว่าการคมนาคมไม่สะดวก จึงยุบอำเภอปละท่าลงเป็นกิ่งอำเภอขึ้นกับอำเภอเมืองสงขลา และได้เปลี่ยนชื่อกิ่งอำเภอปละท่าเป็น “จะทิ้งพระ” เมื่อ พ.ศ. 2467 และได้รวมอาณาเขตทิศเหนือเข้ามาเพียงตำบลชุมพล ทิศใต้เป็นตำบลวัดจันทร์

ต่อมาเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ทางราชการจึงยกฐานะจากกิ่งอำเภอจะทิ้งพระเป็นอำเภอจะทิ้งพระ และต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกา เปลี่ยนชื่ออำเภอจะทิ้งพระเป็นอำเภอสทิงพระ ตั้งแต่วันที่ 4 เมษายน 2504 เป็นต้นมา

ภาพที่ 2.1 แผนที่อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา

(ที่มา: www.sathingphra-sk.go.th)

2.3 สภาพทั่วไป

อำเภอสังขละบุรี มีเนื้อที่ 120 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 75,000 ไร่ มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอกระโนน อำเภอกะเสสินธุ์ จังหวัดสงขลา
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับทะเลสาบสงขลา และเขตอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 46,438 คน แยกเป็นเพศชาย 22,693 คน เพศหญิง 23,745 คน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 11 ตำบล ได้แก่ ตำบลวัดจันทร์ ตำบลบ่อदान ตำบลบ่อแดง ตำบลจะบังพระ ตำบลศิหลวง ตำบลกระดงา ตำบลสนามชัย ตำบลชุมพล ตำบลภูเขา ตำบลท่าหิน ตำบลคลองรี (www.sathingphra-sk.go.th)

2.4 สภาพสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม

สภาพสังคมเป็นสังคมชนบทที่ทำการเกษตรกรรม มีความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอย่างใกล้ชิด มีการพึ่งพาอาศัยกันค่อนข้างสูง ประชาชนส่วนใหญ่ของอำเภอสังขละบุรีนับถือศาสนาพุทธประมาณร้อยละ 95.86 อีกประมาณร้อยละ 4.14 นับถือศาสนาอิสลาม มีวัด 37 แห่ง มัสยิดจำนวน 5 แห่ง สำนักสงฆ์ 3 แห่ง

การจัดการศึกษา มีหน่วยงานที่จัดการศึกษา ทั้งในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอาชีวศึกษา การศึกษานอกโรงเรียน และศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวินิจฉัย

อำเภอสังขละบุรีมีประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ที่สำคัญได้แก่ หนังตะลุง โนรา เพลงบอก ชนไก่ และชนโค ประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญๆ ได้แก่ ประเพณีทำบุญเดือนสิบ ประเพณีลากพระ งานแห่ผ้าขึ้นห่มเจดีย์ ณ วัดจะบังพระ งานวันลูกโหนด และประเพณีที่สำคัญประเพณีหนึ่งของชาวสังขละบุรีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ และมีความสำคัญมาจนถึงปัจจุบันนี้ ได้แก่ ประเพณีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัววัดท่าคุระหรือเรียกว่า ประเพณีตายาย่านจัดขึ้น ณ วัดท่าคุระ หมู่ที่ 9 (บ้านท่าคุระ) ตำบลคลองรี อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

2.5 สถานที่ท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอสังขละบุรี ได้แก่

2.5.1 **วัดพะโคะ** หรือวัดราชประดิษฐฐาน ตั้งอยู่บริเวณเขาพิพาทสิงห์ ในท้องที่หมู่ที่ 6 ตำบลชุมพล ห่างจากตัวอำเภอสติงพระ ประมาณ 15 กิโลเมตร เป็นวัดที่จำพรรษาของสมเด็จพระเจ้าพะโคะ หรือหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด อันเป็นที่เคารพสักการะของคนภาคใต้ทั่วไป

2.5.2 **สำนักสงฆ์ต้นเลียบ** ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลดีหลวง เป็นสถานที่ฝังรกรงของสมเด็จพระเจ้าพะโคะ เป็นสำนักสงฆ์เก่าแก่บริเวณร่มรื่นมาก

2.5.3 **อุทยานนกน้ำคูซูด** ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลคูซูด ห่างจากที่ว่าการอำเภอสติงพระ ประมาณ 3 กิโลเมตร ได้รับการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่ามาตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เท่าที่สำรวจและพบนกประเภทต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว มีถึง 44 วงศ์ 137 สกุล 219 ชนิด อาทิ นกเป็ดน้ำ นกคาบแค นกนางแอ่น นกกระยาง นกพริก ฯลฯ ช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับชมนกมากที่สุดคือ เดือนธันวาคม – เดือนพฤษภาคม โดยนักท่องเที่ยวสามารถเช่าเรือท่องเที่ยวชมนก

2.5.4 **วัดเจ้ทิงพระ** ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลเจ้ทิงพระ ห่างจากที่ว่าการอำเภอสติงพระประมาณ 20 เมตร เป็นวัดเก่าแก่ มีโบราณสถานที่น่าสนใจ คือ เจดีย์พระมหาธาตุ เป็นเจดีย์ทรงลังกา นอกจากนั้นยังมีวิหารพระพุทธไสยาสน์ ตัววิหารมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ภายในมีพระพุทธไสยาสน์ ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “พ่อเฒ่านอน” ซึ่งมีชื่อเสียงและเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไปด้วย

2.5.5 **วัดท่าคูระ** ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ตำบลคลองรี เป็นที่ประดิษฐาน ของสมเด็จพระเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทองคำขนาดเล็ก เป็นที่เคารพสักการะของชาวภาคใต้ และเป็นสถานที่จัดงานประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ และมีความสำคัญมาจนถึงปัจจุบันนี้ ได้แก่ ประเพณีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัววัดท่าคูระหรือเรียกว่า ประเพณีต่ายย่าน

3. บ้านท่าคูระ

บ้านท่าคูระเป็นหมู่บ้านหนึ่งในการปกครองของตำบลคลองรี ตำบลคลองรีมีเนื้อที่ประมาณ 19.3 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านท่าโพธิ์ หมู่ที่ 2 บ้านท่าโพธิ์ใหม่ หมู่ที่ 3 บ้านจาก หมู่ที่ 4 บ้านคลองรี หมู่ที่ 5 บ้านคลองรี หมู่ที่ 6 บ้านคลองหนั่ง หมู่ที่ 7 บ้านดิน หมู่ที่ 8 บ้านท่าคูระ และหมู่ที่ 9 บ้านท่าคูระ ซึ่งบ้านท่าคูระที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงคือ บ้านท่าคูระหมู่ที่ 9 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่เป็นสถานที่ตั้งวัด ซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมประเพณีต่ายย่าน

3.1 ความหมายของท่าคุระ

ท่า ตามความหมายพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ฝั่งน้ำสำหรับขึ้นลงหรือจอดเรือ หรือที่สำหรับขึ้นลงริมน้ำ

จากการสืบค้นทำให้ทราบข้อมูลว่า คำว่า ท่า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคำว่า ท่าคุระ น่าจะมาจาก ท่าจอดเรือ

คุระ หมายถึง ชื่อต้นสมอทะเล ชื่อวิทยาศาสตร์ *Spium nidieum* ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบเล็กยาว ริมใบมีจักเล็ก ๆ คล้ายมะค่าไก่ มีผลกลมโตคล้ายผลมะขามป้อม ผลสุกเปลือกสีดำแข็งมาก ขึ้นตามพื้นที่ลุ่มน้ำ ตามริมแม่น้ำลำคลองทั่วไป

เมื่อนำคำว่า ท่า รวมกับคำว่า คุระ จึงเรียกว่าท่าคุระ ซึ่งหมายถึงท่าจอดเรือที่มีต้นสมอทะเลขึ้นอยู่ตามริมน้ำ

3.2 ประวัติความเป็นมา

บ้านท่าคุระ เป็นชื่อบ้านที่ตั้งอยู่ในตำบลคลองรี อำเภอสตงพระ จังหวัดสงขลา จากการค้นคว้าและการสัมภาษณ์ ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า คลองรี เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 5 ตำบลคลองรี ลำคลองดังกล่าวมีชื่อเรียกตามเรื่องราวเรือสิทธีเรือรี เป็นเรือโบราณสองลำที่ปรากฏเรื่องราวเกี่ยวข้องกับชื่อสถานที่ในอำเภอสตงพระ จังหวัดสงขลา โดยบอกเล่าสืบต่อกันมาว่า ที่เมืองแห่งหนึ่งซึ่งตั้งอยู่แถบชายฝั่งทะเลสาบด้านตะวันตก (บริเวณพื้นที่จังหวัดพัทลุง) เจ้าเมืองมีพระธิดาสองพระองค์ ชื่อ นางเอื้อยและนางเรือย พระธิดาทั้งคู่เป็นผู้ที่มีสิริโฉมงดงามยิ่งนักและนอกจากนั้นทั้งสองพระองค์ก็ไม่ทรงปรารถนาที่จะมีคู่ครอง ครั้นทรงทราบว่าพระบิดาได้เตรียมการอภิเษกสมรสไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว นางเอื้อยและนางเรือยได้ชักชวนกับหลบหนีออกจากเมืองแต่ถูกจับลงโทษกักขังไว้ตลอดชีวิต ทำให้พระธิดาทั้งสองน้อยพระทัยว่าพระบิดามีได้รักหรือโปรดปรานดังเดิม ในที่สุดก็หนีออกจากเมืองมาผูกพระศอตนเองที่หน้าเมือง หลังจากนั้นพระศพของนางเอื้อยและนางเรือยก็ถูกนำไปประกอบพิธีตามประเพณี โดยฝังขี้เถ้าไว้หน้าเมืองตามที่ปรารถนา แล้วเรื่องราวของนางเอื้อย นางเรือยก็ค่อยๆ ลืมเลือนหายไปจากผู้คนในท้องถิ่น แต่สิ่งที่ปรากฏขึ้นบริเวณที่ฝังขี้เถ้านางเอื้อยนางเรือย ได้แก่ ต้นตะเคียน และต้นยางออกขึ้นแทนที่ ชาวบ้านแถบนี้เชื่อว่า ต้นไม้สูงใหญ่เหล่านี้ทั้งคู่คือนางเอื้อยนางเรือย

ในสมัยต่อมาเจ้าเมืองต่างๆ บริเวณนี้ได้รับพระราชโองการจากเมืองหลวงให้สร้างถนนหนทางเชื่อมต่อระหว่างหัวเมืองด้วยกัน ท้าวกรุงสนชัยซึ่งขณะนั้นเป็นเจ้าเมืองปกครองเมืองดังกล่าวมีกำหนดให้ตัดเส้นทางผ่านบริเวณต้นไม้ทั้งสองต้น แต่ไม่สามารถขุด โคนต้นไม้ทั้งคู่จะต้องประกอบพิธีเช่นสรวงบูชาและประทับตราแผ่นดิน (เครื่องหมายของพระมหากษัตริย์

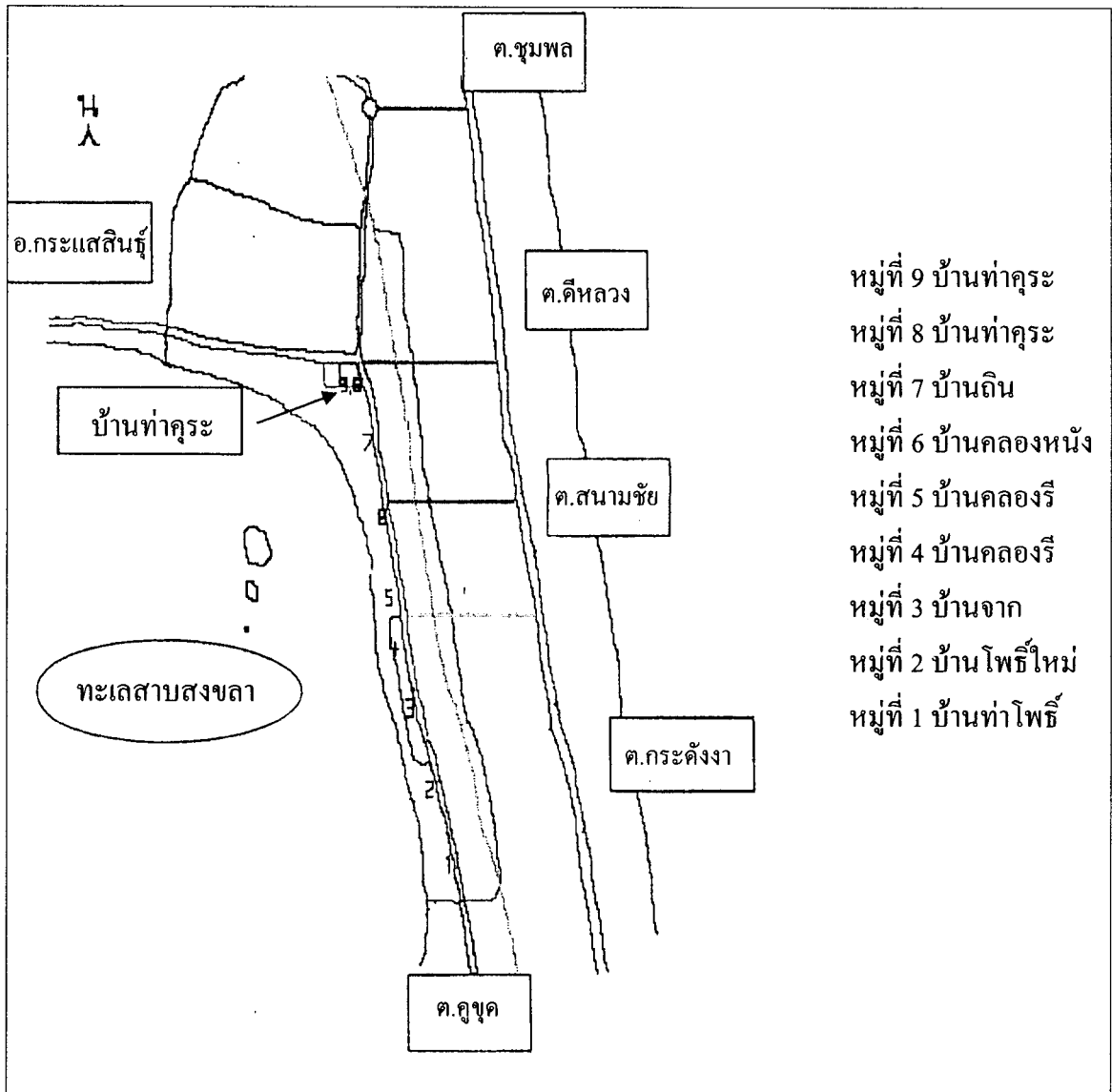
ขณะนั้น) จึงสามารถค้ำคั่นได้สำเร็จ ภายหลังจากกรุงธนชัยได้นำต้นตะเคียนและต้นยาง ซึ่งมีดวงวิญญานของนางเอี่ยมนางเรียมสิงอยู่ทำเป็นเรือสองลำส่งเข้าแข่งขันพนันเมืองที่เมืองหลวง โดยให้ชื่อว่า เรือสิทธิเรอริ เมื่อชนะการแข่งขันแล้ว ท้าวกรุงธนชัยได้ถวายเรือทั้งสองลำไว้เป็นสมบัติของแผ่นดิน เนื่องจากความเชื่อว่าเรือทั้งสองลำเป็นเรืออาถรรพ์ จึงมีการจองจำล้ามไซ้ไว้อย่างแน่นอน แต่แล้วในคืนวันหนึ่ง เรือสิทธิเรอริก็สะเคาะเครื่องพันธนาการล่องน้ำ หลบหนีออกจากเมืองหลวงเพื่อกลับไปยังบ้านเกิดเมืองนอนของตน มาผูกขึ้นที่บ้านปลายคลอง ตำบลสนามชัย จนกระทั่งทราบข่าวการติดตามจากเมืองหลวง เรือทั้งคู่จึงมุ่งหน้าสู่ทะเลสาบ เรือสิทธิแยกไปหลบซ่อนบริเวณปากคลองบางแก้ว (เขาชัยสน จังหวัดพัทลุง) ส่วนเรือเรออบอยู่ชายฝั่งทะเลสาบด้านตะวันออก (บริเวณตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา)

จากเรื่องราวของเรือสิทธิเรอริที่กล่าวมาข้างต้น ปรากฏเป็นชื่อสถานที่ในเขตพื้นที่อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา หลายแห่งด้วยกัน ได้แก่ สถานที่เรือสิทธิเรอริไหลขึ้นมา เรียกว่าหนองผุด เป็นแหล่งน้ำตั้งอยู่ในเขตพื้นที่หมู่ที่ 5 บ้านปลายคลอง ตำบลสนามชัย ต่อมากลายเสียเป็นหนองผุด บริเวณพื้นที่ซึ่งเรือทั้งสองลำแยกจากกันเรียกว่า บ้านจาก คลองจาก โดยเริ่มตั้งแต่จากหมู่ที่ 5 ตำบลสนามชัย เป็นแนวยาวตลอดไปสู่ชายฝั่งทะเลสาบที่บ้านจาก คลองจากในเขตพื้นที่หมู่ที่ 3 ตำบลคลองรี และบริเวณที่เรือเรอริแยกหลบซ่อนเรียก คลองเรอริ หรือคลองรี ต่อมามีการตั้งหลักแหล่งหมู่บ้านจึงมีชื่อเรียกในทำนองเดียวกันว่า บ้านคลองเรอริ หรือบ้านคลองรี ส่วนเรือสิทธิที่แยกไปหลบซ่อนอยู่ที่ปากคลองบางแก้ว อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง กล่าวกันว่าหลักฐานชิ้นส่วนของลำเรือสิทธิและต้นไม้ไผ่ที่ใช้ถ่อเรือยังปรากฏอยู่บริเวณปากคลองบางแก้ว จนทุกวันนี้ (อุคมลักษณ์ จิตต์รักเกียรติ 2534: 282 - 283) ปัจจุบันตำบลคลองรี เป็นตำบลหนึ่งในการแบ่งเขตการปกครองของอำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา เป็นตำบลที่มีลักษณะความยาวด้านตะวันตกขนานไปกับทะเลสาบสงขลา

บ้านท่าคุระที่จะกล่าวถึง ซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีประเพณี “ตายาย่าน” อยู่ในหมู่ที่ 9 จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร และจากการสัมภาษณ์ ประคอง พฤกษ์ศรี และ วิจิตรา ชูสว่าง ชาวบ้านท่าคุระได้เล่าถึงตำนานบ้านท่าคุระมีความสอดคล้องกันว่า บ้านท่าคุระเดิมชื่อบ้านท่าทอง ซึ่งเจ้าแม่อยู่หัว (ชาวบ้านสมัยนั้นเรียกพระมเหสีของกษัตริย์) ได้พระราชทานให้เพราะมีท่าจอดเรือที่สะดวกสบาย มองไปยังทะเลจะเห็นหมู่เกาะตั้งอยู่เรียงรายสวยงาม (สัมภาษณ์ ประคอง พฤกษ์ศรี วันที่ 10 พฤษภาคม 2551, วิจิตรา ชูสว่าง วันที่ 20 พฤษภาคม 2551) ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ท่าคุระ” ซึ่งคงคำว่า “ท่า” ไว้ ส่วน “คุระ” จากการสืบค้นข้อมูลพบว่า มาจากชื่อต้นสมอทะเล หรือภาษาถิ่นชาวบ้านเรียกว่า “ต้นคุระ” เมื่อนำมารวมกันจึง

เรียกว่า ท่าคุระ ซึ่งต้นคุระจะขึ้นอยู่มากมายบริเวณท่าน้ำ จากการศึกษาข้อมูล เอกสารและการ สัมภาษณ์ชาวบ้านท่าคุระพบว่า ประวัติความเป็นมาของบ้านท่าคุระจะมีความสอดคล้องกับการ ตั้งชื่อวัดท่าทอง หรือวัดท่าคุระ ที่เกิดจากการตั้งชื่อที่ยึดทำเลที่ตั้งที่อยู่ใกล้ท่าน้ำ ท่าจอดเรือ และ เรียกตามชื่อพันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่บริเวณหน้าวัด คือ ต้นคุระ

บ้านท่าคุระ เริ่มก่อตั้งประมาณปี พ.ศ. 1800 – 1820 โดยตายนพรหมจัน สองสามี ภรรยา และชาวบ้านแพรจันท์ ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือขึ้นไปประมาณ 2 กิโลเมตร บ้านแพรจันท์เป็น หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่หมู่ที่ 6 ตำบลคลองรี เดิมชื่อบ้านพรหมจันท์ หรือ พรหมจันท์ ตามชื่อผู้ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานครั้งแรก บริเวณหมู่บ้านนี้ คือ ตายนพรหม และยายจัน ภายหลังกลายเป็น พรหมจันท์ และเป็นแพรจันท์ อย่างปัจจุบันนี้ (อุดมลักษณ์ จิตต์รักเกียรติ 2534: 289) และชาวบ้านในระแวกใกล้เคียงอพยพมาตั้งถิ่นฐาน เพราะในสมัยก่อนความอุดมสมบูรณ์จาก ทะเลสาบและการคมนาคมโดยทางน้ำที่เป็นการเดินทางที่สะดวก จึงเหมาะอย่างยิ่งที่จะตั้งบ้านเรือน และเหตุผลหนึ่งที่สำคัญคือ ความเลื่อมใสต่อเจ้าแม่อยู่หัวที่ได้สร้างวัดไว้ให้ และได้ให้ช่างทองหล่อ พระพุทธรูปประดิษฐานไว้ที่วัดท่าคุระ ซึ่งชาวบ้านเรียกพระพุทธรูปนี้ว่า “เจ้าแม่อยู่หัว” ชาวบ้าน พากันกราบไหว้บูชา เลื่อมใสศรัทธาจนกลายเป็นประเพณีตายนพรหมจันสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน จาก ความศรัทธา และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้ขยายใหญ่ขึ้นจน ต้องแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 2 แห่ง คือ บ้านท่าคุระหมู่ที่ 8 และบ้านท่าคุระหมู่ที่ 9

ภาพที่ 2.2 แผนที่ตำบลคลองรี
(ที่มา: แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2551 – 2553) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองรี)

3.3 สภาพทั่วไป

หมู่ที่ 9 บ้านท่าคุระ ตำบลคลองรี อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ 4,942 ไร่ (แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2551 – 2553):11) มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลชุมพล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ทิศใต้	ติดต่อกับหมู่ที่ 8 บ้านท่าคุระ ตำบลคลองรี อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลตีหลวง อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับทะเลสาบสงขลา

ประชากรบ้านท่าคุระหมู่ที่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา มีประชากรทั้งสิ้น 644 คน จำนวนครัวเรือน 140 ครัวเรือน (แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2551 – 2553: 16)

3.4 สภาพทางภูมิศาสตร์

สภาพโดยทั่วไปของบ้านท่าคุระเป็นป่าเสม็ดและเป็นที่ราบขนานกับทะเลสาบสงขลา สภาพดินเป็นดินเหนียว ชาวบ้านได้หักร้างถางป่าเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยบริเวณที่ราบริมทะเลสาบและจับจองที่ทำกินเป็นของตนเอง ต่อมาเมื่อคมนาคมทางบกแผ่ขยายเข้าสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านได้ขยายตัวสร้างที่อยู่อาศัยตามแนวถนน

อาชีพของคนในหมู่บ้าน คือ ทำนา ทำประมง และทำน้ำตาลโตนด ต่อมา มีอาชีพใหม่ที่เกิดขึ้นคือ อาชีพการทำไร่นาสวนผสม การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ทำงานโรงงาน รับเหมาก่อสร้าง

ถนนภายในหมู่บ้านท่าคุระ เดิมเป็นถนนแบบทางเดินเท้า ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นถนนลูกรัง เมื่อ พ.ศ. 2540 ได้เปลี่ยนมาเป็นถนนลาดยาง สำหรับถนนในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต ไฟฟ้าเข้าสู่หมู่บ้านเมื่อ พ.ศ. 2522 ประปาหมู่บ้านสร้างเมื่อ พ.ศ. 2538 – 2539

3.5 ลักษณะภูมิอากาศ

บ้านท่าคุระ หมู่ที่ 9 ตั้งอยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุมเมืองร้อน มีลมมรสุมพัดผ่านประจำทุกปี คือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงกลางเดือนมกราคม และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกันยายน จากอิทธิพลของลมมรสุมดังกล่าวส่งผลให้มี 2 ฤดู คือ

ฤดูร้อน	เริ่มตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ ถึงเดือน กรกฎาคม
ฤดูฝน	เริ่มตั้งแต่เดือน สิงหาคม ถึงเดือน มกราคม

3.6 สภาพเศรษฐกิจ

บ้านท่าคุระ หมู่ที่ 9 มีพื้นที่ทำการเกษตร 1,300 ไร่ เป็นที่นา 2,420 ไร่ เป็นพื้นที่ไร่นาสวนผสม 70 ไร่ เป็นที่ดินว่าง 1,152 ไร่ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำนา ซึ่งหนึ่งปีจะมีการทำนาหนึ่งครั้ง เรียกว่าการทำนาปี เพราะจะมีน้ำในการทำอย่างเพียงพอ บางปีมีการทำนาปรังบ้าง แต่มีเฉพาะรายที่มีนาใกล้แหล่งน้ำ หรือสะดวกในการดึงน้ำเข้ามา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เช่น โค และสุกร การตัดเย็บเสื้อผ้า ทำขนม และกิจการพาณิชย์ เช่น โรงสี ขายน้ำมัน ขยายอาหารกุ้ง ครอบครัวและชุมชนมีรายได้จากการประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์มากที่สุด ประมาณ 400,000 – 500,000 บาทต่อปี รองลงมาคือ การประกอบอาชีพการเกษตร นอกจากนี้จากสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน และเกิดการจ้างงานมากขึ้น ทำให้มีประชาชนในหมู่บ้านออกไปทำงานต่างถิ่น รายได้ของประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง 30,000 – 50,000 บาทต่อปี

3.7 ศาสนาและวัฒนธรรม

บ้านท่าคุระ หมู่ที่ 9 ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ในหมู่ที่ 9 มีวัดจำนวน 1 แห่ง คือวัดท่าคุระ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่สักการะบูชาของประชาชนในท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป

ชุมชนในอำเภอสิงหนคร เป็นชุมชนโบราณมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนมาตั้งแต่โบราณ ที่สำคัญได้แก่ หนึ่งตระกูล โนรา เพลงบอก ชนไก่ ชนโค หมากหลุม สำหรับประเพณีที่สำคัญที่ชาวบ้านท่าคุระได้สืบทอดกันมาเป็นเวลาหลายร้อยปี คือ ประเพณีดาบย่น ของชาวบ้านท่าคุระซึ่งจัดให้มีพิธีขึ้น ณ วัดท่าคุระ หมู่ที่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ซึ่งจัดขึ้นตรงกับวันพุธและวันพฤหัสบดี ในข้างแรมแรกของเดือนหก ซึ่งในประเพณีดังกล่าวมีการสงน้ำและสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทองคำหน้าตักกว่าประมาณ 2 เซนติเมตร สูงประมาณ 2.5 เซนติเมตร ที่ประดิษฐานอยู่ ณ วัดท่าคุระ หมู่ที่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา นอกจากนี้ก็มีประเพณีทำบุญเดือนสิบ ประเพณีลากพระ เทศกาลสงกรานต์ หรือ งานบุญเดือน 5 วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เทศกาลวันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น

นอกจากนี้ บ้านท่าคุระ หมู่ที่ 9 ยังมีภูมิปัญญาชาวบ้านที่หลากหลายด้าน เช่น ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ การทำไร่ ทำนาสวนผสม การเลี้ยงสัตว์ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การตัดเย็บเสื้อผ้า ด้านการแพทย์แผนไทยได้แก่ หมอนวดแผนโบราณ (จับเส้น, เข้าเฝือก)

3.8 การท่องเที่ยว

บ้านท่าคุระ หมู่ที่ 9 มีแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่ใกล้ชุมชน ไม่เกิน 3 กิโลเมตร คือ วัดท่าคุระ ซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สักการะ

บูชาของคนในท้องถิ่น และของคนทั่วไป ทางวัดจะจัดให้มีงานประเพณี คายาย่านเป็นประจำทุกปี ซึ่งจะตรงกับวันพุธ แรม 1 ค่ำ เดือน 6 หากปีใดวันแรม 1 ค่ำ ไม่ตรงกับวันพุธให้เลื่อนออกไปเป็น วันพุธแรกที่เป็นข้างแรมของเดือน 6 และวัดพะโคะ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ประดิษฐานพระธาตุของ พระพุทธเจ้า

3.9 วัดท่าคุระ

วัดท่าคุระ เป็นวัดที่ประกอบพิธีประเพณี “คายาย่าน” ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ที่ 9

3.9.1 ความเป็นมา

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล พบว่ามีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า วัดท่าคุระมีความเป็นมาและตำนานที่ว่าเมื่อพระหน่อ¹ เจริญพระชันษามากขึ้นก็เสด็จเยี่ยมเยียนดาพรหมยายจันและราษฎรที่บ้านพรหมณัจจันท์อีก ได้ประทานทรัพย์สินร่วมสร้างวัดกับสองตายายและราษฎรบริเวณท่าเรือริมทะเลสาบด้านตะวันตก ของบ้านพรหมณัจจันท์ ซึ่งเดิมชื่อวัดชายทะเลสาบ ต่อมาภายหลังเมื่อดาพรหม ยายจันนำแผ่นทอง รูปสลักพระหน่อมาไว้ที่วัดแห่งนี้ ชื่อวัดก็เปลี่ยนเป็นวัดท่าทอง เนื่องจากคำเล่าลือเกี่ยวกับแผ่นทอง รูปพระหน่ออันเป็นที่เชื่อถือของผู้คน โดยทั่วไปในท้องถิ่นว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถคลันแคล และคุ้มครองให้ปราศจากสิ่งเลวร้ายทั้งปวงได้ แผ่นทองจึงถูกตัดแบ่งปันเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยเพื่อ ประโยชน์ส่วนตนและยังโจษจันว่าเป็นวัดที่มีทองคำศักดิ์สิทธิ์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ชื่อวัด เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม วัดชายทะเลสาบก็มีชื่อเรียกว่า วัดท่าทอง ขณะเดียวกันก็เป็นเหตุให้เกิด ความวุ่นวายไม่สงบสุขภายในหมู่บ้าน พระมารดาหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าเจ้าแม่อยู่หัวของพระหน่อ ทรงดำริให้ช่างทองนำแผ่นทองรูปพระหน่อที่เหลืออยู่ไปหล่อเป็นพระพุทธรูปแทนองค์พระหน่อ แล้วนำมาประดิษฐานไว้ที่วัดท่าทองเช่นเดิม ดังนั้น ในเวลาต่อมาชาวบ้านผู้คนโดยทั่วไปจึงมักรู้จัก พระหน่อในนามที่เรียกกันสืบมาว่า “พระเจ้าแม่อยู่หัว” หรือ “เจ้าแม่อยู่หัว” (สัมภาษณ์ ประโชติ ปิ่นทองพันธ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2551) ส่วนชื่อวัดก็มีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง โดยเรียกชื่อ ตามชื่อพันธุไม้ซึ่งอยู่บริเวณหน้าวัด ได้แก่ ต้นสมอทะเลหรือภาษาถิ่นเรียกว่า ต้นคุระ วัดจึงมีชื่อ เรียกว่า วัดท่าคุระ แต่ในบางครั้งก็เรียกชื่อวัดดังกล่าวว่า วัดเจ้าแม่อยู่หัว หรือวัดเจ้าแม่อยู่หัวท่าระ วัดท่าคุระมีทำเนียบเจ้าอาวาสที่ปรากฏหลักฐาน ดังนี้ (ปริษา นิลบล 2546: 93)

¹ สันนิษฐานว่าเป็นลูกของกษัตริย์ที่จมน้ำหายสาบสูญ ดาพรหมและยายจัน ได้พบและ นำมาเลี้ยงดู

พระสมภารทอง	ไม่ทราบฉายา	
พระสมภารปาน	ไม่ทราบฉายา	
พระสมภารแก้ว	ไม่ทราบฉายา	
พระสมภารหนู	ธมฺมทินฺโน	
พระสมภารเส็ง	ติสุสโร	
พระสมภารจําเนียร	ไม่ทราบฉายา	
พระสมภารคง	อินทวณฺโณ	ตั้งแต่ พ.ศ. 2474 – 2511
พระสมภารพร้อม	เดชปฺณฺโณ	ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 – 2513
พระสมภารจันทร	สีลสุทฺโธ	ตั้งแต่ พ.ศ. 2514 – 2530
พระครูพิพัฒนัธรรมจารี		ตั้งแต่ พ.ศ. 2531– ปัจจุบัน

3.9.2 ที่ตั้ง

วัดท่าคุระ ตั้งอยู่เลขที่ 99 หมู่ที่ 9 บ้านท่าคุระ ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 9 ไร่ พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่มริมทะเลสาบสงขลา ล้อมรอบด้วยทุ่งนาและบ้านเรือนราษฎร วัดท่าคุระ เดิมมีนามว่า “วัดท่าทอง” สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ พ.ศ. 2210 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ. 2400

3.9.3 สิ่งสำคัญภายในวัด

วัดท่าคุระ มีอาคารเสนาสนะต่างๆ ดังนี้ อุโบสถกว้าง 11 เมตร ยาว 16 เมตร สร้าง พ.ศ.2513 โครงสร้างก่ออิฐถือปูน ศาลาการเปรียญกว้าง 11 เมตร ยาว 18 เมตร สร้าง พ.ศ. 2515 โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก กุฏิสงฆ์ จำนวน 3 หลัง โครงสร้างเป็นอาคารไม้ ยกพื้นสูง และมณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวสร้างเมื่อ พ.ศ. 2525

สำหรับปูชนียวัตถุ พระประธานในอุโบสถ พระเพลาแก้ว 1 เมตร เป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ สร้าง พ.ศ. 2200 พระประธานในศาลาการเปรียญ มี 3 องค์ องค์กลางหน้าตักกว้างประมาณ 70 เซนติเมตร ส่วนสูงประมาณ 200 เซนติเมตร และองค์ข้างทั้งสองหน้าตักกว้างประมาณ 40 เซนติเมตร ส่วนสูงประมาณ 55 เซนติเมตร พระประธานทั้งสามองค์ ยังมีหลักฐานอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีพระพักตร์สวยงามมาก ตามหลักฐานและจากการสัมภาษณ์ว่าเป็นฝีมือนายช่างสมัยสุโขทัย พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวสร้างด้วยทองคำ และพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวจำลอง ประดิษฐานอยู่ภายในมณฑป และ ด้านนอกมณฑป

3.9.4 การพัฒนาวัดท่าคุระ

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และจากการลงภาคสนามในการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการพัฒนาวัดท่าคุระเป็น 2 ประเด็น คือ วัดท่าคุระในอดีต และวัดท่าคุระในปัจจุบัน

1) วัดท่าคุระในอดีต

จากประวัติการสร้างวัดท่าคุระที่พระหน่อ พระบิดาและพระมารดาได้ทรงสร้างขึ้น ตามคำทูลขอของดาพรหม ขยายจัน โดยให้ชื่อว่าวัดท่าทองต่อมาเปลี่ยนเป็นวัดท่าคุระ ภายหลังได้มีรับสั่งให้นายช่างมาก่อสร้างพระอุโบสถ และพระประธานขึ้นภายหลังวัดท่าทอง (วัดท่าคุระในปัจจุบัน) ได้เจริญรุ่งเรืองพร้อมด้วย กุฏิ วิหาร และพระอุโบสถ ที่มีหลักฐานมั่นคง

2) วัดท่าคุระในปัจจุบัน

จากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์ พระครูโอภาสสมาจารได้ ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า พระอุโบสถที่สร้างมาหลายร้อยปีได้เกิดชำรุด ยากที่จะซ่อมแซมให้คงสภาพเดิมได้ ดังนั้น จึงได้มีการสร้าง ซ่อมแซม โบราณวัตถุ ต่าง ๆ ของวัดท่าคุระ (สัมภาษณ์ พระครูโอภาสสมาจาร วันที่ 21 พฤษภาคม 2551) ดังนี้

พ.ศ. 2512 อุโบสถหลังเก่าที่สร้างด้วยอิฐทั้งหมด ฝาผนังและหลังคาพังทลายลงไม่สามารถซ่อมแซมได้ จึงได้สร้างอุโบสถขึ้นมาใหม่ใน พ.ศ. 2513

พ.ศ. 2514 ศาลาการเปรียญหลังใหญ่สองชั้น สร้างด้วยไม้ถูกพายุพัดพังลงมา พ.ศ. 2515 ก็ได้สร้างศาลาการเปรียญชั้นเดียวพื้นซีเมนต์

พ.ศ. 2509 – 2510 สร้างกำแพงวัดทิศใต้ ตะวันออก ตะวันตก ส่วนทิศเหนือ จรดสระน้ำ

พ.ศ. 2525 – 2535 สร้างมณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว

พ.ศ. 2531 – 2532 คัดแปลงต่อเติมโรงครัว

พ.ศ. 2538 – 2539 สร้างศาลาหน้ามณฑป 2 หลัง

สร้างกำแพงทิศเหนือ

สร้างห้องน้ำเพิ่มเติม

สร้างกำแพงแก้วรอบพระอุโบสถ

ปัจจุบันวัดท่าคุระเป็นวัดที่ได้รับการพัฒนา ภายในวัดมีโบราณวัตถุที่สวยงาม และมีการปรับปรุงพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับเป็นสถานที่ในการประกอบพิธี ประเพณี “ต้ายายย่าน” ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่น

ภาพที่ 2.3 บริเวณภายนอกวัดท่าคุระ

ภาพที่ 2.4 บริเวณภายในวัดท่าคุระ

บทที่ 3

ประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ประเพณีตายาย่าน หรือที่ชาวบ้านเรียกกัน โดยทั่วไปว่า ประเพณีทำบุญเดือนหกหรือประเพณีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัววัดท่าคุระ เป็นประเพณีส่วนชุมชนที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปี สถานที่จัดประเพณีตายาย่านจัดขึ้น ณ วัดท่าคุระ หมู่ที่ 9 บ้านท่าคุระ ตำบลคลองรี อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ในวันพุธ แรม 1 ค่ำ เดือน 6 (วันแรม 1 ค่ำ ตรงกับวันพุธ หากปีใดวันแรม 1 ค่ำ ไม่ตรงกับวันพุธ ให้เลื่อนออกไป เป็นวันพุธแรกที่เป็นข้างแรมของเดือน 6) ลูกหลานของชาวบ้านท่าคุระที่อาศัยอยู่ในบ้านท่าคุระ ตลอดจนผู้ที่ไปอาศัยอยู่ที่อื่น จะกลับมาร่วมประเพณีตายาย่านกันอย่างพร้อมเพรียง ซึ่งมีจำนวนผู้มาร่วมพิธีเพิ่มขึ้นทุกปี เพื่อมาร่วมพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว แสดงความเคารพนบถนอบ หรือการแสดงความกตัญญูต่อพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ที่ประดิษฐานอยู่ ณ วัดท่าคุระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

การศึกษาประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ในบทนี้ผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาเป็น 2 ส่วน คือ 1) ความเป็นมาของประเพณีตายาย่าน 2) ประเพณีตายาย่าน

1. ความเป็นมาของประเพณีตายาย่าน

ประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เป็นประเพณีดั้งเดิม และมีการปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน จนไม่สามารถสืบค้นข้อมูลได้ว่า ประเพณีนี้กำหนดหรือปฏิบัติเริ่มแรกเมื่อใด อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้สืบค้นข้อมูลเพื่อเสนอความเป็นมาของประเพณีตายาย่าน โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็นหลัก ๆ คือ 1) ประวัตินี้เจ้าแม่อยู่หัว 2) ที่มาของประเพณีตายาย่าน

1.1 ประวัตินี้เจ้าแม่อยู่หัว

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและจากการสัมภาษณ์ พบว่า มีการกล่าวถึงประวัตินี้เจ้าแม่อยู่หัว วัดท่าคุระ ตำบลคลองรี อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา อยู่ 2 กระแส ซึ่งทั้ง 2 กระแสนั้น มีข้อมูลที่แตกต่างกันเรื่องเพศของเจ้าแม่อยู่หัว และรายละเอียดอื่นๆ ซึ่งมีปรากฏทั้งเป็นคำบอกเล่า หลักฐานเอกสารและจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยวิเคราะห์ และประมวลได้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัตินี้เจ้าแม่อยู่หัว แต่ละกระแส ดังนี้

กระเสที่ 1 ที่กล่าวว่าเจ้าแม่อยู่หัวเป็นผู้หญิงหรือเกี่ยวข้องกับผู้หญิง มีอยู่ว่าเจ้าแม่อยู่หัวเป็นมเหสีกษัตริย์พระองค์หนึ่ง ภายในราชสำนักกษัตริย์องค์นั้นมีการฝึกฝนรำยาโนรา องค์พระมเหสีโปรดมากถึงกับให้รำร่ายตลอดวันตลอดคืนจนพระสวามีไม่พอพระทัยทรงดักเตือนให้เลิกพระนางก็ไม่เชื่อฟัง ในที่สุดรับสั่งให้มหาอำมาตย์จับพระนางและสาวสนมกำนัลที่ร่วมสนุก ลอยแพไปจากเมืองต่างๆ ที่พระนางกำลังทรงพระครรภ์อยู่ แพของพระนางถูกพัดพาไปเกยหาดที่ เกาะสีชัง (ปัจจุบันคือเกาะกะซัง) พระนางและสาวใช้ได้ขึ้นบกอาศัยอยู่บนเกาะนั้นและได้ประสูติ โอรส เมื่อเจริญวัยพระมารดาและนางกำนัลก็ส่งสอนวิชาการรำยาโนราแก่กุมารนั้น ต่อมาพระนาง ได้เดินทางออกจากเกาะไปพบตายายพราหมณ์จันทร์ ตาและยายพราหมณ์จันทร์ รู้ว่านางเป็น ขัตติยนารีก็คอยอุปการะตลอดมา ต่อมาพระสวามีกลายเป็นพระพิโรธทรงอาลัย จึงรับสั่งให้อำมาตย์ ออกติดตามพระนาง จนไปพบที่บ้านตายายพราหมณ์จันทร์พร้อมกับพระกุมารน้อยจึงกราบบังคม ทูลให้เสด็จกลับตามรับสั่ง พระนางไม่ยอมกลับแต่อนุญาตให้พระกุมาร ไปเฝ้าพระบิดา เมื่อ พระสวามีทรงทราบความทุกข์ยากของพระนางก็ให้จัดกองทัพเกียรติยศแล้วพระองค์ก็เสด็จไปรับ พระมเหสี ณ ที่บ้านพราหมณ์จันทร์ พราหมณ์จันทร์ จึงจัดพิธีส่งเสด็จขึ้นในวันพุธแรกของข้างแรม เดือน 6 ด้วยการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระพุทธรูปประสาทร สร้างน้ำพระพุทธรูปแก่ พระมเหสี และจัดการเล่นโนราถวายในโอกาสนั้น พระมเหสีทรงมอบพระพุทธรูปทองคำแก่ พราหมณ์จันทร์ ไว้เป็นอนุสรณ์ พราหมณ์จันทร์บูชาของขวัญอันประเสริฐนั้นเรื่อยมา และเมื่อ ครบรอบปีที่พระนางเสด็จกลับในวันพุธแรกของเดือนหกข้างแรมทุกปี พราหมณ์จันทร์ก็ ชักชวนชาวบ้านกระทำพิธีระลึกถึงเป็นประจำจนกลายเป็นประเพณีสืบมา (สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ 2529: 855-856)

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประวัติเจ้าแม่อยู่หัวตามกระเสที่ว่าเจ้าแม่อยู่หัวเป็นผู้หญิงหรือเกี่ยวข้องกับผู้หญิง จากการสัมภาษณ์ พระครูพิพัฒนธรรมจารี ได้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ประวัติเจ้าแม่อยู่หัวที่เป็นผู้หญิงนั้น นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ก็มีกรกล่าวถึงกันอยู่อีกตำนาน หนึ่งว่า เจ้าแม่อยู่หัวเป็นผู้หญิงเกี่ยวข้องกับโนรา ตามตำนาน โนรา มีอยู่ว่าพระยาสาชฟ้าฟาดเป็น กษัตริย์ครองเมืองเมืองหนึ่งมีชายชื่อนางศรีมาลา มีธิดาชื่อนางนวลทองสำลี วันหนึ่งนางนวลทอง สำลีสุบินว่ามีเทพธิดามาร่ำรำไห่ดู ทำรำมี 12 ท่า (ซึ่ง คณะโนราแต่ละคณะนำมาเป็นทำรำถวาย ครุประกอบด้วย 1) ท่าเทพนม 2) ท่าพรหมทเวะ 3) ท่าชูชาย 4) ท่าเขาควาย 5) ท่าสอดสร้อยมาลา 6) ท่าร้อยมาลัย 7) ท่าพวงมาลา 8) ท่าผาลาเพียงไหล่ 9) ท่ายุงพื่อนหาง 10) ท่าโคมเวียน 11) ท่ายก สูงเสมอหน้า 12) ท่ากนกรเลียบถ้ำ) มีดนตรีประโคม ได้แก่ กลอง ทับ โหม่ง ฉิ่ง ปี่ และแตระ นางให้ทำเครื่องดนตรีและหัตถ์ตามทีสุบินเป็นครีกครั้นในปราสาท วันหนึ่งนางต้องการเสวย เกสรบัวในสระหน้าวัง ครึ่งนางกำนัลเก็บถวายให้เสวยนางก็ทรงครรภ์แต่ยังคงเล่นรำอยู่ตามปกติ

วันหนึ่งพระยาสาขฟ้าพาดเสด็จมาทอดพระเนตรการรำของธิดา เห็นนางทรงครุภักดิ์จึงชักใช้เอาความจริงได้ความว่าเหตุเพราะเสวยเกษรบัว พระยาสาขฟ้าพาดไม่ทรงเชื่อและทรงเห็นว่านางทำเรื่องอภัยส จึงรับสั่งให้เอานางลอยแพพร้อมด้วยสนมกำนัล 30 คน แปะไปติดเกาะกะซัง (จังหวัดพัทลุง) นางจึงเอาเกาะนั้นเป็นที่อาศัย ต่อมาได้ประสูติโอรสทรงสอนให้โอรสรำโนราได้ชำนาญแล้วเล่าเรื่องแต่หนหลังให้ทราบ

ต่อมา कुमारน้อยซึ่งเป็นโอรสนางนวลทองสำลี ได้โดยสารเรือพ่อค้าไปเที่ยวรำโนราขังเมืองพะอัยกา เรื่องเล่าลือไปถึงพระยาสาขฟ้าพาด พระยาสาขฟ้าพาดทรงปลอมพระองค์ไปคูโนรา เห็น कुमारน้อยมีหน้าตาคล้ายพระธิดา จึงทรงสอบถามจนได้ความจริงว่าเป็นพระราชนัดดา จึงรับสั่งให้เข้าวังและให้อำมาตย์ไปรับนางนวลทองสำลีจากเกาะกะซัง แต่นางไม่ยอมกลับ พระยาสาขฟ้าพาดจึงกำชับให้จับมัดขึ้นเรือมา ครั้นเรือมาถึงปากน้ำจะเข้าเมืองก็มีจระเข้ลอยขวางทางไว้ ถูกเรือจึงต้องปราบจระเข้ ครั้นนางเข้าเมืองแล้วพระยาสาขฟ้าพาดได้ทรงจัดพิธีรับขวัญขึ้นและให้มีการรำโนราในงานนี้ โดยประทานเครื่องต้นอันมี เทริด กำไลแขน ปั้นหมั่ง สังวาลพาดเจียง 2 ข้าง ปีกนกแอ่น หางหงส์ สนับเพลา ฯลฯ ซึ่งเป็นเครื่องทรงของกษัตริย์ ให้เป็นเครื่องแต่งตัวโนราและพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้แก่ कुमारน้อยราชนัดดาเป็น ขุนศรีศรัทธา (สัมภามณ) พระครูพิพัฒนธรรมจารี วันที่ 20 พฤษภาคม 2551)

ข้อมูลจากการศึกษาประวัติของเจ้าแม่อยู่หัว ตามกระแสที่ว่าเจ้าแม่อยู่หัวเป็นผู้หญิงนั้นมีการเล่าถึงอยู่ 2 ตำนาน ซึ่งทั้ง 2 ตำนานมีข้อมูลที่ตรงกันว่า เจ้าแม่อยู่หัวเป็นผู้หญิงเป็นเชื้อสายของเจ้าเมือง โปรคการำโนรามาก ต่อมามีความผิดต้องถูกลอยแพออกจากเมือง ในขณะที่ตั้งครุภักดิ์ พร้อมด้วยนางสนมกำนัล และได้มาอาศัยอยู่กับตาชายพราหมณ์จันทร์ ได้ประสูติพระโอรสและได้สอนการรำโนราแก่พระโอรส ภายหลังเจ้าเมืองได้ส่งอำมาตย์มาติดตามพระนางกลับเข้าวัง ชาวบ้านจึงมีการจัดพิธีส่งเสด็จขึ้นในวันพุธแรกของข้างแรมเดือน 6 ด้วยการนิมนต์พระสงฆ์สวดพระพุทธรูปประสาทร สร้างน้ำพระพุทธรูปแก่เจ้าแม่อยู่หัว ภายในวังก็มีการจัดพิธีรับขวัญมีการรำโนราถวาย พระนางทรงมอบพระพุทธรูปทองคำแก่ตาชายพราหมณ์จันทร์ เป็นอนุสรณ์ และเมื่อครบรอบปีที่พระนางเสด็จกลับในวันพุธแรกของเดือนหกข้างแรมทุกปี ชาวบ้านก็จะทำพิธีระลึกถึงเป็นประจำจนกลายเป็นประเพณีสืบมา ซึ่งจากการค้นคว้าข้อมูลพบว่า ชาวบ้านยังมีความเชื่อเกี่ยวกับประวัติเจ้าแม่อยู่หัวอีกกระแสหนึ่ง คือ เจ้าแม่อยู่หัวเป็นผู้ชาย รายละเอียดตามกระแสที่ 2 ที่จะพูดถึงต่อไป

กระแสที่ 2 ที่กล่าวว่าเจ้าแม่อยู่หัวเป็นผู้ชายหรือเกี่ยวข้องกับผู้ชาย มีประวัติที่ชาวบ้านเล่าสืบต่อกันมาว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาขณะนั้น สหิงพระคือเมืองพัทลุงได้มีพี่เลี้ยงนำ

โอรส (หมายถึงพระหน่อตามที่ชาวบ้านออกชื่อ) ของพระเจ้าอยู่หัวและพระราชินีสมัยนั้น (สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช) ซึ่งมีพระชนมายุได้ประมาณ 8-10 พรรษา (ตามเอกสารและคำบอกเล่า) ลงสรงน้ำเป็นประจำกับพระพี่เลี้ยง ขณะสรงน้ำอยู่นั้นพระหน่อเกิดจมน้ำหายสาบสูญไปกับกระแสน้ำอย่างน่าอัศจรรย์ พระพี่เลี้ยงช่วยกันค้นหาแต่ก็ไม่พบจึงพากันไปกราบทูลให้กับพระเจ้าอยู่หัวและพระราชินีทราบ พระเจ้าอยู่หัวและพระราชินีพร้อมด้วยมหาดเล็ก เสนาบดีน้อยใหญ่ออกค้นหาพระหน่อในบริเวณที่คาดหมายว่าจะพบ แต่ไม่พบพระหน่อจึงสั่งให้พระโหราธิบดีตรวจดูชะดราศีของพระโอรส พระโหราธิบดีทำนายว่าชะตาของพระหน่อยังไม่ถึงกับสิ้นพระชนม์ ขอให้ออกติดตามไปทางทิศทักษิณ (ทิศใต้) พระเจ้าอยู่หัวจึงได้จัดกำลังทหารมหาดเล็กจำนวนหนึ่งแยกย้ายติดตามพระหน่อไปทางทิศดังกล่าว

มีหมู่บ้านแห่งหนึ่งตั้งอยู่ระหว่างเมืองศรีธรรมราช (นครศรีธรรมราช) ก่อนไปทางเมืองพัทลุง (อำเภอจะทิ้งพระ) สทิงพระปัจจุบัน ชื่อว่าหมู่บ้านพราหมณ์จันทร์ (ชาวบ้านเรียกบ้านแพะจันทร์หรือเพี้ยนเป็นแพะจันทร์) ตาพรหมและยายจันสองตายายตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หมู่บ้านนี้ อยู่ระหว่างบ้านนาเปล (หลวงปู่ทวด) กับบ้านท่าคูระปัจจุบัน พื้นที่บ้านพราหมณ์จันทร์ปัจจุบันตั้งอยู่ หมู่ที่ 9 บ้านท่าคูระ ตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ตาพรหมและยายจันมีอาชีพทำนา หากุ้ง หาลา เก็บผักหักพืมหาเลี้ยงชีพตามวิถีของชาวนชนบทไทย วันหนึ่งตาพรหมออกไปหาปลาที่ทะเลน้ำเค็ม (ทะเลอ่าวไทย) ที่บ้านชายทะเล (ทิศตะวันออกบ้านชะแม) ตาพรหมได้พบร่างของเด็กชายลอยน้ำมาติดอยู่ที่ริมตลิ่งบริเวณบ้านเล (บ้านชายทะเล) ปัจจุบันอยู่ทางทิศตะวันออกวัดชะแม ตำบลคิหลวง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ตามเนื้อตัวเด็กชายมีตะไคร่น้ำจับอยู่เต็มไปหมด ร่างกายไม่เคลื่อนไหว ตาพรหมพิจารณาดูก็รู้ว่าเด็กน้อยยังมีลมหายใจอยู่ รู้สึกดีใจและแปลกใจจึงอุ้มร่างเด็กน้อยไปได้ร่วมไม้เพื่อช่วยชีวิต ตาพรหมชำระคราบตะไคร่น้ำและนวดบริเวณหน้าอกให้เกิดความอบอุ่นจนเด็กรู้สึกตัว ตาพรหมดีใจมากที่ได้ช่วยชีวิตเด็กจนฟื้นขึ้นมาจึงรีบอุ้มเด็กกลับบ้าน ขณะอุ้มเด็กน้อยมาถึงบ้านสำโรง (ชาวบ้านมักออกเสียงว่า บ้านโหมรง อ่านออกเสียง ห-ม-รควบกัน) สถานที่ตั้งโรงเรียนบ้านชะแมปัจจุบัน ระหว่างทางก่อนถึงบ้านพราหมณ์จันทร์มีบ่อน้ำ ตาพรหมก็อุ้มเด็กน้อยเข้าไปหยุดพักดื่มน้ำลูบตัวและหยคน้ำใส่ปากให้เด็กดื่มทำให้เด็กน้อยรู้สึกกระปรี้กระเปร่าขึ้น แล้วอุ้มเด็กเดินต่อไปจนถึงบ้านและเล่าเรื่องราวต่างๆให้ยายจันฟัง ทั้งสองตายายช่วยกันดูแลรักษาจนเด็กน้อยมีร่างกายที่แข็งแรงขึ้นสามารถพูดจาได้ แต่ภาษาที่เด็กน้อยพูดแตกต่างไปจากชาวบ้านธรรมดา ตาพรหมและยายจันเลี้ยงดูเด็กน้อยด้วยความรักเหมือนลูกในไส้ของตนเอง เพราะว่าตาพรหมและยายจันไม่เคยมีลูก

วันหนึ่งตาและยายออกไปเก็บผักหักพืมหาเลี้ยงชีพตามที่เคยปฏิบัติเป็นประจำ ทิ้งให้เด็กน้อยอยู่เฝ้าเรือนเพียงคนเดียว ทหารมหาดเล็กที่ออกติดตามหาพระหน่อเดินทางมาถึงบ้านตาพรหมและ

ยายจันและไล่จับไก่ของตาพรหมและยายจัน เด็กน้อยได้ยินเสียงจึงออกมาดูแล้วร้องตวาดออกไปว่า “ไล่จับไก่ของข้าทำไม” ทหารมหาดเล็กเมื่อได้ยินเสียงก็หยุดเพราะเสียงที่ได้ยินนั้นไม่เหมือนเสียงชาวบ้านธรรมดา จึงขอขึ้นเรือนเพื่อขอน้ำดื่ม เมื่อมหาดเล็กเห็นรูปร่างหน้าตาของเด็กน้อยก็จำได้ว่าคือ “พระหน่อ” ที่จมน้ำหายสาบสูญมา เมื่อตาพรหมและยายจันกลับมา ทหารมหาดเล็กก็ได้เล่าเรื่องทั้งหมดให้ตากับยายฟังและขอรับตัวพระหน่อกลับไปเมืองหลวงแต่ตาพรหมและยายจันมีความรักห่วงใยในตัวพระหน่อมาก จึงปรึกษากับทหารให้แบ่งทหารออกเป็นสองพวกคือ พวกหนึ่งอยู่ที่บ้านตายายเพื่อดูแลรักษาพระหน่อ อีกพวกหนึ่งให้เดินทางไปกราบทูลให้ พระเจ้าอยู่หัวและพระราชินีทรงทราบ ข่าวที่ตาพรหมและยายจันพบลูกพระเจ้าแผ่นดินและนำมาเลี้ยงไว้เป็นผู้มีบุญญาภิหารมาก ประชาชนทั้งใกล้และไกลต่างมาชมบารมีของพระหน่อไม่เว้นแต่ละวัน พวกทหารและชาวบ้านจึงช่วยกันปลูกเรือนขึ้นมาใหม่สะดวกสบายและกว้างขวางยิ่งขึ้น และขุดอุรอบบ้านและสระน้ำหนึ่งสระ ชาวบ้านเรียกว่า “สระสังแก”¹ ชาวบ้านใช้อาบและดื่มกินกันอย่างสะดวกสบาย (ยังมีหลักฐานปรากฏอยู่จนทุกวันนี้)

ทหารมหาดเล็กที่เดินทางถึงเมืองหลวงก็ได้ถวายบังคมทูลให้พระเจ้าอยู่หัวและพระราชินีทรงทราบ และได้ดูฤกษ์ยามจัดเตรียมกำลังพลออกเดินทางไปรับพระราชโอรสจากบ้านพราหมณ์จันทร์ เมื่อเดินทางมาถึงบ้านโหมรง มีพื้นที่กว้างขวางจึงหยุดพักและจัดสร้างพลับพลาที่ประทับ (ปัจจุบันคือสถานที่ตั้งโรงเรียนบ้านชะแม) รุ่งเช้าจึงได้เสด็จไปรับ “พระหน่อ” ณ บ้านตาพรหม ยายจัน และนำพระหน่อ ไปประทับที่พลับพลาที่ประทับที่สร้างขึ้น ก่อนกลับเมืองก็มีการทำพิธีรับขวัญพระหน่อ ณ พลับพลาที่ประทับบ้านโหมรง พระเจ้าอยู่หัวได้สั่งให้ดูฤกษ์ยามเพื่อจัดงานสมโภชขึ้น พระโหราธิบดีเมื่อดูฤกษ์ยามแล้วกราบทูลว่าวันพุธแรม 1 ค่ำ เดือน 6 เป็นฤกษ์ยามดีเหมาะสมที่สุด เมื่อถึงวันอันเป็นมงคลฤกษ์ก็นิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เสร็จแล้วมีการละเล่นต่างๆ มากมาย เช่น โขน หนัง และตบตบก็ได้รับโนรามาแสดงหนึ่งคณะด้วย เมื่อประชาชน รู้ข่าวว่าพระเจ้าแผ่นดินเสด็จมารับพระหน่อและได้จัดงานสมโภชพิธีรับขวัญพระหน่อก็ชวนกันมามากมาย และคิดกันทำขนมลาขนมโคและอาหารหวานคาวมากมายมาร่วมสมโภชรับขวัญพระหน่อด้วย รุ่งเช้าวันพฤหัสบดีตามอ (ผู้ทำหน้าที่พราหมณ์) ก็นำเครื่องเขียนหมากหนึ่งสำหรับ ฟ้านุ่งห่มหนึ่งคู่ บายศรี มะพร้าวอ่อน ขนมพองและขนมลา รวมทั้งรูปเทียนดอกไม้บูชาขนม ต้มข้าว ขนมต้มแดง จัดเตรียมไว้เรียบร้อย แล้วก็นิมนต์พระสงฆ์สวดสมโภชเสร็จแล้วทำขวัญ เป็นอันเสร็จพิธี ในงานนี้มีโนราแสดงให้ชมหนึ่งวันกับสองคืน พระราชินีได้มอบแผ่น

¹ เรียกตามพันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่บริเวณนั้น คือ ต้นสังแก หรือ ไม้สะแก เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ชอบขึ้นในดินเหนียวที่น้ำเต็มขึ้นไม่ถึง

ทองคำที่ตีแผ่เป็นแผ่น แล้วพิมพ์รูปพระหน่อลงไปบนแผ่นทองมอบให้ดาพรหมและยายจัน เป็นของแทนพระคุณแก่ตายาย และเป็นของแทนรูปพระหน่อไว้เป็นที่ระลึก ส่วนสถานที่ตั้งพลับพลาภายหลังพระราชินีได้รับสั่งให้สร้างวัดขึ้นให้ชื่อว่า วัดเจ้าแม่ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งโรงเรียนบ้านชะแม

เมื่อเวลาล่วงเลยไปหลายปี พระหน่อเจริญวัยขึ้นก็เป็นห่วงสองตายายที่เคยอุปการะเลี้ยงดูพระองค์มา จึงทรงเชิญพระบิดาและพระมารดาเสด็จเยี่ยมสองตายาย และขอให้ตายายไปอยู่ด้วยกันในเมืองหลวง สองตายายจึงทูลขอให้พระเจ้าอยู่หัว พระราชินีและพระหน่อได้ร่วมกันสร้างวัดขึ้นที่ริมทะเลสาบ ใกล้หมู่บ้านพราหมณ์จันทร์ มีท่าจอดเรือสะดวกสบายมีต้นกระช้าน้อยู่นานาแน่น ร่มเย็น สงบ เหมาะในการที่จะสร้างวัด พระเจ้าอยู่หัว พระราชินีและพระหน่อสำรวจดูพื้นที่แล้วเห็นชอบตามที่ตายายร้องขอ จึงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างวัดขึ้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วให้ชื่อว่า วัดท่าทอง(ท่าหมายถึงท่าเรือ) ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นวัดท่าคุระ เมื่อดาพรหมและยายจันได้สร้างวัดสมความปรารถนาแล้วก็ได้เอาแผ่นทองที่พิมพ์รูปพระหน่อที่พระราชินีประทานให้ในครั้งนั้นมาประดิษฐานไว้ที่วัดท่าทอง (ปัจจุบันเรียกวัดท่าคุระ) แผ่นทองที่สลักรูปของพระหน่อนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพบูชาแก่ประชาชนทั่วไป ให้คุณให้โทษกับ ผู้บนบาน ร้องขอ ภายหลังมีการตัดเอาทองคำแผ่นคนละเล็กคนละน้อยเพื่อนำไปบูชาแทนองค์พระหน่อ หรือบางคนขโมยไปขาย บางคนนำไปให้นายช่างทำเป็นสร้อยคอ กำไล ตุ้มหู หรือนำไปทำประ โยชน์ส่วนตัวบ้าง จนทองคำสักกร่อนร้อยหรือลงไปทุกที ผู้ที่เอาทองคำ ไปอยู่มาภายหลังก็ได้รับความทุกข์เดือดเนื้อร้อนใจไปต่างๆ บางคนก็นำไปทำสร้อย กำไล ตุ้มหู ทำให้เกิดแผลพุพอง เน่าเปื่อยตามคอ หู หรือข้อมือ หรือมีเหตุเป็นไปต่างๆ นานา บ้างก็เจ็บ ไข้ได้ป่วยจึงเกิดความเกรงกลัวนำแผ่นทองกลับมาไว้ที่เดิม เมื่อรวบรวมทองคำได้แล้ว พระราชินีจึงรับสั่งให้ช่างทองคำหล่อเป็นพระพุทธรูปจำลองแทนพระหน่อ ถวายพระพุทธรูปจำลองไว้กับวัดท่าทอง(ภายหลังเปลี่ยนเป็นวัดท่าคุระ) และประชาชนรู้จักพระพุทธรูปนี้ในนาม “เจ้าแม่อยู่หัว” (สุนทรธรรมวาทิ 2525: 1-21)

จากการศึกษาข้อมูลทั้งจากตำนาน เอกสาร และจากการสัมภาษณ์ พบว่าข้อมูลประวัติเจ้าแม่อยู่หัว มีอยู่ 2 กระแส กระแสที่ 1 กล่าวว่า เจ้าแม่อยู่หัวนั้นเป็นผู้หญิงหรือเกี่ยวข้องกับผู้หญิง กระแสที่ 2 กล่าวว่า เจ้าแม่อยู่หัวเป็นผู้ชายหรือเกี่ยวข้องกับผู้ชาย จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและจากการลงภาคสนามสัมภาษณ์ชาวบ้านท่าคุระ พบว่ากระแสที่ 2 ที่ว่าเจ้าแม่อยู่หัวเป็นผู้ชายหรือเกี่ยวข้องกับผู้ชาย จะมีเอกสารและผู้ที่ถูกพูดถึงมากกว่า กระแสที่ 1 ที่ว่าเจ้าแม่อยู่หัวเป็นผู้หญิงหรือเกี่ยวข้องกับผู้หญิง ซึ่งเป็นข้อสังเกตว่าคนส่วนใหญ่ที่รู้จักเจ้าแม่อยู่หัวจะมีความเชื่อว่าเจ้าแม่อยู่หัวเป็นผู้ชาย พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวที่ประดิษฐานอยู่ ณ วัดท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา สร้างแทนองค์พระหน่อ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าเจ้าแม่อยู่หัว เพื่อให้เห็นข้อมูลที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1 ประวัติเจ้าแม่อยู่หัวทั้ง 2 กระแส

ลักษณะ	กระแสที่ 1	กระแสที่ 2
1. เพศ ของเจ้าแม่อยู่หัว	เพศหญิง	เพศชาย
2. สถานันครศักดิ์	เชื้อสายเจ้าเมือง	เชื้อสายเจ้าเมือง
3. วันทำพิธีส่งเสด็จและพิธีสมโภชรับขวัญ	วันพุธแรกของข้างแรมเดือนหก	วันพุธข้างแรม 1 ค่ำ เดือน 6
4. สถานที่ไปพักอาศัย	บ้านตಾಯพราหมณ์จันทร์	บ้านตಾಯพรมจันทร์
5. กิจกรรมที่จัดขึ้นในพิธีส่งเสด็จและพิธีสมโภชรับขวัญ	1. นิมนต์พระสงฆ์สวดพระพุทธรูป ประสาทพร 2. สรงน้ำพระพุทธรูปแก่พระมเหสี 3. จัดรำโนราถวาย	1. นิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธรูป 2. นิมนต์พระสงฆ์สวดสมโภช 3. มีการเล่นต่างๆ เช่น โนรา โขน 4. มีพิธีทำขวัญ 5. มีการทำขนมลา ขนมโค และอาหารคาวหวานมาร่วมงาน
6. ของมอบเป็นที่ระลึกแก่ตಾಯพรมจันทร์	พระพุทธรูปทองคำ	แผ่นทองคำที่ตีแผ่เป็นแผ่น และพิมพ์รูปพระหน่อลงไป ในแผ่นทอง

จากการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า ประวัติเจ้าแม่อยู่หัว มีการกล่าวถึงในหลายประเด็น อาจเกิดจากความผิดพลาดของตำนานที่เล่าต่อกันมา เนื่องจากเรื่องราวเกิดขึ้นเป็นเวลานานหลายร้อยปีมาแล้ว แต่เมื่อวิเคราะห์ในเนื้อหาของแต่ละตำนานจะพบว่า คำโครงสร้างใหญ่ของตำนานมีส่วนคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อยซึ่งอาจเกิดจากการเล่าที่ผิดพลาดของคนรุ่นก่อนๆ ถึงแม้ว่าตำนานเจ้าแม่อยู่หัวจะมีอยู่หลายสำนวน แต่เมื่อผู้วิจัยศึกษาสำนวนเจ้าแม่อยู่หัวก็พอจะสรุปได้ว่า เจ้าแม่อยู่หัวเป็นเชื้อสายของเจ้าเมืองในสมัยนั้น เป็นผู้ที่มิบุญญาธิการ แต่ด้วยเคราะห์กรรมจึงตกกระท้ำลำบาก แต่พระองค์เป็นผู้มีบุญบารมีก็จะมีผู้คอย

ช่วยเหลือ และภายหลังได้เสด็จกลับไปเมืองหลวง ชาวบ้านมีความรัก ความผูกพันกับพระองค์ มีความเคารพศรัทธา กราบไหว้บูชา และปฏิบัติ พิธีกรรมต่างๆ สืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้

1.2 ที่มาของประเพณีตายเป็นาน

การศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์ ประคอง พฤกษศรี เกี่ยวกับที่มาของประเพณีตายเป็นานของชาวบ้านท่าคุระ กล่าวไว้ว่า ประเพณีตายเป็นานเกิดจากความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทองคำปางสมาธิ หน้าตักกว้างประมาณ 2 เซนติเมตร สูงประมาณ 2.5 เซนติเมตร ที่ประดิษฐานอยู่ ณ วัดท่าคุระ หมู่ที่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา (สัมภาษณ์ ประคอง พฤกษศรี วันที่ 10 พฤษภาคม 2551) ผู้วิจัยได้สืบค้นข้อมูลจากเอกสาร นักวิชาการส่วนใหญ่ เช่น สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และวุฒิชัย เพ็ชรสุวรรณ เป็นต้น และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ได้ข้อมูลว่าพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวที่ประดิษฐานอยู่ ณ วัดท่าคุระ เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ แต่เมื่อผู้วิจัยสืบค้นและตรวจสอบ ผู้วิจัยแน่ใจว่าพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นสมัยกรุงสุโขทัยตอนปลายหรืออยุธยาตอนต้น ประมาณ พ.ศ. 1900 โดยสร้างขึ้นจากความเคารพศรัทธาในตัวบุคคล จึงสร้างพระพุทธรูปขึ้นแทนผู้ที่เคารพศรัทธา ซึ่งมีความสอดคล้องกับประวัติของเจ้าแม่อยู่หัว ทั้ง 2 กระแส ที่กล่าวมา จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลที่มีอยู่พอจะสรุปได้ว่าที่มาของประเพณีตายเป็นาน จัดขึ้นตรงกับวันทำพิธีสมโภชตามประเพณีที่ปฏิบัติต่อเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินในอดีต ประชาชนในพื้นที่ที่มีพิธีกรรมนั้นก็ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจะเห็นได้จากข้อมูลเกี่ยวกับประวัติเจ้าแม่อยู่หัวตามตำนาน ดังนี้

ตำนานที่ 1 ตายายพราหมณ์จันทร์ จัดพิธีส่งเสด็จพระมเหสี และพระโอรสที่จะได้กลับเมืองหลวง โดยกำหนดจัดขึ้นในวันพุธแรกของข้างแรมเดือน 6 ด้วยการนิมนต์พระสงฆ์สวดพระพุทธรมนต์ประสาทร สรงน้ำพระพุทธรมนต์แก่พระมเหสี และจัดให้มีการแสดง โนราถวายพระมเหสีทรงมอบพระพุทธรูปทองคำแก่ตายายพราหมณ์จันทร์ไว้เป็นอนุสรณ์ และพระนางจะเสด็จกลับไปที่บ้านตายายพราหมณ์จันทร์ในวันพุธแรกของเดือนหกข้างแรมทุกปี ตายายพราหมณ์จันทร์ก็ชักชวนชาวบ้านกระทำพิธีระลึกถึงเป็นประจำจนกลายเป็นประเพณีสืบมา

ตำนานที่ 2 พิธีรับขวัญพระหน่อ ซึ่งเป็นโอรสของพระเจ้าแผ่นดินสมัยนั้น ที่จมน้ำสูญหายไปอย่างน่าอัศจรรย์ ตาพรหมชาวบ้านพราหมณ์จันทร์ไปพบและช่วยชีวิตไว้ พระเจ้าอยู่หัวให้ทหารออกตามหา เมื่อพบพระหน่อ พระเจ้าอยู่หัวและพระราชินีก็มารับพระหน่อกลับเมืองหลวงก่อนจะพากลับเมืองได้ทำพิธีสมโภชกำหนดเป็นวันพุธ แรม 1 ค่ำ เดือน 6 เมื่อถึงวันอันเป็นมงคล วันพุธ แรม 1 ค่ำ เดือน 6 ได้นิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธรมนต์ เสร็จแล้วมีการแสดงโนราเป็นการแสดงพื้นบ้านและการละเล่นต่างๆ อย่างมโหฬาร พร้อมทั้งได้ทำขนมพอง ขนมลา ขนมต้มแดง

ขนมโค (เป็นขนมของภาคใต้โดยเฉพาะ มีลักษณะคล้ายขนมต้มขาวของภาคกลาง) อาหารคาวหวาน มาร่วมสมโภชตามประเพณี ในวันพฤหัสบดีโดยจัดเครื่องหมาก 1 สำหรับ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องบายศรี ซึ่งเป็นการเริ่มต้นแห่งพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ตามขัตติยประเพณี และพระราชินีหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าเจ้าแม่อยู่หัวได้มอบแผ่นทองคำ และสลักรูปพระหน่อลงในแผ่นทองคำให้คาพรหมยจันเพื่อระลึกถึงพระหน่อ สองตายายร้องขอให้พระเจ้าแผ่นดิน พระราชินี และพระหน่อได้สร้างวัดบริเวณริมทะเลสาบใกล้หมู่บ้านพราหมณ์จันทร์ เมื่อสร้างเสร็จแล้วให้ชื่อว่า “วัดท่าทอง” (ท่าหมายถึงท่าเรือ) ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นวัดท่าคุระ และนำแผ่นทองคำสลักรูปของพระหน่อมาลือเป็นพระพุทธรูปจำลองแทนพระหน่อ ถวายพระพุทธรูปจำลองไว้กับวัดท่าทองหรือวัดท่าคุระในปัจจุบัน ประชาชนรู้จักพระพุทธรูปในนาม “เจ้าแม่อยู่หัว” ตั้งแต่นั้นมาจึงมีการจัดงานสมโภชและสร้างพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวในวันพุธ แรม 1 ค่ำ เดือน 6 รุ่งขึ้นวันพฤหัสบดี ซึ่งตรงกับวันที่ได้กำหนดจัดพิธีสมโภชรับขวัญพระหน่อเมื่อในอดีต ชาวบ้านได้จัดพิธีขึ้นทุกปี เพื่อแสดงความเคารพ หรือแสดงความกตัญญูตเวทีต่อองค์เจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งมีประชาชนมาร่วมในพิธีสมโภชและสร้างพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวจากทั่วสารทิศ โดยเฉพาะลูกหลานของผู้ที่นับถือเจ้าแม่อยู่หัว ก็จะมาร่วมงานกันเป็นประจำทุกปี จนเรียกงานกันว่า “งานตายายย่าน” มาจนทุกวันนี้

แม้รายละเอียดของแต่ละตำนานจะต่างกัน แต่ที่มาของประเพณีตายายย่านก็คล้ายคลึงกัน วันในการกำหนดจัดพิธีก็เหมือนกัน ข้อมูลจากตำนาน เอกสาร และการสัมภาษณ์เกี่ยวกับที่มาของประเพณีตายายย่าน พอจะสรุปได้ว่าประเพณีตายายย่านเกิดจากความจงรักภักดีที่ประชาชนมีต่อเชื้อสายเจ้าเมืองในสมัยนั้น ได้กำหนดจัดพิธีเพื่อต้องการเฉลิมฉลองแสดงความยินดีที่จะเสด็จกลับบ้านเมือง โดยกำหนดจัดขึ้นในวันพุธแรม 1 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งตรงกับวันทำพิธีสมโภชตามขัตติยประเพณีในอดีต และเมื่อเวลาล่วงเลยมาชาวบ้านก็ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบต่อกัน มา จนกลายเป็นประเพณีประจำท้องถิ่น โดยมีองค์พระพุทธรูปทองคำปางมารวิชัย หน้าตักกว้างประมาณ 2 เซนติเมตร สูงประมาณ 2.5 เซนติเมตร ที่ประดิษฐานอยู่ ณ วัดท่าคุระ หมู่ที่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา เป็นสิ่งแทนองค์เชื้อสายเจ้าเมืองในอดีต และมีความเชื่อว่าลูกหลาน ที่สืบเชื้อสายมาจาก ตายายเดียวกันที่อาศัยอยู่ในบริเวณบ้านท่าคุระทุกคนไม่ว่าจะไปอยู่ ที่ไหน เมื่อถึงวันพุธแรม 1 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี จะต้องมาร่วมพิธีประเพณีตายายย่านเพราะเชื่อว่าเมื่อได้มาร่วมในพิธีกรรมประเพณีตายายย่านดังกล่าวแล้วจะเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

2. ประเพณีตายาย่าน

ประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาหลายร้อยปี ด้วยความเชื่อถือและศรัทธาต่อเจ้าแม่อยู่หัว (หมายถึง พระพุทธรูปทองคำที่สร้างแทนตัวบุคคลที่ชาวบ้านท่าคุระและบุคคลทั่วไปให้ความเคารพนับถือ โดยประดิษฐานอยู่ที่วัดท่าคุระ หมู่ที่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา) ว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างไว้เป็นมรดกตกทอดให้คนรุ่นหลังได้เคารพสักการะ บูชาสืบทอดกันมา รวมทั้งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่รวมจิตใจให้ลูกหลานเกิดความรักความสามัคคี ประชาชนทั่วไปจึงแสดงความจงรักภักดี ความกตัญญูกตเวที ความศรัทธาโดยการสมโภชและสร่งน้ำเจ้าแม่อยู่หัวทุกปี แม้ว่าลูกหลานได้อพยพย้ายถิ่นไปทำมาหากินที่อื่น เมื่อถึงวันพุธข้างแรม 1 ค่ำ เดือน 6 ก็จะกลับมาร่วมงานประเพณีตายาย่านที่จัดขึ้น ณ วัดท่าคุระ หมู่ที่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 3.1 พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว

ในส่วนของประเพณีตายบ้านผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดของประเพณีตายบ้าน
ดังนี้

- 2.1 ความหมายคำว่า ตายายบ้าน
- 2.2 เวลาและสถานที่ ในการจัดประเพณีตายายบ้าน
- 2.3 จุดประสงค์ของประเพณีตายายบ้าน
- 2.4 สาระสำคัญของประเพณีตายายบ้าน
- 2.5 ขั้นตอนในการจัดประเพณีตายายบ้าน
- 2.6 คุณค่าของประเพณีตายายบ้าน
- 2.7 ความเชื่อที่ปรากฏในประเพณีตายายบ้าน

2.1 ความหมายของคำว่าตายายบ้าน

จากการค้นคว้าคำว่า ตายายบ้าน ของผู้วิจัย ขอจำแนกความหมายของคำว่า “ตายายบ้าน” ออกเป็น 2 ส่วน คือ คำว่า “ตายาย” และคำว่า “บ้าน”

คำว่า “ตา” ความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง พ่อของแม่ ผัวของยาย ชายที่เป็นญาติชั้นเดียวกับพ่อของแม่หรือที่อายุรุ่นราวคราวเดียวกับตา

คำว่า “ยาย” ความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง แม่ของแม่ เมียของตา หญิงที่เป็นญาติชั้นเดียวกับแม่ของแม่หรือที่อายุรุ่นราวคราวเดียวกับยาย

ดังนั้น “ตายาย” จึงหมายถึง พ่อของแม่และแม่ของแม่โดยทั่วไปชาวใต้หมายถึง บรรพบุรุษ

จากการศึกษาพบว่า ชาวใต้นิยมเรียกผู้ชายที่อายุรุ่นราวคราวเดียวกับตา (พ่อของแม่) และปู่ (พ่อของพ่อ) ที่เป็นญาติสนิทว่า “ตา” และที่ไม่ใช่ญาติสนิทว่า ตา.....(ตามด้วยชื่อตัวของบุคคลนั้น ๆ) และจะเรียกผู้หญิงที่อายุรุ่นราวคราวเดียวกับยาย (แม่ของแม่) และย่า (แม่ของพ่อ) ที่เป็นญาติสนิทว่า “ยาย” และที่ไม่ใช่ญาติสนิทว่า ยาย.....(ตามด้วยชื่อตัวของบุคคลนั้น ๆ)

คำว่า “บ้าน” ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ระยะเวลา ความกว้างหรือยาวของตำบลหนึ่ง ไปยังอีกตำบลหนึ่ง แต่เมื่อผู้วิจัยตรวจสอบความหมายของคำว่า บ้าน จากสารานุกรมภาคใต้ พบความหมายที่น่าจะสัมพันธ์กับประเพณี ตายายบ้าน คือ “บ้าน” หมายถึง เทือกเขาเหล่านี้ แม่น้ำลำธารชาวใต้อาจเรียกว่า “บ้าน” เช่นบ้านถั่ว บ้านบวบ ฯลฯ

ดังนั้น ความหมายของคำว่า “ตายายบ้าน” น่าจะหมายถึง ลูกหลานที่มีเทือกเขาหรือบรรพบุรุษเดียวกัน สาเหตุที่เรียกประเพณีท้องถิ่นของชาวบ้านท่าคูระ ที่จัดขึ้น ณ วัดท่าคูระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ว่าประเพณี “ตายายบ้าน” เพราะประเพณีตายายบ้าน เป็นการรวบรวมลูกหลาน เหลน โหลน ของชาวบ้านท่าคูระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ทุกคนจากอดีต

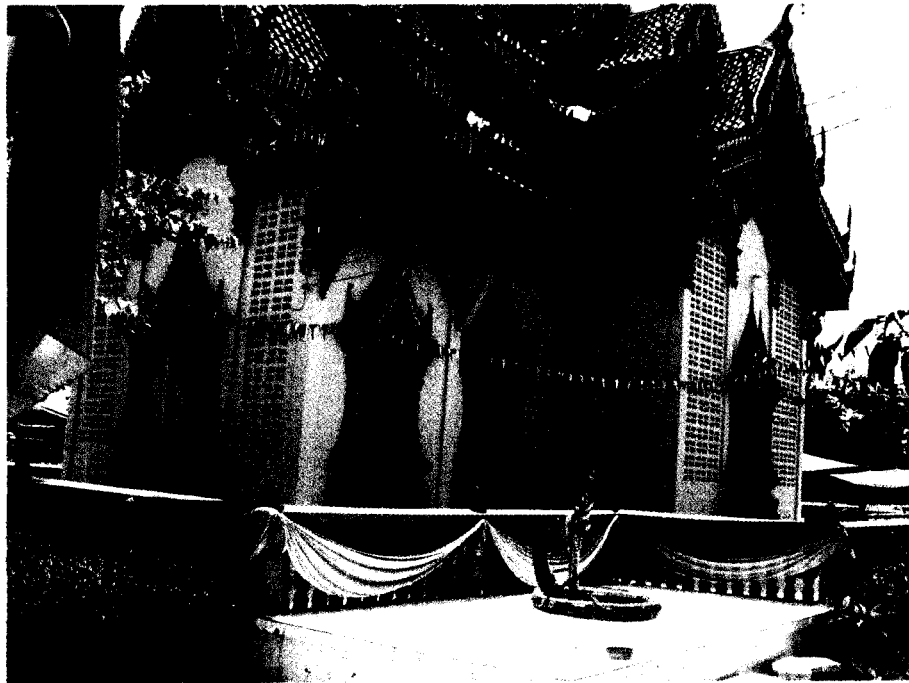
ถึงปัจจุบันที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน ดังที่ หนูสิน สุนทร กล่าวไว้ว่า ที่เรียกว่าประเพณี ตายายย่าน เพราะผู้มาร่วมประเพณีทุกคนล้วนเป็นลูกหลาน สืบเชื้อสายมาจาก พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เดียวกัน แต่ไปมีครอบครัวมีลูกมีหลาน และลูกหลานก็แยกไปมีครอบครัว เมื่อถึงวันประเพณี ดังกล่าวลูกหลานก็จะพาครอบครัวกลับมาทำบุญ เป็นประจำทุกปีมิได้ขาดเปรียบเสมือนเป็นหน้าที่ ที่ต้องแสดงตนในการเป็นลูกหลาน และร่วมสืบทอดประเพณีจึงทำให้ประเพณีดังกล่าวมีลูกหลาน มาร่วมมากขึ้นทุกปี (สัมภาษณ์ หนูสิน สุนทร วันที่ 21 พฤษภาคม 2551)

2.2 เวลา และ สถานที่ ในการจัดประเพณีตายายย่าน

ประเพณีตายายย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา กำหนด จัดขึ้นตามมงคลฤกษ์ในการสมโภชรับขวัญเชื้อสายเจ้าเมือง ตามเรื่องเล่าที่เล่าต่อกันมา กำหนดให้ จัดขึ้นในวันพุธข้างแรม 1 ค่ำ เดือน 6 โดยวันแรม 1 ค่ำ ต้องตรงกับวันพุธ หากปีใดวันแรม 1 ค่ำ ไม่ตรงกับวันพุธให้เลื่อนออกไปเป็นวันพุธแรกที่เป็นข้างแรมของเดือนหก จนกลายเป็นประเพณี ของชาวบ้านท่าคุระ ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อมูลจากหลักฐานต่างๆ สอดคล้องกันว่า ตั้งแต่อดีต สถานที่ในการจัดงาน ประเพณีตายายย่าน ของชาวบ้านท่าคุระอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา กำหนดจัดขึ้น ณ วัดท่าคุระ (เดิมชื่อวัดท่าทอง) หมู่ที่ 9 บ้านท่าคุระ ตำบลคลองรี อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นวัด ที่พระเจ้าอยู่หัว พระราชินี และพระหน่อได้ทรงสร้างขึ้นตามคำร้องขอของตาพรหมและยายจัน และเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตามตำนานคำบอก เล่าสืบต่อกันมา สถานที่สำคัญในการจัดงานภายในวัด คือ มณฑปซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป เจ้าแม่อยู่หัวในปัจจุบัน (มณฑป ความหมายตามพจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่อง หมายถึง อาคารรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสประกอบด้วยเครื่องยอดรูปปราสาท มีรูปคล้ายนุชบกขยายส่วนใหญ่ ให้มีการใช้สอยภายในได้ ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของมณฑปตามพจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งหมายถึง เรือนยอดขนาดใหญ่มีรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือเป็นรูปตัดมุม หรือย่อ ไม้แปด ย่อไม้สิบสอง ยอดหลังคาเป็นทรงจอมแห) และจากการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้ข้อมูล ว่า ในอดีตพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวประดิษฐานอยู่ในกุฏิเจ้าอาวาสหลังเก่าจะอัญเชิญออกมาที่ ต่อเมื่อวันพุธ แรม 1 ค่ำ เดือน 6 เพื่อประกอบพิธีสงฆ์ และสมโภชเท่านั้น เมื่อถึงวันพุธแรม 1 ค่ำ เดือน 6 ก็จะมีชาวบ้านมาร่วมพิธีกันอย่างหนาแน่น มีการนำของไปร่วมทำบุญกันอย่างมากมาย ทำให้กุฏิเจ้าอาวาสหลังเก่าแคบและกลายเป็นที่เก็บของที่ชาวบ้านนำมาทำบุญเช่น ดอกไม้ รูปเทียน หมากพลู ขนมะพร้าว ขนมะลา จนพระสงฆ์ไม่มีที่พัก (สัมภาษณ์พระครูโสภาสมาจาร และคณะ วันที่ 21 พฤษภาคม 2551) คณะกรรมการวัดจึงได้จัดสร้างมณฑปขึ้นใหม่ เพื่อเป็นสถานที่ ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวและใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีสงฆ์และสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว

ในปัจจุบันมณฑปซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวในปัจจุบันได้สร้างขึ้นราว พ.ศ. 2525 – 2535 ภายในมณฑปนอกจากเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวซึ่งทางวัด ได้จัดห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว และมีการปิดกุญแจเพื่อความปลอดภัยเนื่องจาก พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวทำด้วยทองคำทั้งองค์ ภายนอกห้องประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ตรงกลางภายในมณฑปเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวจำลอง เพื่อให้ประชาชนได้เข้าไปสักการบูชาได้สะดวก นอกจากนี้ หน้าห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวมีรูปปั้น ของตาพรหมและยายจัน

ภาพที่ 3.2 มณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว

2.3 จุดประสงค์ของประเพณีตายเป็นยัน

ผู้วิจัยได้ศึกษาประเพณีตายเป็นยัน ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัด สงขลา ที่มีมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน สามารถประมวลจุดประสงค์ ในการจัดประเพณีตายเป็นยัน ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ได้ดังนี้

2.3.1 ประเพณีตายย่น ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

จัดขึ้นเพื่อแสดงความกตัญญูทวดที่ต่อ “เจ้าแม่อยู่หัว” ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทองคำปางมารวิชัย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า ชาวบ้านที่มาร่วมงานประเพณีตายย่น ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา จะมากขึ้นทุกปี เพื่อมาแสดงความกตัญญูทวดที่ต่อเจ้าแม่อยู่หัวที่ได้ช่วยเหลือดูแล ให้ประสบความสำเร็จในเรื่องต่างๆ เช่น ให้หายจากการเจ็บป่วย ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน การเรียน และการประกอบอาชีพ เรื่องที่มีปัญหาให้คลี่คลายไปในทางที่ดีเป็นต้น (สัมภาษณ์ จวง พงษ์นุรักษ์ และคณะ วันที่ 21 พฤษภาคม 2551, ละมุด ศรียาเทพ วันที่ 25 ตุลาคม 2551) ชาวบ้านที่มาร่วมงานประเพณีตายย่น ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่เชื่อว่า เจ้าแม่อยู่หัวให้คุณให้โทษแก่ตนนานัปการ ปีใดถ้าลูกหลานคนใดทำเฉยเมยไม่มาร่วมงาน เจ้าแม่อยู่หัวก็จะไปตักเตือน เช่นทำให้ปวดหัว ปวดท้อง จนสำนึกได้ว่า ต้องมาร่วมงานประเพณีตายย่น ในวันอันใกล้ แล้วอาการดังกล่าวก็จะหายไป

2.3.2 เพื่อให้บรรดาลูกหลานของชาวบ้านท่าคุระที่ไปตั้งรกราก อยู่ที่ไหนได้กลับมา

ชุมนุมพร้อมกัน ซึ่งเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่าเป็นการ “ชุมนุมชาติ” หรือ “ชุมนุมญาติ” และร่วมทำบุญอุทิศกุศลแก่บรรพบุรุษของตน ดังที่ วิจิตรา ชูสว่าง กล่าวว่า ลูกหลานของชาวบ้านท่าคุระ ที่ออกไปอยู่ที่อื่นเมื่อถึงงานประเพณีตายย่น ก็จะกลับมาที่บ้านท่าคุระ บางคนก็มาก่อนวันงาน มาพักอยู่กับญาติพี่น้อง และรออยู่ร่วมงานจนเสร็จสิ้น บางคนก็มาในวันงาน เพราะปัจจุบันการเดินทางสะดวก และส่วนใหญ่ลูกหลานของชาวบ้านท่าคุระแม้ว่าวันสงกรานต์ หรือวันสารท จะไม่ได้กลับมาบ้านที่ท่าคุระด้วยเหตุผลต่างๆ แต่เมื่อถึงวันงานประเพณีตายย่น ของชาวบ้าน ท่าคุระ ลูกหลานก็จะต้องกลับมาเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษของตน และทำให้ได้พบปะญาติพี่น้องที่อยู่บ้านท่าคุระ และที่แยกย้ายไปอยู่ที่อื่น (สัมภาษณ์ วิจิตรา ชูสว่าง วันที่ 20 พฤษภาคม 2551)

2.3.3 เพื่อจรรโลงศาสนา และวัฒนธรรมพื้นบ้านของท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

คือการรำโนราโรงครู การสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว การสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว ดังที่ ออบ สุขเวช ได้กล่าวว่า ชาวบ้านที่บนบานเจ้าแม่อยู่หัวให้ช่วยเหลือก็จะมาแก้บนตามที่ไต่บนไว้ ส่วนคนที่ไม่ได้มาแก้บน แต่มีความศรัทธาในองค์เจ้าแม่อยู่หัวก็จะมารำโนราเพื่อถวายเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งถือว่าเป็นสิริมงคลต่อตนเองและครอบครัว ซึ่งการรำโนรานั้นก็จะมีกรำทรงเครื่อง รำออกพราน รำทาสี และร่วมในพิธีสงฆ์ และพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว หรือบางคนก็นำขนมพอง ขนมลา ขนมโค และอาหารคาว อาหารหวาน มาร่วมถวายพระ นอกจากนั้นในคืนวันพุธ คณะโนราก็จะแสดงให้ชมเพื่อเป็นการรักษาวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น (สัมภาษณ์ ออบ สุขเวช วันที่ 10 พฤษภาคม 2551)

2.3.4 เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีในชุมชน การที่ชาวบ้านได้มาร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นส่วนรวม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ การช่วยเหลือ การแบ่งปัน และความรับผิดชอบ ตามบทบาทหน้าที่และตามที่ได้รับมอบหมาย การจัดเตรียมอุปกรณ์และการเตรียมชั้นคอนต่างๆ ภายในวัด การเตรียมการของชาวบ้าน การที่ชาวบ้านได้มาร่วมในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว พิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว การแก้บน การต้อนรับญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านและแขกผู้มาร่วมงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่เสริมสร้างให้เกิดความรัก ความสามัคคีขึ้นในชุมชน และหมู่คณะทั้งสิ้น

2.4 สาระสำคัญของประเพณีตายาย่าน

ผู้วิจัยได้ศึกษาสาระสำคัญของประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอ สทิงพระ จังหวัดสงขลา ที่ทำให้ประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ สามารถดำรงอยู่คู่กับท้องถิ่นมาหลายร้อยปี จากการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์ พอจะประมวลสาระสำคัญของประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอ สทิงพระ จังหวัดสงขลา ได้ดังนี้

2.4.1 เพื่อตอบสนองความเชื่อของชาวบ้านที่มาร่วมพิธี ผู้มาร่วมพิธีมีความเชื่อและความศรัทธาต่อ “เจ้าแม่อยู่หัว” พระพุทธรูปทองคำปางมารวิชัยที่ประดิษฐานอยู่ ณ วัดท่าคุระ อำเภอ สทิงพระ จังหวัดสงขลา ชาวบ้านโดยทั่วไปเชื่อว่าเจ้าแม่อยู่หัวมีความศักดิ์สิทธิ์สามารถคลั่งบันดาลให้คุณให้โทษแก่ตนได้ ใครมีเรื่องเดือนร้อนก็จะระลึกถึงเจ้าแม่อยู่หัว บนบานขอให้เจ้าแม่อยู่หัวช่วย ก็จะสมปรารถนา ดังที่พระทรงพล เหมะจาโร กล่าวไว้ว่า ประชาชนที่มาร่วมงานประเพณีตายาย่าน เพราะมีความศรัทธาเจ้าแม่อยู่หัว ที่ให้พรตามที่ขอ และบนบานไว้ เช่น ขอให้ประสบความสำเร็จในเรื่องการมีงานทำ แล้วจะรำโนราถวาย (สัมภาษณ์พระทรงพล เหมะจาโร วันที่ 21 พฤษภาคม 2551)

2.4.2 เพื่อแสดงความกตัญญูต่อกับเจ้าแม่อยู่หัว แม้ว่าไม่มีเรื่องที่ต้องบนบาน ให้เจ้าแม่อยู่หัวช่วย เมื่อถึงวันประเพณีตายาย่าน ซึ่งตรงกับวันพุธข้างแรม 1 ค่ำ เดือน 6 ชาวบ้านที่เชื่อว่าตนเองเป็นลูกหลานของเจ้าแม่อยู่หัวหรือชาวบ้านทั่วไป ก็จะมาสักการะ แสดงความกตัญญูต่อกับเจ้าแม่อยู่หัว โดยมาร่วมในพิธีสงฆ์ พิธีสมโภช พิธีทำบุญ บางคนก็รำโนราถวายเจ้าแม่อยู่หัวทุกปี เพื่อเป็นสิริมงคลต่อตนเองและครอบครัว เจ้าแม่อยู่หัวจะคุ้มครองรักษาเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย และเมื่อมีเรื่องเดือนร้อนเรื่องดังกล่าวจะหมดไป

2.4.3 เพื่อให้ชาวบ้านที่บนบานไว้กับเจ้าแม่อยู่หัวได้แก้บน ชาวบ้านคนใดที่ได้บนบานไว้กับเจ้าแม่อยู่หัวเมื่อถึงวันพุธข้างแรม 1 ค่ำ เดือน 6 ใครบนบานอะไรไว้กับเจ้าแม่อยู่หัว เมื่อได้สมความปรารถนาแล้วก็จะมาแก้บน ซึ่งการแก้บนที่ทำกันอยู่ทุกปี ที่สำคัญในประเพณีตายาย่าน คือการรำโนราเพราะชาวบ้านเชื่อว่าเจ้าแม่อยู่หัวโปรดปรานการรำโนรา การที่ชาวบ้านได้มา

ร่วมรำโนราตามที่ได้บนบานต่อเจ้าแม่อยู่หัว หรือมาร่วมชมการแสดงโนรา ซึ่งเป็นมหรสพอย่างเดียวที่วัดจัดให้มีขึ้นในวันประเพณีตายายย่านของชาวบ้านท่าคูระ ก็เป็นการจรรโลง รักษา วัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น

2.4.4 เพื่อร่วมสังสรรค์ระหว่างญาติมิตร และทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่

บรรพบุรุษ ชาวบ้านท่าคูระที่ออกไปตั้งถิ่นฐานที่อื่นต่างมาร่วมงานประเพณีตายายย่าน กลับมาร่วมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ กลับมาบ้านเกิดของ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ได้พบปะ วงสาคณาญาติ และได้สอบถามทุกข์สุขกันตามประสาพี่น้อง

2.4.5 เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรัก ความสามัคคี และการรู้จักหน้าที่ของคน

ในชุมชน ดังที่ พระครูโสภาสสมาจาร กล่าวว่า สมัยก่อนชาวบ้านที่มาร่วมงานประเพณีตายายย่าน จะต้องเดินทางมาล่วงหน้า เพราะเมื่อก่อนเดินทางทางเรือ ชาวบ้านท่าคูระ ก็จะมีการจัดเตรียม ข้าวสาร อาหารเช่น ปลาเค็ม ไข่เค็มแจก (สัมภาษณ์พระครูโสภาสสมาจาร วันที่ 21 พฤษภาคม 2551) ปัจจุบันแม้ว่าการเดินทางจะสะดวกสามารถไปกลับได้ แต่ชาวบ้านท่าคูระก็มีการจัดระเบียบ ในการมาร่วมงานประเพณีตายายย่าน ดังที่ เอียง เวทย์ประสิทธิ์ กล่าวว่าในวันพฤหัสบดี ซึ่งเป็นวันที่ 2 ของการจัดงานประเพณีตายายย่าน เมื่อถึงเวลาประมาณ 16.00 น. ทางวัดก็จะตีโพนเพื่อให้ ชาวบ้านท่าคูระที่ต้องการจะแค้นออกมาแค้นเพราะในช่วงเวลาก่อนจากนี้ชาวบ้านท่าคูระจะ ออกมาร่วมทำบุญแต่จะไม่มาแค้นเพราะต้องการให้ชาวบ้านที่มาจากต่างถิ่นได้แค้นก่อนซึ่งถือเป็นมารยาทของเจ้าของบ้านที่จะดูแลแขกที่มาเยี่ยมบ้าน (สัมภาษณ์ เอียง เวทย์ประสิทธิ์ วันที่ 10 พฤษภาคม 2551) การช่วยเหลือร่วมแรงรวมใจของชาวบ้านท่าคูระในการจัดงานประเพณีตายาย ย่าน เป็นสิ่งที่จะส่งเสริม สนับสนุน ให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้และเป็นการรักษา ประเพณีตายายย่าน ให้คงอยู่คู่ท้องถิ่นสืบไป

2.5 ขั้นตอนในการจัดประเพณีตายายย่าน

ประเพณีตายายย่าน ของชาวบ้านท่าคูระ เป็นประเพณีของท้องถิ่นที่หลาย หน่วยงานเข้าร่วมในการจัดงาน จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่ามีหน่วยงานต่างๆ เข้ามา มีส่วนร่วมในการจัดงาน เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา องค์การบริหารส่วนตำบลคลองรี สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา อำเภอสติงพระ วัดท่าคูระ และประชาชนในบ้านท่าคูระและ หมู่บ้านใกล้เคียง ขั้นตอนในการจัดประเพณีตายายย่าน ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นในการนำเสนอเป็น 2 ประเด็นย่อย คือ การเตรียมการก่อนวันประกอบพิธี และขั้นตอนในวันประกอบพิธี

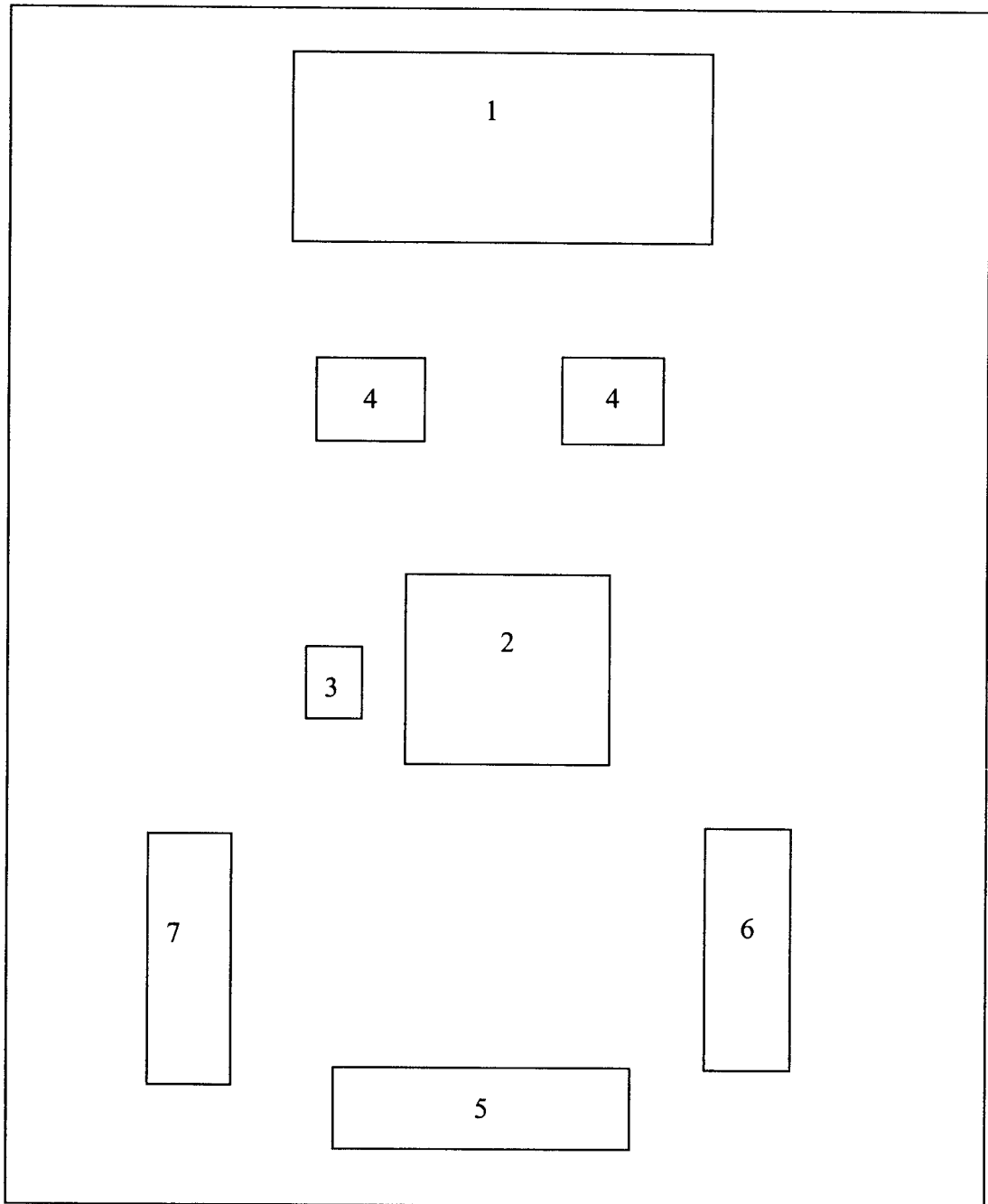
2.5.1 การเตรียมการก่อนวันประกอบพิธี

การเตรียมการก่อนวันประกอบพิธีประเพณีตายเป็นชานของชาวบ้านท่าคุระ ตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยจะขอเสนอข้อมูลการเตรียมการก่อนวันประกอบพิธีของวัดท่าคุระ และของชาวบ้าน ดังนี้

1) การเตรียมการก่อนวันประกอบพิธีประเพณีตายเป็นชานของวัดท่าคุระ จากการที่ผู้วิจัยได้ร่วมสังเกต และจากการสัมภาษณ์ วิจิตรา ชูสว่าง ทางวัดได้มีการจัดเตรียมสิ่งต่างๆ ดังนี้ (สัมภาษณ์ วิจิตรา ชูสว่าง วันที่ 20 พฤษภาคม 2551)

(1) ประชุมคณะกรรมการวัด เพื่อมอบหมายงานความรับผิดชอบ และจัดเตรียมสถานที่ บริเวณวัด โดยร่วมกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองรี ดังนี้

ก. จัดเตรียมความพร้อมในบริเวณมณฑป (ดูรายละเอียด หน้า 50) ซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว เพื่อใช้เป็นสถานที่สงฆ์และสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว ภายในมณฑปจะมีห้องประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว รูปจำลองพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ประดิษฐานอยู่กลางมณฑป รูปปั้นเหมือนจริง ของตายายพรหมจัน และสถานที่ที่ไว้วางพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวซึ่งตกแต่งด้วยดอกไม้ตามความเหมาะสมอย่างสวยงาม

ภาพที่ 3.3 แผนผังภายในมณฑปวัดท่าคุระ อำเภอสิงหนิง จังหวัดสงขลา

คำอธิบาย

1. ห้องประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว
2. รูปจำลองพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว
3. ที่สำหรับวางพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวเพื่อให้ชาวบ้านสรงน้ำ
4. รูปจำลองดาพรหม ยายจัน
5. ที่พักพระสงฆ์สำหรับทำพิธี
6. ที่นั่งประธานฝ่ายสงฆ์
7. ที่นั่งประธานฝ่ายฆราวาส

ข. จัดเตรียมสถานที่ภายในบริเวณวัด มีดังนี้

ก) สถานที่สำหรับให้ประชาชนได้ร่วมทำบุญในการสมโภช

เจ้าแม่อยู่หัว โดยจัดไว้ด้านหน้ามณฑปที่เป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ทางวัดได้จัดเตรียมที่สำหรับรับเงินบริจาคร่วมทำบุญ มีเจ้าหน้าที่คอยให้บริการในการออกใบอนุโมทนา มอบของที่ระลึกซึ่งเป็นหนังสือประวัติเจ้าแม่อยู่หัว และเหรียญเจ้าแม่อยู่หัวเพื่อบูชา และมีโฆษก กล่าวเชิญชวนให้ร่วมทำบุญและประชาสัมพันธ์ข่าวต่างๆ ภายในวัด

ข) สถานที่สำหรับจำหน่ายดอกไม้ ธูป เทียน ทองคำเปลว หมากร

พลู เพื่อนำไปบูชาเจ้าแม่อยู่หัว ทางวัดได้จัดไว้ให้ชาวบ้านได้บูชาเจ้าแม่อยู่หัวการทำบุญแล้วแต่ศรัทธา มีที่สำหรับรับเงินร่วมทำบุญ ดอกไม้ ธูป เทียน และหมากรพลู ได้จัดไว้เป็นชุดให้ผู้ร่วมทำบุญหยิบเพื่อนำไปบูชาเจ้าแม่อยู่หัว ในมณฑป หรือจะบูชาบริเวณรูปจำลองของเจ้าแม่อยู่หัวซึ่งประดิษฐานอยู่หน้ามณฑป

ค) สถานที่ประดิษฐานพระประจำวันเกิด เพื่อให้ประชาชนได้

ทำบุญพระประจำวันเกิด ทางวัดได้จัดให้มีการทำบุญพระประจำวันเกิดทั้ง 7 วัน โดยมีการจัดโต๊ะหมู่บูชาไว้เป็นอันดับแรกเพื่อให้ชาวบ้านได้บูชาก่อนที่จะทำบุญพระประจำวันเกิด ถัดมาก็จะเป็นที่ประดิษฐานพระประจำวันเกิดของแต่ละวันและมีบาตรใบเล็กๆ วางไว้หน้าพระประจำวันเกิดแต่ละวันให้ประชาชนได้ร่วมทำบุญ ผู้ร่วมทำบุญต้องทำบุญด้วยเหรียญ ผู้ทำบุญจะทำเฉพาะวันเกิดของตนหรือจะทำทั้ง 7 วันก็ได้ แต่ส่วนใหญ่ที่ผู้วิจัยสังเกตพบว่า ผู้ร่วมทำบุญจะทำบุญโดยการใส่เหรียญบาทลงในบาตรซึ่งวางอยู่หน้าพระประจำวันเกิดทุกวัน เรียงลำดับ ไปตั้งแต่วันอาทิตย์ถึงวันเสาร์

ง) สถานที่สำหรับพระสงฆ์ให้พร ประพรมน้ำพระพุทธรมณต์

พระสงฆ์นั่งบนอาสนะเพื่อสวดให้พรผู้ที่มาร่วมทำบุญ และมีการประพรมน้ำพระพุทธรมณต์เพื่อความ เป็นสิริมงคล

จ) สถานที่สำหรับทำพิธีถวายสังฆทาน พระสงฆ์นั่งบน

อาสนะสงฆ์ทำพิธีเมื่อมีผู้มาถวายสังฆทาน

ฉ) สถานที่จัดเลี้ยงอาหารสำหรับประชาชนผู้มาร่วมงาน

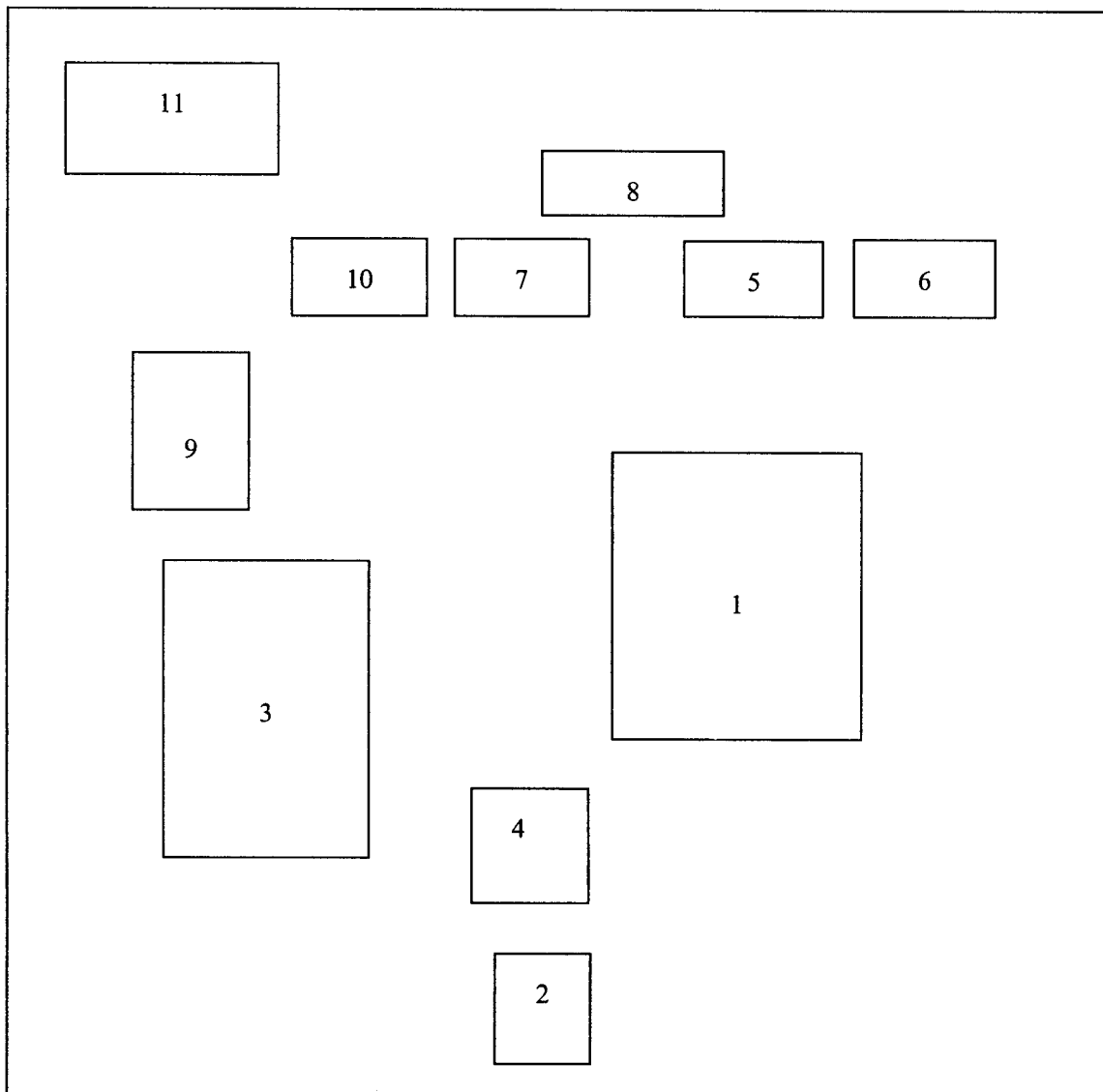
โดยจัดขึ้นบริเวณ โรงครัวของวัดท่าคูระ ทางวัดได้จัดเตรียมอาหารไว้เลี้ยงผู้ที่มาร่วมงาน โดยทางวัดได้จัดเตรียมอาหารคาว อาหารหวาน น้ำดื่ม และอุปกรณ์ต่างๆ ไว้พร้อม ให้ชาวบ้านที่มาทำบุญได้ร่วมรับประทานอาหาร โดยการบริการตนเอง ทางวัดได้จัดเจ้าหน้าที่ไว้สำหรับจัดเก็บภาชนะที่ใช้เสร็จแล้ว นำไปทำความสะอาดเพื่อไว้บริการต่อไป

ข) สถานที่สำหรับจัดวางสิ่งของที่ประชาชนนำมาร่วมสักการะ
เจ้าแม่อยู่หัว ทางวัดได้จัดศาลาไว้หลังหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้มณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว
เพื่อให้ชาวบ้านที่ได้นำสิ่งของที่นำมาสักการะเจ้าแม่อยู่หัว เช่น ขนมนโค ขนมนพอง ขนมนลา
หมากพลู มาวางรวมกันเมื่อบูชาเจ้าแม่อยู่หัวเสร็จแล้ว จะมีเจ้าหน้าที่จากทางวัดคอยรวบรวม แยก
เป็นหมวดหมู่ แล้วนำไปเก็บไว้เมื่อเสร็จงานก็จะมีคนนำมาจำหน่ายให้ชาวบ้านเพื่อเป็นสิริมงคล
และนำเงินที่ได้จากการจำหน่ายมาพัฒนาวัดต่อไป ดังที่ ประคอง พฤกษศรี ได้กล่าวว่า ขนมนพอง
ขอมลา หมากพลูที่ชาวบ้านนำมาสักการะเจ้าแม่อยู่หัว เมื่อเสร็จพิธีก็จะจำหน่ายให้แก่ชาวบ้านเพื่อ
นำกลับไปฝากลูกหลานกินเป็นสิริมงคล (สัมภาษณ์ ประคอง พฤกษศรี วันที่ 10 พฤษภาคม 2551)

ข) สถานที่สำหรับให้ประชาชนทำพิธีแก้บน ได้แก่ โรงโนราซึ่ง
ทางวัดได้จัดหาโนรามานำให้ชาวบ้านได้มาแก้บน โรงโนราที่ทางวัดจัดหามาตั้งอยู่ภายในบริเวณ
วัด จะมีอยู่เพียงคณะเดียว สำหรับโนราโรงอื่นๆ ที่ชาวบ้านรับเชิญมาเพื่อแก้บนก็จะตั้งอยู่ภายนอก
วัด แต่แต่ละปีจะมีจำนวนมากน้อยต่างกัน แล้วแต่ว่าในปีนั้นจะมีผู้ที่แก้บนด้วยการรับเชิญโนรามานำ
แสดงเป็นคณะเท่าใด ที่สำหรับจำหน่ายบัตรในการแก้บน โนรา สถานที่จุดประทัด เป็นสถานที่จัด
ไว้เป็นที่เฉพาะ ตั้งอยู่ใกล้มณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว สถานที่แก้บนภายใน
มณฑป ซึ่งทางวัดได้จัด โต๊ะและวาง หน้าพรานและหน้าทาสี ไว้ให้ชาวบ้านได้ใช้แก้บนหน้ารูป
จำลองเจ้าแม่อยู่หัวภายในมณฑปซึ่งชาวบ้านที่มารำพราน และรำทาสี จะต้องจ่ายเงินเท่ากับผู้ที่
รำพราน และรำทาสีบนโรงโนรา

ค) สถานที่สำหรับจำหน่ายวัดอุ้มงคล ซึ่งเป็นเหรียญและ
พระบูชาเจ้าแม่อยู่หัวทางวัดได้จัดไว้บริเวณกุฎีเจ้าอาวาส ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่จากทางวัดคอยดูแล
เงินที่ได้จากการจำหน่ายวัดอุ้มงคล จะนำมาเป็นเงินสมทบในการพัฒนาวัดต่อไป

ง) สถานที่สำหรับให้เพลงบอก (เพลงบอกเป็นการแสดง
พื้นเมืองของภาคใต้ คล้ายลำตัดหรือเพลงฉ่อยของภาคกลาง) ร้องเชิญชวนให้ชาวบ้านมาร่วมทำบุญ
และร้องอวยพรให้กับผู้ที่มาร่วมทำบุญ การร้องเพลงบอก ได้เลิกไปหลายปีทางวัดจึงได้คิดที่จะ
ส่งเสริมการร้องเพลงบอกขึ้นมาใหม่ เพราะเป็นศิลปที่อยู่ในท้องถิ่น และเป็นการอนุรักษ์
วัฒนธรรมของท้องถิ่นให้ลูกหลานได้รู้จัก การละเล่นเพลงบอกในงานประเพณีตายายย่านของ
ชาวบ้านท่าคูระ นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้แล้ว ยังเป็นการสร้างความ
ครึกครื้นขึ้นภายในงานเพราะผู้ร้องเพลงบอกจะร้องเชิญชวนให้ชาวบ้านได้มาร่วมทำบุญ และจะ
ร้องเล่าถึงประวัติเจ้าแม่อยู่หัว และกิจกรรมต่างๆ ที่มีขึ้นภายในงานประเพณีตายายย่านของชาวบ้าน
ท่าคูระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา เป็นการประชาสัมพันธ์งานอีกวิธีหนึ่งด้วย

ภาพที่ 3.4 แผนผังการจัดสถานที่ประกอบพิธีกรรมประเพณีตายาย่านของวัดท่าคุระ
อำเภอสังขละ จังหวัดสงขลา

คำอธิบาย

1. มณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว
2. สถานที่สำหรับประชาชนร่วมทำบุญ
3. โรงโนราที่ให้ชาวบ้านได้แเก็บ
4. สถานที่จัดวางสิ่งของที่ประชาชนนำมาสักการะเจ้าแม่อยู่หัว
5. สถานที่ประดิษฐานพระประจำวันเกิด
6. สถานที่สำหรับพระสงฆ์ให้พร
7. สถานที่สำหรับทำพิธีถวายสังฆทาน
8. สถานที่จำหน่ายวัดถุมงคล
9. สถานที่สำหรับผู้ร้องเพลงบอก
10. สถานที่จำหน่ายดอกไม้ ธูปเทียน
11. สถานที่จัดเลี้ยงอาหาร

ค. จัดเตรียม ดอกไม้ ธูป เทียน หมากพลู จัดเป็นชุดเพื่อจำหน่าย ให้แก่ผู้มาร่วมงานนำไปบูชาเจ้าแม่อยู่หัว พร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่สำหรับคอยเก็บดอกไม้ ธูปเทียน ภายในมณฑปหลังจากชาวบ้านได้บูชาเจ้าแม่อยู่หัวเสร็จแล้วซึ่งวางไว้ในภาชนะที่ทางวัดจัดไว้ให้ และมีจำนวนมากมาย กลับมายังจุดที่จำหน่ายเพื่อจำหน่ายให้กับชาวบ้านชุดใหม่ต่อไป

ง. จัดเตรียมอุปกรณ์และเครื่องปรุงอาหาร สำหรับจัดทำอาหาร เลี้ยงผู้มาร่วมงาน ทางวัดจัดเลี้ยงอาหารสำหรับผู้มาร่วมงานประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคูระ อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา ทั้ง 2 วัน โดยทางวัดได้มอบหมายให้มีเจ้าหน้าที่คอยดูแลในการจัด ปรุงอาหาร ดูแลความเรียบร้อยในเรื่องภาชนะต่างๆ ตลอดจนความสะอาดเรียบร้อยบริเวณสถานที่ จัดเลี้ยง อาหารที่จัดเตรียมส่วนมากจะเป็นอาหารพื้นเมือง เช่น ขนมจีนน้ำยา น้ำแกงเผ็ด (แกงของ ภาคใต้โดยเฉพาะ) และแกงกะทิหอยกกล้วยกับไก่ เป็นต้น

2) การเตรียมการก่อนวันประกอบพิธีประเพณีตายาย่านของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านทั่วไปมีการจัดเตรียมอาหารสำหรับมาถวายพระ และจัดสารพัดไปสักการะเจ้าแม่อยู่หัว ในพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว สำหรับประกอบไปด้วยขนมพอง ขนมลา ขนมโค (เป็นขนมของภาคใต้ โดยเฉพาะมีลักษณะคล้ายขนมต้มขาวของภาคกลาง) ซึ่งเป็นเครื่องสังเวยที่ไม่เจือปนด้วยไข่จัดให้เป็นของหวานสำหรับสังเวยเทวดา ชาวบ้านที่เป็นผู้จัดเก็บเครื่องเซ่น ซึ่งหมายถึงภาชนะสำหรับใส่ เครื่องหมากพลู (รายละเอียดผู้วิจัยจะได้นำเสนอในบทต่อไป) สำหรับใช้ในพิธีสงฆ์และสมโภช เจ้าแม่อยู่หัว ก็จะทำความสะอาดอุปกรณ์และจัดหาของเครื่องใช้ต่างๆ เพื่อเตรียมไว้ใช้ในพิธี

2.5.2 ขั้นตอนในวันประกอบพิธี

ประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคูระ อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา กำหนดจัดขึ้น 2 วัน คือในวันพุธแรม 1 ค่ำ และในวันพฤหัสบดี แรม 2 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งมีขั้นตอน ที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายร้อยปี ดังที่ พระครูพิพัฒนธรรมจารี เจ้าอาวาสวัดท่าคูระ อำเภอ สตึงพระ จังหวัดสงขลา ได้กล่าวไว้ และขั้นตอนในวันประกอบพิธีที่ผู้วิจัยจะนำเสนอในบทนี้ จะนำเสนอขั้นตอนที่จัดขึ้นและการจัดกิจกรรมเท่านั้น ส่วนรายละเอียดของพิธีกรรมต่างๆ จะได้ กล่าวถึงในบทต่อไป

1) ขั้นตอนการจัดขึ้นในวันที่ 1 ตรงกับวันพุธ แรม 1 ค่ำ เดือน 6 มีขั้นตอน ที่สำคัญ ดังนี้

(1) พิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว จัดขึ้นในเวลา 14.00 น. โดยพิธีดังกล่าว จะจัดขึ้นในมณฑปซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว จะมีการเชิญพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวซึ่งประดิษฐานอยู่ในผอบอัญเชิญออกมาให้ชาวบ้านได้ร่วมสงฆ์ ในขณะที่ทำพิธีใน

มณฑป ด้านนอกโนราก็จะเชิดเครื่องดนตรีเงินเสร็จพิธี เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมทางศาสนาแล้วจะให้ประชาชนทั่วไปเข้าไปสรงน้ำเจ้าแม่อยู่หัวได้ตลอดทั้งวัน

(2) พิธีเจริญพระพุทธมนต์ ทางวัดได้นิมนต์พระสงฆ์ที่มาร่วมในพิธี และวัดใกล้เคียง จำนวน 9 รูป ซึ่งทางวัดได้นิมนต์จากพระสงฆ์ที่มาร่วมพิธีตามลำดับอาวุโสทางสงฆ์ ทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ ในมณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูป เจ้าแม่อยู่หัว เวลา 19.00 น. โดยมีชาวบ้านมาร่วมพิธีอย่างคับคั่ง

(3) การแสดงมหรสพ ตอนค่ำหลังจากเสร็จพิธีเจริญพระพุทธมนต์ ในมณฑปพิธีทางศาสนาในวันพุธก็จบสิ้นลง ภายในวัดก็จะมีการแสดงของโนรา หนึ่งตระกูล ที่ทางวัดรับเชิญมา หรือบางคณะก็เป็นคณะที่ชาวบ้านรับเชิญมาเพื่อเก็บน แต่โนราและหนึ่งตระกูลที่ชาวบ้านรับเชิญมาเพื่อเก็บนจะแสดงอยู่นอกวัด ภายในวัดจะเป็นโนราที่วัดรับเชิญมาแสดงเพียงโรงเดียว และเป็นโนราที่จะให้ประชาชนได้รำเก็บนในวันพฤหัสบดี

2) ขั้นตอนการจัดขึ้นในวันที่ 2 ซึ่งตรงกับวันพฤหัสบดีแรม 2 ค่ำ เดือน 6 ในวันนี้จะมีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

(1) พิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว เวลา 07.00 น. จะทำพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งสถานที่ประกอบพิธีจะอยู่ในมณฑปที่ประดิษฐานเจ้าแม่อยู่หัว โดยพราหมณ์จะเริ่มพิธีบวงสรวงเจ้าแม่อยู่หัว (ดูรายละเอียดในบทที่ 4 หน้า 88 - 89) เมื่อเสร็จสิ้นพิธีบวงสรวงพราหมณ์ก็จะนำเครื่องสักการะที่เสร็จสิ้นจากพิธีบวงสรวงเจ้าแม่อยู่หัวไปวางบนศาล (บนที่สูง) ที่จัดไว้บนโรงโนรา หลังจากนั้นโนราก็รำ 12 บท ประกอบด้วย 1) พระสุธน - นางโนรา 2) พระรถเสน 3) พระลักษณวงศ์ 4) โคนบุตร 5) สังข์ทอง 6) ดาราวงศ์ 7) พระอภัยมณี 8) จันทโครพ 9) สิ้นนุราช 10) สังข์ศิลป์ชัย 11) มณีพิชัย 12) ไกรทอง แล้วให้ชาวบ้านได้เก็บนตลอดทั้งวัน จนหมดจำนวนผู้ที่จะเก็บนซึ่งตกประมาณช่วงบ่าย

สำหรับชาวบ้านที่เดินทางมาร่วมพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัวก็จะมีการจัดสำรับ พร้อมด้วยปิ่นโตบรรจุอาหารคาวหวานมาเพื่อถวายพระ ไปสักการะเจ้าแม่อยู่หัว ร่วมทำบุญกับทางวัด นำรูปเทียนไปไหว้พระพุทธรูปซึ่งเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ที่ประดิษฐานอยู่ในอุโบสถ และบริเวณรอบๆ อุโบสถเพื่อความเป็นที่สิริมงคล

(2) พิธีเก็บน หลังจากโนรารำ 12 บท แล้วชาวบ้านได้เก็บนตลอดทั้งวัน การเก็บนเจ้าแม่อยู่หัวที่ชาวบ้านนิยมเก็บน มีดังนี้ คือ การรำโนรา การรำออกพราณ ออกทาสี การบวชพระ บวชชี บวชชีพราหมณ์ การปิดทองคำเปลวที่รูปจำลองเจ้าแม่อยู่หัว การจุดประทัด

(3) พิธีทำบุญทักษิณานุประทาน เวลาประมาณ 17.00 น. เมื่อประชาชน เก็บบนหมดแล้ว ก็จะมีพิธีทำบุญทักษิณานุประทานเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่เจ้าแม่อยู่หัว โดยใช้สถานที่ในมณฑปซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว เมื่อปิดผอบแล้วจึงอัญเชิญพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวกลับไปยังห้องที่ประดิษฐาน เป็นอันเสร็จพิธี (สัมภาษณ์พระครูพิพัฒน์ธรรมจารี วันที่ 20 พฤษภาคม 2551)

2.6 คุณค่าของประเพณีตายาย่าน

จากการศึกษาประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยพบว่าการจัดกิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ ส่งผลให้เกิดคุณค่าในหลายลักษณะด้วยกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งกิจกรรมทางด้านพิธีกรรมทางศาสนา และการแสดงพื้นบ้าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความรู้สึกรักใคร่และได้รับประโยชน์จากการได้มาร่วมกิจกรรมในประเพณี คุณค่าของประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ มีดังนี้

2.6.1 คุณค่าต่อบุคคล คุณค่าที่ปรากฏจากการร่วมประเพณีที่มีต่อบุคคลผู้ปฏิบัติ มีดังนี้

1) **คุณค่าต่อครอบครัวและเครือญาติ** ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นสถาบันที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างสมาชิกมากที่สุด เป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ สภาพสังคมในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า สังคมในชนบทส่วนใหญ่ก็จะเป็นสังคมเมืองมากขึ้น สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมก็มีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเปลี่ยนตามไปด้วย ดังที่เสถียร ชูโชติ กล่าวว่า ลูกหลานของชาวบ้านท่าคุระได้ออกไปทำงานต่างถิ่นกันมากขึ้น เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจที่รัดตัว เพื่อความก้าวหน้าส่วนหนึ่งก็ไปแต่งงานมีครอบครัวอยู่ต่างถิ่น เมื่อท้องถิ่นมีประเพณีประจำของท้องถิ่นในที่นี้คือ “ประเพณีตายาย่าน” ของชาวบ้านท่าคุระ ซึ่งกิจกรรมของประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ เป็นประเพณีที่ส่งเสริมให้เกิดความรัก ความผูกพันในกลุ่มเครือญาติ ซึ่งแสดงออกด้วยการรวมตัวและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เมื่อถึงวันประกอบพิธีประเพณีตายาย่าน สมาชิกในครอบครัว ลูก หลาน พี่ น้อง ก็จะกลับมาบ้านเกิดของ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มีการพบปะสังสรรค์กัน มีการนำของฝากมาให้ซึ่งกันและกัน ได้พูดคุยสอบถามทุกข์สุขซึ่งกันและกัน ได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยกัน (สัมภาษณ์ เสถียร ชูโชติ วันที่ 10 มีนาคม 2552) กิจกรรมในงานประเพณีตายาย่านที่สะท้อนคุณค่าด้านนี้ที่เห็นชัดคือ

(1) **การเตรียมสารับ** เพื่อนำไปถวายเป็นเครื่องสังเวยเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งประกอบด้วย ขนมหอง ขนมลลา และขนมโค ส่วนสารับนั้นชาวบ้านจะจัดไม่เหมือนกัน หากบ้าน

ใครมีลูกผู้ชายก็จะจัดขนมโกลีไปถวาย หากบ้านใครมีลูกผู้หญิง ก็จะจัดขนมพองและขนมลาไปถวาย พร้อมทั้งจัดอาหารคาวหวานใส่ปั้นโตไปถวายพระ ซึ่งแต่ละครอบครัวก็จะช่วยกันจัดเตรียมอาหารต่าง ๆ สร้างความสนุกสนานและแสดงถึงความสามัคคีในหมู่ญาติพี่น้อง แม้ว่าในบางครอบครัวไม่ได้ทำขนมที่ใช้จัดสำหรับเอง แต่ก็ต้องจัดเตรียมช่วยกันซื้อหามาจัดเตรียม

(2) *การสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว* เป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่ทุกคนที่ไปร่วมงาน ประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา จะต้องไปร่วมในพิธี ญาติพี่น้องก็จะชักชวนกันไปร่วมในพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมที่เป็นสิริมงคล ช่วยให้ครอบครัวมีความรักใคร่ ผูกพันกันมากขึ้น ที่ได้มาร่วมกันทำกิจกรรมที่ดีเป็นสิริมงคลต่อตนเอง และครอบครัว ทำให้มีจิตใจที่สงบ ทำให้เกิดความอบอุ่นและความเข้าใจอันดีต่อกัน

(3) *การร่วมพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว* เป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านได้แสดงความกตัญญูต่อเจ้าแม่อยู่หัว ชาวบ้านได้นำเงินมาร่วมทำบุญ นำอาหารมาถวายพระ และนำสำรับมาถวายเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งจะชักชวนสมาชิกในครอบครัวมาพร้อมกัน ได้มาร่วมทำบุญพร้อมกันทั้งครอบครัวก็จะเกิดความสบายใจ และผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ใหญ่ก็จะปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในพิธีให้เป็นแบบอย่างแก่ลูกหลานที่จะปฏิบัติสืบต่อไป ซึ่งทำให้ลูกหลานเกิดความเคารพ ความศรัทธา ความเชื่อถือ ในตัวญาติผู้ใหญ่ ทำให้ประเพณีนี้สามารถดำรงอยู่คู่ท้องถิ่นได้ตลอดไป

(4) *พิธีแก้บน* ครอบครัวใดที่สมาชิกในครอบครัวได้บนบานไว้กับเจ้าแม่อยู่หัว เมื่อถึงวันที่สองของประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ ก็จะแก้บนตามที่ได้บนบานเอาไว้ การมาแก้บนของสมาชิกในครอบครัวเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของสมาชิกทุกคนในครอบครัว จะต้องมาแก้บนให้ถูกต้องครบถ้วน ตามที่ได้บนบานเอาไว้ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ใหญ่ของครอบครัวจะเป็นผู้คอยแนะนำให้การแก้บนนั้นหลุดหลุม (หลุดพ้นจากการบนบาน) จะได้ไม่คิดค้างกันอยู่ทั้งชาตินี้และชาติหน้า เมื่อสมาชิกในครอบครัวได้แก้บนสำเร็จแล้ว ทุกคนในครอบครัวก็จะรู้สึกสบายใจ เพราะเชื่อว่าได้ทำในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมแล้ว ทำให้เกิดความสุขในครอบครัว เปรียบว่าครอบครัวได้รับสิ่งดี ๆ เข้ามาในชีวิต ต่อไปชีวิตก็จะเจริญรุ่งเรือง

(5) *ร่วมชมมหรสพ* มหรสพที่จัดขึ้นในประเพณีตายาย่าน เป็นมหรสพที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เป็นการปลุกฝังให้ประชาชนรักและหวงแหนวัฒนธรรมของท้องถิ่น การที่สมาชิกในครอบครัวได้มาร่วมกันชมมหรสพที่ทางวัดจัดขึ้น คือ โนรา หรือที่ชาวบ้านได้รับเชิญมาเพื่อแก้บน เช่น หนังตะลุง ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขึ้นเนื่องจากได้มีโอกาสทำกิจกรรมที่เป็นสิ่งบันเทิงร่วมกัน จิตใจของสมาชิกในครอบครัวก็จะรู้สึกเบิกบานมีความสุข ได้ผ่อนคลายจากภารกิจต่าง ๆ ที่ปฏิบัติอยู่ประจำ ลดความเครียด เดิมความสุขสดชื่นให้กับชีวิตครอบครัว

ดังนั้น เครื่องญาติ ลูก หลาน หลาน ที่ได้กลับมาบ้านเกิดของพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ได้มาร่วมทำบุญ สร้างน้ำและสมโภชพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่สมาชิกทุกคนในครอบครัว เคารพศรัทธา ได้ร่วมชมมหรสพของท้องถิ่นที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ และได้เก็บตามที่เป็นของตนเองได้บนบานไว้ ทำให้จิตใจมีความสุข ทำให้ครอบครัวเกิดความอบอุ่น มีความเข้าใจที่ดีต่อกัน รู้สึกผูกพันในหมู่เครือญาติ การนับญาติเป็นจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งที่ต้องการให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มครอบครัวและเครือญาติ ทำให้บุคคลเกิดความรัก ความเข้าใจ ความสนิทสนม ร่วมกันทำงาน และยังบ่งบอกให้คนที่อยู่ในสังคมได้รู้สถานภาพ บทบาทหน้าที่ของความเป็นญาติพี่น้องและสิ่งที่พึงปฏิบัติต่อกัน การขยายการนับญาติ คือ การนับญาติหรือนับคนอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่ญาติสนิทมิตรสหาย แต่มีความสัมพันธ์ร่วมกันจนทำให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมมากขึ้นจนกลายเป็นความสัมพันธ์แบบกระชับแน่น ทำให้เกิดความจงรักภักดีและนับถือซึ่งกันและกันเปรียบเสมือนคนในครอบครัวเดียวกัน คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกันพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ร่วมกันผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้รับและผู้ให้ ทำให้เกิดความผูกพันทางใจต่อกันถือเป็นระบบอุปถัมภ์แบบหนึ่งที่มีในสังคม

2) **คุณค่าต่อจิตใจ** การประกอบพิธีกรรมของประเพณีตายายย่านของชาวบ้านท่ากระ พิศิกรรมของประเพณีทุกชั้นตอนจะเกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ การที่ชาวบ้านได้ปฏิบัติตามประเพณีตายายย่านเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้ตนเองและครอบครัวที่เชื่อว่าตนเองและครอบครัวได้กระทำในสิ่งที่ดีเป็นสิริมงคล ผลแห่งการทำความดีนี้จะทำให้ตนเองและครอบครัวมีความสุข ความเจริญ จึงทำให้มีขวัญและกำลังใจดี ส่งผลต่อจิตใจให้มีความสุข มีสุขภาพจิตดี ซึ่งส่งผลให้สุขภาพกายดีตามไปด้วย เมื่อคนในชุมชนมีสภาพจิตใจดีมีความสุข ก็จะทำให้สังคมนั้นมีความสุขสงบสุข ต่างทำมาหากินเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดียิ่งขึ้น และช่วยจรรโลงสังคมให้สงบสุขตลอดไป

2.6.2 คุณค่าต่อชุมชนสังคม คุณค่าที่ปรากฏจากการร่วมประเพณีที่มีต่อชุมชนและสังคม มีดังนี้

1) **คุณค่าต่อขนบธรรมเนียมประเพณี** งานประเพณีตายายย่านของชาวบ้านท่ากระ จะมีพิธีสร้างน้ำและพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว พิธีทำบุญ พิธีเก็บเงินและการแสดงโนราโรงครู ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นที่ได้สร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นคู่กับประเพณีตายายย่านของชาวบ้านท่ากระมาช้านาน นับเป็นความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น การที่ชาวบ้านท่ากระและประชาชนทั่วไปได้ร่วมกันปฏิบัติและสืบเนื่องขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ต่อกันมานับเป็นหลายร้อยปี กิจกรรมด้านขนบธรรมเนียมประเพณีที่จัดขึ้น เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความกลมเกลียวขึ้นในสังคม สามารถหลอมรวมชาวบ้านให้มีความรักความผูกพันต่อหมู่คณะ

เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันจนทำให้สังคมมีความเข้มแข็ง การที่ชาวบ้านยอมรับในความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมที่ปรากฏในประเพณีที่ได้รับ การถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ แสดงว่ากลุ่มคนนั้นยอมรับขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน จนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีประจำถิ่นของชุมชนนั้น ๆ ดังที่ ออบ สุขเวช และวิจิตรา ชูสว่าง กล่าวไว้ ผู้ที่มาร่วมงานบางคนไม่ได้มาเก็บเงิน แต่มารำโนราถวายเจ้าแม่อยู่หัว เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง (สัมภาษณ์ ออบ สุขเวช วันที่ 10 พฤษภาคม 2551, วิจิตรา ชูสว่าง วันที่ 20 พฤษภาคม 2551)

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปรากฏในประเพณีดาขายย่านของชาวบ้านท่าคุระ ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสืบทอด และอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามให้เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นสืบไป

2) คุณค่าความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติแล้ว การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของประเพณีดาขายย่านของชาวบ้านท่าคุระ ก็ยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ที่เป็นเพื่อนบ้านและคนต่างถิ่น เป็นความสัมพันธ์ที่ได้ขยายออกมาจากความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว เครือญาติ มายังกลุ่มเพื่อนบ้านใกล้เคียง และเพื่อนบ้านต่างหมู่บ้าน หรือต่างชุมชน มีการผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้ให้และผู้รับ ดังเช่น เมื่อมีการจัดกิจกรรมหรือประเพณีที่หมู่บ้านใด ก็จะมีการบอกกล่าวเชิญชวนให้หมู่บ้านอื่นไปร่วมซึ่งเป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี แสดงความมีน้ำใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แสดงถึงความจริงใจ จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนบ้านและบุคคลอื่น ๆ ก่อให้เกิดเป็นระบบอุปถัมภ์ที่มีอยู่ในหมู่เครือญาติและมิตรสหาย ซึ่งผู้ที่มาร่วมกิจกรรมก็จะปฏิบัติตามความถนัดหรือความพึงพอใจ ซึ่งจะมีการช่วยเหลือกันตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติ เมื่อทุกคนมาร่วมพิธีกรรมก็จะเกิดการพบปะทำความรู้จักซึ่งกันและกันก่อให้เกิดความสนิทสนมเป็นกันเอง มีการแนะนำให้รู้จักกัน มีการนับญาติ ทำให้เกิดความผูกพันทางใจต่อกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เป็นเพื่อน เป็นญาติกัน มีการรับและการให้ ทั้งในเรื่องสิ่งของและด้านจิตใจ จึงทำให้ผู้รับรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณ และรู้สึกจงรักภักดีต่อผู้ให้ ก่อให้เกิดความกตัญญู กตเวทิตต่อกัน ทำให้สัมพันธ์ภาพมีความยั่งยืนยาวนาน

3) คุณค่าทางด้านส่งเสริมจริยธรรมของคนในชุมชน การปฏิบัติตามประเพณีดาขายย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ส่งผลต่อการส่งเสริมจริยธรรมของคนในชุมชน เนื่องจากจริยธรรมเป็นการประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต จริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่ทุกคนควรได้รับการส่งเสริมเพื่อให้ตนเองเป็นที่ยอมรับในสังคมและสามารถวางตัวได้เหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคม จริยธรรมที่ปรากฏในประเพณีดาขายย่านของชาวบ้านท่าคุระที่เห็นชัดคือ

(1) *ความสามัคคี* การจัดงานประเพณีตายเป็นงานของชาวบ้านทำคุระเกิดขึ้นได้ด้วยความร่วมมือของหลายฝ่ายทั้งส่วนราชการ วัด ท้องถิ่น และประชาชนในชุมชน การจัดงานมีการแบ่งหน้าที่ในการทำงานและการช่วยกันทำ การที่คนจำนวนมากมาร่วมกันทำงานในหน้าที่รับผิดชอบ ช่วยเหลือกันในส่วนที่เป็นเรื่องส่วนรวม แต่มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันยอมก่อให้เกิดความรัก ความผูกพัน นอกจากการได้ร่วมกันทำงานเพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายแล้ว ได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจนมีการสนิทสนม เป็นความรักในหมู่คณะเดียวกัน ทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน

(2) *การเสียสละ* การเสียสละทั้งร่างกายและแรงใจ รวมถึงการบริจาคปัจจัยต่าง ๆ เพราะการจัดงานแต่ละครั้งวัดจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ถึงแม้ว่าการจัดงานประเพณีตายเป็นงานของชาวบ้านทำคุระ จะได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการและท้องถิ่นก็ตาม แต่ทางวัดก็ต้องจ่ายค่าบริการจัดการในหลายเรื่องด้วยกัน สำหรับการเสียสละร่างกายนั้น โดยเฉพาะชาวบ้านทำคุระเองที่เสียสละร่างกาย เสียสละเวลา มาช่วยทางวัดจัดเตรียมงานทั้งก่อนวันงาน ในวัดงานและหลังจากเสร็จสิ้นงาน ซึ่งชาวบ้านที่มาช่วยงานจะเกิดความภาคภูมิใจว่าได้ตอบแทนบุญคุณของเจ้าแม่อยู่หัว ที่ได้ปกป้องคุ้มครองให้มีความสุข ความเจริญ สืบมาและได้ช่วยเหลืองานของวัดที่เป็นวัดในชุมชน ผู้คนที่เสียสละมาช่วยงาน ไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ มาด้วยใจรัก ศรัทธาในศาสนา แม้บางคนอายุมากไม่สามารถช่วยหรือทำอะไรได้ ก็มาเป็นกำลังใจคอยให้คำแนะนำ

(3) *ความรับผิดชอบต่อหน้าที่* การจัดการเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานที่มีผู้ร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก จำเป็นจะต้องมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบให้ชัดเจน และปฏิบัติให้ถูกต้อง ฉะนั้นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ต่าง ๆ ก็จะต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้งานสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย เช่น ฝ่ายที่ตกแต่งมณฑป ก็จะต้องดำเนินการให้เรียบร้อยก่อนการทำพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว ฝ่ายจัดสถานที่ก็จะต้องเตรียมสถานที่ให้เรียบร้อยก่อนวันงานประเพณี เป็นต้น ดังนั้น ในการร่วมทำกิจกรรมดังกล่าว ทำให้ผู้ร่วมงานมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้งานสำเร็จตามที่ได้วางไว้ อันจะส่งผลต่อความรับผิดชอบต่อหน้าที่อื่น ๆ ทั้งในหน้าที่ของตนและหน้าที่ต่อส่วนรวมต่อไป

(4) *ความกตัญญู* การปฏิบัติตามประเพณีตายเป็นงานของชาวบ้านทำคุระนั้น เป็นการส่งเสริมความกตัญญูทวดเทวี โดยเฉพาะต่อเจ้าแม่อยู่หัว พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพบูชา เมื่อถึงช่วงกำหนดจัดพิธีประเพณี ลูกหลานไม่ว่าจะอยู่ไกลแค่ไหนหากไม่ติดภาระจำเป็นจริง ๆ ก็จะต้องมาร่วมงาน เพื่อแสดงความกตัญญูทวดเทวีต่อเจ้าแม่อยู่หัวด้วยการ

มากราบไหว้บูชา การสร่งน้ำ และร่วมในพิธีสมโภช ตลอดจนการรำโนราถวายเจ้าแม่อยู่หัว นอกจากการแสดงความกตัญญูต่อเจ้าแม่อยู่หัวแล้ว ลูกหลานที่ไปอยู่ที่อื่นก็จะได้กลับมาบ้านเกิด พบปะ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติพี่น้องหรือผู้ที่นับถือ ได้ชื่อของมาฝาก ได้สอบถามทุกข์สุข ซึ่งก็เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูคเวทีก เช่นกัน

การปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และทำให้คนในสังคม เป็นคนที่มีจริยธรรมที่ดีงาม ส่งผลให้สังคมนั้นมีความสงบสุขและเข้มแข็ง

2.7 ความเชื่อที่ปรากฏในประเพณีตายาย่าน

ความเชื่อ เป็นการยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีตัวตนหรือไม่ก็ตาม เป็นความจริงหรือไม่มีอยู่จริง โดยที่ยังไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากความกลัวและความไม่รู้เป็นต้นเหตุให้จิตใจไม่มั่นคง มนุษย์จึงต้องพยายามแสวงหาคำตอบเพื่อนำไปอธิบายสิ่งเหล่านี้บางอย่างที่อธิบายด้วยเหตุผลไม่ได้ก็ให้เป็นอำนาจของสิ่งลึกลับ หรือสิ่งที่เหนือธรรมชาติ เพื่อเป็นกำลังใจ และเพื่อแก้ปัญหาความไม่มั่นคงในจิตใจ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องหาเครื่องยึดเหนี่ยวในรูปแบบต่าง ๆ แสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่เชื่อว่าสามารถบันดาลให้ประสบความสำเร็จได้ เมื่อมนุษย์มีความเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็จะแสดงออกให้ทราบถึงความรู้สึกที่มีต่อความเชื่อนั้น ๆ ต่อกันมาจนกลายเป็นความเชื่อของสังคมนั้น ๆ

จากการศึกษาประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ปรากฏว่าประเพณีดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อหลายลักษณะดังนี้

2.7.1 ความเชื่อทางไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ เวทมนต์คาถา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือสิ่งลึกลับที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ และโชคลาง ความเชื่อทางไสยศาสตร์จึงเป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ การติดต่อกับผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ทำได้โดยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์เพื่อความโชคดี ความสำเร็จ ความสุข และความปลอดภัย และเพื่อทำลายหรือขจัดปัดเป่าสิ่งอัปมงคลและภัยพิบัติทั้งปวง (พิทยา บุชรรัตน์ 2537: 105 - 106) ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์สามารถจำแนกได้ดังนี้

1) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านที่มาร่วมงานประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ มีความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ เจ้าแม่อยู่หัว และบรรพบุรุษโนรา เชื่อว่าสามารถเชิญวิญญาณบรรพบุรุษมารับรู้หรือร่วมพิธีกรรมและรับเอาเครื่องสักการะที่

จัดเตรียมไว้ ตามธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ และรับรู้การแสดงความกตัญญูและ การทำบุญกุศลของลูกหลาน และจะได้คุ้มครองปกป้องรักษาลูกหลานให้มีความสุขความเจริญ ดังที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้กล่าวว่า การจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้เจ้าแม่อยู่หัว ที่จะต้องจัดเตรียมตาม ธรรมเนียมปฏิบัติให้ครบถ้วนถูกต้อง การแก้บนของชาวบ้านที่ได้ร้องขอบนบานไว้กับเจ้าแม่อยู่หัว เมื่อได้ตามความประสงค์แล้ว ก็จะมาแก้บนซึ่งชาวใต้เรียกว่า “หลุคเหฺมฺรย” จะได้ไม่มีอะไรติดค้าง เป็นข้อผูกพันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า (สัมภาษณ์ จิต ซูโชติ วันที่ 10 พฤษภาคม 2551, คำนี้เพ็ชรรัตน์ วันที่ 20 พฤษภาคม 2551)

ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงระบบความเชื่อของชาวบ้านในท้องถิ่นภาคใต้ที่มีความ เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน การเคารพนับถือในสิ่งอันเดียวกัน ย่อมสร้างความผูกพันและความเป็นพวก เดียวกัน และเป็นการควบคุมความประพฤติของชาวบ้านซึ่งเป็นลูกหลานให้อยู่ในจารีตประเพณี และศีลธรรมอันดี สร้างความสามัคคี ความเสียสละ และความเป็นปึกแผ่นของสังคม

2) ความเชื่อเกี่ยวกับชาติภพ ชาวบ้านที่มาร่วมงานประเพณีตายาย่านของ ชาวบ้านท่าคุระ มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง “ชาติหน้า” ว่ามีอยู่จริง มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาแล้วจะต้อง ตายไปก็จะต้องกลับมาเกิดอีก เวียนว่ายตายเกิดอยู่เป็นเช่นนี้ ถ้าผู้นั้นยังไม่ถึงบรรลุนิพพาน คือ ไม่เกิด อีกต่อไป เป็นการชดใช้กรรมไม่สิ้นสุด การตายแล้วไปเกิดในชาติใหม่ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ภูมิ นรกภูมิ หรือสวรรค์ภูมิ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อว่าชาติหน้ามีจริง ดังนั้น ในชาตินี้ ที่ได้บนบาน ไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เมื่อได้ตามความประสงค์แล้วก็ต้องแก้บนให้หลุค จะได้ไม่มีอะไร ติดค้างเป็นข้อผูกพันทั้งในชาตินี้ และชาติหน้า

3) ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง โชค หมายถึง สิ่งที่น่าผลมาให้โดยคาดหมาย ได้ยาก ลาง หมายถึง เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็นโดยอาจจะบอกผลดีหรือผลร้าย (ชลอ บุญช่วย 2532: 70) ชาวบ้านท่าคุระ มีความเชื่อในเรื่องโชคลางตามบรรพบุรุษสืบทอดกันมา เชื่อว่า การได้ ประกอบพิธีกรรมในประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ จะนำมาซึ่งความมีโชคและความเป็น สิริมงคล เช่น การสรงน้ำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ในงานประเพณีตายาย่านจะเป็นสิริมงคลแก่ ตนเองและครอบครัว เพราะเชื่อว่าพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวมีความขลัง มีความศักดิ์สิทธิ์สามารถ คลบบันดาลโชคลาภและความเจริญรุ่งเรืองแก่ผู้เคารพนับถือ น้ำที่ผ่านการสรงน้ำพระพุทธรูปเจ้าแม่ อยู่หัวหากนำไปดื่มกิน หรือ ลูบศีรษะ ร่างกาย จะทำให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ และเป็นสิริ มงคล

4) ความเชื่อเรื่องอำนาจเร้นลับของโนรา ชาวบ้านท่าคุระ เชื่อว่าโนราใหญ่ (หัวหน้าคณะโนรา) ในขณะที่ทำพิธีในการแสดงโนราโรงครู มีอำนาจพิเศษหรืออำนาจเร้นลับใน

การที่จะสามารถติดต่อกับวิญญาณต่าง ๆ ที่จะมาช่วยรักษาอาการป่วยไข้บางอย่างได้ เช่น การเหยียบเสน การตัดเหมฺรย (ดูรายละเอียดในบทที่ 4 หน้า 111-112) คือ การกล่าวอ้างวิญญาณให้ช่วยเหลือ หรือเลิกให้โทษต่าง ๆ ให้ขาดจากผู้ที่บนบานไว้ได้ หรือเมื่อโนราใหญ่ทำพิธีครอบเทริดให้แก่โนราผู้ใดแล้ว ก็เชื่อว่าโนราผู้นั้นจะเป็นโนราโดยสมบูรณ์

2.7.2 ความเชื่อเกี่ยวกับการบนบาน

1) การบนบาน หมายถึง การอ้อนวอนร้องขอต่อสิ่งศักดิ์ที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติ สามารถคลบ้นกาลให้เกิดอะไรก็ได้ตามที่ร้องขอ (ผอยผา พันธุ์ฝึก 2542: 3080) ชาวบ้านท่ากระ และชาวบ้านทั่วไปมีความเชื่อในเรื่องการบนบานที่จะให้เจ้าแม่อยู่หัวช่วยเหลือในสิ่งที่ถูกต้อง ดิงาม เช่น บนให้หายจากอาการเจ็บป่วย ให้มีงานทำ สอบเข้าเรียนต่อได้ เป็นต้น

2) การแก้บน หมายถึง การทำอย่างหนึ่งอย่างใดให้ขาดจากพันธะสัญญาที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ให้ไว้กับเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ครูหมอโนรา เป็นต้น การแก้บนเกิดจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์สามารถติดต่อกับดวงวิญญาณได้ (พิทยา บุชรรัตน์ 2537: 128) ชาวบ้านท่ากระและคณะโนรา ต่างมีความเชื่อในเรื่องการบนและการแก้บน เกี่ยวกับโนราและเจ้าแม่อยู่หัว อันเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้มีการจัดโนราโรงครูขึ้น ซึ่งนอกเหนือจากการรับช่วงจากบรรพบุรุษที่กระทำสืบต่อกันมา ดังที่ สว่าง จิตสุวรรณ กล่าวว่าการบนบานของชาวบ้านส่วนมากจะเป็นเรื่องการรักษาอาการป่วยไข้ เมื่อลูกหลานเจ็บป่วยนำไปรักษากับแพทย์ก็ไม่หาย ก็จะบนบานขอความช่วยเหลือจาก พ่อแม่ คายาย ที่ล่วงลับไปแล้ว ให้รักษาอาการเจ็บป่วยนั้น เมื่ออาการเจ็บป่วยหาย หากไม่แก้บนอาจถูกลงโทษจากพ่อแม่ คายายได้ หรือบนบานให้งานประสบความสำเร็จในกิจการบางอย่าง พ่อแม่ คายาย ก็จะช่วยเหลือ เมื่อประสบผลตามปรารถนา ก็จะมีการแก้บนโดยรับโนรามาสวด (สัมภาษณ์ สว่าง จิตสุวรรณ วันที่ 7 มีนาคม 2552)

2.7.3 ความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว

เป็นความเชื่อที่ชาวบ้านมีต่อพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทองคำปางมารวิชัย หน้าตักกว้างประมาณ 2 เซนติเมตร สูงประมาณ 2.5 เซนติเมตร สร้างขึ้นที่วัดท่ากระ เมื่อประมาณ 300 ปีมาแล้ว และประดิษฐานอยู่ ณ วัดท่ากระ ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา มาจนถึงปัจจุบันนี้ ชาวบ้านท่ากระและตำบลใกล้เคียงเชื่อว่าพระพุทธรูปองค์นี้เป็นรูปแทนตัว “พระหน่อ” หรือ “เจ้าแม่อยู่หัว” ดังปรากฏในตำนานเจ้าแม่อยู่หัวที่กล่าวมาแล้ว และเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ มีบุญคุณต่อชาวบ้านท่ากระนานาประการ สามารถบนบานขอความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ ได้ ชาวบ้านท่ากระและตำบลใกล้เคียงมีความเชื่อต่อพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัววัดท่ากระ ในด้านต่อไปนี้ คือ เชื่อว่าเจ้าแม่อยู่หัวสามารถรักษาอาการป่วยไข้ สามารถคุ้มครองป้องกันให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ อันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น สามารถ

คุณรักษาทรัพย์สินสมบัติของชาวบ้านไม่ให้หายได้ หรือเมื่อสูญหายก็สามารถบนขอความช่วยเหลือให้กลับคืนมาได้ และสามารถบนบานขอความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ เช่น ขอให้มั่งงานทำ ขอให้สอบเข้าเรียนต่อได้ ขอให้มียูง ขอให้มิโชคลาก ชาวบ้านที่บนบานเจ้าแม่อยู่หัว หากไม่สามารถเดินทางมาด้วยตนเองได้ เพียงแต่ออกชื่อหรือกล่าวบนบานขอความช่วยเหลือต่อเจ้าแม่อยู่หัว ก็ได้รับผลเช่นเดียวกัน เจ้าแม่อยู่หัวหรือพระหน่อ ตามความเชื่อของชาวบ้านจึงได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านท่ากระและตำบลใกล้เคียงจึงเกิดมีการบนและการแก้บนขึ้น

ความเชื่อที่ปรากฏในงานประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่ากระ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา เป็นความเชื่อที่แสดงออกในหลายรูปแบบคือ ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณของบรรพบุรุษ ของเจ้าแม่อยู่หัว และบรรพบุรุษโนรา โดยเชื่อว่าจะปกป้องคุ้มครองรักษา ลูกหลานให้มีความสุขความเจริญ ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง เชื่อว่าถ้าได้มาร่วมประกอบพิธีกรรม ในประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่ากระแล้วจะนำมาซึ่งความมีโชคและเป็นสิริมงคล เช่นการได้ สรงน้ำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเร้นลับของโนรา เชื่อว่าโนราใหญ่มีอำนาจ เร้นลับในการที่จะติดต่อกับวิญญาณบรรพบุรุษ ที่จะมาช่วยรักษาอาการป่วยไข้ให้หายได้ และ ชาวบ้านยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการบนบาน ที่มีความเชื่อว่าจะตายโนรา และเจ้าแม่อยู่หัว สามารถคลันคาลให้ได้ตามที่ได้บนบานร้องขอ แล้วจะมาแก้บนเพื่อให้ขาดจากพันธะสัญญาที่ สัญญาไว้กับโนราและเจ้าแม่อยู่หัว และความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ที่สามารถคลันคาล ช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ เช่น รักษาอาการป่วยไข้ ให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ อันตรายสามารถคุณรักษาทรัพย์สินไม่ให้สูญหาย หรือสูญหายแล้วได้กลับคืน ให้มั่งงานทำ สอบเข้าเรียนต่อได้ ขอให้มียูง มีลาภ ซึ่งเป็นความเชื่อเมื่อปฏิบัติแล้วทำให้ชาวบ้านมีกำลังใจ มีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งเป็นผลให้ประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่ากระ ปฏิบัติสืบต่อกันมา เป็นเวลาหลายร้อยปี

ประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่ากระ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา เป็น ประเพณีท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากความเชื่อถือและศรัทธาต่อเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งหมายถึงพระพุทธรูป ทองคำปางมารวิชัยที่สร้างแทนตัวบุคคล (ตามตำนานหมายถึงเชื้อสายเจ้าเมืองในสมัยนั้น) ที่ ชาวบ้านท่ากระและบุคคลทั่วไปให้ความเคารพนับถือ ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดท่ากระ หมู่ที่ 9 ตำบล คลองรี อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา กำหนดจัดขึ้นตรงกับวันที่ทำพิธีสมโภชตามขัตติยประเพณี ในอดีตตามตำนานซึ่งตรงกับวันพุธแรม 1 ค่ำ เดือน 6 หากปีใดวันแรม 1 ค่ำ ไม่ตรงกับวันพุธ ก็จะ ถือเอาวันพุธแรกของเดือน 6 จุดประสงฆ์ที่สำคัญเพื่อแสดงความกตัญญูทดแทนคือ เจ้าแม่อยู่หัว เพื่อให้ลูกหลานของชาวบ้านท่ากระที่ไปตั้งรกรากอยู่ที่อื่น ได้กลับมายังชุมชนร่วมทำบุญ อุทิศแก่

บรรพบุรุษของตน เพื่อส่งเสริมให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน จากการที่ได้มาร่วมทำกิจกรรมที่เป็นส่วนรวมร่วมกัน และเพื่อเป็นการจรจร โลงศาสนาและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นให้คงอยู่คู่ท้องถิ่นสืบไป

บทที่ 4

พิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีตายายนของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีตายายน เป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายร้อยปี เกิดจากความศรัทธา และความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยที่ประดิษฐานอยู่ในมณฑปวัดท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

ในการศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีตายายน ผู้วิจัยจะได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) พิธีกรรมที่ปรากฏในประเพณีตายายน 2) การเปลี่ยนแปลงของประเพณีตายายน

1. พิธีกรรมที่ปรากฏในประเพณีตายายน

1.1 พิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว

พิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นในงานประเพณี ตายายน ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา กำหนดจัดขึ้นในวันแรกคือ วันพุธ แรม 1 ค่ำ ของเดือน 6 จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมที่จัดขึ้นในพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งกำหนดจัดขึ้น ณ มณฑปวัดท่าคุระ เวลาประมาณ 14.00 น. มีรายละเอียด ดังนี้

1.1.1 ความสำคัญของพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว

การสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัวในงานประเพณีตายายน ของชาวบ้านท่าคุระ เป็นการแสดงถึงความเคารพอย่างสูงแก่สิ่งที่เคารพนับถือ โดยใช้น้ำสะอาดผสมน้ำอบ หรือน้ำที่ลอยด้วยดอกไม้เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ในการแสดงความเคารพ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

1.1.2 อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว

1) อุปกรณ์สำหรับใช้บูชาเจ้าแม่อยู่หัวในพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว ก่อนถึงเวลาที่ทางวัดกำหนด ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากทางวัดก็จะมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในพิธี คือ จัดเตรียมบายศรีทำจากใบตอง จำนวน 4 พาน ซึ่งประกอบด้วยบายศรีชุดใหญ่ 1 ชุด จำนวน 2 พาน และบายศรีชุดเล็ก 1 ชุด อีกจำนวน 2 พาน นำบายศรีชุดใหญ่ไปวางหน้าห้องที่ประดิษฐาน

พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว เพื่อเป็นการบูชาเจ้าแม่อยู่หัว และนำบายศรีชุดเล็กไปวางหน้ารูปจำลองของดาพรหม ขยายจัน เพื่อเป็นการบูชาดาพรหม ขยายจัน ซึ่งอยู่หน้าห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว นอกจากบายศรีทำจากใบตองแล้ว ก็จะมีการนำเครื่องแต่งกาย และเครื่องใช้ประจำพระองค์ของเจ้าแม่อยู่หัวที่ชาวบ้านผู้ที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษเป็นตัวแทนชาวบ้านเก็บรักษาไว้ที่บ้านของตนเอง เมื่อถึงวันงานประเพณีดาขยาย่น ในพิธีกรรมสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัวก็จะนำเครื่องแต่งกายและเครื่องใช้ประจำพระองค์ของเจ้าแม่อยู่หัวเหล่านี้ออกมาใช้ในพิธี ประกอบด้วย สาด (หรือเสื่อ) หมอน เครื่องเขียน (หมายถึงภาชนะสำหรับใส่เครื่องหมาก พลู ซึ่งเป็นเครื่องเขียนสมัยก่อนหาได้ยาก) ผ้าถุง ผ้าห่ม (ชาวบ้านเรียกว่าผ้าตั้ง เป็นผ้าไหมสมัยก่อนสวยงามมาก) และใช้ผ้าผืนนี้ทุกครั้งที่ประกอบพิธีกรรม โดยมีความเชื่อว่า เมื่อสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัวเสร็จแล้ว เจ้าแม่อยู่หัวจะได้ผลัดเปลี่ยนผ้า

ภาพที่ 4.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการบูชาเจ้าแม่อยู่หัวในพิธีสงฆ์

2) อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว ทางวัดจะจัดเตรียมสถานที่ภายในมณฑป เพื่อเป็นสถานที่ประกอบพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว โดยจัดสถานที่สำหรับพระสงฆ์ประกอบพิธีกรรมจำนวน 9 รูป ที่นั่งสำหรับประธานที่เป็นฆราวาส ผู้ติดตาม ที่นั่งสำหรับประธานสงฆ์ เมื่ออัญเชิญศพเจ้าแม่อยู่หัวออกจากห้อง สถานที่สำหรับวางพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวที่มีการตกแต่งด้วยดอกไม้อย่างสวยงาม เพื่อให้ประชาชนได้สงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว

3) อุปกรณ์ที่ชาวบ้านจัดเตรียม เพื่อนำไปสร่งน้ำเจ้าแม่อยู่หัว ประกอบด้วย ดอกไม้ ธูป เทียน บางคนจัดเตรียมหมาก พลุไปด้วย และน้ำสะอาดผสมน้ำอบ หรือน้ำลอยด้วย ดอกไม้

1.1.3 ผู้เกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรม

ผู้เกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรมมีอยู่ 2 ส่วน คือ ผู้เกี่ยวข้องที่เข้าไปทำ พิธีทางศาสนาในมณฑป และผู้เกี่ยวข้องที่อยู่ค้ำนอกมณฑปเพื่อประกอบพิธีการของทางราชการ

1) ผู้เกี่ยวข้องที่เข้าไปทำพิธีทางศาสนาในมณฑป ประกอบด้วย

(1) พระสงฆ์ แบ่งเป็นพระสงฆ์ที่ทำพิธีกรรมจำนวน 9 รูป เจ้าอาวาสวัด ท่าคุระ ประธานคณะสงฆ์ 1 รูป และพระสงฆ์ที่อยู่ในพิธีอีก 1 รูป รวมเป็น 11 รูป

(2) พรหมณ์ จำนวน 4 คน ประกอบด้วยหัวหน้าพรหมณ์ 1 คน ชาวบ้านเรียกว่า หมอผู้ทำพิธี และมีชาวบ้านที่มีความรู้พิเศษในเรื่องการประกอบพิธีทางศาสนา พรหมณ์ที่แต่งกายด้วยการนุ่งขาวห่มขาว จำนวน 3 คน ซึ่งจะเป็นบุคคลเดิมที่เคยทำมาทุกปี ทำหน้าที่คอยช่วยเหลือหัวหน้าพรหมณ์อัญเชิญพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว

(3) นายโรงโนรา คณะที่ทางวัดจัดมาเพื่อทำพิธีแก้บน พร้อมด้วยเครื่องดนตรีโนราทั้งวง

(4) ผู้ดำเนินการ ที่ได้รับมอบหมายจากทางเจ้าอาวาสและคณะกรรมการ วัด ให้เป็นตัวแทนชาวบ้านเข้าไปช่วยเหลือ และคอยอำนวยความสะดวกในการประกอบพิธีกรรม ในมณฑปจำนวนตามความเหมาะสม รวมถึงผู้ที่จัดเตรียมเครื่องบูชาเจ้าแม่อยู่หัวที่จะต้องคอยดูแล จัดเตรียมเครื่องบูชาในขณะการประกอบพิธี

2) ผู้ที่เกี่ยวข้องที่อยู่ค้ำนอกมณฑป ซึ่งเป็นการจัดพิธีของทางราชการ ประกอบด้วย

(1) ประธานในพิธี ซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในจังหวัดและอำเภอ ที่ทางวัด และทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองรีได้เชิญมาเป็นประธานในพิธีกล่าวเปิดงาน ประเพณีตายาย่าน

(2) เจ้าหน้าที่จากทางคณะกรรมการวัด และจากองค์การบริหารส่วน ตำบลคลองรี ที่มีหน้าที่ในพิธีและเป็นผู้กล่าวรายงาน

(3) ชาวบ้านที่มาร่วมในพิธีสร่งน้ำเจ้าแม่อยู่หัว ที่มาร่วมในพิธีเปิด งานและรอเวลาที่เข้ามาสร่งน้ำเจ้าแม่อยู่หัว เมื่อพิธีสงฆ์ภายในมณฑปเสร็จสิ้นเรียบร้อย

1.1.4 ขั้นตอนในพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว

เมื่อถึงวันพุธ เวลาประมาณ 14.00 น. ทางวัดจะเปิดมณฑปซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ในบริเวณมณฑปจะมีการประดับตกแต่งด้วยดอกไม้สวยงาม ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากทางวัดมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในพิธี ดังนี้ หน้าห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวมีการประดับตกแต่งด้วยบายศรีซึ่งทำจากใบตอง เพื่อเป็นการบูชาเจ้าแม่อยู่หัว จำนวน 2 พาน และบูชารูปจำลองของตาพรหม ขยายจัน จำนวน 2 พาน พร้อมด้วยเครื่องแต่งกายและเครื่องใช้ประจำพระองค์ของเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งจะมีตัวแทนของชาวบ้านผู้ที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษเป็นผู้เก็บรักษาไว้ที่บ้านของตนเอง แล้วเชิญเครื่องแต่งกาย และเครื่องใช้ประจำพระองค์ของเจ้าแม่อยู่หัวมาจัดวางไว้หน้าห้องประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งประกอบด้วย เสื้อ หมอน ผ้านุ่ง ผ้าห่ม เครื่องเขียนสำหรับใส่ หมาก พลู ผู้ประกอบพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว เตรียมพร้อมสำหรับการประกอบพิธี ได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน 11 รูป หัวหน้าพราหมณ์ 1 คน และชาวบ้านซึ่งมีความรู้พิเศษในเรื่องการประกอบพิธีทางศาสนาพราหมณ์ แต่งกายด้วยการนุ่งขาวห่มขาว ซึ่งคนทั่วไปเรียกว่า พราหมณ์ จำนวน 3 คน ทำหน้าที่ช่วยหมอบผู้ทำพิธีเชิญขวัญเจ้าแม่อยู่หัว เครื่องดนตรีโนราทั้งวงและนายโรงโนรา พร้อมด้วยชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่ได้รับมอบหมายจากทางเจ้าอาวาสและกรรมการวัดให้เข้าไปช่วยเหลือดูแลในการประกอบพิธีกรรมในมณฑป

ภาพที่ 4.2 พราหมณ์ผู้ทำพิธี

ค่านอกบริเวณหน้ามณฑปมีพิธีการของทางราชการ โดยมีประธานในพิธี ซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในจังหวัด และอำเภอ เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งกรรมการวัด คณะกรรมการ ในการจัดงานร่วมในพิธี โดยมีการกล่าวรายงานถึงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ในการจัดงานต่อ ประธานในพิธี เมื่อประธานกล่าวเปิดงานเรียบร้อยแล้ว ก็เชิญประธานในพิธีและคณะเข้าไปใน มณฑปเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

หลังจากนั้น โนราที่เชิดเครื่องดนตรี เพื่ออัญเชิญเจ้าแม่อยู่หัว พรหมมณีสู่ เป็นหมอทำพิธีทางศาสนาพรหมมณีสู่ ทำพิธีหน้าห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว โดยการกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ดังนี้

อะระหัง สัมมา สัมพุทโธ ะคะวา พุทธัง ะคะวันตัง อภิวาเทมิ
(กราบ)

สวากขาโต ะคะวะตา ชัมโม ชัมมัง นะมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ะคะวะโต สวอะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)

เมื่อพรหมมณีสู่กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยจบ เจ้าอาวาสวัดท่าคุระ และ พระสงฆ์อีก 1 รูป พร้อมด้วย หัวหน้าพรหมมณีสู่ (หมอทำขวัญ) และพรหมมณีสู่อีกจำนวน 3 คน ก็เข้าไปในห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว เพื่อทำพิธีอัญเชิญพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ออกมาทำพิธีสงฆ์ ภายในห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ประดิษฐานอยู่ในผอบ ซึ่งห่อด้วยผ้าและสายสิญจน์ 9 ชั้น วางอยู่บน โต๊ะหมู่บูชา และด้านข้าง มีพระพุทธรูปซึ่งชาวบ้านเรียกว่า พระพี่เลี้ยงห่อด้วยผ้าและสายสิญจน์ประดิษฐานอยู่ เมื่อทุกคน เข้าไปในห้องที่ประดิษฐาน คณะโนราที่กำลังเชิดเครื่องดนตรีก็หยุดเชิดเครื่องดนตรี พระสงฆ์ 9 รูป สวดชัยนโต เมื่อพระสงฆ์สวดชัยนโตจบ พรหมมณีสู่สวดชุมนุมเทวดา ดังนี้

ภาพที่ 4.3 พระสงฆ์ และพราหมณ์ทำพิธีอัญเชิญเจ้าแม่อยู่หัว

อุกาสะ วันทิตะวา สิริสะ พุทธชัง สะหัสสะ พุทธชัง คະณุตตะมัง
อิทัง ปะริตตะสังเขปิง ภาวักขามิ ยะถาพะลัง

อุกาสะ วันทิตะวา สิริสะ รัมมัง สะหัสสะ รัมมัง คະณุตตะมัง อิทัง
ปะริตตะสังเขปิง ภาวักขามิ ยะถาพะลัง

อุกาสะ วันทิตะวา สิริสะ สังฆัง สะหัสสะ สังฆัง คະณุตตะมัง อิทัง
ปะริตตะสังเขปิง ภาวักขามิ ยะถาพะลัง

สักเค กามะ จะ รูเป คิริสิขะระตะเถ จันตะลิกเข วิมานะ ทีเป รัฎฐะ จะ กามะ
ตะรุวะนะคะหะเน เคะหวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา ชะละละละวิสะเม ยักกะคันธัพพะนาคา
คิณฺฐันตา สันติเก ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว เม สุณันตุ

รัมมังสะวะนะกาโล อะยัม ภาทันตา

รัมมังสะวะนะกาโล อะยัม ภาทันตา

รัมมังสะวะนะกาโล อะยัม ภาทันตา

บทสวดชุมนุมเทวดาบทนี้ แปลว่า ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอเชิญ รุกขเทวดา ภูมิตะ
เทวดา รวมทั้งเทวดาทั้ง 8 ทิศ ขอจงมารับเครื่องสังเวद्यที่ข้าพเจ้าทั้งหลายนำมาถวาย และขอเชิญมา

รับฟังธรรมของพระพุทธเจ้าที่พระสงฆ์จะสาธยายธรรมให้ฟัง และขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลายมี
พละกำลัง

ขอเชิญบรรดาเทพเจ้า ซึ่งสถิตในสรวงสวรรค์ ชั้นกามภพ รูปภพ และ
เทพเจ้าผู้สถิตเหนือยอดเขา และหุบเขา และในวิมาน อันอยู่ในอากาศทั้งที่สถิตในเกาะ ในแวน
แคว้น ในแดนบ้าน ในต้นไม้ ในป่าโปร่งและป่าทึบ ในเรือน ในเรือนสวน ในไร่นา ทั้งบรรดายักษ์
คนธรรพ์และนาคาผู้เป็นสาธุชนอันอยู่ในน้ำ บนบก ที่ลุ่ม ที่ดอนก็ดี ของมาประชุมกันในที่นี้
ฟังคำของพระมุนีอันประเสริฐ ซึ่งข้าพเจ้าจะได้สวดต่อไปนี้ ณ บัดนี้

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย กาลนี้เป็นกาลฟังธรรม

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย กาลนี้เป็นกาลฟังธรรม

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย กาลนี้เป็นกาลฟังธรรม

จากการศึกษาบทสวดชุมนุมเทวดาที่สวดในงานประเพณีตายาย่าน มีขึ้นเพื่อ
เชิญเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่อยู่ ณ ที่ต่างๆ ให้มาร่วมกันฟังธรรมของพระพุทธเจ้าซึ่งถือ
เป็นสิริมงคลในการที่จะทำพิธีต่อไป

ต่อจากนั้นพราหมณ์สวดบทสวดอัญเชิญเจ้าแม่อยู่หัวออกจากห้อง

“อัญเชิญครุฑัน เสด็จมาอย่าพัน นั้งเกล้าเกษยา อีกทั้งข้าวตอก ทั้งดอกมาลา
รูปเทียนชวลา ข้าแต่ดวงาย หน่วยดาท่านแดง คือแสงพระนารายณ์ สิบนิ้วข้าไหว้ คุณครูอาจารย์
อัญเชิญครูเอ๋ย มาเป็นประธาน คุณครูอาจารย์ มาช่วยดำรง เชิญมาในวง มงคลเสภา ตัวข้าพลั้ง
พลาด อย่ามีโทษา ขอเชิญท่านมา กันโภยกันภัย กันทั้งเสียด กันทั้งจัญไร กันโภยกันภัย ขอให้
จงวินาศ วินายสายเอ๋ย

สิบนิ้วข้าพนม กราบบังคมเหนือเศศรี ไหว้คุณพระสัสดี แนะนำชี้เป็นครู
สอน แม่ขออย่าให้กำหนด ให้แจ้งจดในบทกลอน ชำนาญสถาพร ได้สั่งสอนข้าพเจ้ามา คุณครูอัน
ประเสริฐ ที่ล้ำเลิศในโลกา เรื่องคุณพระพุทธา พระธรรมมา พระสังฆมา มาเลิศไกร ขอไหว้บรรดาที่
เป็นครูสอน ทุกบทกลอนอันน้อยใหญ่ มนุษย์ทั่วแดนได้ย้อมเกรงใจในครูสอน ขอไหว้พระอภิธรรม
เจ็ดคัมภีร์ ข้าขอน้อมชุกสิมูณิฉวอน ครูบาอาจารย์สอน เชิญเสด็จจรมาทุกองค์ ขอไหว้บรรดาที่เป็นครู
ผมยอกกลอนที่นิยม คุณครูทั้ง 9 องค์ เชิญมานั่งเป็นประธาน สาริบุตร โมกขรา เชิญท่านเสด็จมา
ฤทัยทั้ง 108 พระองค์ ช่วยดำรงแก้ตัวข้า สมเด็จพระเจ้าท้าวเนกา เชิญท่านมาอวยพรให้ โอมนโมมัสการ
องค์พระญาณสปีณ โณ ปัจจะสัมพุทธ โธ ทั้ง 5 องค์ พระชินศรี ยอกกลอนอรชูลี พระสัสดี

ข้าหนอ ขอปัญญา ขอให้มียศแล้วปรากฏยิ่ง เชิญท่านมาสิงตัวข้ามาเคารพครบ 3 ครา พระปัญญา
มาแจ้งใจ ทานศีล ภาวนา ข้าปรารถนาอย่าแคล้วคลาด เรื่องอุบาทว์อย่ามีมา ศัตรูที่คิดร้ายบีฑา
ขอให้จงวินาศ วินายสาย เอ๋ย

โอมสิทธิการ ครูอาจารย์ท่านใช้ให้ผมจุดเทียนชัย จุดเทียนเล็ก เทียนลายใส่
จุดทั้งเทียนที่ข้าตั้งถวาย ขอรเหนือเกล้า ไหว้ท่านท้าวปัดหวิ ไหว้แม่นางธรรณี รักษาแผ่นเกล้า สิบ
นิ้วข้าไหว้พระยานาคาคา เบิกหน้าบายตาเทวาทุกองค์ ลูกขอถวายหมากพลู รูปเทียนจางง เทวา
ทุกองค์ อีกท้าวเนคา ลูกขอที่ตั้งที่ฉัตร ตั้งวัด บิญา ลูกขอที่นั่งตั้งถันฐาน ทั้งที่เรือน ที่บ้าน ที่วัด
ที่ไร่ ที่นา ของงเทวาท่านมาเอ็นดู คุ่มหน้า คุ่มหลัง ลูกขอที่จะนั่งตั้งข้าวครุ ที่กินที่อยู่ ที่นอนทั้งนั้น
ลูกขอที่นั่ง ที่ตั้งหลักชัย อุบาทว์จัญไร ของงวินาศ วินายสาย เอ๋ย ”

บทสวดอัญเชิญเจ้าแม่อยู่หัว เป็นการสวดเพื่ออัญเชิญเจ้าแม่อยู่หัวออกจาก
ห้องที่ประดิษฐาน ให้มารับเครื่องบูชาที่ลูกหลานได้นำมาถวาย รวมทั้ง ครู อาจารย์ เทวดา และสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ของงปกป้องลูกหลานให้ปลอดภัย คลาดแคล้วจากสิ่งเลวร้ายทั้งปวง

อธิบายศัพท์ภาษาถิ่นได้และศัพท์เพิ่มเติมจากบทสวดอัญเชิญเจ้าแม่อยู่หัว

(หน้า 78 - 79)

พระสัสดี = พระสุรัสวดี

พระอภิธรรม เจ็ดคัมภีร์ = ชื่อธรรมะชั้นสูงมี 7 คัมภีร์นิยมใช้สวดในงานศพ

สารินุตร = พระอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธเจ้า

โมกขรา = พระโมคคัลลานะ พระอัครสาวกเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้า

ปัจจะสัมพุทธ โธ ทั้ง 5 องค์ = พระพุทธเจ้าในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต 5

พระองค์ คือ พระกกุสันโธ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ พระโคตมะ พระศรีอริยมตไตร

อรชูลี = อัญชูลี

บีฑา = เบียดเบียน

ท้าวปัดหวิ = ท้าวปฐวีหรือพระแม่ธรรณี

บิญา = เบนญา คือ แทนมี 4 เสา เพดาน คาค หรือ ระบายผ้าขาวใช้เป็น

แทนพิธี

เมื่อพราหมณ์สวดจบลง โนราที่เชิดเครื่องดนตรี เจ้าอาวาสวดทำคุระก็นำ
ผอบซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวที่ห่อด้วยผ้าและสายสิญจน์ จำนวน 9 ชั้น
พร้อมด้วยพระสงฆ์อีก 1 รูป ก็นำพระที่เลี้ยงออกมาจากห้องประดิษฐานพร้อมกัน นำมาวางบน

โต๊ะที่ได้จัดเตรียมไว้บริเวณที่ทำพิธี ในขณะที่มีการอัญเชิญผอบเจ้าแม่อยู่หัว และพระพี่เลี้ยง ออกมาจากห้องที่ประดิษฐานนั้น โนราก็จจะเซ็คเครื่องดนตรีตลอดเวลา เมื่อโนราเซ็คเครื่องดนตรีจบ ก็จะให้ประธานในพิธีจุดเทียน รูป บูชาพระรัตนตรัย เสร็จแล้วก็มี การบูชาพระรัตนตรัยและรับศีล และมีการกล่าวขอขมาต่อพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวก่อนจะเปิดผอบเพื่อทำพิธีสงฆ์ ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

อะหังคันเต กายะกัมมัง วจีกัมมัง มโนกัมมัง สัพพะ เม โทสัง ขมะละ เม

กัณเต

ข้าแต่เจ้าแม่อยู่หัวผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอนมัสการกราบไหว้ ถวาย เครื่องสักการะเพื่อบูชาพระคุณ และขอขมาโทษในการล่วงเกินด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยน้ำใจ ก็ดี บัดนี้ ข้าพเจ้าทั้งหลายได้สำนึกแล้วจึงขอขมาโทษต่อเจ้าแม่อยู่หัว ขอเจ้าแม่อยู่หัวได้อโหสิกรรม แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายนับแต่บัดนี้ เป็นต้นไป อย่ามีเวรภัย เกิดชาติหนึ่งภพใด ขอให้ได้สร้างแต่กรรมดี สร้างบารมีของตน ผ่านพ้นภัยพาล ลุล่วงบ่วงมาร ในอนาคตกาลเบื้องหน้า โน้นเทอญ

บทสวดบทนี้ สวดเพื่อขอขมาต่อเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้าน เคารพนับถือ ก่อนจะทำพิธีสงฆ์ หากว่าลูกหลานได้ล่วงเกิน ทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องทั้งกาย วาจา และ ใจ ขอให้เจ้าแม่อยู่หัวได้ยกโทษให้ อย่าได้เป็นเวรติดตัวไปในชาติหน้า

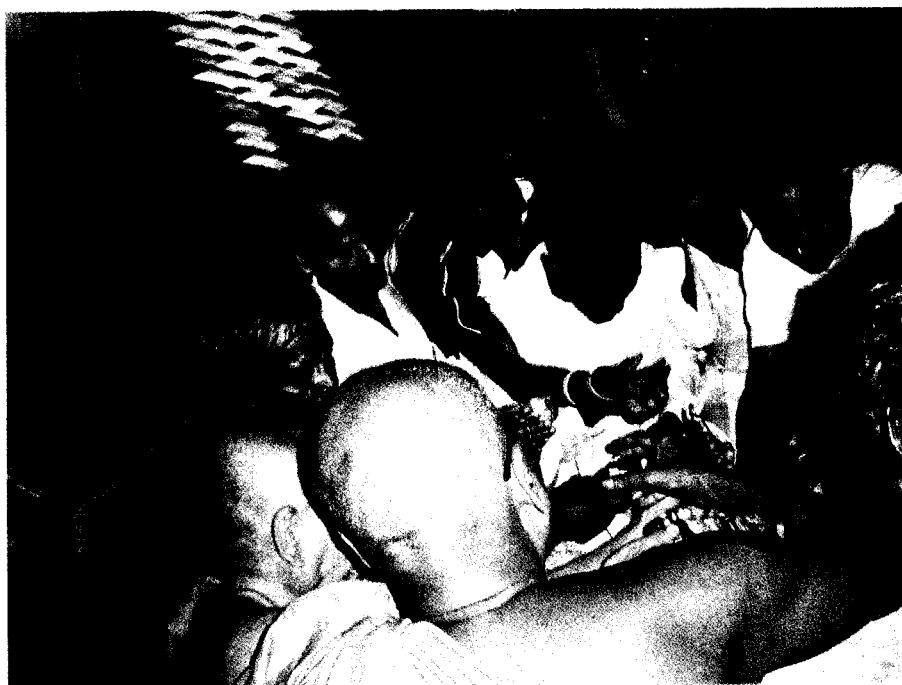

ภาพที่ 4.4 พิธีขอมาต่อพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวก่อนเปิดผอบ

เมื่อขอมาต่อพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวจบลง ประธานนำดอกไม้ไปบูชา เจ้าแม่อยู่หัว โนราเจ็ดเครื่องดนตรี พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถาในขณะเดียวกันเจ้าอาวาสวัดท่าคุระ ก็เปิดผอบที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งมีผ้าและสายสิญจน์ห่ออยู่ถึง 9 ชั้น ผ้าและสายสิญจน์ที่ห่อพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวชาวบ้านถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เมื่อเสร็จจากพิธีแล้วก็จะนำมาแบ่งกันเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว โดยชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่าผ้าที่ห่อพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวถ้านำไปผูกหน้ารถยนต์จะทำให้ปลอดภัยแคล้วจากอุบัติเหตุต่างๆ ส่วนพระสงฆ์อีก 1 รูป ก็จะแก้ห่อผ้าและสายสิญจน์ที่ห่อพระพี่เลี้ยง หลังจากแก้ห่อผ้าและสายสิญจน์ทั้ง 9 ชั้น จนเห็นองค์พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว เจ้าอาวาสวัดท่าคุระก็นำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัววางบนฝ่ามือ แล้วสงวนน้ำเป็นรูปแรก ต่อด้วยพระสงฆ์รูปอื่น ๆ ประธานในพิธีและแขกผู้มีเกียรติที่ทางวัดเชิญมาตามลำดับ ในขณะนั้น โนราก็จะเจ็ดเครื่องดนตรีไปเรื่อย ๆ หลังจากที่แขกผู้มีเกียรติสงวนน้ำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวเสร็จแล้ว ประธานก็จะนำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวและพระพุทธรูปพระพี่เลี้ยงไปวางไว้ในที่ที่ทางวัดจัดไว้ ซึ่งมีการประดับตกแต่งด้วยดอกไม้สวยงาม และถันกัญแจเพื่อป้องกันการสูญหาย แล้วให้ชาวบ้านซึ่งเข้าแถวรออยู่ด้านนอกมณฑปร่วมสงวนน้ำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวตามลำดับ

ในอดีต การสร้างน้ำเจ้าแม่อยู่หัว หลังจากที่เจ้าอาวาสวัดท่าคุระ พระสงฆ์
 ประชานและแขกผู้มีเกียรติสร้างน้ำเสร็จแล้ว ก็จะมีผู้ใหญ่ในตำบลที่ชาวบ้านนับถือเป็นผู้ถือองค์
 พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว โดยวางไว้บนฝ่ามือขวา แล้วใช้มือซ้ายจับองค์พระเอาไว้เพื่อให้ชาวบ้าน
 ได้สร้างน้ำ ซึ่งเกือบจะมองไม่เห็นองค์พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว เนื่องจากองค์พระพุทธรูปเจ้าแม่
 อยู่หัวองค์จริงมีขนาดประมาณ 2.5 เซนติเมตร แต่ในปัจจุบันผู้มาร่วมพิธีสร้างน้ำเจ้าแม่อยู่หัวมี
 จำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ทางวัดและคณะกรรมการจัดงานจึงจัดให้มีที่สำหรับวางพระพุทธรูปเจ้าแม่
 อยู่หัว เพื่อให้ประชาชนได้สร้างน้ำสะดวกยิ่งขึ้น

การสร้างน้ำเจ้าแม่อยู่หัวจะมีไปจนถึงวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันพฤหัสบดี น้ำที่ใช้
 ในการสร้างน้ำเจ้าแม่อยู่หัวนั้น ชาวบ้านจะจัดเตรียมมาเองโดยจะนำน้ำสะอาดผสมกับน้ำอบไทย
 หรือลอยด้วยดอกมะลิ หรือดอกไม้ต่าง ๆ ชาวบ้านเชื่อว่า น้ำที่สร้างน้ำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวเป็น
 น้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ ใช้ผสมน้ำอบหรือประพรมศีรษะ นอกจากจะเป็นสิริมงคลแล้ว ก็เชื่อว่ายังใช้
 รักษาอาการป่วยไข้ได้ด้วย ปัจจุบันทางวัดได้จัดเตรียมภาชนะสำหรับรองรับน้ำที่ผ่านการสร้างน้ำ
 เจ้าแม่อยู่หัวแล้วให้ไหลไปรวมกันในภาชนะที่เตรียมไว้ค้ำนอกมณฑป เพื่อให้ชาวบ้านได้รองรับ
 น้ำศักดิ์สิทธิ์ได้สะดวกขึ้น

ภาพที่ 4.5 พิธีสร้างน้ำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวเมื่ออัญเชิญออกจากผอบ

ภาพที่ 4.6 ชาวบ้านร่วมพิธีสงฆ์หน้าพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว

1.1.5 กิจกรรมที่จัดขึ้นหลังพิธีสงฆ์หน้าเจ้าแม่อยู่หัว

วัดจะเปิดให้ประชาชนได้เข้าไปสักการะและสงฆ์หน้าพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวตลอดทั้งวัน จนกระทั่งเวลาประมาณ 19.00 น. ก็จะทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ โดยพระสงฆ์จำนวน 9 รูป ทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ในบริเวณมณฑลที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ในการทำพิธีดังกล่าวก็จะมีชาวบ้านทำคุระและชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงไปร่วมพิธีอย่างคับคั่ง และนำน้ำบรรจุในขวดหรือภาชนะต่าง ๆ ไปวางไว้บริเวณที่ทำพิธี เพราะชาวบ้านเชื่อว่าน้ำที่ผ่านการทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์เป็นน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ นำกลับไปไว้ที่บ้านเรือนเป็นสิริมงคล และสามารถใช้ดื่ม ใช้ประพรมให้หายจากการเจ็บป่วย

หลังจากพิธีเจริญพระพุทธมนต์ภายในมณฑลเสร็จสิ้นแล้ว มีโนราแสดงซึ่งทางวัดรับเชิญมาแสดงในงานประเพณีตายาย่าน มีการแสดงของโนรา และหนังตะลุงที่ชาวบ้านรับเชิญมาเล่นแก่นบน โดยแสดงอยู่บริเวณภายนอกวัด

ภาพที่ 4.7 พิธีเจริญพระพุทธมนต์ในบริเวณมณฑปที่ประดิษฐาน
พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว

1.2 พิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว

พิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัวกำหนดให้มีขึ้นในรุ่งขึ้นหลังจากพิธีสงฆ์ คือ วันพฤหัสบดี พิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัวในประเพณีตาขายย่าน ของชาวบ้านท่าคูระ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา มีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 ความสำคัญของพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว

พิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัวในงานประเพณีตาขายย่านของชาวบ้านท่าคูระ จัดขึ้นเพื่อฉลองในพิธีอันเป็นมงคล มีการจัดเครื่องสังเว¹ บูชาเจ้าแม่อยู่หัว (ดูรายละเอียดหน้า 87-88) จัดอาหารถวายพระ ชาวบ้านร่วมกันทำบุญ เสร็จแล้วรับประทานอาหารร่วมกัน

1.2.2 อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว

- 1) อุปกรณ์ในพิธีบวงสรวงเจ้าแม่อยู่หัว เครื่องสักการะเจ้าแม่อยู่หัวได้แก่

---

¹ สิ่งที่จัดขึ้นสำหรับบูชาเทวดา ตามคติความเชื่อที่เป็นพิธีกรรมตามประเพณีนิยมสืบต่อกันมา

(1) เครื่องสิบสอง¹ เครื่องสิบสองเป็นเครื่องสังเวทสำหรับบวงสรวง เจ้าแม่อยู่หัว เป็นสิ่งที่จัดขึ้นสำหรับบูชาเทวดา ตามคติความเชื่อที่เป็นพิธีกรรมตามประเพณีนิยม เครื่องสิบสองที่ใช้ในงานประเพณีค้าย่าน ประกอบด้วย ข้าวตอก ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า (ข้าวปากหม้อ) ขนมนโค ขนมนค้มแดง ขนมนค้มขาว อ้อย ปลายมีหัวมีหาง ถั่ว งา กล้วย ไข่ต้ม

(2) หุ้รับ หมายถึง สำหรับ การจัดหุ้รับ แต่เดิมนิยมใช้กระบุง ทรงเตี้ยสานด้วยไม้ไผ่ขนาดเล็ก ใหญ่ ตามความต้องการของผู้จัด แต่มากระยะหลัง ใช้ภาชนะจัดตามความสะดวก เช่น กระจาด ถาด กระละมัง ถึง กระเชอ เป็นต้น ในการจัดหุ้รับในพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว ประกอบด้วย ขนมนพอง ขนมนลา ซึ่งมีความหมายดังนี้

ขนมนพอง เป็นสัญลักษณ์แทนแพ หรือเรือ จึงเหมาะจะอุทิศให้บรรพชนใช้ล่องข้ามห้วงมหรณพอันกว้างใหญ่ไพศาล

ขนมนลา เป็นเหมือนเสื้อผ้าอาภรณ์ แพรพรรณ เครื่องนุ่งห่ม จึงเหมาะจะอุทิศให้บรรพชนได้นุ่งห่ม

ภาพที่ 4.8 การจัดหุ้รับ

¹ ของกิน 12 อย่าง ซึ่งจะเป็นอาหารอะไรก็ได้ ไม่กำหนดตายตัว แต่จะต้องมีข้าวกับข้าว ของหวาน ผลไม้ รวมกันแล้วให้ได้ 12 อย่าง

(3) *บายศรี* เป็นบายศรี 3 ชั้น ทำด้วยกระดาษทองเกรียบ

(4) *สอบรวด* คือ กระสอบที่สานด้วยกระจูดหรือเตย มีขนาดเล็กบรรจุ ค้ายศบ ข้าวสาร และเงิน 12 บาท

(5) *หม้อน้ำพระพุทธมนต์*

2) *อุปกรรมที่ชาวบ้านจัดเตรียมมาร่วมในพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว* ชาวบ้าน ที่มาร่วมพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัวจะต้องจัดเตรียมสำหรับ นอกจากอาหารคาว อาหารหวาน ที่แต่ละคน จัดมาแล้วก็จะมีขนมพอง ขนมลา และขนมโค การจัดขนมในสำหรับจะไม่เหมือนกัน ชาวบ้านเชื่อกันมาแต่โบราณว่า หากครอบครัวใดมีลูกชายจะต้องทำขนมโคไปสักการะเจ้าแม่อยู่หัว ครอบครัวใดมีลูกสาว จะต้องทำขนมพอง ขนมลา ไปสักการะเจ้าแม่อยู่หัว ขนมที่ชาวบ้านจัดไปสักการะเจ้าแม่อยู่หัวมีความเป็นมาอย่างไรนั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ทราบความเป็นมา จากการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลพบว่า ที่กำหนดให้ชาวบ้านทำครอบครัวใดมีลูกชายให้ทำขนมโค เพราะขนมโคทำง่าย ส่วนลูกสาวให้ทำขนมพอง ขนมลา เพราะทำยากกว่า สำหรับในปัจจุบันนั้น ครอบครัวใดไม่ได้ทำเองก็สามารถหาซื้อได้จากแม่ค้าที่นำมาวางขายภายในงาน (สัมภาษณ์ ละมุล ศรียาเทพ และคณะ วันที่ 10 มิถุนายน 2551, ละออง รัตนชู วันที่ 25 ตุลาคม 2551)

จากการสัมภาษณ์ก็ไม่มีผู้ใดให้ข้อมูลได้ว่าทำไมจะต้องนำสำหรับที่เป็นขนมพอง ขนมลา ขนมโค มาสักการะเจ้าแม่อยู่หัว ผู้วิจัยสันนิษฐานจากข้อมูลที่ทำการศึกษาวงการที่กำหนดให้ครอบครัวที่มีลูกชาย จะต้องทำขนมโคไปสักการะเจ้าแม่อยู่หัว และครอบครัวใดมีลูกสาว จะต้องทำขนมพอง ขนมลา มาร่วมในพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัวและยกมารับมาสักการะเจ้าแม่อยู่หัว เป็นกลอุบายของบรรพบุรุษที่ต้องการให้ลูกหลานเห็นความสำคัญของพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว พระคู่บ้าน คู่เมือง ของชาวบ้านท่าคุระ ให้ลูกหลานได้ตระหนักว่าตนเป็นลูกหลานของเจ้าแม่อยู่หัวต้องประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามเหมาะสม และเป็นการจรรโลงวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่คู่ลูกหลานชาวบ้านท่าคุระสืบไป

1.2.3 ผู้เกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรม

ผู้เกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรมสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว ในงานประเพณี ตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา นั้น ประกอบด้วย

1) *พราหมณ์* ผู้ทำพิธีบวงสรวงเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งเป็นพราหมณ์ที่มีความรู้ในเรื่องการบวงสรวงเป็นอย่างดี

2) *ชาวบ้านผู้จัดเตรียมเครื่องสักการะเจ้าแม่อยู่หัว* ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดในการจัดเตรียมเครื่องสักการะเจ้าแม่อยู่หัวจากบรรพบุรุษ

3) *ชาวบ้าน* ชาวบ้านที่เป็นชาวบ้านท่าคุระ และชาวบ้านที่มาจากที่อื่น

แต่มีความผูกพันเป็นลูกหลานของเจ้าแม่อยู่หัว และลูกหลานของชาวบ้านท่ากระโทกที่ออกไปอยู่ที่อื่น ตลอดจนผู้ที่มีความศรัทธาต่อองค์เจ้าแม่อยู่หัว

4) ศิลปินพื้นบ้านเพลงบอก ซึ่งเป็นศิลปินภายในท้องถิ่น การร้องเพลงบอกได้หายไปจากงานประเพณีตายาย่านมาหลายปีแล้ว แต่ในปีพุทธศักราช 2551 เจ้าอาวาสวัดท่ากระ และคณะกรรมการในการจัดงานประเพณีตายาย่าน ได้ดำริที่จะให้มีการร้องเพลงบอกขึ้นในงาน เพื่อเป็นการเชิญชวนให้คนมาร่วมทำบุญ และร้องชื่นชมน้ำใจ อวยพรให้แก่ผู้ที่ร่วมทำบุญและเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นให้ลูกหลานได้เห็นและชื่นชมวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมต่อไป

5) คณะโนรา เป็นคณะโนราที่ทางวัดจัดหามาเพื่อแสดงให้ผู้ร่วมงานได้ชม และเพื่อประกอบพิธีแก้บน

1.2.4 ขั้นตอนพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว

ขั้นตอนพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว ในงานประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่ากระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา จะเริ่มในเวลาประมาณ 07.00 น. ของวันพฤหัสบดี ก่อนถึงเวลาที่กำหนด ตัวแทนชาวบ้านก็นำเครื่องสังเวยที่จัดเตรียมมาเตรียมไว้ในมณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว เพื่อรอการประกอบพิธีกรรมต่อไป ซึ่งมีขั้นตอนในการประกอบพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว ดังนี้

1) พิธีบวงสรวงเจ้าแม่อยู่หัว เวลาประมาณ 07.00 น. ของวันพฤหัสบดี ถัดจากวันประกอบพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งตรงกับวันพุธแรม 1 ค่ำ เดือน 6 เมื่อตัวแทนชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดในการเตรียมเครื่องสังเวยสำหรับบูชาเจ้าแม่อยู่หัว จากบรรพบุรุษ ได้นำเครื่องสังเวยมาจัดเตรียมภายในมณฑปเรียบร้อยแล้ว จากการสัมภาษณ์ จี๊ด ชูโชติ ชาวบ้านผู้ที่จัดเตรียมเครื่องสังเวยในพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัวเป็นประจำทุกปีกล่าวว่า เครื่องสังเวยที่ใช้ในการบูชาเจ้าแม่อยู่หัวเป็นเครื่องสังเวยในพิธีกรรมที่เป็นมงคล ซึ่งเรียกว่า เครื่องสิบสอง ซึ่งประกอบด้วยของ 12 อย่าง ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และเป็นของที่เป็นสิริมงคลต่อชีวิต ที่จัดลงในถ้วย 12 ใบ ประกอบด้วย (สัมภาษณ์ จี๊ด ชูโชติ วันที่ 10 พฤษภาคม 2551)

ข้าวตอก	1 ที่	มีความหมายว่ามีความอุดมสมบูรณ์ตลอดปี
ข้าวเหนียว	1 ที่	มีความหมายว่ามีความกลมเกลียวเหนียวแน่น
ข้าวเจ้า (ข้าวปากหม้อ)	1 ที่	มีความหมายว่ามีความอุดมสมบูรณ์

ขนมโค	1 ที่	มีความหมายว่าเพื่อถวายพระอาทิตย์หรือเทวดาองค์อื่น
ขนมต้มแดง	1 ที่	มีความหมายว่าเพื่อถวายพระพิฆเนศวร
ขนมต้มขาว	1 ที่	มีความหมายว่าเพื่อถวายพระพิฆเนศวร
อ้อยควั่นเป็นท่อน ๆ	1 ที่	มีความหมายว่ามีคนอุคหนุนจนเจือไม่ขาดสาย (นุจรี สวงนศักดิ์ 2539: 84)
ปลาหมี่หัวมีหาง	1 ที่	มีความหมายว่ามีความอุดมสมบูรณ์ (นุจรี สวงนศักดิ์ 2539: 82)
ถั่ว	1 ที่	มีความหมายว่ามีความเจริญงอกงาม (ชะลอ บุญช่วย 2532: 125)
งา	1 ที่	มีความหมายว่ามีความเจริญงอกงาม
ไข่ต้ม	1 ที่	มีความหมายว่ามีความราบรื่นสำเร็จ
กล้วย	1 หวี	มีความหมายว่ามีอำนาจและมีโชค

วาสนา

นอกจากเครื่องสิบสอง ที่ประกอบด้วยเครื่องสังเวททั้ง 12 อย่างแล้ว ผู้จัดเตรียมก็ได้จัดเตรียมบายศรี 3 ชั้น ทำด้วยกระดาษทองเกรียบ สอปราด (เป็นกระดาษที่สานด้วยกระจูดหรือเตยมีขนาดเล็ก ภายในบรรจุข้าวสาร ค้ายดิบสีขาว และเงิน 12 บาท) รวมทั้งหม้อน้ำพระพุทธรมณฑ์ เพื่อใช้ในการทำพิธีบวงสรวง โดยนำเครื่องสังเวทและของทุกอย่างวางบนผ้าขาวที่ได้จัดเตรียมไว้ในมณฑป เมื่อทุกอย่างพร้อม หัวหน้าพราหมณ์ผู้ทำพิธีบวงสรวงเจ้าแม่อยู่หัวกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย และสวดชุมนุมเทวดา (เหมือนหน้า 76-77)

ต่อจากนั้นพราหมณ์สวดบทบวงสรวงบูชาเจ้าแม่อยู่หัวดังนี้

“โอมศรีศรี ข้าขอไหว้ พระสัสดีของข้าเอ๋ย เชิญท่านมาสิงตัวข้าพรา ลูกน้อยขอเรียนอรรถ ขอเรียนตรัสตั้งคาถา ศัตรูร้ายอย่ามีมา ของจงวินาศ วินาศสาย ศรีศรีจำเริญสุข ทั้งสรรพทุกข์ให้เหือดหาย ลากมีมาอย่าขาดสาย ขอให้มิชชลิทธิเม มือข้าทั้งสิบนิ้ว ถูกยกตั้งขึ้นหว่างคิ้วไม่ได้หันเห ขอไหว้นโมพุทธาเย ข้ายกไหว้ขอยศพระศรีอารีย์ ข้านั่งไหว้พระศรีสงฆ์ตั้งใจจำนง จงวินิศพาน ข้าไหว้บุญคุณครูและอาจารย์ที่ท่านได้สั่งสอนข้าพเจ้ามา ให้เรียนนโมและกอก ขอ ทั้งศิษย์ต่อและ กอกา กน กค ขคจะนา อีกทั้ง กง กม เกอย และขอมไทย ทุกสิ่งที่ท่านได้สอนข้าบได้เว้นประของโย ข้าขอบข้ากราบไหว้ สรรเสริญไว้เป็นมงคล ยกนึ่งให้เตรียมตนทั้งกิริยาและพาที ทุกสิ่งที่ท่านได้สอนข้า อีกทั้งคาถาและบาลี สอนข้ามาทั้งนี้ ข้าไม่ลืมคุณพระครู

ข้าวดอกและดอกไม้ ข้าวตอกแต่งไว้มากหมายหมู่ พร้อมทั้งรูปเทียนและหมากพลู ข้าวตั้งอยู่มากเรียงราย ข้าวเหนียวเล่าข้าวเจ้า อีกหมากพร้าวมากเหลือหลาย แป้งหอมน้ำมันลาย อีกทั้งแป้งจันทน์อันมากมี ทุกสิ่งท่านแต่งสรรพ อีกทั้งสำรับและบายศรี คุณครูข้าไหว้แล้วขอไหว้ บุญคุณแก้วผู้ใจดี พระมารดาผู้โสมศรี อันเกิดเกล้าข้าพเจ้ามา ลูกอยู่ในครรภ์ 10 เดือน นั้นเป็นอัครา พระแม่ทนต์เสดสา เวทนามากเหลือใจ ห่วงลูกออกจากครรภ์พระมารดา เล่าลำดับทั้งพื้นไฟ จิง ข่า เครื่องประไพ หาสับไว้มากหนักหนา พริกขิง เครื่องเผ็ดร้อน อีกทั้งยากลอนและยาทา ก้อนเส้าประคบหน้าหลัง พระมารดานั่งผิงไฟ คุณแม่ข้าเอ๋ย คุณไม่เคยหยาบ ทนวิบากพันกำลัง เจ็บปวดเล่าเป็นปวดผัน เลี้ยงฉิบหายไม่ได้อาศัย เอ็นใหญ่แม่พลาดตั้ง หัวร้อย เอ็นน้อยแม่พลาดตั้ง หัวพัน เจ็บปวดเล่าเป็นปวดผันเหงื่อไหลคาวลงอาบตน ขยายหมอบเข้าแปรผัน เข้านวดพันละสะละสน เหนื่อยพักตร์กะดักกะคน ห่วงลูกตนจะกลายใจ เมื่อยอกลูกขึ้นใส่ตัก นั่งชมลูกรักให้เหนื่อยใจ ตั้งแต่บั้นอุ้มคราวใหญ่ บมีภัยต้องทุบตี เลี้ยงลูกหัวใจชื่นมิข่มขื่นให้หมองศรี ผูกไขหาไม่มี ข้างผมนี้ไ้รอดเป็นตัวมา คุณท่านทั้งสองท่าย ลูกยกไหว้ขึ้นเหนือหัว ที่ผมไ้รอดมาเป็นตัว เพราะท่านเลี้ยงท่านรักษา ขอคุณมาป้องกัน โรคภัยทั้งนั้นอย่าพาธา ศัตรูเหล่าอย่าหึงสา ของจงวินาศ วินายสาย

เดชะข้ากราบไหว้ขอกุณไว้เหนือเกศี คุณพ่อ และคุณแม่ อีกทั้งนางแม่ธรณี กันภัยกันยาเย กันเสนียดจัญไร อย่าต้องพาน คุณครูอันประเสริฐมาประสิทธิให้ข้าทำการ เอาคุณเข้ามาเป็นพาดาน ข้ามางำแหม คุณพ่อแม่เข้ามาเป็นเรียวแรง เป็นกำแพงล้อมข้าอยู่ กันภัยกันศัตรู หนีไกลข้าพันโยชน์ ในการเป็นอยู่โอมชัยมหาชัย กันอย่างไรแสนพันโยชน์ หนีไกลไปพันโยชน์ ทั้งผีโพงบ่พานทน เบิกเนตร เบิกบาดาลทำสะพาน พูนถนน ขุดบ่อ หล่อพระเชตุพน หักแผ่นดินขำนำ ผีเดิน ขุดสระ ชำระซาก หล่อพระลาก หล่อพระยี่น เรือนร้ายร้างไว้ยื่นหักทอดทางดาวมรรคา พระครูให้ข้าทำ สลักหนังตั้งกิจจา ต่อ โลงและโกฏฐา สอดยอดเมรุเอนให้ตรง เดชะพระอาจารย์ ผู้เป็นประธานช่วยบำรุง เรียวแรงแข็งมั่งคั่ง มาคุ้มเกล้าเฝ้ารักษา สรรพทุกข์ สรรพโศก สรรพโรค อย่ามีมา คุณครูปกป้องข้า เป็นกำแพงแข็งแรงตราตรึง จังไ้รอย่าเข้ามาใกล้ ความโรคร้ายอย่างไ้ถึง เอาคุณเข้ามาเป็นที่พึ่ง โอมสิทธิชัย ชัยสวะโหม โอมสิทธิชัย ชัยสวะโหม โอมสิทธิชัย ชัยสวะโหม”

จากบทสวดนี้จะเห็นได้ว่าเป็นบทสวดเพื่อบวงสรวงบูชาเจ้าแม่อยู่หัว เป็นการสวดเพื่อสรรเสริญถึงบุญคุณของเจ้าแม่อยู่หัว พ่อ แม่ ครูอาจารย์ เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย และขอบุญบารมีของท่านทั้งหลายที่กล่าวมาจงปกป้อง รักษา ให้ลูก หลาน ปลอดภัย จากสิ่งเลวร้ายทั้งปวง

อธิบายศัพท์ภาษาถิ่นได้และศัพท์เพิ่มเติมจากบทวงสรวงบูชาเจ้าแม่อยู่หัว

(หน้า 88 - 89)

วินิศพาน = ปรีนิพพาน

ขจนา = พจนา

ลาย = ละลาย

เสดสา = ลำบาก เวทนาอย่างยิ่ง

ครรรภ = ท้อง

กะดักกะคน = กระดักกระเดี้ย หมายถึง ไม่มีแรง

หว่าง = ระหว่าง

นุ้ย = เล็ก

พาธา = เบียดเบียน

หิงสา = ริษยา

อย่างไร = อย่างไร

ผีโปก = ผีภูต

หล่อพระเชตุพน = หล่อพระพุทธรูป

พระลาก = พระพุทธรูปที่ประดิษฐานในเรือพระในประเพณีชักพระ

เรื่อนร่าย = เรือนเก่าทรุดโทรม

จ้งไหร = จัญไร

ต่อจากนั้นพราหมณ์กล่าวเชิญเจ้าแม่อยู่หัวมารับเครื่องสังเวย ดังนี้

ขอเดชะบารมีเจ้าแม่อยู่หัว มารับเครื่องสังเวยที่ลูกหลานบนบานไว้ให้หลุด

ให้ลู่ย อย่าเป็นเหมยหน้า เหมยหลัง เหมยดั่ง เหมยเดิม วันนี้ลูกหลานมาทุกคน มาทำ

บุญ ขอให้โชคดีมีชัย ให้คลาดแคล้วจากศัตรูหม่มมาร ขึ้นรถ ลงเรือ ไปเหนือ ล่องใต้ ทุกสิ่ง

ทุกอย่าง ภูมิเจ้าวัดเจ้าวา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระภูมิเจ้าที่ ขอให้มารับเครื่องสังเวยของลูกหลานด้วย

อธิบายศัพท์ภาษาถิ่นได้จากบทกล่าวเชิญเจ้าแม่อยู่หัวมารับเครื่องสังเวย

ลู่ย = หลุด

เหมยหน้า เหมยหลัง เหมยดั่ง เหมยเดิม = ข้อตกลงหรือพัทธสัญญาที่

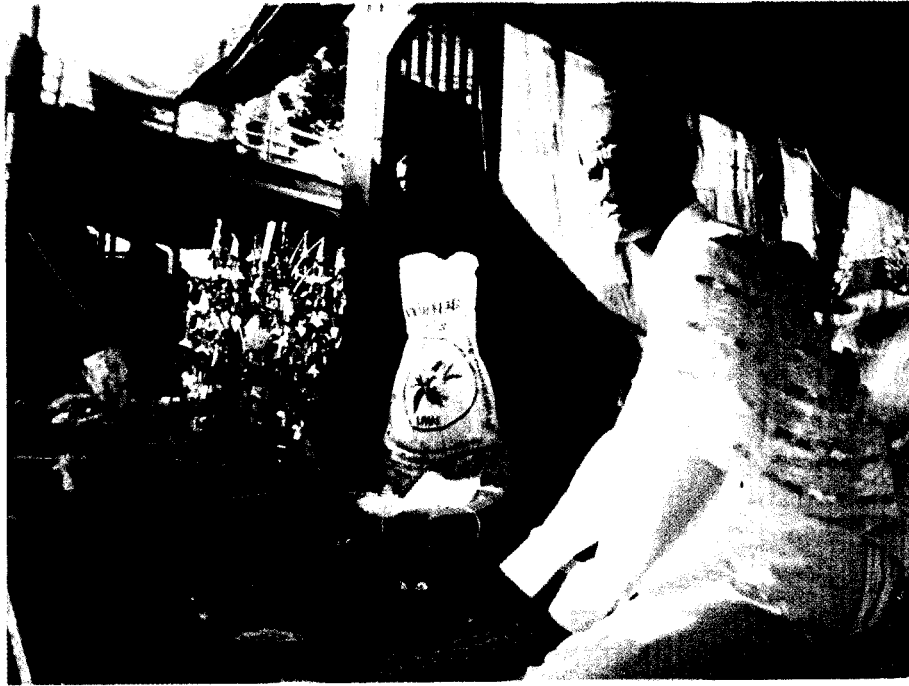
ให้ไว้ต่อสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติทั้งกายหน้า กายหลัง และดั่งเดิม

ภาพที่ 4.9 พราหมณ์ทำพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว

เมื่อพราหมณ์ทำพิธีบวงสรวงเสร็จแล้ว พราหมณ์จะนำเครื่องสังเวद्यซึ่งประกอบด้วย เครื่องสิบสอง สอบราด บายศรี และหม้อน้ำพระพุทธรณ์ ขึ้นไปบนโรงโนรา ซึ่งเป็นคณะโนราที่ทางวัดจัดไว้ให้ชาวบ้านได้เก็บน พราหมณ์นำเครื่องสังเวद्यที่กล่าวมาข้างต้นขึ้นไปวางบนโรงโนรา นายโนราจะนำไปวางบนศาลหรือพาไล¹ ที่ทางคณะโนราได้จัดไว้ หลังจากนั้น โนราก็จะรำ 12 บท (ดูรายละเอียดบทที่ 3 หน้า 61) แล้วเริ่มให้ชาวบ้านได้เก็บนกับคณะโนราตามที่ได้บนบานเอาไว้

¹ เรือนหรือเพิง โถง ต่อจากเรือนเดิมหรืออยู่ในเรือนเดิม ใช้เป็นที่นั่งเล่นหรือประ โยชน

ภาพที่ 4.10 พรหมณ์นำเครื่องสังเวชขึ้นไปวางบนโรงโนรา

2) การสักการะเจ้าแม่อยู่หัวในพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว ในงานประเพณี

ตายายย่านของชาวบ้านท่าคูระ ชาวบ้านที่เดินทางมาร่วมพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัวในวันพฤหัสบดี ส่วนใหญ่จะจัดสำหรับควาหวานมาเพื่อบูชาเจ้าแม่อยู่หัวในพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว นอกจากนี้ มีการจัดเตรียมเครื่องสังเวชเจ้าแม่อยู่หัวที่แตกต่างกันไปแต่ละครอบครัว คือ ถ้าหากครอบครัวใดมีลูกผู้ชายก็จะต้องทำขนมโคมาบูชาเจ้าแม่อยู่หัว หากครอบครัวใดมีลูกสาว ก็จะต้องทำขนมพองขนมลามาบูชาเจ้าแม่อยู่หัว ชาวบ้านเชื่อกันว่า หากครอบครัวใดมีลูกชาย แล้วไม่ทำขนมโคไปบูชาเจ้าแม่อยู่หัวหรือมีลูกสาว แล้วไม่ทำขนมพอง ขนมลาไปบูชาเจ้าแม่อยู่หัว ก็จะมีอันเป็นไปทำให้ง่ายเปรี้ยเสียวได้ หากไม่สามารถมาด้วยตนเองได้ ก็จะต้องฝากของแทนตัวมากับเพื่อนบ้าน และกล่าวคำขอขมาต่อเจ้าแม่อยู่หัวและตายายโนราที่ไม่สามารถไปร่วมได้ หากลูกหลานคนใดไม่ใส่ใจหรือปล่อยปละละเลยในเรื่องนี้ ก็เชื่อว่าจะต้องถูกเจ้าแม่อยู่หัวและตายายโนราลงโทษทั้งต่อตนเองและครอบครัว การทำมาหากินฝืดเคือง เพราะเจ้าแม่อยู่หัวและตายายโนราไม่ยอมช่วยเหลือหรือนำโชคลาภมาให้ (พิทยา นุชรรัตน์ 2537: 109)

สำหรับชาวบ้านที่ไม่ได้จัดเตรียมสำหรับไป ก็จะมีพ่อค้าแม่ค้านำของบูชา
 เจ้าแม่อยู่หัวมาจำหน่ายภายในวัดมากมาย จากการสังเกตของผู้วิจัย ส่วนใหญ่ผู้ที่มาร่วมในพิธี
 สมโภชเจ้าแม่อยู่หัว เมื่อซื้อดอกไม้ ธูป เทียน ไปบูชาเจ้าแม่อยู่หัวแล้ว บางคนก็เข้าไปบูชา
 พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวที่ทางวัดจัดไว้ให้สร้างน้ำและบูชาภายในมณฑป บางคนก็ไปบูชาที่องค์
 จำลองพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวที่ประดิษฐานอยู่กลางมณฑป และบริเวณด้านนอกมณฑปทางทิศ
 ใต้ ซึ่งมีองค์จำลองเจ้าแม่อยู่หัวประดิษฐานอยู่ถึง 2 องค์ และมีการบูชาด้วยขนมพอง ขนมลา
 ขนมโค หมากและพลู ตามความศรัทธาโดยจะนำเครื่องบูชาที่เป็นขนมพอง ขนมลา ขนมโค
 หมากและพลูที่บูชาเสร็จแล้ว ไปวางไว้ที่ศาลาที่ทางวัดจัดไว้ให้อย่างเป็นทางการเรียบร้อย ซึ่ง
 ณ จุดที่มีการวางเครื่องบูชาของชาวบ้านนั้น วัดก็ได้จัดเตรียมชาวบ้านไปช่วยแยกประเภทของ
 เครื่องบูชาให้เป็นพวกเดียวกัน สำหรับขนมโคก็จัดแยกเพื่อนำไปถวายพระในโรงครัว หรือโรงฉัน
 สำหรับ ขนมพอง ขนมลา หมากและพลู ก็จะรวบรวมไว้เมื่อเสร็จงานก็จะจำหน่ายให้แก่ชาวบ้าน
 ที่ต้องการจะซื้อกลับไปบ้านให้ลูกหลานได้กิน เพื่อเป็นสิริมงคล เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่า
 เครื่องบูชาที่ได้บูชาเจ้าแม่อยู่หัวในงานประเพณีตาขายย่านมีความศักดิ์สิทธิ์ กินแล้วจะเป็นสิริมงคล

นอกจากการนำมารับมาบูชาเจ้าแม่อยู่หัวในพิธีสมโภช ก็มีการร่วมทำบุญ
 กับทางวัด โดยทางวัดได้จัดสถานที่สำหรับให้ชาวบ้านได้ร่วมทำบุญ มีการมอบของที่ระลึกให้แก่
 ผู้ร่วมทำบุญ เช่น หนังสือประเพณีตาขายย่าน หนังสือประวัติเจ้าแม่อยู่หัว และเหรียญพระเจ้าแม่
 อยู่หัว ในการจัดงานพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัวในปีพุทธศักราช 2551 ทางวัดได้เชิญศิลปินพื้นบ้าน
 เพลงบอก มาร้องเชิญชวนให้ชาวบ้านร่วมทำบุญ และร้องชื่นชมน้ำใจ อวยพรให้แก่ผู้ร่วมทำบุญ
 ดังกระหึ่มไปทั่ววัด สร้างความครึกครื้นให้แก่ผู้มาร่วมงาน ชาวบ้านที่นำอาหารมาถวายพระ เมื่อ
 พระฉันเสร็จแล้ว ก็จะนำปิ่นโตไปร่วมรับประทานอาหารร่วมกันมีอาหารต่าง ๆ ก็จะมาแบ่งปันกัน
 และระหว่างรับประทานอาหารก็จะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสอบถามถึงความเป็นอยู่
 กันและกัน ทำให้เกิดความรักความผูกพันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และเมื่อถึงวันประกอบพิธีในปีต่อไป
 ก็จะเดินทางมาทำบุญร่วมกันอีกเป็นประจำทุกปีสืบไป หลังจากนั้นก็จะนำธูป เทียน ไปไหว้
 พระพุทธรูปซึ่งเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ที่ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถและบริเวณรอบๆ อุโบสถ
 เพื่อความเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 4.11 เครื่องบูชาที่ชาวบ้านนำมาสักการะเจ้าแม่อยู่หัว

1.3 พิธีแก้บน

พิธีแก้บนในงานประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่ากระมามีหลายประเภทแล้วแต่ว่าชาวบ้านจะบนบานไว้ว่าจะแก้บนแบบใด “บน” หมายถึง การอ้อนวอนร้องขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติ สามารถคลั่งคลาให้เกิดอะไรก็ได้ตามที่ร้องขอ ความเชื่อเช่นนี้มีมานานนับตั้งแต่ครั้งโบราณกาล และฝังรากลึกอยู่ในความคิดของคนไทยจนยากจะไถ่ถอน คนไทยทุกเพศ ทุกวัย ทุกชั้นวรรณะ โดยเฉพาะตามชนบท เมื่อต้องการสิ่งใดที่คิดว่าเหนือความสามารถของตนหรือยากที่จะเป็นไปได้ ก็จะไปบนหรือบอกกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือ “เจ้า” ที่ตนเชื่อว่าจะบันดาลให้เกิดขึ้นได้สมปรารถนา และเมื่อสำเร็จแล้วก็จะถวายสิ่งของตอบแทนที่เรียกว่า “ของแก้บน” ซึ่งมักจะเป็นของที่ตนคิดว่าเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นชอบ (ฝอยผ่า พันธุ์ฝึก 2542: 3083-3084) เมื่อพราหมณ์ทำพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัวภายในมณฑปเสร็จสิ้นลงแล้ว ก็จะนำเครื่องสังเวียงซึ่งประกอบด้วย เครื่องคาว หวาน 12 ชนิด ที่ใช้ในการประกอบพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว สอบราดบายศรี หมูรับ และหม้อน้ำพระพุทธมนต์ ขึ้นไปบนโรงโนรา ซึ่งเป็นคณะโนราที่ทางวัดจัดหามาเพื่อแสดงให้ชาวบ้านได้ชมและให้ชาวบ้านได้แก้บน ซึ่งโรงโนราตั้งอยู่ภายในวัด

คณะโนราที่ทางวัดจัดหามา นั้น เป็นคณะโนราที่สามารถทำพิธีแก้บนให้แก่ชาวบ้านที่บนไว้กับเจ้าแม่อยู่หัวได้ด้วย การแสดงของคณะโนราจะแสดง 2 วัน โดยแต่ละวันการแสดงจะมีจุดมุ่งหมายต่างกัน เริ่มแสดงตั้งแต่คืนวันพุธเรียกว่าการแสดงโนราโรงครู โนราโรงครูคือ โนราที่แสดงเพื่อประกอบพิธีเชิญครู หรือบรรพบุรุษของโนรามายังโรงพิธี เพื่อรับการเช่นไหว้ รับของแก้บน ครอบเทริด หรือผูกผ้าใหญ่แก่ผู้แสดงโนรารุ่นใหม่ และประกอบพิธีกรรมอื่นตามความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับโนรา เช่น ตัดจุก เขียบเสน การจัดให้มีการแสดงโนราโรงครูส่วนใหญ่มีความมุ่งหมายในการจัดที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ เพื่อไหว้ครู หรือไหว้ตายายโนรา อันเป็นการแสดงกตเวทิตาต่อครูโนราของตน และเพื่อทำพิธีแก้บนหรือ “แก้เหมฺรย”¹ รวมทั้งทำพิธีอื่นๆ เช่น เขียบเสน ตัดจุก เพื่อทำพิธีครอบเทริดหรือ “พิธีผูกผ้าใหญ่” หรือ “พิธีแต่งพอก” (ดูรายละเอียดบทที่ 4 หน้า 107) โนราโรงครูของวัดท่ากระเชาะ เป็นการรำโนราโรงครูของชาวบ้านเพื่อทำพิธีเช่นไหว้ แก่บนเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง เป็นประจำทุกปีในวันพุธ แรม 1 ค่ำ เดือน 6 ชาวบ้านท่ากระเชาะ และตำบลใกล้เคียงต่างเชื่อว่า ตนเองเป็นลูกหลานของเจ้าแม่อยู่หัว มีความเชื่อและเคารพนับถือเจ้าแม่อยู่หัว เช่นเดียวกับการนับถือครูหมอโนราหรือตายายโนรา มีการเช่นไหว้ มีการบนและการแก้บน มีการจัดโนราโรงครูมารำถวายเจ้าแม่อยู่หัวในวันพุธแรกของข้างแรม เดือน 6 ของทุกปี โนราจะแสดงให้ชมในคืนวันพุธ วันพฤหัสบดี จะเป็นการให้ชาวบ้านได้แก้บนตามที่ได้บนไว้

นอกจากนี้ จะมีการรำโนราถวายเจ้าแม่อยู่หัวในวันพฤหัสบดีช่วงบ่าย ซึ่งการรำโนราถวายเจ้าแม่อยู่หัวนั้น ผู้มีจิตศรัทธาจะรำถวายเจ้าแม่อยู่หัวด้วยตนเองหรือหากมีจิตศรัทธาอยากจะรำถวายแต่ไม่สามารถรำเองได้ จะจ้างให้โนราโรงใหญ่รำให้แทนก็ได้ โดยจ่ายค่าจ้างตามที่ตกลงกัน สาเหตุที่มีการรำโนราถวายเจ้าแม่อยู่หัวเพราะชาวบ้านเชื่อกันว่า เจ้าแม่อยู่หัวชอบการรำโนรา และหากได้ร่วมรำโนราถวายเจ้าแม่อยู่หัวแล้วก็เป็นสิริมงคล ประสบความสุขความเจริญตลอดปี ชาวบ้านที่เป็นลูกหลานของเจ้าแม่อยู่หัวทุกคนที่ไปทำมาหากินอยู่ต่างถิ่นเมื่อถึงงานประเพณีตายายย่าน ก็จะกลับมาพร้อมประเพณีเป็นประจำทุกปี แม้ไม่ได้รำโนราถวาย เพียงนำดอกไม้ รูปเทียน ไปกราบไหว้ และปิดทองรูปจำลองเจ้าแม่อยู่หัวในมณฑลที่ประดิษฐาน

¹ การบนบานศาลกล่าวต่อดวงวิญญาณหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้ประสบผลสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่ง

พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว หรือที่ศาลาประดิษฐานรูปจำลองพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวหน้ามณฑป ก็ถือว่าได้บุญ ได้กุศลแล้ว

1.3.1 ความสำคัญของพิธีแก้บนเจ้าแม่อยู่หัว

พิธีแก้บนเจ้าแม่อยู่หัว เป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านที่ได้บนไว้ให้เจ้าแม่อยู่หัวช่วยเหลือ คลบ้นดาลให้สมปรารถนา เมื่อสำเร็จตามปรารถนาแล้วได้มาถวายของตอบแทนที่เรียกว่า ของแก้บน ตามที่ตนได้บนบานไว้ การบนบานที่ชาวบ้านได้บนบานไว้กับเจ้าแม่อยู่หัวมีหลายประการ ได้แก่ บนบานให้หายจากอาการป่วยไข้ บนบานให้พ้นจากการถูกเกณฑ์ทหาร บนบานให้ของหายได้คืน บนบานให้สอบเข้าเรียนต่อได้ บนบานให้สามารถสอบเข้าทำงานหรือหางานทำได้ บนบานเมื่อมีคดีต้องขึ้นศาลให้พ้นโทษหรือได้รับการลดหย่อน บนบานให้ครอบครัวมีความสุข บนบานให้คนในครอบครัวเลิกจากอบายมุข การบนบานหากเป็นเรื่องเกี่ยวกับคู่สาวผิดลูกเมียผู้อื่น การลักขโมย การเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น เจ้าแม่อยู่หัวจะไม่รับ เพราะเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงกระทำ จึงเป็นการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล และสังคมโดยทางอ้อม

1.3.2 ประเภทการแก้บนในพิธีแก้บนเจ้าแม่อยู่หัว

พิธีแก้บนในประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่ากระแตะ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา นั้น มีอยู่หลายประเภทด้วยกัน ผู้วิจัยจะได้กล่าวต่อไปตามลำดับ ดังนี้

- 1) การแก้บนด้วยการรำโนรา
- 2) การแก้บนด้วยการบวช
- 3) การแก้บนโดยการปิดทองเจ้าแม่อยู่หัว
- 4) การแก้บนโดยการจุดประทัด

1) การแก้บนด้วยการรำโนรา ชาวบ้านเชื่อว่าเจ้าแม่อยู่หัวโปรดปรานการรำโนรา และเชื่อว่าถ้าบนบานว่ารำโนราถวายจะสมหวังตามที่ปรารถนา การแก้บนโดยการรำโนรานั้น ชาวบ้านได้บนไว้หลายรูปแบบ ได้แก่

(1) การแก้บนโดยการรับโนรามาแสดงเป็นโรงหรือเป็นคณะ ซึ่งในปัจจุบันเห็นไม่มากนัก แสดงที่ใด หรือเวลาใดก็ได้ตามที่บนบานไว้ หรือจะแสดงในวันที่มีประเพณีในปีนั้นๆ ก็ได้ แต่โรงโนราจะต้องอยู่นอกบริเวณวัด เนื่องจากในวัดจะมีโรงโนราที่เป็นโนราทำพิธีสมโภช ส่วนใหญ่จะพบว่า โนราที่มาตั้งโรงตามที่มีผู้บนไว้ นั้น จะอยู่บริเวณ รอบๆ วัด โดยแสดงตั้งแต่คืนวันอังคาร และคืนวันพุธ แล้วแต่ว่าจะบนไว้กี่คืน

(2) การแก้บนโดยการรำโนรากับคณะโนราที่ทางวัดจัดมา เพื่อให้ชาวบ้านได้รำแก้บน โดยมีการแก้บนในวันพฤหัสบดี หลังจากที่มีการนำเครื่องสังเวยจากการทำพิธีบวงสรวงเจ้าแม่อยู่หัวขึ้นไปบนโรงโนรา และนำไปวางไว้บนศาล เรียบร้อยแล้ว โนราใหญ่จะรำ

12 บาท เมื่อโนราใหญ่รำ 12 บทจบลง ก็จะเป็นการเก็บของชาวบ้านที่จะขึ้นมาเก็บบนโรงโนรา¹ และการเก็บในประเพณีตายย่านนั้น จะต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในวันพฤหัสบดี และจนกว่าชาวบ้านที่มาเก็บจะเก็บหมด การจัดชุดให้ชาวบ้านขึ้นไปรำโนราเก็บนั้นจะจัดให้รำชุดละประมาณ 10 คน หรืออย่างน้อยตามที่ทางคณะโนราจัดเตรียมชุดเอาไว้ เมื่อผู้เก็บแต่ละชุดพร้อมก็ขึ้นไปบนเวที และมีผู้ที่คอยแต่งเครื่องโนราให้แก่ผู้ที่รำโนราเก็บ เมื่อทุกคนแต่งตัวเรียบร้อยก็จะออกมาหน้าโรงโนราพร้อมกันทั้ง 10 คน หรือตามที่คณะโนรากำหนด การเก็บบนด้วยการรำโนราถวายครู เมื่อถึงเวลาเก็บผู้ทำพิธีจะต้องแต่งตัวโนรามีดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู เงิน 12 บาท หรือตามจำนวนที่ครูโนรากำหนด นำไปมอบให้โนราใหญ่ในร่างทรงที่ตนเองได้บนเอาไว้ จากนั้นโนราใหญ่หรือโนราผู้ช่วยจะเป็นผู้นำในการรำแล้วให้ผู้เก็บรำตาม บทที่ใช้รำเก็บนั้นมีบทสรรเสริญครู บทครูสอน บทสอนรำ ซึ่งจะรำบทต่างๆ พอเป็นพิธี แล้วโนราใหญ่หรือโนราผู้ช่วยก็จะนำไปกราบครู และประพรมน้ำมนต์อีกครั้งเป็นอันเสร็จพิธีใช้เวลาในการรำไม่นานนัก เนื่องจากมีผู้มาเก็บชุดอื่นรออยู่ หลังจากนั้นก็จะถอดชุดโนราคืนให้กับคณะโนราเพื่อแต่งตัวให้กับผู้เก็บคนอื่นๆ ต่อไป จนกว่าจะครบทุกคน

ภาพที่ 4.12 การเก็บบนด้วยการรำโนรา

¹ ทางวัดได้จัดให้มีกรจำหน่ายบัตรในการรำโนรา เก็บบนราคาบัตรละ 100 บาท โดยจัดให้มีการรำเป็นชุด เนื่องจากว่ามีผู้มาเก็บเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี

(3) การเก็บด้วยการรำพรานและรำทาสี¹ พรานเป็นตัวตลกที่เป็นผู้ชายของการแสดงโนรา ส่วนทาสี เป็นตัวตลกที่เป็นผู้หญิงของการแสดงโนราเช่นกัน หน้าพรานมีความสำคัญมากสำหรับโนราแต่ละคณะ เพราะหน้าพรานเป็นครูของโนราในพิธีโรงครู โนราจะนำหน้าพรานมาบูชาด้วย เพื่อเป็นการบูชาครู เชื่อว่าหน้าพรานเป็นสัญลักษณ์แทนครู โนราหน้าพรานมี 2 แบบ คือ หน้าพรานชาย และหน้าพรานหญิงหรือเรียกว่าหน้าทาสี

ลักษณะของหน้าพราน หน้าพรานหรือเรียกว่าหัวพรานหรือหน้าพรานผู้ เป็นหน้ากากสำหรับตัวตลก นิยมทำด้วยไม้พุด ไม้รัก ไม้ยอ เป็นเคล็ดว่าทำให้พุดเก่ง พุดตลก ใช้ไม้แกะเป็นรูปใบหน้า ไม่มีส่วนที่เป็นคาง ทำจมูกยื่นยาว ปลายจมูกงุ้มเล็กน้อย แก้มป่อง เจาะรูตรงส่วนที่เป็นตาทำให้ผู้สวมมองเห็นได้ถนัด ทาสีแดงทั้งหมด เว้นแต่ส่วนที่เป็นฟันทำด้วยโลหะสีขาว หรือทาสีขาว หรืออาจเลี่ยมฟัน (มีเฉพาะฟันบน) ส่วนบนต่อจากหน้าผากใช้ขนเป็ดหรือขนห่านสีขาวติดทาบไว้แทนผมหงอก แต่ช่วงหลังใช้ไหมพรหมแทนขนนกก็มี

ลักษณะของหน้าทาสี หน้าพรานหญิงหรือเรียกหน้าทาสีเป็นหน้ากากของตัวตลกหญิงนิยมทำด้วยไม้พุด ไม้รัก ไม้ยอ เป็นเคล็ดว่าทำให้พุดเก่ง พุดตลก ใช้ไม้แกะเป็นรูปใบหน้าคน ทาหน้าสีขาวหรือสีเนื้อ

ภาพที่ 4.13 การเก็บด้วยการรำพรานและรำทาสี

¹ ผู้ที่ต้องการจะเก็บจะซื้อบัตรตามที่ทางวัดได้กำหนดราคาไว้ ประมาณ 40 บาท ต่อครั้ง หรือจะนำเงินมาจ่ายกับผู้ดูแลเลยก็ได้

การแก้บนด้วยการรำพรานและรำทาสีในประเพณีตายย่านนั้น ผู้แก้บนจะรำแก้บนตามที่ได้นบนเอาไว้ว่าจะรำพรานหรือรำทาสี ในการแก้บนด้วยการรำพรานและรำทาสีจะทำได้ 2 ที่ คือที่บนโรงโนราซึ่งทางวัดจัดไว้ให้สำหรับแก้บน หรือรำออกพรานและรำออกทาสีต่อหน้ารูปจำลองเจ้าแม่อยู่หัวที่ประดิษฐานอยู่ในมณฑป แล้วแต่ว่าบนไว้ว่าจะรำที่ใด ผู้แก้บนนำหน้าพรานหรือหน้าทาสีที่ทางวัดหรือที่ทางโนราจัดไว้มาครอบบนหน้า และยกมือใส่ทำรำ สองสามครั้ง ก็เป็นอันเสร็จพิธี เรียกว่า พอหลุดเหมุรย

การแก้บนด้วยการรำโนรา ผู้แก้บนจะต้องแก้บนให้ตรงกับที่ได้บนไว้กับเจ้าแม่อยู่หัวว่าจะแก้บนโดยการรับเชิญโนรามาส่งเป็นโรงหรือเป็นคณะ หรือการรำโนรากับคณะโนรา หรือการรำพรานและรำทาสี

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลพบว่า นอกจากจะมีการรำโนราแก้บนเจ้าแม่อยู่หัวแล้ว ยังมีลูกหลานเจ้าแม่อยู่หัวส่วนหนึ่งที่รำโนราถวายเจ้าแม่อยู่หัว เนื่องจากลูกหลานของเจ้าแม่อยู่หัวส่วนใหญ่เชื่อว่าเจ้าแม่อยู่หัวโปรดปรานการแสดงโนรามาก (เมื่อก่อนสมัยที่ใช้เรือยนต์โนราคณะไหนที่ขึ้นที่ท่าหน้าวัดท่ากระจะ ถ้าไม่เชิดเครื่องดนตรีให้เจ้าแม่อยู่หัวชมก่อน อาจทำให้คณะโนรามืออันเป็นไป เช่น ปวดท้อง เป็นต้น) ด้วยความเชื่อถือและศรัทธาว่าเจ้าแม่อยู่หัวมีความศักดิ์สิทธิ์ นอกจากจะแสดงความจงรักภักดี ความกตัญญูกตเวที ต่อเจ้าแม่อยู่หัวโดยการสมโภชและสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว ลูกหลานบางคนก็จะรำโนราถวายโดยที่ไม่ได้มีการบนเอาไว้แต่มีความตั้งใจที่จะรำถวายเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และครอบครัว และเชื่อว่าจะทำให้มีชีวิตที่ดีขึ้น โดยจะรำในช่วงบ่ายของวันพฤหัสบดี หากปีใดลูกหลานคนใดเพิกเฉยที่จะมาแก้บนตามที่ได้นบนเอาไว้ ชาวบ้านเชื่อว่าเจ้าแม่อยู่หัวจะตักเตือน หรือลงโทษด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ล้มเจ็บป่วย ผอมแห้ง ปวดเมื่อยตามร่างกาย เป็นต้น (สัมภาษณ์ เที่ยง เวทย์ประสิทธิ์ และคณะ วันที่ 10 พฤษภาคม 2551 , วิจิตรา ชูสว่าง และคณะ วันที่ 20 พฤษภาคม 2551)

2) การแก้บนด้วยการบวช การแก้บนด้วยการบวชในประเพณีตายย่านของชาวบ้านท่ากระจะ จะมีอยู่ 3 ประเภท คือ การบวชพระ การบวชชี และการบวชชีพรหมณ์

(1) การบวชพระ คือการบวชโดยทั่วไปแล้วแต่จะบนบานว่าจะบวชหน้าเจ้าแม่อยู่หัว หรือบวชที่วัดไหนก็ได้

(2) การบวชชี คือการบวชของผู้หญิงที่ต้องทำพิธี โคนศีรชะ ถือศีล 8 และนุ่งขาวห่มขาว

(3) การบวชชีพรหมณ์ คือการบวชของผู้หญิงแต่ไม่ต้อง โคนศีรชะ แต่นุ่งขาวห่มขาว และถือนศีล 8

การบวชชี และการบวชชีพรหมณ์ มักนิยมบวชในมณฑล ในการบวชนี้จะบวชในวันพุธซึ่งเป็นวันสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว และวันแรกของการเริ่มงาน หรือบวชในวันพฤหัสบดีที่เป็นวันสมโภชก็ได้ โดยผู้ที่บวชต้องซื้อบัตรเพื่อขอบวช คนละ 100 บาท หรือจะบวชในวันอื่นก็ได้แล้วแต่ว่าจะบนไว้ว่าอย่างไร

3) การแก้บน โดยการปิดทองเจ้าแม่อยู่หัว แล้วแต่ว่าจะบนไว้ว่าจะปิดทองกี่แผ่น แต่ในการแก้บนโดยการปิดทองนั้นทางวัดอนุญาตให้ปิดทองได้ที่ประตูหน้าห้องที่ประดิษฐานเจ้าแม่อยู่หัวเท่านั้น ซึ่งในการบนปิดทองสามารถแก้บนได้ตั้งแต่วันพุธจนถึงวันพฤหัสบดี

4) การแก้บน โดยการจุดประทัด แล้วแต่ว่าผู้บนจะบนไว้ว่าจะจุดประทัดจำนวนเท่าไร ทางวัดจัดสถานที่สำหรับจุดประทัดไว้ให้เป็นพิเศษ โดยผู้ที่มาแก้บนจะต้องมาจุดประทัดแก้บนในสถานที่ที่ทางวัดจัดไว้เท่านั้น การจุดประทัดแก้บนเจ้าแม่อยู่หัวได้เกิดขึ้นมาประมาณ 30 ปีแล้ว

1.4 พิธีกรรมการรำโนราโรงครู

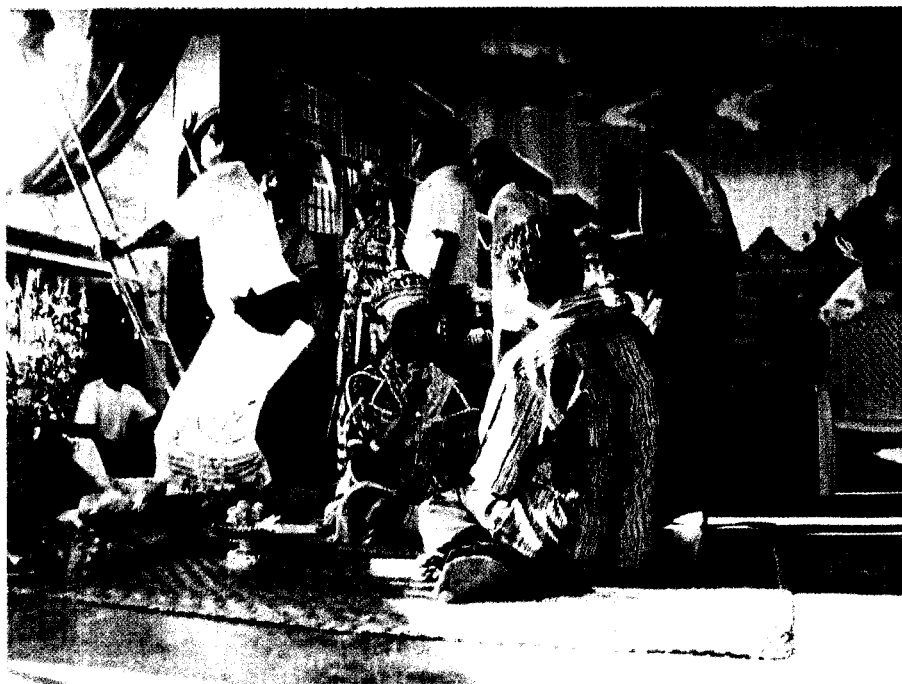
จากการศึกษาและวิเคราะห์ พิธีกรรมโนราโรงครู ในประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคูระ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา พบว่าพิธีกรรมโนราโรงครู เป็นพิธีกรรมที่สำคัญในงานประเพณีตายาย่านดั้งเดิม กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้กล่าวว่า งานประเพณีตายาย่านจะขาดโนราไม่ได้ เพราะตามความเชื่อของคนสมัยก่อน ผู้เฒ่าสั่งว่า หากจะเชิญเจ้าแม่อยู่หัวออกจากห้องออกจากผอบไม่ว่าจะเป็นช่วงเดือนหก หรือช่วงที่เจ้าเมืองเสร็จสมัยก่อน จะขาดการแสดงโนราไม่ได้ การที่จะได้ชมบารมีหรือมองเห็นเจ้าแม่อยู่หัวจะต้องมีโนราหรือดาหมอครูอัญเชิญ ซึ่งได้ทำสืบทอดกันมา (สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒนธรรมจารี และคณะ วันที่ 20 พฤษภาคม 2551, สมคิด ทองคณารักษ์ วันที่ 7 มีนาคม 2552) ซึ่งในปัจจุบันพิธีกรรมโนราโรงครูก็เป็นพิธีกรรมหนึ่งในประเพณีตายาย่านซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอรายละเอียดต่อไป

1.4.1 ความสำคัญของพิธีกรรมการรำโนราโรงครู

ในงานประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคูระนั้น จากการศึกษาค้นคว้าและการสัมภาษณ์ แอบ มุสิกพันธ์ คณะโนราเอิบอวบ ประพันธ์ศิลป์ พอจะสรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายในการรำโนราโรงครูในงานประเพณีตายาย่านของวัดท่าคูระนั้น เพราะต้องการแสดงความกตัญญู กตเวทิต่อเจ้าแม่อยู่หัว ชาวบ้านท่าคูระและชาวบ้านทั่วไปเชื่อว่า เจ้าแม่อยู่หัว ชอบการรำโนรา และเพื่อให้ชาวบ้านได้ทำพิธีแก้บนต่อเจ้าแม่อยู่หัวตามที่ได้บนกันไว้ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ที่บนกับเจ้าแม่อยู่หัวว่าจะรำโนราถวายเมื่อสมปรารถนาจะได้ตามความประสงค์ จึงมีการแก้บนด้วยการรำ

โนราเพิ่มขึ้นทุกปี และเป็นประเภทการบันเทิงที่มีชาวบ้านร่วมกิจกรรมมากที่สุด (สัมภาษณ์ แอม มุสิกพันธ์ วันที่ 20 พฤษภาคม 2551)

ภาพที่ 4.14 พิธีกรรมการรำโนราโรงครู

1.4.2 จุดมุ่งหมายของการรำโนราโรงครูวัดท่ากระ

จากการศึกษาพบว่า การรำโนราโรงครู โดยทั่วไปมีจุดมุ่งหมายในการจัดที่ สำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อไหว้ครู หรือไหว้ตายายโนรา ด้วยเหตุที่โนรา เป็นศิลปินมีครู ดังนั้น ผู้แสดงโนราจะต้องมีการไหว้ครู และแสดงกตเวทิตาต่อครูของตน
- 2) เพื่อทำพิธีแก้บนหรือแก้หุมรย และทำพิธี ต่าง ๆ เช่น เหยียบเสนา ตัดจุก ตัดผมผิข่อ ต่ออายุและดวงชะตา ผูกผ้าปล่อย เป็นต้น ชาวบ้านภาคใต้เชื่อว่าครูโนราเป็นผู้ซึ่งมีความ สักดิ์สิทธิ์ เมื่อมีความเดือดร้อนเกิดขึ้นกับตนเอง ครอบครัว และญาติมิตร ก็จะบนบานขอความ ช่วยเหลือต่อบรรพบุรุษ เมื่อสำเร็จสมประสงค์แล้วก็ต้องแก้บนในพิธีการรำโนราโรงครู
- 3) เพื่อครอบเทริด การครอบมือแก้ศิลปินใหม่ ซึ่งถือเป็นกิจกรรมอันเป็น มิ่งมงคลยิ่งของชีวิตศิลปิน ศิลปินโนราในภาคใต้ก็ประเพณีปฏิบัติเช่นเดียวกัน เรียนพิธีนี้ว่า พิธี ครอบเทริด หรือ ผูกผ้าใหญ่ หรือพิธีแต่งพอก พิธีแต่งพอกหรือผูกผ้าใหญ่ เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่ง

ของโนรา ทำพิธีเช่นเดียวกับพิธีโนราเข้าโรงครูหรือโนราลงครู แต่โรงครูไม่ต้องมีพิธีทางศาสนา และพิธีในโนราโรงครูจะมีการเชิญวิญญาณบรรพบุรุษโนรามาร่วมด้วย (ภิญโญ จิตต์ธรรม 2542: 2807)

โนราโรงครูวัดท่าคุระ นอกจากมีจุดมุ่งหมาย บางส่วนเช่นเดียวกับการรำโนราทั่วไปแล้ว ยังมีจุดมุ่งหมายเฉพาะ ของการรำโนราโรงครูวัดท่าคุระอีก 3 ประการคือ

(1) เพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อเจ้าแม่อยู่หัว เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่า เจ้าแม่อยู่หัวโปรดปรานโนรา ก็จะมีการรำโนราถวายเจ้าแม่อยู่หัว ที่เชื่อว่าจะทำให้ตนเองและครอบครัวมีความสุข ความเจริญเป็นสิริมงคล

(2) เพื่อแก้บนต่อเจ้าแม่อยู่หัว เพราะชาวบ้านเชื่อว่าเจ้าแม่อยู่หัว สามารถให้คุณ ให้โทษแก่ตนได้ และชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่า เจ้าแม่อยู่หัวโปรดปรานโนรา จึงทำให้ผู้ที่บนขอให้เจ้าแม่อยู่หัวช่วยเหลือ จะนิยมแก้บนด้วยการรำโนรา การรับเชิญโนรามาร่วมแสดง การรำออกพราน การรำออกทาสี

(3) เพื่อจรรโลงวัฒนธรรมพื้นบ้าน การรำโนราโรงครูเกิดขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่สันนิษฐานว่ามีพร้อมกับการเกิดของโนราของภาคใต้ (ธีระ จันทิปะม.ป.ป.: 7) ดังนั้น การจัดให้มีการรำโนราโรงครูในงานประเพณีตายายย่านของชาวบ้านท่าคุระถือเป็นการรักษาวรรณกรรมพื้นบ้านไม่ให้สูญหายไป ซึ่งผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าในปัจจุบันการแสดงโนราในงานต่าง ๆ จะมีน้อยลง เนื่องจากความนิยมในการชมศิลปะการแสดงสาขานี้ลดลง และค่าจ้างในการแสดงก็สูงขึ้นกว่าสมัยก่อน (รายละเอียดจะกล่าวในหัวข้อการเปลี่ยนแปลงของประเพณีตายายย่าน)

1.4.3 ชนิดของโนราโรงครูวัดท่าคุระ

แม้ว่าการรำโนราทั่วไป และโนราโรงครู จะมีความคล้ายคลึงกัน แต่จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า โнораโรงครูสามารถแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ โнораโรงครูใหญ่ และโนราโรงครูเล็ก

1) โнораโรงครูใหญ่ คือ การรำโนราโรงครูเต็มรูปแบบ ปกติการรำโนราโรงครูใหญ่ทำกัน 3 วัน จึงจบพิธี เริ่มรำตั้งแต่วันพุธไปสิ้นสุดในวันศุกร์ และจะต้องทำกันเป็นประจำ เช่น ทุกปี ทุกสามปี ทุกห้าปี แล้วแต่เจ้าภาพจะกำหนด

2) โнораโรงครูเล็ก คือ การรำโนราโรงครูอย่างย่อ ใช้เวลารำเพียง 1 คืน กับ 1 วัน เท่านั้น ปกติจะเข้าโรงรำในเย็นวันพุธไปสิ้นสุดในวันพฤหัสบดี (พิทยา บุษรรัตน์ 2537: 151) โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อรำถวายเจ้าแม่อยู่หัว และทำพิธีแก้บนให้กับชาวบ้านที่ได้

บนไว้กับเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งตรงกับการให้สัมภาษณ์ของแอบ มุสิกพันธ์ คณะโนราเอิบอว ประพันธ์ ศิลป์ (สัมภาษณ์ แอบ มุสิกพันธ์ วันที่ 20 พฤษภาคม 2551)

1.4.4 องค์ประกอบในการรำโนราโรงครูวัดท่าคุระ

พิธีรำโนราโรงครูของวัดท่าคุระในงานประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ นั้นมีองค์ประกอบในการรำโนราโรงครูที่สำคัญ คือ

1) *โนราใหญ่* คือ หัวหน้าคณะหรือนายโรงโนรา จะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ บางแห่งเรียกโนราใหญ่ว่า “ครูหมอโนรา” โนราใหญ่จะเป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในการรำโนราโรงครู เป็นผู้ควบคุมดูแลความเรียบร้อย ในขั้นตอนต่างๆ ของพิธีกรรม ความถูกต้อง ของเครื่องบูชาประกอบพิธีกรรม การให้จังหวะดนตรี คอยควบคุมคนทรงวิญญูณครูหมอโนรา หรือตายายโนรา โนราใหญ่เป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในพิธีการรำโนราโรงครู ทุกคนจะต้องให้ความเคารพและเชื่อฟัง

2) *คณะโนรา* มีประมาณ 15-20 คน อาจจะเป็นคณะของโนราใหญ่เอง หรือเป็นโนราจากหลายคณะมารวมกัน เพื่อประกอบพิธีกรรมและให้ความบันเทิงแก่ผู้ชม ในการรำโนราโรงครูเป็นพิธีกรรมที่ขลัง และศักดิ์สิทธิ์ จึงมีการคัดเลือกโนรา และลูกคู่ที่มีความชำนาญ และมีประสบการณ์ในการรำโนราโรงครูมาแล้ว มาร่วมในพิธีเพื่อป้องกันความผิดพลาด

3) *คนทรง* หรือร่างทรงครูหมอโนราซึ่งอาจจะเป็นร่างทรงประจำครูหมอโนรา หรือตายายโนรานั้น ๆ หรืออาจจะเป็นผู้มีเชื้อสายโนรา ลูกหลานตายายโนราที่ครูหมอโนรา หรือตายายโนราจะเข้าทรง

4) *ระยะเวลาและวันทำพิธี* มักนิยมประกอบพิธีในฤดูแล้ง ซึ่งเป็นช่วงที่เกี่ยวเสร็จเรียบร้อยแล้ว โนราโรงครูวัดท่าคุระ ตำบลคลองรี กำหนดให้มีขึ้นในวันพุธแรกของข้างแรมเดือน 6 ทุกปี โดยเริ่มพิธีเข้าโรงครูตอนเย็นวันพุธแรกของข้างแรมเดือนหก ไปสิ้นสุดในคืนวันพฤหัสบดี วันประกอบพิธีรำโนราหากวันใดตรงกับวันพระก็จะหยุดพิธี และเลื่อนไปทำในอีกวันหนึ่ง เพราะชาวบ้านเชื่อว่าวันพระตายายโนรา จะไม่มาเข้าโรงครูเพราะติดงานบุญ หรือต้องรักษาศีล ไม่อาจปลื้มตัวมาได้ จึงต้องงดทำพิธีเข้าโรงครู และโรงครูจะทำวันอื่น ๆ ก็ได้ แต่จะต้องแรกเข้าโรงครูในวันพุธก่อน (พิทยา บุษรารัตน์ 2537: 155)

5) *โรงพิธีหรือโรงครู* โรงสำหรับรำโนราโรงครู จะต้องปลูกสร้างให้ถูกต้อง เพราะโนราตลอดจนชาวบ้านที่นับถือหมอโนราเชื่อว่า โรงที่ปลูกสร้างผิดลักษณะตามแบบโบราณ จะใช้ทำพิธีไม่ได้ เพราะครูหมอไม่ยอมให้ทำเช่นนั้น จะถูกลงโทษให้เป็นไปต่างๆ นานา (โอกาส อิสโม 2544: 40) โรงโนราโดยทั่วไปสร้างโรงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 9 ศอก ยาว 11 ศอก มีเสา 8 ต้น ไม่ยกพื้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน หน้าโรงหันไปทางทิศเหนือ เรียกว่า

“ลอยหวัน” (หันส่วนยาวของโรงโนราไปตามตะวัน) ไม่หันไปทางทิศตะวันออก หรือ ทิศตะวันตก เพราะเป็นการ “ขวางหวัน” (หมายถึงหันหน้าโรงเข้าหาดวงตะวัน) ตามความเชื่อของโนราว่าเป็น อัมมมงคล ด้านหลังของโรงเป็นที่พักของคณะโนรา ส่วนที่ต่อออกไป ด้านขวาหรือด้านซ้ายของ โรงคาดเป็นร้านสูงจากพื้นระดับสายตา จากเสาโรงออกไปรับกับไม้ชายคาที่ยื่นลงมา เพื่อเป็นที่ วางเครื่องบูชา เครื่องสังเวศ วางเทริด¹ วางหน้าพราน และเครื่องแต่งตัวโนรา เรียกว่าศาลหรือ พาไล พื้นโรงปูด้วย “สาตคกล้า” (เสื่อสานด้วยคกล้า) แล้วปูทับด้วยเสื่อกระจูด วางหมอน ปูผ้าขาว ทับเรียกว่า “สาตหมอน” บนหมอนวางไม้แตรและไม้กระดาน หรือเชิงเทียนติดเทียน เรียกว่า “เทียบครุ” หรือ “เทียบกาศครุ” โรงพิธีอาจจะตกแต่งด้วยผ้า กระดาษสี ธงราย เช่นเดียวกับการ ประกอบพิธีกรรมอื่น ๆ สำหรับโรงพิธีหรือโรงครูวัดท่าคูระ ภายหลังได้สร้างโรงอย่างถาวรโดยมี รูปแบบและโครงสร้าง เช่นเดียวกับโรงครูในอดีต เพียงแต่มีการยกพื้นและมุงหลังคาด้วยกระเบื้อง

6) *อุปกรณ์ในการประกอบพิธี* อุปกรณ์ที่สำคัญ ได้แก่ ผ้าแพดานบนศาล หรือพาไล ผ้าแพดานใหญ่ในพิธี ที่วางเทริด เสื่อหมอน เครื่องเขียนพิธี หมอนน้ำมนตร์ ไม้หวาย มีดหมอ บายศรีเล็ก หรือบายศรีปากชามตั้งศาลหรือพาไล บายศรีใหญ่หรือบายศรีห้องโรงเพื่อตั้ง ในโรงพิธี ดอกไม้ ธูปเทียน หอกแทงจระเข้ ใบชิงหรือกระแซง ขันลงหิน หน้าพรานชาย หูยิง เทริด ย่าม ธนู เชือกคล้องหงส์ เครื่องแต่งตัวโนรา หญ้าคา หญ้าครุน ใบเฉียงพร้าว ใบหมาผูกผู้ เงินเหรียญ รวงข้าว มีดโกน หินลับมีด พระขรรค์ หนังสื่อ หนังสี่ เป็นต้น

7) *เครื่องบูชา* เครื่องบูชาประกอบพิธีแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

(1) *เครื่องบูชาสำหรับถวายครุหมอโนรา* หรือค้ายายโนราบนศาลหรือ พาไล ประกอบด้วย หมาก 9 คำ เทียน 9 เล่ม เครื่องเขียน 1 สำหรับ กล้วย 3 หวี อ้อย 3 ท่อน ขนมน้ำผึ้งวันสารทเดือนสิบ ได้แก่ ขนмпอง ขนมลดา ขนม่บ้ำ ขนม่เมซำ ขนม่เทียน 3 สำหรับ ข้าวสารพร้อมหมากพลู เทียนจัดลงในภาชนะที่เรียกว่า กระสอบนั่ง หรือ “สอบรวด” 3 สำหรับ มะพร้าว 3 ลูก เครื่องควาหวาน 12 ที่ หรือ 12 สำหรับ เสื่อ 1 ผืน หมอน 1 ใบ ผ้าขาว 1 ผืน ผ้านุ่งห่มชาย 1 ชุด ผ้านุ่งห่มหญิง 1 ชุด บายศรีปากชาม 1 ปาก หน้าพรานชายหญิง อย่างละ หน้าเป็นอย่างน้อย โดยวางหน้าพรานหญิงไว้ทางซ้าย หน้าพรานชายไว้ทางขวา เทริดแล้วแต่จะ ใช้จำนวนเท่าไร เช่น 7 ยอด 9 ยอด

¹ เป็นเครื่องประดับศีรษะของตัวนายโรงหรือโนราใหญ่ ลักษณะคล้ายมงกุฎยอดเดี่ยว มีกรอบหน้า มีด้ายมงคลประกอบ

ส่วนที่เพดานของศาล หรือพาไลจะต้องใช้ผ้าบางสีเหลี่ยมจัตุรัส

1 ผืน ผูกด้วยด้ายขาวทั้ง 4 มุม แล้วจึงเข้ากับตัวโรง บริเวณศาลหรือพาไลเพื่อทำเป็น “เพดาน” ของที่บูชาในเพดาน ใส่งามากลู 1 กำ ดอกไม้ 3 ดอก เทียน 1 เล่ม และข้าวตอก 3 เม็ด บนศาลหรือพาไลได้คาดเพดาน ปลูก้าขาวบนหมอน วางหน้าพราน หน้าทาสี ปักเทียนไว้ที่หน้าพราน มีไม้ไต้ระวางไว้ หน้าเทียนวางเครื่องเขียน หมอน้ำมนตร์ เทริด บายศรี บนศาลหรือพาไลจะต้องมีการตั้งราคาหรือค่ายกครุด้วยเงินเหรียญ 3 บาท หรือ 12 บาท สำหรับอาหารคาวหวาน หรือที่ 12 ต้องปักเทียนไว้ให้ครบทุกสำรับ และต้องเปลี่ยนทุกวัน เพื่อเชื่อเชิญให้ครุหมอโนรา หรือตายโนรา มารับเครื่องเช่นสังเว

(2) เครื่องบูชาที่ห้องโรง คณะโนราที่ประกอบพิธีราโนราโรงครูจะเป็นผู้จัดหาเครื่องบูชา โดยนำมาไว้ที่พื้นกลางโรง ก่อนจะวางลงต้องปูเสื่อซึ่งทำด้วยกะพ้อหรือค้ำให้เต็มพื้นโรง มีข้อแม้ในการปูว่าพื้นกลางโรงจะต้องวางอยู่บนพื้นอื่น ๆ และเชื่อกันว่าจะปิดกวาดหรือสะบัดฝุ่น หรือผงใด ๆ ไม่ได้จนกว่าจะเสร็จพิธี นอกจากจะมีเสื่อกะพ้อหรือเสื่อค้ำปูแล้ว จะต้องหาเสื่อกระจูด ผ้าขาว หมอน มาอย่างละ 1 เอาหมอนวางบนเสื่อแล้วเอาผ้าขาวปูทับบนหมอนอีกที่หนึ่ง หลังจากนั้นจึงเอารูปเทียน 9 เล่ม ดัดไม้เป็นแพวงไว้บนหมอน เพื่อให้โนราใหญ่ ทำพิธีเชิญครุหมอโนรา หรือตายโนรามาร่วมเข้าทรง ที่เพดานโรงพิธีจะต้องมีผ้าขาวสีเหลี่ยมจัตุรัสผืนหนึ่งมาผูกไว้ เพื่อทำเป็นเพดานโรง เช่นเดียวกับเพดานบูชาบนศาลหรือพาไล ภายในผ้าเพดานนี้ใส่งามากลู รูป เทียน และดอกไม้ ไว้เช่นเดียวกับเครื่องบูชาที่ห้องโรง บายศรีห้องโรงขนาด 3 - 12 ชั้น บายศรีที่ชั้นขึ้นอยู่กับจำนวนเทริดที่วางไว้บนศาลหรือพาไล ถ้ามีเทริด 12 ยอด บายศรีก็ทำ 12 ชั้น จำนวน 1 ต้น แต่โนราโรงครูทั่วไปมักทำบายศรีแค่ 3 ชั้น และมีเทริด 3 ยอด สายสิญจน์สำหรับใช้ทำพิธีเชิญครุ

ภาพที่ 4.15 เครื่องบูชาบนโรงโนรา

8) เครื่องดนตรี และลูกคู่ เครื่องดนตรีประกอบด้วย ทับ 1 คู่ เป็นตัวคุม จังหวะและเดินทำนอง กลอง 1 ใบ สำหรับเสริมจังหวะทับ ปี่นอก 1 เลา สำหรับสร้างบรรยากาศให้สอดคล้องกับทำนองลีลาการรำ โหม่ง 1 คู่ สำหรับประกอบจังหวะและประกอบเสียงร้องกลอนให้ไพเราะ ฉิ่ง 1 คู่ สำหรับเสริมและเน้นจังหวะของทับ และแตรหรือไม้แตร ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ขาดไม่ได้สำหรับการประกอบพิธีโนราโรงครู แตรจะใช้สำหรับประกอบจังหวะ จำนวนลูกคู่ก็มีเท่ากับจำนวนเครื่องดนตรีที่กล่าวแล้ว

ภาพที่ 4.16 เครื่องดนตรีโนราและลูกคู่

9) ผู้เข้าร่วมประกอบพิธีโนราโรงครู ประกอบด้วย โนราใหญ่หรือครุหมอ โนรา คณะโนรา คนทรงครุหมอโนรา ลูกคู่ ผู้เก็บเงิน ผู้ต้องการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น ผู้ที่ต้องการครอบเทริด (เป็นพิธีกรรมที่ครุหมอโนราจะเป็นผู้ครอบเทริดให้กับโนราใหม่เพื่อรับรองความสามารถและเป็นโนราที่สมบูรณ์) ผูกผ้าปล่อย (การประกอบพิธีกรรมเพื่อให้ตนหลุดพ้นหรือตัดขาดจากความเป็นโนรา และจะไม่ถูกครุหมอโนราหรือตายายโนราลงโทษ) พิธีกรรมรำสอดกำไล (เป็นพิธีกรรมของโนราเพื่อรับศิษย์เข้าฝึกหัดการรำโนรา เป็นการฝากตัวต่อครูโนราทั้งที่ผู้ที่หัดรำโนราแล้วและยังไม่เคยหัดรำมาก่อน) ตัดจุก (คือการนำลูกหลานที่ไว้ผมจุกมาตัดผมจุกในพิธีโนราโรงครู เพื่อเป็นสิริมงคล) เขยิบเสน (ผู้ที่เป็นเสนเพื่อให้เสนหายจะต้องแก้โดยให้โนราทำพิธีเขยิบเสนให้เวลาเข้าโรงครู) ตัดผมผีซ่อ (คือผมที่จับตัวกันเป็นกระจุกโดยธรรมชาติ เหมือนผมมัดเอาไว้ตั้งแต่แรกคลอด แต่สามารถตัดออกและแก้ให้หายได้โดยให้โนราใหญ่ตัดให้ในพิธีโนราโรงครู) ต่ออายุหรือดวงชะตา ผู้มีเชื้อสายโนราหรือลูกหลานตายายโนราและชาวบ้านโดยทั่วไป

10) บทประกอบทำรำและบทร้อง ในการประกอบพิธีกรรมโนราโรงครูมีบทประกอบทำรำและบทร้องแตกต่างกันออกไปบ้างตามชนิดของโนราโรงครู

(1) *บทประกอบทำรำ* หมายถึง บทร้องกลอนของโนราที่มีทำรำประกอบ และใช้ในพิธีกรรมโนราโรงครู เช่น บทครูสอนซึ่งใช้กับโนราโรงครูทุกชนิด บทสอนรำ บทประถม บทไชชาย บทฟ้ายัน เป็นต้น

(2) *บทร้อง* หมายถึง บทร้องกลอนของโนราที่ไม่มีทำรำประกอบ ใช้ในพิธีกรรมโนราโรงครู เช่น บททาสครู บทสรรเสริญครู บทสรรเสริญคุณมารดา บทเชิญครู หรือบทขุมนุมครู บทส่งครูหรือบทส่งตายาย เป็นต้น

1.4.5 *ขั้นตอนของพิธีกรรมการทำรำโนราโรงครูวัดท่าคุระ*

โนราโรงครูวัดท่าคุระ อำเภอสตงพระ จังหวัดสงขลา เป็นโนราโรงครู ชนิดโนราโรงครูเล็กหรือโรงแก่น้ำคำครู มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ เพื่อแสดงความกตัญญูต่อเจ้าแม่อยู่หัว และทำพิธีแก้บนต่อเจ้าแม่อยู่หัว เพื่อให้บรรดาลูกหลานของชาวบ้านท่าคุระได้มาร่วมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพชนของตน และเพื่อร่วมกันจรจรโลงศาสนาและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในท้องถิ่นของตน คือ ประเพณีการทำรำโนราโรงครู หรืองานตายายย่าน (พิทยา บุญรัตน์: 2537) ที่อาจแตกต่างไปจากความมุ่งหมายของการจัดโนราโรงครูโดยทั่วไป ขั้นตอนและการจัดพิธีกรรมของโนราโรงครูวัดท่าคุระมีดังนี้

1) *พิธีกรรมในวันแรก* ซึ่งเริ่มในวันพุธตอนบ่าย (วันพุธแรกของข้างแรม เดือน 6) หลังจากพิธีอัญเชิญ และสงฆ์นำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ภายในมณฑปวัดท่าคุระ เมื่อเสร็จสิ้นพิธีการ ทางวัดก็จะให้ชาวบ้านได้เข้าไปสงฆ์นำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ได้ตลอดทั้งวัน และหลังจากนั้นทางคณะโนราก็จะเริ่มพิธี ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอแต่ละขั้นตอนดังนี้

(1) *เข้าโรง* หลังจากพิธีสงฆ์นำเจ้าแม่อยู่หัวแล้ว ซึ่งเป็นเวลาเย็นหรือย่ำค่ำที่ชาวบ้านภาคใต้เรียกว่า “เวลานกขุมรัง” คณะโนราก็จะเข้าโรง โดยเตรียมยกอุปกรณ์ต่างๆ ที่วางไว้นอกโรง เช่น เครื่องแต่งตัว เทริด หน้าพราน เป็นต้น เดินเข้าโรงพร้อมกับประโคมดนตรี จากนั้นหัวหน้าคณะหรือโนราใหญ่ จะถือไม้หวาย หรือไม้เขียน ร่ายรำนำหน้าคณะเข้าโรง ลูกคู่ก็จะประโคมเครื่องดนตรีทุกชิ้น เดินเข้าโรงพร้อมกันในการเข้าโรงหัวหน้าคณะจะบริการคากว่า “ออนอ ออฟอ ออแม่ อออา ออเอ เวียนแวะท้องโรง” แล้วนำอุปกรณ์ต่างๆ ไปวางไว้ที่กลางห้องโรงพิธีหน้าพาไล เรียกว่า “ตั้งเครื่อง” นำเทียนมาปักไว้ที่เครื่องบูชา เครื่องสังเวท หน้าพราน หน้าทาสี และยอดเทริดทุกยอด สำหรับชาวบ้านหรือลูกหลานตายายโนราที่นำเอา เทริด หรือหน้าพรานมาเข้าร่วมพิธีโรงครูก็จะนำมาวางรวมกันไว้ในตอนนี้

(2) *เบิกโรง* เพื่อเชิญครูหมอโนราให้มาขุมนุมในโรงพิธี และเพื่อขอสถานที่ตั้งโรงโนราจากนางธรณีและพระภูมิ ขออำนาจของพระรัตนตรัย คุณบิดา มารดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การเบิกโรงเริ่มจากเอาพานดอกไม้ รูปเทียน 2 พาน พานแรกจุดเทียนใส่หมากพลู

และคอกไม้วางไว้เป็นพานครุ พานที่สอง เอาเทียน 3 เล่ม หมากรุก 3 คำ เงินที่เรียกว่า “ค่ากำนัล” จำนวน 3 บาท หรือ 12 บาท นำมาใส่พานพร้อมกับเล็บที่สวมมือ 3 อัน กำไล 3 วง วางลงบนพื้นโรง จุดเทียน 3 เล่ม พร้อมกับเทียนใหญ่ หรือเรียกว่า “เทียนครุ” นำไปปักไว้บนแท่นเทียน เทียนครุนี้จะต้องจุดติดต่อกันไม่ให้ดับตลอดเวลา 2 วัน ในการประกอบพิธีโนราโรงครุแล้วนำเทียน 3 เล่ม ไปปักไว้ที่กลอง 1 เล่ม พร้อมกับหมากรุกใบละ 1 คำ อีก 2 เล่มปักไว้ที่ทับใบละ 1 เล่ม พร้อมกับหมากรุกใบละ 1 คำ จุดเทียนที่เครื่องสังเวชนหน้าพราน หน้าทาสี บนยอดเทริด โนราใหญ่และผู้เข้าร่วมพิธีจับสายสัญญาณที่ต่อมาจากเพดานห้องโรงพาไล และห้องโรงที่ประกอบพิธีกรรม โนราใหญ่ยกพานหมากรุก จุดเทียนใหม่ที่พานอีก 1 เล่ม กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย กล่าวชุมนุมเทวดา บริกรรมคาถา จากนั้นจึงว่าบท “ชุมนุมครุ” ทำพิธีชั้ดหมากรุก เอาหมากรุกคำแรก ซึ่งวางไว้ที่กลองไปเห็บหลังคาโรง เพื่อบูชาเทวดา หมากรุกคำที่ 2 ซึ่งวางไว้ที่ทับใบที่ 2 ให้ถือกำไว้กับเทียนทั้ง 3 เล่ม แล้วสอดไปในกำไลมือเสียดก่อน 3 รอบ จากนั้นชั้ดเข้าไปในทับแล้วตีทับรัว ลูกคู่เริ่มเล่นดนตรีพร้อมกัน เป็นอันเสร็จพิธี

(3) ลงโรง หมายถึง การโหมโรงด้วยดนตรีล้วน ๆ ประมาณ 12 เพลง ซึ่งไม่อาจบอกได้ว่าเป็นเพลงอะไร เพราะดนตรีโนรานั้นการให้จังหวะเป็นสำคัญ ส่วนปีซึ่งมีหน้าที่ทำเพลงจะเล่นเพลงอะไรก็ได้เพียงแต่ให้เข้ากับจังหวะดนตรี (โอภาส อีสโม 2544: 55) การลงโรงจะเริ่มขึ้นหลังจากการเบิกโรงเสร็จลงสักครู่

(4) กาศครุ คือ การกล่าวถึงคุณของครุหมอโนรา กล่าวเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาช่วยปกป้องคุ้มครองและปัดรังควานให้ออกไปจากโรงโนรา (โสภฯ ชายเกตุ 2542: 94) เมื่อลูกคู่ลงโรงหรือโหมโรงแล้ว โนราใหญ่จะเริ่มแต่งตัวโนราโดยนำเอาเครื่องแต่งตัวบางส่วนมาแต่ง เช่น นุ่งสนับเพลา หน้าผ้า ผ้าห้อย ปีกหรือหางหงส์ เป็นต้น โดยจะนั่งแต่งตัวโนราอยู่ในโรงพิธี จากนั้นจึงยกพานหมากรุกขึ้นบูชา กล่าวบูชาพระรัตนตรัย เริ่มตั้งแต่บทขานเอ ต่อด้วยบทหน้าแตระ บทท้ายแตระ บทเพลงโทน ในขณะที่โนราใหญ่กาศครุผู้ร่วมพิธีหรือคณะโนราก็จะแต่งตัวให้โนราใหญ่จนเสร็จ

(5) เชิญครุ เมื่อกาศครุเสร็จแล้ว โนราใหญ่ก็จะกล่าวเชิญครุด้วยบทชุมนุมครุ โดยไม่มีการเซ่นไหว้ด้วยเครื่องสังเวท การเชิญครุเริ่มด้วยโนราใหญ่จับสายสัญญาณยกพานหมากรุกขึ้นบูชา กล่าวบูชาพระรัตนตรัย ว่าบทชุมนุมครุแล้วกล่าวบทเชิญครุ

(6) กราบครุ จะนำไม้วางเทียนบูชาครุ ที่มีเทียน 9 เล่ม หมากรุก 9 คำ มาให้โนราใหญ่จุดเทียน เพื่อเตรียมกราบครุ และรำถวายครุ เสร็จแล้วนำไปวางไว้บนหมอนซึ่งเป็นที่ครุอีกครั้ง จากนั้นจึงพร้อมกันกราบครุจำนวน 9 ครั้ง เมื่อกราบครุแล้วโนราใหญ่ คนทรงครุหมอโนราหรือตายโนรา ผู้ร่วมประกอบพิธีร่วมกันกรวดน้ำแผ่เมตตาไปให้ครุหมอโนราหรือ

ตายายโนรา และบรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลาย เมื่อกรวดน้ำแล้วโนราใหญ่จะยกสอบรรดาที่มีข้าวสารหมากและเทียนใส่เอาไว้ขึ้นมาบริกรรมคาถา แล้วตั้งจิตอธิษฐาน เพื่อแจ้งให้ครุหมอโนรา ให้มาร่วมพิธี กุ่มครองป้องกันให้รอดพ้นจากภัยอันตราย และให้การรำโนราโรงครูในครั้งนี้เป็นไปด้วยดี

(7) *รำถวายครู* โนราใหญ่จะเป็นผู้รำก่อนในคืนแรก รำถวายครูด้วยบทต่าง ๆ เช่น บทร่ายหน้าแตระ ต่อด้วยบทสรรเสริญครู บทสรรเสริญคุณมารดา แล้วโนราใหญ่ก็รำถวายครูด้วยบทครูสอน บทสอนรำ

(8) *การรำทั่วไป* หลังจากรำถวายครูแล้วก็ถือว่าเป็นอันเสร็จพิธีในวันแรก คณะโนราจะช่วยกันยกเครื่องสังเวช เทร็ด หน้าพราน หน้าทาสี และอุปกรณ์ต่าง ๆ ไปวางไว้บนศาลหรือพาไล เพื่อทำพิธีเช่นไหว้ในวันรุ่งขึ้น จากนั้นจะเป็นการรำของคณะโนรา เพื่อให้ความบันเทิงแก่ผู้ร่วมพิธีและชาวบ้าน

2) *พิธีกรรมในวันที่สอง* คือวันพหลหัสบดี เป็นพิธีใหญ่ เพราะวันพหลหัสบดีถือกันว่าเป็นวันครู พิธีกรรมในวันนี้จะเกิดขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งจัดขึ้นภายในมณฑลที่ประทับเจ้าแม่อยู่หัวซึ่งมีชั้นตอนดังต่อไปนี้

(1) *ลงโรง* มโนราก็จะเริ่มโหมโรงด้วยดนตรีล้วน ๆ ประมาณ 12 เพลง ในขณะที่ลูกคู่โนรากำลังโหมโรงอยู่นั้น โนราใหญ่ และ โนราผู้ช่วยก็แต่งตัวโนราเพื่อจะทำพิธีเช่นไหว้ครูโนรา และเก็บบต่อไป

(2) *กาศครู* การกาศครูก็จะเริ่มว่าบทกาศครู เช่นเดียวกับวันแรกตั้งแต่บทขานเอ บทหน้าแตระ บทร่ายแตระ บทเพลงโทน

(3) *เชิญครู* เมื่อกาศครูจบแล้วโนราใหญ่จะกล่าวเชิญครูในวันที่สองเพื่อมารับการเช่นไหว้ และเครื่องสังเวช เริ่มตั้งแต่การไหว้สวัสดีแล้วกล่าววบทเชิญครู

(4) *เช่นไหว้ครุหมอตายาย* หลังจากพิธีเชิญครูแล้วคณะโนราก็จะทำพิธีเช่นไหว้ครุหมอตายาย ในตอนนี้ชาวบ้านหรือลูกหลานตายายโนราที่บนบานเอาไว้ และสัญญาเอาไว้ว่าจะเก็บบด้วยสิ่งของ จะนำสิ่งของมอบให้กับโนราใหญ่ พร้อมพานดอกไม้ธูปเทียน และเงินทำบุญที่เรียกว่า “เงินชาตายาย” (เงินถวายสำหรับขับร้องเพื่ออัญเชิญวิญญาณตายาย) โนราใหญ่กล่าวนำบูชาพระรัตนตรัย กล่าวชุมนุมเทวดา กล่าวชุมนุมครุหมอ กล่าวคำเก็บบ เช่นไหว้และเชื้อเชิญครุหมอโนราหรือตายายโนรามารับเครื่องสังเวช และอวยพรแก่ลูกหลาน โนราใหญ่กล่าวคำอุทิศส่วนกุศลไปให้แล้วนำเอาหมากพลูมาบริกรรมคาถา มอบให้ผู้มาเก็บบทุกคน ๆ ละ 1 คำนำไปกินเพื่อความเป็นสิริมงคล เรียกว่า “หมากจุกอก”

(5) โนราทั่วไปปราถวายครู เป็นการรำถวายครูของโนราทั่วไปที่รำถวายครู จะเริ่มตั้งแต่บทสรรเสริญครู บทครูสอน บทสอนรำ เป็นต้น จากนั้นคณะโนราก็จะรำบทสิบสอง เพลง

(6) พิธีแก้บนเจ้าแม่อยู่หัว และครูหมอนโนราหรือตายายโนรา พิธีแก้บน เจ้าแม่อยู่หัว และครูหมอนโนราหรือตายายโนราที่เกี่ยวกับการรำโนราโรงครู จะสอดคล้องกับพิธีกรรมการแก้บนที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้ว (ดูรายละเอียดบทที่ 4 หน้า 94-100) แต่การแก้บนที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของโนราโรงครูโดยตรงจะมีอยู่ 2 อย่างด้วยกันคือ พิธีแก้บนด้วยการรำโนราถวายครู หรือการรำทรงเครื่อง และการรำออกพราน หรือจับบทออกพราน

(7) เขยิบเสน เสนเป็นเนื้อที่ออกพูนขึ้นจากระดับผิวน้ำเป็นแผ่น ถ้ามีสีแดงเรียกว่า เสนทอง ถ้ามีสีดำเรียกว่า เสนดำ เสนไม่ทำให้เจ็บปวดหรือมีอันตราย เสนอาจจะงอกบนศีรษะ บนใบหน้า บนส่วนของร่างกายทำให้ดูหน้าเกลียด ถ้าเป็นกับเด็ก ๆ ก็จะโตขึ้นตามอายุ เพื่อให้เสนหายจะต้องแก้โดยให้โนราทำพิธีเขยิบเสนให้เวลารำโรงครู ผู้ปกครองจะนำลูกหลานมาให้โนราเขยิบเสน โดยเตรียมเครื่องประกอบพิธีมาอบให้โนราใหญ่ เพื่อให้โนราใหญ่ทำพิธีเขยิบเสน ผู้วิจัยพบว่า พิธีเขยิบเสนของชาวบ้าน สะท้อนความเชื่อที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวคือชาวบ้านและคณะโนราเชื่อว่าเสนเกิดจากการกระทำของ ผีโงกแซงหรือผีเจ้าเสน หรือเพราะการทำเครื่องหมายของครูหมอนโนรา หรือตายายโนรา สามารถรักษาให้หายได้โดยการเขยิบของโนราในพิธีกรรมโนราโรงครู

(8) การส่งครูและการตัดเหมฺรย เมื่อคณะโนราทำพิธีเขยิบเสน และพิธีแก้บนให้ชาวบ้านหมดแล้ว โนราใหญ่ก็จะร้องบทชาครูหมอน หรือชาตายายและเจ้าแม่อยู่หัว เพื่อเป็นการบูชาครูหมอนโนราหรือตายายโนรา ชาวบ้าน ลูกหลานตายายโนราก็จะนำเงินมาบูชาตามกำลังศรัทธาเรียกว่า “เงินชาครูหมอนตายาย” โนราใหญ่จะกล่าวขอพรจากครูหมอนโนราหรือตายายโนราและเจ้าแม่อยู่หัว ให้แก่ชาวบ้าน และลูกหลานตายายโนรา เมื่อร้องบทชาครูหมอนแล้วโนราใหญ่ ชาวบ้านและลูกหลานตายายโนรา ก็จะกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ตายาย จากนั้นโนราใหญ่จึงร้องบทส่งครูหมอนโนรา หรือตายายโนรา กลับ หลังจากทำพิธีส่งครูหมอนโนรา หรือตายายโนรา กลับแล้ว โนราใหญ่จึงทำพิธีตัดเหมฺรย ซึ่งเป็นพิธีตัดเครื่องบูชา และเครื่องเช่นไหว้ตายายให้ขาดแยกจากกันเป็นเคล็ดว่า “เหมฺรย” หรือพันธสัญญาที่เคยให้ไว้แก่ครูหมอนโนรา หรือตายายโนราและเจ้าแม่อยู่หัวได้ขาดกันแล้ว ตัดเครื่องบูชา และเครื่องเช่นไหว้ตายายให้ขาดแยกจากกัน สิ่งที่โนราใหญ่ตัด ได้แก่ บายศรีห้อง โรง เชือกมัดข้อโรงจากบนศาล หรือพาไล 3 ดับ เชือกผูกผ้าคาดศาลหรือพาไล 1 มุม เชือกผูกผ้าคาดเพดานห้องโรง 1 มุม และห่อเหมฺรยของชาวบ้าน ซึ่งวางอยู่บนศาลหรือพาไล วิธีตัดเหมฺรยโนราใหญ่จะถือมีดหมอ 1 เล่ม เทียน 1 เล่ม หมากพลู

1 คำ ไว้ในมือขวา แล้วร่ำทำตัดเหมฺรย โดยตัดแต่ละอย่างตามที่กล่าวแล้วไปตามลำดับ ขณะที่ตัดจะว่าคาถากำกับไปด้วย เสร็จแล้วเก็บเครื่องบนศาลหรือพาไลไปวางไว้นอกโรงทำพิธีพลีเสาศ พลิกหมอน รำบนศาล แล้วถอดเทริดออกเป็นอันเสร็จพิธี

2. การเปลี่ยนแปลงของประเพณีตายาย่าน

จากการศึกษาประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ และจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลพบว่า การปฏิบัติตามประเพณียังคงยึดรูปแบบเดิม เพราะเป็นพิธีกรรมที่เกิดมาจากความเชื่อของคนในท้องถิ่น ที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ ดังนั้น การประกอบพิธีกรรมต่างๆ จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามขั้นตอน เพราะกลัวสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะลงโทษ ในประเด็นของการเปลี่ยนแปลงของประเพณีตายาย่านนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องรูปแบบเล็กๆ น้อย ๆ ให้มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

2.1 การเปลี่ยนแปลงในพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว

2.1.1 กิจกรรมที่จัดขึ้นก่อนพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว จากการศึกษาค้นคว้า และสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมที่จัดขึ้นก่อนวันพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว พบว่า ในสมัยก่อนในวันพุธก่อนที่จะถึงเวลาประกอบพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว ชาวบ้านจะนำวัวมาชนกันเพื่อถวายให้เจ้าแม่อยู่หัวได้ชม เนื่องจากประชาชนในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจะนิยมกีฬาชนวัว และจะบนบานต่อเจ้าแม่อยู่หัวขอให้วัวของตนชนะ เมื่อชนะแล้วก็นำวัวมาชนแก้บนต่อหน้าเจ้าแม่อยู่หัว ชาวบ้านจึงมักจะมาดูวัวชนก่อนที่จะมีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว แต่ต่อมาก็พบว่าชนมักจะเป็นการพนันขันต่อ ทางราชการจึงไม่ค่ออนุญาตให้มีการเล่น ชาวบ้านบางคนจึงเลิกเลี้ยงวัวชน กีฬาชนวัวจึงคลายความนิยม และเลิกกันไปในที่สุด (สัมภาษณ์ ประคอง พฤษศรี และคณะ วันที่ 10 พฤษภาคม 2551) ซึ่งจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลก็ไม่พบกิจกรรมนี้ปรากฏในประเพณีตายาย่าน

2.1.2 การสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว สมัยก่อนหลังจากเจ้าอาวาส พระสงฆ์ ท่านประธาน และแขกผู้มีเกียรติสงฆ์สำเร็จแล้ว ก็จะมีผู้ใหญ่ในตำบลที่ชาวบ้านนับถือเป็นผู้ถือพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว โดยวางไว้บนฝ่ามือขวาและใช้มือซ้ายจับองค์พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวเอาไว้ ซึ่งเกือบจะมองไม่เห็นองค์พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว แล้วให้ชาวบ้านได้สงฆ์ แต่ในปัจจุบันเนื่องจากมีผู้มาร่วมพิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัวมากขึ้นเรื่อยๆ ทางวัดและคณะกรรมการวัด จึงจัดที่สำหรับวางพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวให้ประชาชนได้สงฆ์สะดวกยิ่งขึ้นซึ่งได้ประดับตกแต่งด้วยดอกไม้

อย่างสวยงามและมีการลั่นกลองไว้เพื่อป้องกันการสูญหาย (สัมภาษณ์ ประโชติ ปิ่นทองพันธ์ วันที่ 21 พฤษภาคม 2551)

การเปลี่ยนแปลงวิธีการสร้างน้ำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวของวัดท่าคูระ เกิดจากการที่มีผู้มาร่วมพิธีสร้างน้ำเจ้าแม่อยู่หัวมากขึ้นทุกปี ทางวัดและกรรมการจัดงานจึงต้องอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มาร่วมกิจกรรม ให้ผู้ที่มีจิตศรัทธาที่จะมาร่วมสร้างน้ำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ได้สร้างน้ำเพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวทุกคน เนื่องจากเวลาในการเปิดให้ประชาชนสร้างน้ำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวของจริงในมณฑลนั้น เริ่มในวันพุธตอนบ่ายหลังจากทำพิธีสร้างน้ำภายในมณฑล และจะนำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวกลับเข้าผอบ เย็นวันพฤหัสบดี

2.1.3 การแสดงมหรสพ ในอดีตหลังจากการสร้างน้ำเจ้าแม่อยู่หัวแล้ว ในช่วงกลางคืน ทางวัดได้จัดให้มีมหรสพ เช่น โนรา หนังตะลุง ดนตรี ภาพยนตร์ มวย และอื่น ๆ เพื่อเฉลิมฉลอง ครั้นต่อมาสื่อ และเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในชุมชน หลายครัวเรือนมีโทรทัศน์ดู ชาวบ้านจึงไม่ค่อยสนใจที่จะมาเที่ยวชม ทำให้ผู้จัดงานขาดทุน ปัจจุบันการจัดงานเฉลิมฉลองในภาคกลางคืนจึงมีแต่การแสดง โนรา หรือการแสดงหนังตะลุงที่ชาวบ้านรับเชิญมาเล่นเพื่อแก้บนเท่านั้น

การเปลี่ยนแปลงในพิธีสร้างน้ำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเกิดจากกิจกรรมบางกิจกรรมไม่เหมาะสมกับประเพณีที่เป็นประเพณีมงคล และสภาพสังคมที่มีความสะดวกในการเดินทาง ประชาชนมาร่วมงานจึงมีจำนวนมากขึ้น ตลอดจนเทคโนโลยี ด้านสื่อต่างๆ ที่ทำให้ประชาชนหันไปสนใจสื่อโทรทัศน์มากขึ้น มากกว่าการที่จะชมการแสดงมหรสพที่มีอยู่ในท้องถิ่น จึงทำให้การจัดกิจกรรมต่างๆ ต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์และวิถีชีวิตของคนในชุมชน

2.2 การเปลี่ยนแปลงในพิธีแก้บนเจ้าแม่อยู่หัว

การแก้บนของชาวบ้านที่บนบานไว้กับเจ้าแม่อยู่หัวในอดีต จะมีการบนและแก้บน โดยการรำกระบี่กระบอง และการรำมวย แต่ในปัจจุบันจะไม่พบเห็นการแก้บนดังกล่าว สอดคล้องกับคำกล่าวของ เอียง เวทย์ประสิทธิ์ ชาวบ้านท่าคูระ ได้กล่าวว่าการแก้บนในสมัยก่อนจะมีประเภทของการแก้บนมากกว่าปัจจุบันนี้ เช่น การรำกระบี่กระบอง และการรำมวย ซึ่งการแก้บนทั้ง 2 ประเภทนี้ ในปัจจุบันไม่ปรากฏ (สัมภาษณ์ เอียง เวทย์ประสิทธิ์ วันที่ 10 พฤษภาคม 2551) ในปัจจุบันมีการแก้บนเพิ่มเติมมาจากอดีตคือการแก้บนโดยการจุดประทัด จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล พบว่า การแก้บนด้วยการจุดประทัด เกิดขึ้นประมาณ 30 ปี มาแล้ว เกิดจากผู้แก้บนที่เป็นชาวอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้มาบนกับเจ้าแม่อยู่หัว เมื่อสมปรารถนา จึงมาแก้บนด้วยการจุดประทัด (สัมภาษณ์ ละมุล ศรียาเทพ และคณะ วันที่ 10 มิถุนายน 2551) ต่อมาประชาชนที่

ต้องการความสะดวกในการการเก็บเงิน จึงนิยมเก็บด้วยการจุดประทัด เพราะการเก็บด้วยการจุดประทัดทำได้สะดวกไม่มีขั้นตอนมากมาย ผู้ที่เก็บนบูชาเจ้าแม่อยู่หัวแล้วก็ไปเก็บด้วยการจุดประทัดในสถานที่ที่ทางวัดจัดไว้ให้ก็เป็นอันเสร็จสิ้นการเก็บ

2.3 ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องที่ทำให้รูปแบบของประเพณีตายายย่าน มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต มีดังนี้

2.3.1 จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่มากขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับวิธีการรูปแบบของประเพณีเพื่อให้เกิดความคล่องตัว และเพิ่มความสะดวกให้แก่ผู้มาร่วมในประเพณี เช่น การปรับรูปแบบในการสร้างน้ำเจ้าแม่อยู่หัว ในสมัยก่อน การสร้างน้ำเจ้าแม่อยู่หัว หลังจากที่บ้านเจ้าอาวาส พระสงฆ์ ประธานและแขกผู้มีเกียรติสร้างเสร็จแล้ว ก็จะมีผู้ใหญ่ในตำบลที่ชาวบ้านนับถือเป็นผู้จัดองค์พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว โดยวางไว้บนฝ่ามือขวา แล้วใช้มือซ้ายจับองค์พระเอาไว้เพื่อให้ชาวบ้านได้สร้างน้ำ ซึ่งเกือบจะมองไม่เห็นองค์พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว เนื่องจากองค์พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวองค์จริงมีขนาดประมาณ 2.5 เซนติเมตร แต่ในปัจจุบัน ผู้มาร่วมพิธีสร้างน้ำเจ้าแม่อยู่หัวมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ทางวัดและคณะกรรมการจัดงานจึงจัดให้มีที่สำหรับวางพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว เพื่อให้ประชาชนได้สร้างน้ำสะดวกยิ่งขึ้น

2.3.2 การเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก็จะมีการเพิ่มพิธีเปิดงานภายนอกมณฑปขึ้น จะมีพิธีการของทางราชการ โดยจะมีประธานในพิธีซึ่งจะเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในจังหวัด และอำเภอ เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งกรรมการวัด คณะกรรมการในการจัดงานร่วมในพิธี มีการกล่าวรายงานถึงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ในการจัดงานต่อประธานในพิธี เชิญประธานในพิธีและคณะเข้ามาในมณฑปเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งจากเดิมจะมีพิธีเฉพาะในมณฑปเท่านั้น

2.3.3 ความเจริญด้านต่างๆ ที่เข้ามาสู่ชุมชน เช่นความสะดวกในการเดินทางของผู้มาร่วมงาน เทคโนโลยีด้านสื่อต่างๆ ที่ทำให้ประชาชนหันไปสนใจสื่อโทรทัศน์มากกว่าการแสดงมหรสพของท้องถิ่น ตลอดจนความสะดวกสบายในการจัดหาของสักการะเจ้าแม่อยู่หัวซึ่งมีพ่อค้าแม่ค้ามาจำหน่ายในบริเวณงาน ชาวบ้านที่ไม่สะดวกในการเตรียมของสักการะเจ้าแม่อยู่หัวก็มาหาซื้อในบริเวณงานประเพณีซึ่งมีวางจำหน่ายมากมาย ทำให้คุณค่าของประเพณีดั้งเดิมมีความสำคัญลดน้อยลง

จากการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านท่าคุระยังคงยึดถือปฏิบัติประเพณีตายายย่านที่มีมาแต่โบราณ ส่วนการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียด

ที่ไม่ใช่ประเด็นหรือกิจกรรมหลักของประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีตายาย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ เป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตเป็นเวลาหลายร้อยปี ซึ่งพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้จะต้องถือปฏิบัติสืบทอดกันมา แม้อาจจะมีการปรับเปลี่ยนบ้างแต่ชาวบ้านก็ยังคงยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพราะชาวบ้านเชื่อว่าเป็นประเพณีอันศักดิ์สิทธิ์ หากทำผิดพลาดก็จะถูกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษ ดังที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่าพิธีกรรมต่าง ๆ ในประเพณีตายาย่านที่ถือปฏิบัติกันมาหลายร้อยปี ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง จะต้องทำพิธีกรรมต่างๆ ให้ครบทุกขั้นตอน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยโดยแบ่งเป็น ภูมิหลังของชาวบ้านท่าคุระ ประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ และพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ ปรากฏผลการศึกษา ดังนี้

1.1 ภูมิหลังบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

บ้านท่าคุระ เดิมชื่อบ้านท่าทอง ซึ่งเจ้าแม่อยู่หัว (ชาวบ้านใช้เรียกพระมหาลีของพระมหากษัตริย์) ได้พระราชทานให้เพราะมีท่าจอดเรือที่สะดวกสบาย ตาพรหม ขายจัน สองสามีภรรยา และชาวบ้านแพรจันท์ เป็นผู้ตั้งถิ่นฐานครั้งแรก ต่อมาชาวบ้านใกล้เคียงได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนเพิ่มขึ้น เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร การเดินทางทางน้ำที่สะดวก และด้วยความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวที่ประดิษฐานอยู่ที่วัดท่าคุระ ต่อมาบ้านท่าทองได้เปลี่ยนชื่อเป็นบ้านท่าคุระ ตามชื่อของพันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ในบริเวณนั้น คือต้นสมอทะเล หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ต้นคุระ” ชื่อบ้านท่าคุระมีความสอดคล้องกับชื่อวัดท่าทอง หรือวัดท่าคุระซึ่งเป็นวัดที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว และเป็นสถานที่ประกอบพิธีประเพณีตายาย่าน

วัดท่าคุระเดิมชื่อวัดชายทะเลสาบ พระหน่อได้พระราชทานทรัพย์สินร่วมสร้างวัดกับตาพรหม ขายจัน ต่อมาเมื่อตาพรหม ขายจัน ได้นำแผ่นทองสลักรูปพระหน่อมาไว้ที่วัดแห่งนี้ ชาวบ้านจึงเรียกกันว่าวัดท่าทอง ชื่อวัดมีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งโดยเรียกตามชื่อพันธุ์ไม้ที่อยู่ในบริเวณหน้าวัดคือต้นสมอทะเล หรือต้นคุระ จึงมีชื่อเรียกว่า วัดท่าคุระ จนมาถึงทุกวันนี้

1.2 ประเพณีตายาย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

ชาวบ้านเรียกประเพณีตายาย่านว่าประเพณีทำบุญเดือนหก หรือประเพณีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปีจัดขึ้นในวันพุธแรม 1 ค่ำ เดือน 6 หากปีใดวันแรม 1 ค่ำ เดือน 6 ไม่ตรงกับวันพุธให้เลื่อนเป็นวันพุธแรกของเดือนหก ณ วัดท่าคุระ หมู่ที่ 9 บ้านท่าคุระ ตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ซึ่งจัดขึ้นตามมงคลฤกษ์ในการสมโภชรับขวัญเชื้อสายเจ้าเมืองในอดีต เป็นประเพณีที่เกิดจากความจงรักภักดีของชาวบ้านที่มีต่อเชื้อสายเจ้าเมือง

ในสมัยนั้น แม้ว่าเวลาจะล่วงเลยมาหลายร้อยปีชาวบ้านยังคงยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีประจำท้องถิ่น โดยมีองค์พระพุทธรูปทองคำปางมารวิชัย ที่ประดิษฐานอยู่ ณ วัดท่าคุระ เป็นสิ่งแทนองค์เชื้อสายเจ้าเมืองในอดีต ลูกหลานของชาวบ้านท่าคุระทุกคน เมื่อถึงวันประเพณีของทุกปีก็จะกลับมาร่วมประเพณีตายเป็นงาน ซึ่งคำว่าตายเป็นงานนั้นหมายถึง ลูกหลานที่มีเทือกเถาหรือบรรพบุรุษเดียวกัน ได้มาร่วมทำบุญร่วมกันเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว งานประเพณีตายเป็นงานของชาวบ้านท่าคุระมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. แสดงความกตัญญูทวดต่อเจ้าแม่อยู่หัว
2. ลูกหลานได้กลับมาชุมนุมพร้อมกัน ร่วมกันอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ
3. จรรโลงศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น คือการรำโนราโรงครูสักการะเจ้าแม่อยู่หัวและสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว

4. เพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน

ขั้นตอนในการประกอบพิธีประเพณีตายเป็นงาน ของชาวบ้านท่าคุระ มีขึ้น 2 วัน วันที่ 1 ตรงกับวันพุธ แรม 1 ค่ำ เดือน 6 มีพิธีสงฆ์หน้าพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว พิธีเจริญพระพุทธมนต์ และการแสดงมหรสพ ได้แก่ การแสดงโนรา และหนังตะลุง ที่ชาวบ้านรับเชิญมา เพื่อแสดงแก่บน วันที่ 2 ตรงกับวันพฤหัสบดี มีพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว พิธีแก้บนของชาวบ้านที่บนบานไว้กับเจ้าแม่อยู่หัว พิธีทำบุญทักษิณานุปทาน เพื่ออุทิศให้แก่เจ้าแม่อยู่หัว และอัญเชิญพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว กลับไปยังห้องประดิษฐาน

กิจกรรมต่างๆ ในประเพณีตายเป็นงานก่อให้เกิดคุณค่าทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ คุณค่าต่อบุคคล ซึ่งเป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นต่อครอบครัว เครือญาติ คุณค่าต่อจิตใจของผู้ประกอบกิจกรรมนั้น และคุณค่าต่อชุมชนที่ส่งผลให้เกิดการส่งเสริมจริยธรรมแก่ผู้ปฏิบัติ ทำให้สังคมมีความสงบสุข และเข้มแข็ง

ประเพณีตายเป็นงาน สะท้อนให้เห็นความเชื่อในหลายลักษณะ ได้แก่ ความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับการบนบาน และความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ทำให้ผู้ปฏิบัติมีกำลังใจ มีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ส่งผลให้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้

1.3 พิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีตายเป็นงานของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

พิธีกรรมในประเพณีตายเป็นงาน เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และประเพณีวัฒนธรรม หลายพิธีกรรมได้แก่

1.3.1 พิธีสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัว จัดขึ้นในวันพุธ แรม 1 ค่ำ เดือน 6 เพื่อแสดงถึงความคารวะอย่างสูงต่อสิ่งที่เคารพนับถือ โดยมีพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวเป็นสิ่งแทนตัวบุคคลที่ชาวบ้านนับถือมาแต่อดีต โดยมีการทำพิธีภายในมณฑปซึ่งหัวหน้าพราหมณ์จะทำพิธีหน้าห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว โดยกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย เสร็จแล้วเจ้าอาวาสวัดท่ากระโพพร้อมด้วยพระสงฆ์อีก 1 รูป หัวหน้าพราหมณ์ และพราหมณ์อีก 3 คน ก็จะเข้าไปในห้องประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวประดิษฐานอยู่ในผอบ ห่อด้วยผ้าและสายสิญจน์ 9 ชั้น ด้านข้างมีพระพุทธรูปที่ชาวบ้านเรียกว่าพระพี่เลี้ยง ห่อด้วยผ้า และสายสิญจน์ประดิษฐานอยู่อีก 1 องค์ เมื่อทุกคนเข้าไปในห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว คณะโนราจะหยุดเชิดเครื่องดนตรี พระสงฆ์ 9 รูป สวดชยันโต เมื่อพระสงฆ์สวดชยันโตจบ หัวหน้าพราหมณ์สวดชุมนุมเทวดา ต่อจากนั้นก็สวดอัญเชิญเจ้าแม่อยู่หัวออกจากห้องที่ประดิษฐาน เมื่อพราหมณ์สวดจบลง โนราก็เชิดเครื่องดนตรี เจ้าอาวาสวัดท่ากระโพนำผอบซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวออกจากห้องประดิษฐาน และพระสงฆ์อีก 1 รูป ก็นำพระพี่เลี้ยงออกจากห้องประดิษฐานพร้อมกัน นำมาวางไว้บนโต๊ะที่จัดเตรียมไว้เมื่อโนราเชิดเครื่องดนตรีจบ ประธานในพิธีจุดเทียนธูป บูชาพระรัตนตรัย กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยและรับศีล และกล่าวขอมาต่อพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว ก่อนที่จะเปิดผอบเพื่อทำพิธีสงฆ์ เมื่อเจ้าอาวาสวัดท่ากระโพเปิดผอบพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวก็นำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัววางลงบนฝ่ามือ แล้วสงฆ์เป็นรูปแรกค้อมด้วยพระสงฆ์รูปอื่นๆ หลังจากนั้นประธานในพิธีและแขกผู้มีเกียรติก็จะร่วมสงฆ์พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวตามลำดับ ในขณะที่มีการสงฆ์พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวอยู่นั้น โนราจะเชิดเครื่องดนตรีอยู่ตลอด หลังจากแขกผู้มีเกียรติสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัวเสร็จแล้ว ประธานก็จะนำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวและพระพี่เลี้ยงไปวางไว้ในที่ที่ทางวัดจัดไว้ให้ชาวบ้านได้ร่วมสงฆ์เจ้าแม่อยู่หัวจนถึงวันพฤหัสบดี

หลังจากพิธีสงฆ์พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว เวลาประมาณ 19.00 น.

พระสงฆ์ 9 รูป ทำพิธีเจริญพระพุทธรูปในมณฑป จะมีชาวบ้านเข้าร่วมงานอย่างคับคั่งเพราะเชื่อว่าเป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดได้เข้าร่วมในพิธีเจริญพระพุทธรูปนั้นจะเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว หลังจากชาวบ้านได้ร่วมพิธีเจริญพระพุทธรูปแล้ว ก็จะร่วมชมมหรสพการแสดง โนราและหนังตะลุง ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ที่ทางวัดและชาวบ้านรับเชิญมาเก็บ

1.3.2 พิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว จัดขึ้นในวันที่ 2 ของประเพณีตายาย่าน เพื่อฉลองในพิธีอันเป็นมงคล ซึ่งจะทำให้การบวงสรวงเจ้าแม่อยู่หัว เมื่อได้จัดเตรียมเครื่องสังเวยที่ใช้ในการบูชาเจ้าแม่อยู่หัวเรียบร้อยแล้ว หัวหน้าพราหมณ์ก็จะบูชาพระรัตนตรัย สวดชุมนุมเทวดา และสวดบวงสรวงเจ้าแม่อยู่หัว ต่อจากนั้นหัวหน้าพราหมณ์ก็จะกล่าวเชิญเจ้าแม่อยู่หัวมารับเครื่องสังเวย

เมื่อพราหมณ์ทำพิธีบวงสรวงเสร็จแล้ว ก็จะนำเครื่องสังเวท ซึ่งประกอบด้วย เครื่องสิบสอง สอบราด บายศรี และหม้อน้ำพระพุทธรมณฑ์ ขึ้นไปบนโรง โนราเพื่อนายโนราจะได้นำไปวางไว้ บนศาล หรือพาไล หลังจากนั้น โนราก็จะรำ 12 บท เสร็จแล้วให้ชาวบ้านได้เก็บ ตามที่ตนได้ บนบานเอาไว้

หลังจากนั้นจะมีการสักการะเจ้าแม่อยู่หัว ในพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว ชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว ก็จะจัดสำรับซึ่งเป็นอาหารคาวหวาน และจัดเตรียมเครื่อง สังเวทเจ้าแม่อยู่หัวที่แตกต่างกันออกไปแต่ละครอบครัว ครอบครัวใดมีลูกชายก็ให้ทำขนมโกลไป บูชาเจ้าแม่อยู่หัว ครอบครัวใดมีลูกสาวก็ทำขนมพอง ขนมลา ไปบูชาเจ้าแม่อยู่หัว ชาวบ้านที่นำ เครื่องสังเวทมาบูชาเจ้าแม่อยู่หัวก็จะนำไปวางไว้ที่ศาลาที่ทางวัดได้จัดไว้ ส่วนดอกไม้ รูป เทียน ก็นำไปบูชาเจ้าแม่อยู่หัวที่รูปจำลองภายในมณฑป หรือรูปจำลองด้านนอกมณฑป

1.3.3 พิธีเก็บ จัดขึ้นในวันที่ 2 ของประเพณีตายาย่าน เพื่อให้ชาวบ้านที่ได้ บนบานไว้ให้เจ้าแม่อยู่หัวช่วยเหลือ เมื่อสำเร็จตามความปรารถนาแล้วจะมาเก็บ ตามที่บนบาน เอาไว้ เพื่อถวายตอบแทนที่เจ้าแม่อยู่หัวได้ช่วยให้สมความปรารถนา พิธีเก็บเจ้าแม่อยู่หัวมีหลาย ประเภท ได้แก่

1) การเก็บด้วยการรำโนรา ซึ่งอาจเป็นการรับเชิญโนรามาส่งแสดงเป็น โรง หรือเป็นคณะ การรำโนรากับคณะโนราที่ทางวัดรับเชิญมา หรือการรำพรานและการรำทาสี

2) การเก็บด้วยการบวช การเก็บด้วยการบวชในประเพณีตายาย่าน มีอยู่ 3 ประเภท คือ การบวชพระ การบวชชี และการบวชชีพราหมณ์ การเก็บด้วยการบวชนี้ จะบวชตั้งแต่วันพุธ จนถึงวันพฤหัสบดี หรือจะบวชในวันอื่นก็ได้

3) การเก็บโดยการปิดทองพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว แล้วแต่บนไว้ว่าจะ ปิดทองจำนวนกี่แผ่น โดยทางวัดอนุญาตให้ปิดทองได้ที่ประตูหน้าห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูป เจ้าแม่อยู่หัวเท่านั้น ซึ่งในการบนปิดทอง สามารถเก็บได้ ตั้งแต่วันพุธจนถึงวันพฤหัสบดี

4) การเก็บโดยการจุดประทัด ผู้เก็บจะต้องจุดประทัดเก็บในสถานที่ ที่ทางวัดจัดไว้ให้เท่านั้น

1.3.4 พิธีกรรมการรำโนราโรงครู เป็นพิธีกรรมสำคัญในงานประเพณีตายาย่าน เพื่อแสดงถึงความกตัญญูกตเวทีต่อเจ้าแม่อยู่หัว และเพื่อจร โลงวัฒนธรรมพื้นบ้าน โนราโรงครู ที่แสดงในงานประเพณีตายาย่านเป็น โนรา โรงครูเสียใช้เวลาในการแสดง 1 คืน กับ 1 วัน เข้าโรงครูในเย็นวันพุธและออกโรงกลางคืนของวันพฤหัสบดี ขึ้นตอนของพิธีกรรมการรำโนรา โรงครูวัดท่าคุระ มีขั้นตอนดังนี้

1) พิธีกรรมในวันแรก เริ่มในวันพุธตอนบ่ายหลังจากเสร็จพิธีสงฆ์นำเจ้าแม่อยู่หัวภายในมณฑลปัดทำคุระ คณะโนราก็จะเริ่มขั้นตอนตั้งแต่ เข้าโรง เบิกโรง ลงโรงเพื่อการโหมโรง กาศครู เชิดครู และกราบครู รำถวายครู เสร็จจากการรำถวายครูถือว่าเป็นอันเสร็จพิธี ต่อจากนั้นก็จะเป็นการแสดงของคณะโนราเพื่อให้ความบันเทิง

2) พิธีกรรมในวันที่สอง เริ่มหลังจากเสร็จสิ้นพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว ซึ่งจัดทำขึ้นภายในมณฑลก็จะเริ่มขั้นตอนจาก โนราลงโรง กาศครู เชิดครู เช่นไหว้ครูหมอตายาย รำถวายครู และจะเริ่มพิธีแก้บนเจ้าแม่อยู่หัว และครูหมอตายายโนราหลังจากนั้นโนราทำการส่งครู และการตัดหมุ่ยเสร็จแล้วเก็บเครื่องบนศาลหรือพาไล ไปวางไว้นอกโรง ทำพิธีพลีเสียด พลิกหมอน รำบนศาล และถอดเทริดออกเป็นอันเสร็จพิธี

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาประเพณีตายายย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

2.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

2.1.1 ควรนำผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปได้รู้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีตายายย่าน ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

2.1.2 ควรนำผลการศึกษาค้นคว้าจัดทำเป็นองค์ความรู้ เข้าสู่ระบบการศึกษาในหลักสูตรท้องถิ่น ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า

2.1.3 ควรบันทึกแต่ละขั้นตอนในประเพณีตายายย่านของชาวบ้านท่าคุระอำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ด้วยวีดิทัศน์ที่ถาวร

2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

2.2.1 ควรศึกษาประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นอื่นๆ ที่มีอยู่ในจังหวัดสงขลา

2.2.2 ควรศึกษาประวัติเจ้าแม่อยู่หัวเชิงเปรียบเทียบในแต่ละตำนาน

2.2.3 ควรศึกษาเรื่องความเชื่อที่ปรากฏในงานประเพณีตายายย่านของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา นาคสกุล (2542) “คำเขมรในภาษาไทย” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง* เล่ม 3 หน้า 1003
- จงจิต โชว์บุญสิทธิ์ (2545) “การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกรณีศึกษา กองทุนหมู่บ้านท่าคุระ หมู่ที่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา” สารนิพนธ์ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการจัดการและการประเมินโครงการสถาบันราชภัฏสงขลา
- จรัญ พรหมอยู่ (2523) *สังคมและวัฒนธรรมไทย* กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์
- จันทิรา แกมขุนทอง (2544) “ศึกษาประเพณีในรอบปีของชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตเทศบาลเมืองภูเก็ต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ
- จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์ (2542) “เครื่องสังเว” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง* เล่ม 3 หน้า 166-1170
- เจือจันทร์ ด่านสืบสกุล (2546) “ศึกษาการผลิตอาหารจากตาลโตนดของชาวบ้าน อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ
- เจลิยว เรื่องเดช (2542) “สังเก : พีช” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้* เล่ม 16 หน้า 7926
- ชลอ บุญช่วย (2532) “ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ชัยยุทธ สมประดี (2546) “ศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องวิญญาณของชาวบ้านตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ
- ชัยวุฒิ พิชะกุล (2525) *โบราณวิทยาเมืองพัทลุง* พัทลุง ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง
- โชติ ภัลลยามิตร (2518) *พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่อง* กรุงเทพมหานคร การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
- ชอง อิล ฮัน (2547) “ศึกษาประเพณีสงกรานต์ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

- ณรงค์ เส็งประชา (2539) *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย* กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์
- คนัย ไชโยธา (2546) *สังคมวัฒนธรรมและพิธีไทย* กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์
- ธีระ จันทิปะ (ม.ป.ป) *โนราโรงครุ พิธีกรรม ความเชื่อ และศรัทธา* สงขลา เอสพรินท์
- นุจรี สงวนศักดิ์ (2539) “อาหารที่ใช้ในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน อำเภอปัตตานี จังหวัดปัตตานี” *ปริญญานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้*
- บุปผา ทวีสุข (2520) *คติชาวบ้าน* กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ประมินทร์ อินทรักษา (2543) “ประเพณีของพราหมณ์พัทลุง” *ปริญญานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ*
- ประทุม ชุมเพ็งพันธุ์ (2548) *ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ : วิชาด้วยภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ภาษา วัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้าน* กรุงเทพมหานคร สุวีริยาสาสน์
- ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2551) *ชื่อบ้านนามเมืองภาคใต้จังหวัด อำเภอ และสถานที่ บุคคลบางชื่อ* กรุงเทพมหานคร สถาพรบุ๊คส์
- ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ความเป็นมาและความสำคัญในประวัติศาสตร์ภาคใต้* (2542) กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์องค์กรสงเคราะห์ทหารผ่านศึก
- ประสิทธิ์ กายักษ์กลอน และนิพนธ์ อินสิน (2530) *ภาษาวัฒนธรรม* กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์
- ปรีชา นิลบล (2546) *ประวัติ-ตำนานของดีเมืองสงขลาบนคาบสมุทรสทิงพระ พิมพ์ครั้งที่ 3* กรุงเทพมหานคร มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
- แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2551 – 2553) องค์กรบริการส่วนตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา*
- ผออยผา พันธุ์ฝึก (2542) “บนบานศาลกล่าว” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม 7* หน้า 3083 - 3084
- พิทยา บุษรรัตน์ (2535) “โนราโรงครุตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง” *ปริญญา นิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้*
- _____ (2537) “โนราโรงครุท่าคุระ ตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา” *งานวิจัยได้รับอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ*
- พัชรีย์ ช้างคมณี (2537) “การศึกษาประเพณีทำบุญเดือนสิบของชาวอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

- จังหวัดนครศรีธรรมราช” ปรินญาณินพนธ์ ปรินญาณิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอก
ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้
- ภิญโญ จิตต์ธรรม (2522) ความเชื่อคติชาวบ้านอันดับ 5 สงขลา มงคลการพิมพ์
- รัชนิกร เศรษฐ (2532) โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- รุ่งนภา กิ่งพิทักษ์ (2545) “ศึกษาลักษณะและคุณค่าของเครื่องประกอบการแสดงโนราในจังหวัด
พัทลุง” วิทยานิพนธ์ปรินญาณิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยทักษิณ
- วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสงขลา (2545)
กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์คุรุสภา
- วิจิตรา ขอนยาง (2532) “การศึกษาประเพณีจากวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน” ปรินญาณินพนธ์
ปรินญาณิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม
- วิเชียร ณ นคร (2542) “ คุระ : พืช ” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 3 หน้า 1064
- วุฒิชัย เพ็ชรสุวรรณ (2550) ตำนานเจ้าแม่อยู่หัว และประเพณีตายาย สงขลา บลูอิมเมจ
- ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร (2544) ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา พิมพ์ครั้งที่ 2 สงขลา สถาบันราชภัฏ
สงขลา
- ศศิประภา จันทรโชตะ (2547) รายงานผลการศึกษาประเพณีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัววัดท่าคุระ อำเภอ
สติงพระ จังหวัดสงขลา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา
- ศิริพร ณ ถลาง (2548) ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ ตำนาน-นิทานพื้นฐาน
กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สมบุญ ศรีวิทย (2541) พจนานุกรมภาคใต้ สงขลา วิทยาลัยครูสงขลา
- สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ (2548) ประเพณีท้องถิ่นภาคใต้ กรุงเทพมหานคร โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์
- สากล สุขสวัสดิ์ (2537) “ศึกษาประเพณีลากพระของจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ปรินญาณินพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้
- สายทิพย์ นุกูลกิจ (2533) วรรณคดีเกี่ยวกับขนบประเพณี กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน

- สุธานี เพ็ชรทอง (2547) “ศึกษาประเพณีทำบุญเดือนสิบของชาวมลายูเชื้อสายไทยในอำเภอ
 คุมปัด รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2529) “ความเชื่อของชาวภาคใต้” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้*
 เล่ม 2 หน้า 467 - 468
- _____ (2529) “เจ้าแม่อยู่หัว” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้* เล่ม 2
 หน้า 855 – 856
- _____ (2542) “งานคายาย่าน” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้* เล่ม 3 หน้า
 1340 - 1345
- _____ (2542) “สทิงพระ , อำเภอ” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้* เล่ม 16 หน้า
 7745 - 7762
- สุนทรธรรมวาทิ (2525) *ประวัติเจ้าแม่อยู่หัววัดท่าคุระ หมู่ที่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ
 จังหวัดสงขลา*
- สุพิทย์ แก้วสุข (2546) “ศึกษาประเพณีสวดบ้านของชาวบ้านจังหวัดสงขลา” วิทยานิพนธ์
 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ
- เสฐียรโกเศศ (2514) *วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย* กรุงเทพมหานคร คลังวิทยา
- เสฐียรโกเศศ (2514) *การศึกษาเรื่องประเพณีไทย พิมพ์ครั้งที่ 2* กรุงเทพมหานคร
 ราชบัณฑิตยสถาน
- โสภา ชายเกตุ (2542) “ความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงโนรา” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
 มหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ
- อานนท์ อภาภิรมย์ (2519) *สังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทย* กรุงเทพมหานคร แพร่พิทยา
- อำมร พันธนียะ (2544) “วัฒนธรรมการใช้หมากของชาวบ้านในคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัด
 สงขลา” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา
 มหาวิทยาลัยทักษิณ
- อุดมลักษณ์ จิตรรักเกียรติ (2534) “ตำนานชื่อสถานที่ในอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา” วิทยานิพนธ์
 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้
- อุทัย หิรัญโค (2519) *สังคมวิทยาประยุกต์* กรุงเทพมหานคร โอเคียนสโตร์

เอมอร บุญช่วย (2544) “ศึกษาดำเนินงานและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับทวดในคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

โอภาส อีสโม (2544) “พิธีครอบเทริดโนรา” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

(<http://www.rattaphuncity.com>) Retrieved November 1, 2007

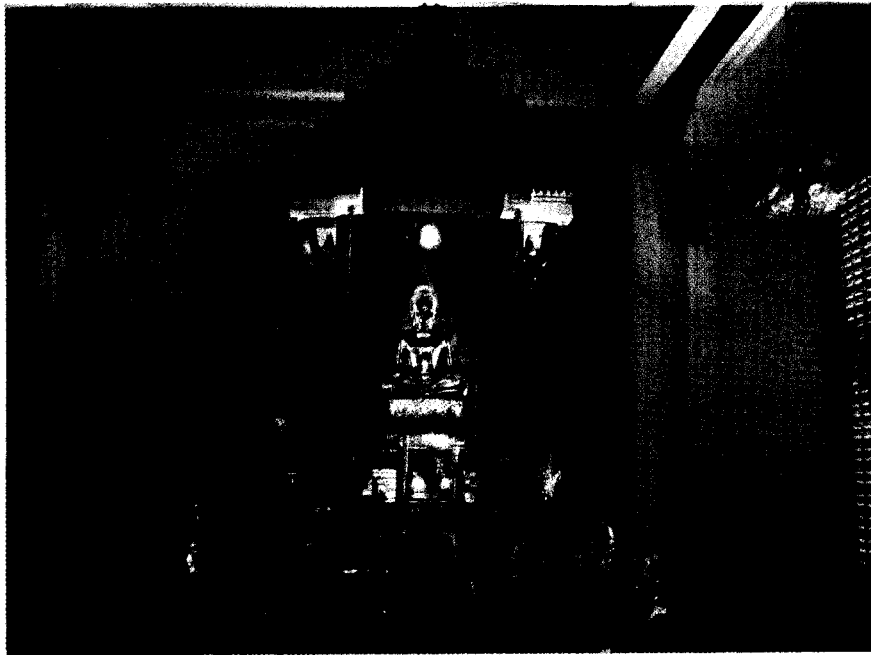
(<http://www.songkhlahealth.com>) Retrieved November 1, 2007

(<http://www.sathingphra-sk.go.th>) Retrieved October 10, 2008

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รูปภาพ

รูปภาพ

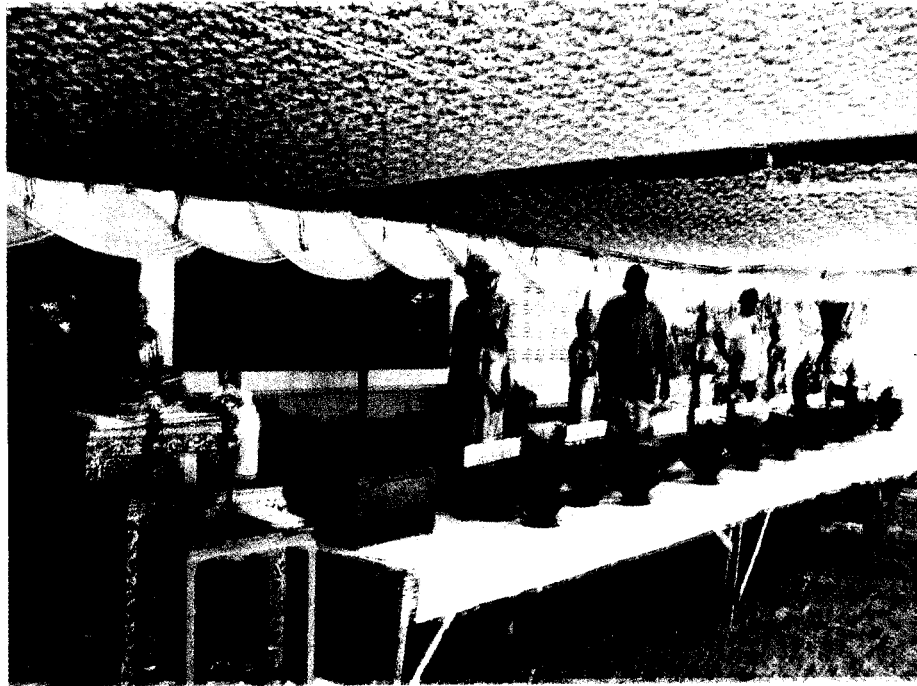
รูปจำลองเจ้าแม่อยู่หัวในมณฑลป

รูปจำลองเจ้าแม่อยู่หัวหน้ามณฑลป

ชาวบ้านถวายสังฆทาน

สถานที่ทำบุญพระพุทธรูปประจำวันเกิด

พระสงฆ์ให้พร ประพรมน้ำพระพุทธมนต์

สถานที่เช่าบูชาวัตถุมงคล

ศิลปินเพลงบอก

สถานที่จำหน่ายดอกไม้ ฐูปเทียน

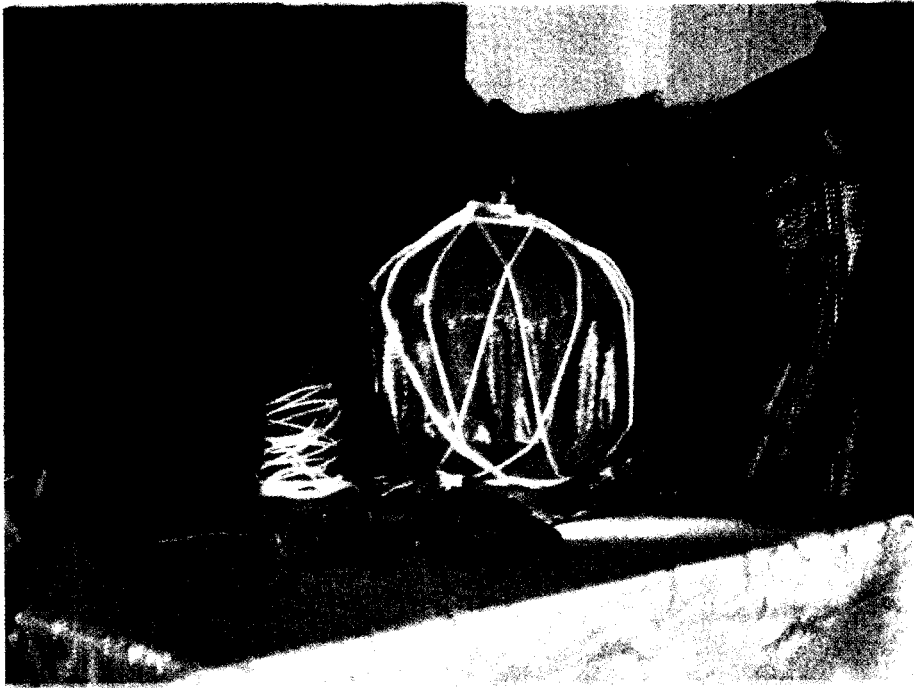

ชาวบ้านร่วมทำบุญ

ร้านจำหน่ายขนมพอง ขนมลา และขนมโค

ผอบที่ประดิษฐานองค์พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว

ประธานสงฆ์เปิดผอบที่ประดิษฐานองค์พระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว

การเก็บนด้วยการบวชพระ

ผู้เก็บนด้วยการบวชชี และบวชชีพราหมณ์

การเก็บด้วยการร่ำพรานและร่ำทาสี

การเก็บด้วยการร่ำโนรา

การเก็บนด้วยการจุดประทัด

ชาวบ้านร่วมสักการะพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัวภายในมณฑป

ชาวบ้านร่วมสร้างน้ำพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว

ชาวบ้านร่วมพิธีสมโภชเจ้าแม่อยู่หัว

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้นำชุมชน

เฉลิม สังข์ศิลป์ชัย (2552, 9 มีนาคม) กำนันตำบลคลองรี สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
ที่ว่าการอำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

ชลิต วีระพันธ์ (2552, 7 มีนาคม) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลคลองรี สัมภาษณ์โดย เลขา
สุวรรณชาติ บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองรี อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

ธีรวิทย์ วงศ์พระจันทร์ (2552, 8 มีนาคม) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลคลองรี สัมภาษณ์โดย
เลขา สุวรรณชาติ ที่ว่าการ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

ประพันธ์ ทองบริบูรณ์ (2552, 7 มีนาคม) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ตำบลคลองรี สัมภาษณ์โดย
เลขา สุวรรณชาติ ที่ว่าการ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

ประยูร ชูโชติ (2552, 10 มีนาคม) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ตำบลคลองรี สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
บ้านเลขที่ 31 หมู่ 8 อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

พระครูบุญญะ เฉชาภิวัดณ์ (2551, 10 มิถุนายน) เจ้าอาวาสวัดคลองรี สัมภาษณ์โดย เลขา
สุวรรณชาติ วัดคลองรี อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

พระครูนิพัฒนธรรมจารี (2551, 20 พฤษภาคม) เจ้าอาวาสวัดท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
วัดท่าคูระ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

สมคิด ทองคณารักษ์ (2552, 7 มีนาคม) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลคลองรี สัมภาษณ์โดย เลขา
สุวรรณชาติ ที่ว่าการ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

สว่าง จิตสุวรรณ (2552, 7 มีนาคม) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลคลองรี สัมภาษณ์โดย เลขา
สุวรรณชาติ ที่ว่าการ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

เสถียร ชูโชติ (2552, 10 มีนาคม) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 ตำบลคลองรี สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
บ้านเลขที่ 100 หมู่ 9 อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

อนงค์ วงศ์ช่วย (2551, 10 มิถุนายน) ครู คศ.2 โรงเรียนชุมชนวัดคลองรี สัมภาษณ์โดย เลขา
สุวรรณชาติ โรงเรียนชุมชนวัดคลองรี จังหวัดสงขลา

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ประกอบการ

คำนึ่ง เพ็ชรรัตน์ (2551, 20 พฤษภาคม) หัวหน้าพราหมณ์ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
วัดท่าคูระ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

- จี๊ด ชูชาติ (2551, 10 พฤษภาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองรี อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- พระครูสมุห์สมทรง อธิพิโล (2551, 21 พฤษภาคม) สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
วัดท่าคูระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- พระครูโอภาสสมาจาร (2551, 21 พฤษภาคม) สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ วัดท่าคูระ
อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- พระจรัญ (2551, 21 พฤษภาคม) สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ วัดท่าคูระ
อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- พระช่วย สุกิโต (2551, 20 พฤษภาคม) สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ วัดท่าคูระ
อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- พระทรงพล เขมะจาโร (2551, 21 พฤษภาคม) สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
วัดท่าคูระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- พระประเสริฐ สิริทัตโต (2551, 21 พฤษภาคม) สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
วัดท่าคูระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- พระเปล่ง ฐานุงโร (2551, 21 พฤษภาคม) สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
วัดท่าคูระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- พระสมนึก จันทปาโล (2551, 21 พฤษภาคม) สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
วัดท่าคูระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- พระอธิการเริ่ม ปาริวิมุตโต (2551, 21 พฤษภาคม) สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
วัดท่าคูระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- แอบ มุสิกพันธ์ (2551, 20 พฤษภาคม) หัวหน้าคณะมนโรรักษ์ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
วัดท่าคูระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไป

- จวง พงษ์นุรักษ์ (2551, 21 พฤษภาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
วัดท่าคูระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- เจิม ชูโชติ (2551, 9 สิงหาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ บ้านเลขที่ 27
หมู่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- ผ่อง พฤษศรี (2551, 10 มิถุนายน) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ
วัดท่าคูระ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

- ผิว แก้วมณี (2551, 25 ตุลาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ บ้านเลขที่ 30/1 หมู่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- พนิดา แซ่สัง (2551, 10 มิถุนายน) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ วัดท่าคูระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- ประคอง พฤษศรี (2551, 10 พฤษภาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ วัดท่าคูระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- ประโชติ ปิ่นทองพันธ์ (2551, 21 พฤษภาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ วัดท่าคูระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- ประพันธ์ สุวรรณละออง (2551, 9 สิงหาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ บ้านเลขที่ 61/1 หมู่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- ระเบียบ พลอยด้วง (2551, 9 สิงหาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ บ้านเลขที่ 85/2 หมู่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- ละมุล ศรียาเทพ (2551, 10 มิถุนายน) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ วัดท่าคูระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- ละออง รัตนชู (2551, 25 ตุลาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ บ้านเลขที่ 37 หมู่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- วันเพ็ญ ชูโชติ (2552, 10 มีนาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ บ้านเลขที่ 100 หมู่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- วิจิตรา ชูสว่าง (2551, 20 พฤษภาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ วัดท่าคูระ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- วิชัย อุทัยพันธ์ (2552, 10 มีนาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ บ้านเลขที่ 92 หมู่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- ศรีดา รัตนชู (2551, 25 ตุลาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ บ้านเลขที่ 37 หมู่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- สมคิด รัตนชู (2551, 9 สิงหาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ บ้านเลขที่ 49 หมู่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- สมศักดิ์ แสงชัย (2551, 9 สิงหาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ บ้านเลขที่ 100/3 หมู่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- สุขแก้ว เพชรรัตน์ (2551, 25 ตุลาคม) ชาวบ้านท่าคูระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติ บ้านเลขที่ 97 หมู่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

- หนูสิน สุนทร (2551, 21 พฤษภาคม) ชาวบ้านท่าคุระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติรี
วัดท่าคุระ อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา
- อนงค์ พาหุรัตน์ (2551, 25 ตุลาคม) ชาวบ้านท่าคุระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติรี
วัดท่าคุระ อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา
- อนันต์ ตั้งห้วย (2551, 10 พฤษภาคม) ชาวบ้านท่าคุระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติรี
วัดท่าคุระ อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา
- อนันต์ รัตนชู (2551, 25 ตุลาคม) ชาวบ้านท่าคุระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติรี บ้านเลขที่
37 หมู่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา
- อบ สุขเวช (2551, 10 พฤษภาคม) ชาวบ้านท่าคุระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติรี
วัดท่าคุระ อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา
- อบเชย ศรีอาราม (2551, 10 พฤษภาคม) ชาวบ้านท่าคุระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติรี
วัดท่าคุระ อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา
- อาริยา น้อยกูด (2551, 10 มิถุนายน) ชาวบ้านท่าคุระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติรี
วัดท่าคุระ อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา
- อุไรวรรณ สุวรรณละออง (2551, 9 สิงหาคม) ชาวบ้านท่าคุระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติรี
บ้านเลขที่ 61/1 หมู่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา
- เอียง เวทย์ประสิทธิ์ (2551, 10 พฤษภาคม) ชาวบ้านท่าคุระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติรี
วัดท่าคุระ อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา
- อิน ชูโชติ (2551, 9 สิงหาคม) ชาวบ้านท่าคุระ สัมภาษณ์โดย เลขา สุวรรณชาติรี บ้านเลขที่ 40/2
หมู่ 9 ตำบลคลองรี อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา

ภาคผนวก ค
แนวทางสัมภาษณ์

แนวทางสัมภาษณ์

ประเพณีตายเป็นย่น ของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ สกุล.....ตำแหน่ง.....
- 1.2 อายุ.....ปี ระดับการศึกษา.....อาชีพ.....
- 1.3 ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....
จังหวัด.....
- 1.4 สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....หรือ หน่วยงาน.....

ตอนที่ 2 ประวัติความเป็นมาของ

- ตำบลคลองรี.....
- บ้านท่าคุระ.....

ตอนที่ 3 ประวัติความเป็นมาของประเพณีตายเป็นย่น

ประเพณีตายเป็นย่นของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา มีประวัติ
ความเป็นมาอย่างไร

.....

ตอนที่ 4 การเปลี่ยนแปลงของประเพณีตายเป็นย่น

ประเพณีตายเป็นย่นของชาวบ้านท่าคุระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ในอดีตสู่ปัจจุบัน
มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องอะไรบ้าง

.....

ตอนที่ 5 พิธีกรรมที่ปรากฏในประเพณีตายเป็นย่น

3.1 พิธีกรรมมีอะไรบ้าง

.....

3.2 มีขั้นตอนและรายละเอียดอย่างไร

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางเลขา สุวรรณชาติ
วัน เดือน ปีเกิด	13 กันยายน 2507
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
ประวัติการศึกษา	ค.บ. (คหกรรมศาสตร์) วิทยาลัยครูสวนดุสิต พ.ศ. 2529
สถานที่ทำงาน	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
ตำแหน่ง	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ